Α. Δ. ΜΟΡΤΜΑΝΝ

Η ΑΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1453

640

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ ΔΙΑΣΚΕΥΑΣΘΕΙΣΑ

ΕΚΔΟΤΑΙ

Π. Σ. ΠΟΜΩΝΗΣ, Ι. Σ. ΜΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Π. ΗΛΙΟΥ

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΧΡΥΣΑΝΘΟΥΣ Π. ΧΡ[illegible]ΠΟΥΛΟΣ
ΓΑΛΑΤΑ, ΚΙΟΥΡ[illegible]ΚΑ
ΑΡ. 2, 3 Κ/Ρ ΚΑΣΣΟΥΛΑΣΟΥ ΧΑΝΙΩΝ ΑΡ. 2, 3
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ
ΕΝ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΥΠ. ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ

1908

1937
1453
0484

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΤΩΝ

Ὡς εἴχομεν ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς φίλους ἀναγνώστας τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως» καὶ ὑπείκοντες εἰς τὸ καθῆκον, ὃ ἀνελάβομεν ἵνα ὦμεθα σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς εἰς τὰς ὑφ' ἡμᾶς ἐκδόσεις, διὰ τοῦτο ἐκδίδομεν τὴν ἀκριβῆ καὶ ἐπὶ πληροφοριῶν αὐτοπτῶν καὶ ἐμβριθῶν μελετῶν καὶ ἐρευνῶν συγγραφέων ἡμετέρων καὶ ξένων συγγραφεῖσαν «Ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» μὴ ἀμφιβάλοντες ποσῶς, ὅτι θέλομεν τύχει τῆς ὑποστηρίξεως παντων.

Ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐκδιδομένη «Ἅλωσις» εἶνε ἡ πιστὴ ἀφήγησις ὅλων τῶν γεγονότων τῶν ἐπισυμβάντων πρὸ τῆς Ἁλώσεως, ἐπὶ τῆς Ἁλώσεως καὶ μετὰ τὴν Ἅλωσιν, οὐδεμίαν ἐννοοῦσα νὰ ἀποκρύψῃ παρεκτροπὴν ἢ λάθος ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν, διότι τοῦ παρόντος βιβλίου συγγραφεὺς τυγχάνει νὰ ᾖ ξένος, οὐδεμίαν δεικνύων συμπάθειαν οὔτε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οὔτε πρὸς τοὺς Τούρκους.

Ἡ παρ' ἡμῶν ἐκδιδομένη «Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως» δὲν ὡμοιάζει ποσῶς πρὸς τὰς μυθιστορηματικὰς τοιαύτας, καθ' ἣν φέρουσι τὸν μέγαν Σουλτᾶνον ἐρωτευμένον πρὸς μίαν γυναῖκα Βυζαντίδα καὶ ἐκστρατεύοντα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ τοιαῦται ἐκδόσεις διαστρέφουσι καὶ στρεβλοῦσι τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἐποποιία χάνει τὴν ἀξίαν της.

Οἱ ἀναγνῶσται μας ἂς προσέξουν εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτὰς, καὶ μὴ ἀγοράζωσι συγγράμματα μὴ ἔχοντα οὐδεμίαν ἱστο-

ρικὴν ἀξίαν, ἀλλὰ σκοπὸν ἔχοντα τὴν δεκαρολογίαν, φροντίζοντες μόνον οἱ ἐκδόται των νὰ τὰ στολίζουν μὲ πομπώδεις εἰκόνας ἐξαπατῶντες οὕτω τὸ κοινὸν ἀφίνοντες αὐτοὺς εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας διὰ τῶν ψευδῶν ἐκδόσεών των.

Ἡ ἡμετέρα ἔκδοσις θὰ ᾖ τακτικὴ εἰς ἡμερήσια φυλλάδια δεκαεξασέλιδα ἐπὶ καλοῦ χάρτου τετυπωμένη μὲ μίαν δεκάρα μόνον καθ' ἑκάστην.

Ζητήσατε ἀπὸ τοὺς ἐφημεριδοπώλας τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου μὲ 16 καὶ αὐτὴ σελίδας, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἐκδιδομένη ἀπὸ τῆς προχθὲς δέκα μόνον παράδας, εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὴν ὁποίαν θὰ ἐκδόσωμεν οὕτω διηρημένην κατὰ περιόδους ὅπως ἡ τοῦ Κατσαντώνη, κατόπιν ἡ τοῦ Σουλίου, μετὰ ταῦτα ἡ τῆς Πάργας κατόπιν ἡ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ οὕτω οἱ ἀναγνῶσται μας θὰ εὑρεθῶσι μετ' ὀλίγον κάτοχοι ὅλης τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας, καὶ θὰ μάθωσι ὅλα τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν.

Μερικαὶ ἐκδόσεις κατ' αὐτὰς κυκλοφορήσασαι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσιν μὲ τὰς ἡμετέρας. Οἱ κύριοι οὗτοι ἐξαπατῶντες τὸ κοινὸν λέγουν ὅτι αἱ παρ' αὐτῶν ἐκδιδόμεναι «Τελευταῖαι Ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ» εἶνε συνέχεια τοῦ «Κατσαντώνη», ἐνῷ ἡμεῖς τῆς ἱστορίας τοῦ «Ἀλῆ Πασᾶ» ποιούμεθα ἔναρξιν τῆς ἐκδόσεως μετὰ τὸ τέλος τοῦ Σουλίου, ἡ ὁποία θὰ εἶνε πλήρης καὶ ἀληθής.

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Η ΑΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑΤΑ του ΑΓΩΝΟΣ

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1451 ἀνέβη τὸν Ὀσμανικὸν θρόνον ὁ Σουλτάνος Μωαμεθ Β', ἀλλὰ τὸ κράτος αὐτοῦ οὐδόλως εἶχεν ἔτι τὴν ἐκτασιν, ἣν τινα βραδύτερον ἔλαβε· διότι ἐξουσίαζε μὲν τὸ πρόσθιον ἥμισυ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἐν Εὐρώπῃ τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Βουλγαρίαν καὶ Θεσσαλίαν, ἀλλ' ἐν Ἀλβανίᾳ προέκειντο ἔτι κραταιοὶ ἀγῶνες αὐτοῦ πρὸς Γεώργιον τὸν Καστριώτην (Σκενδέρβεην)· ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει ἐκράτουν πρὸς τοῖς Ἕλλησιν οἱ Γενουᾶτοι καὶ Βενετοί· καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐστώζοντο ἔτι

οἱ Καραμανογλοῦ, οἱ Ζουλκαδρὶ καὶ ἄλλα τινὰ λείψανα τοῦ κράτους τῶν Σελδσουκιδῶν.

Ἐν Τραπεζοῦντι ὑπῆρχεν αὐτοκρατορία τῶν Κομνηνῶν, ἐν Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἦρχον οἱ Μαμελοῦκοι καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Εὐφράτου οἱ δυνάσται τοῦ Μέλανος καὶ λευκοῦ κριοῦ (*).

Κωνσταντῖνος δὲ Παλαιολόγος ὁ Δραγάσης, πρὸ δεκαὲξ περίπου μηνῶν ἀναβὰς τὸν θρόνον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἦρχε χώρας ἐκτεινομένης μόλις πέραν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διότι ἀπέναντι μὲν ταύτης ἀριστερόθεν τοῦ Κερατίου κόλπου κατεῖχον οἱ Γενουαῖοι τὸ προάστειον, Γαλατᾶ.

Ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ Βοσπόρου ἅπασα ἡ χώρα ἦτον ἤδη Τουρκική.

Ἡ Κωνσταντινούπολις λοιπόν, ἰδίως μετά τινων νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἀπετέλουν τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον πρὸ χιλίων ἐτῶν ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος καὶ Σικελίας μέχρι Εὐφράτου καὶ Τίγρεως, καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῶν καταρρακτῶν τοῦ Νείλου.

Ἐπὶ δὲ τῆς Τραπεζοῦντος, Σερβίας, Βλαχίας καὶ αὐτοῦ προσέτι τοῦ Γαλατᾶ, τῆς Μιτυλήνης κτλ εἶχεν εἶδός τι τιμαριωτικῆς κυριότητος ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεωρεῖτο εἰσέτι ὡς ὁ ἀνώτατος ἄρχων

(*) Σ. Μ. Δύο φυλαὶ Τουρκομανικαὶ οὕτω καλούμεναι ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ σημαίᾳ αὐτῶν συμβόλου του λευκοῦ καὶ μέλανος κριοῦ. Παράτισι τῶν Βυζαντινῶν καλοῦνται Ἀσπροπρόβατοι καὶ Μαυροπρόβατοι.

τῶν πρεσβευόντων τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον πίστιν.

Καὶ εἶνε μὲν ἄγνωστα τὰ καθέκαστα τῆς τιμαριωτικῆς ταύτης κυριότητος· ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μνημείων καταφαίνεται, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἶχεν ἐπ' αὐτῶν καί τινα πολιτικὴν ἐξουσίαν (1).

Πρὸς στιγμὴν ὑπῆρχεν εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἀλλὰ τὸ πῦρ ἔκαιεν ὑπὸ τὴν τέφραν· καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Σουλτάνου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτι θέλει βασιλεύσει ἐν εἰρήνῃ.

(1) Καὶ Σήμερον ἔτι φαίνονται εἰς διαφόρους θέσεις τοῦ Γαλατᾶ (ὑπεράνω τῶν πυλῶν ἐπὶ τὰ τείχη καὶ τοὺς Πύργους) ἐγκεχαραγμένα τὰ Βυζαντινὰ σύμβολα μετὰ τῶν οἰκοσήμων τοῦ δημάρχου τοῦ Γαλατᾶ συμπεπλεγμένα ἤγουν εἷς χρυσοῦς σταυρὸς ἐπὶ ἐδάφους ἐρυθροῦ καὶ εἰς τὰς τέσσαρας τοῦ σταυροῦ γωνίας τέσσαρα **Β(Βασιλεὺς Βασιλέων, Βασιλεύων Βασιλεύουσι)** Ἐπίσης σώζεται καὶ νῦν ἔτι ἐπί τινος Πύργου τῶν τειχῶν Κωνσταντινουπόλεως (μεταξὺ Κουμ-καποῦ καὶ Γενὶ-καποῦ) ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ΑΝΕΚΑΙΝΙϹ
ΘΗΝ ΟΥΤΟϹ
Ο ΠΥΡΓΟϹ ΚΑΙ
Η ΚΟΡΤΙΝΑ Υ
ΠΟ ΓΕΩΡΓΙ
ΟΥ ΔΕϹΠΟΤΟΥ
ϹΕΡΒΙΑϹ ⁘ †
ΕΝΕΤΕΙ ϛϡ
Ν ϛ.

τουτέστην ἐν ἔτει 6956 ἀπὸ κτίσεως κόσμου. ἤτοι ἀπὸ 1448 ἀπὸ Χριστοῦ γενήσεως.

Ἔπραξεν ὅμως ὅ,τι ἠδύνατο, ἵν' ἀπομακρύνῃ ἐπί τινα χρόνον ἔτι τὸ ἀναπόδραστον, πέμψας πρέσβεις, ἵνα συγχαρῶσι τὸν Μωάμεθ διὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ ἀνάβασιν, καὶ κλείσας μετ' αὐτοῦ συνθήκην, καθ' ἣν οὗτος ὑπόχρεοῦτο νὰ πληρώνῃ ἐτησίως 300,000 ἄσπρα διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν προσφυγόντος ἀνεψιοῦ του Ὀρχάνου.

Συγχρόνως δ' ἀπετάθη καὶ πρὸς τὰς Ἰταλικὰς κυβερνήσεις παρακαλῶν αὐτὰς πρὸς βοήθειαν· καὶ ἤδη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1452 ἔτους ἐφάνη ἐπὶ τούτῳ Ἕλλην πρέσβυς ἐν Βενετίᾳ, τῆς ὁποίας ἡ γερουσία ἐννόησεν ἀμέσως ὁποῖα καὶ ὁπόσα συμφέροντα διακινδυνεύουσι· διὰ τοῦτο, καὶ αὐτὴ ἐπιέζετο ἐν Λογκοβαρδίᾳ καὶ ὁ Δοὺξ αὐτῆς εἶχε προσβληθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, μὴ θελήσαντος νὰ λάβῃ εἰς σύζυγον τὴν προξενηθεῖσαν αὐτῷ τοῦ Δουκὸς θυγατέρα, διετάγη ὅμως ὁ ναύαρχος Γαβριὴλ Τρεβισάνος, νὰ συναθροίσῃ ἐν Κρήτῃ, Κέρκυρᾳ, Μεθώνῃ, Ναυπλίᾳ καὶ Εὐβοίᾳ πολλὰ πλοῖα, χρήματα καὶ στρατὸν καὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῆς ἐπαπειλουμένης Πόλεως.

Ἐπετράπη δὲ καὶ ἡ ἐκ Βενετίας διὰ Κωνσταντινούπολιν ἐξαγωγὴ ὅπλων καὶ νίτρου μεχρι τινὸς ποσοῦ.

Καὶ ἡ Γένουα δὲ, ἔχουσα ὡσαύτως μεγάλα συμφέροντα κατὰ τὸν Βόσπορον, τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἔπεμψε τὸν Ἰωάννην Λόγγον Ἰουστινιανὸν μετά τινων πλοίων.

Ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος Ε', βιάζων τὸν αὐτοκράτορα

Ὁ Μωάμεθ Β' ὀργισθεὶς διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πλοίων του εἰσερμᾷ ἔφιππος εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σώσῃ τὰ ἐναπολειπόμενα σκάφη τοῦ στόλου του.

εἰς τὸ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας συνομολογηθείσης ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ἔπεμψε τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν.

Ταῦτα δὲ ἦτο πᾶν ὅ,τι ἠθέλησεν ἡ Εὐρώπη νὰ πράξῃ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς σημαντικωτέρας πόλεως αὐτῆς. Ἡ μὲν Βενετια καὶ Γένουα δὲν ὤκνησαν, κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἑαυτῶν δυνάμεων νὰ πέμψωσι βοήθειαν ἅμα ἐκζητηθεῖσαν· ὁ Πάπας ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ παραχωρήσῃ τὴν μηδαμινὴν αὐτοῦ βοήθειαν χωρὶς νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν πιεζόμενον αὐτοκράτορα συμφωνίας, τὰς ὁποίας οὗτος ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐκτελέσῃ. Τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης οὐδεὶς ἐκινήθη.

Ὁ Σουλτανος εἶχεν ἐν πρώτοις ν' ἀποκρούσῃ ἐπιδρομήν τινα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας· ἀλλ' ἅμα οὗτος ἠτήσατο εἰρήνην, ἐστάλησαν Ἕλληνες πρεσβεῖς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ ἐν Ἀκσιάρῃ (1) στρατόπεδον τοῦ Μωαμεθ, λέγοντος ἐνὸνόματι τοῦ κυρίου αὐτῶν, ὅτι ἡ πρὸς διατροφὴν τοῦ Ὀρχάνου ὁρισθεῖσα χρηματικὴ ποσότης, οὐδόλως ἐξαρκοῦσα, δέον νὰ διπλασιασθῇ, καὶ ὅτι, ἂν ὁ Σουλτάνος δὲν συγκατένευεν εἰς τοῦτο, ὁ αὐτοκρατωρ ἤθελεν ἀντιτάξει τὸν Ὀρχάνην, ὡς ἀντιπαραγγέλλοντα τὸν θρόνον.

Ὁ Μωάμεθ ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀπερίσκεπτον ταύτην ἀγγελίαν ἐν λυσσώδει ὀργῇ· καὶ ταχυστα κλείσας

(1) Σ. Μ. Ὁ Δούκας σελ. 224 λέγει «εἰς Σκλουταρίαν τῆς Φρυγίας τὸ καὶ Καράσαρην παρὰ Τούρκοις λεγόμενον».

εἰρήνην μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας καὶ φιλοδωρήσας διὰ χρημάτων τοὺς Γιανιτσάρους, ἀπεφάσισεν ἀπηλλαγμένος ἤδη ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, νὰ διευθύνῃ ὅλην αὐτοῦ τὴν δύναμιν εἰς κυρίευσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εὐθὺς λοιτὸν ὡς ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν, πρῶτον μὲν ἀπηγόρευσε νὰ δίδωνται εἰς τὸν Αὐτοκράτορα αἱ πρὸς διατροφὴν τοῦ Ὀρχάνου προσδιωρισμέναι πρόσοδοι τῶν κατὰ Στρυμόνα χωρῶν· ἔπειτα δ' ἔπεμψε διαταγὰς εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους αὐτοῦ, ἵνα πέμψωσιν αὐτῷ χιλίους κτίστας, ἀναλόγως δ' ἀσβεστοκαύστας καὶ ἐργάτας· πρὸς δὲ νὰ ἑτοιμάσωσι πᾶν τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς οἰκοδομὴν φρουρίου, ὅπερ ἔμελλε νὰ οἰκοδομήσῃ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ ἀνωτέρω τῆς Κων)πόλεως κατὰ τὸν Βόσπορον. (*)

Ἡ καταπληκτικὴ αὕτη εἴδησις κατετάραξε τοὺς Χριστιανοὺς οὐ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ καὶ κατὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος. «Νῦν, ἔλεγον, τὸ τέλος ἤγγισε τῆς Πόλεως· νῦν τὰ σήμαντρα τῆς φθορᾶς τοῦ ἡμετέρου γένους, νῦν αἱ ἡμέραι τοῦ ἀντιχρίστου· καὶ τί γένωμεν, ἢ τί ποιήσωμεν· ἀρθήτω ἀφ' ἡμῶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, Κύριε, καὶ μὴ ἴδωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δούλων σου τὴν φθορὰν τῆς Πόλεως, μηδὲ εἴπησαν οἱ ἐχθροί σου, δέσποτα, ποῦ οἱ φυλάσσοντες ταύτην ἅγιοι; (**)

(*) Δούκ. Σ. 237.

(**) Δούκ. Σ. 238.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον εἰς Ἀδριανούπολιν, ἢ (καθὼς σημειώνει ὁ Χαϊρουλλὰχ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ ὡς διόρθωσιν) τὸν πρῶτον αὐτοῦ ὑπουργὸν πρὸς τὸν μέγαν Βεζίρην Χαλὶλ πασᾶν, ἵνα ποιήσῃ παραστάσεις περὶ τούτου. Εἶπον οὖν οἱ πρέσβεις.

Ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα ἔτη εἰσὶν, ἀφ' ὅτου Μουρὰτ ὁ πάππος σου, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρχάνου, ἐκυρίευσε τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ἔκτοτε, συνθήκας ποιήσαντες, οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ καταγόμενοι μέχρι σοῦ, οὐδέποτε ἐμελέτησαν νὰ κτίσωσιν οὐ μόνον πύργον, ἀλλ' οὐδὲ καλυβὴν ἐν τῇ αὐλῇ οὕτως εἰπεῖν τῆς Πόλεως· εἰ δὲ καὶ αἰτία τις εὑρίσκετο καὶ πόλεμος ἐγίγνετο μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλὰ πάλιν δι' ἄλλης συμβάσεως τὰ τῆς εἰρήνης ἐπράττοντο.

Ὅτε δὲ Μεχμὲτ ὁ πάππος σου ἐβουλήθη νὰ κτίσῃ φρούριον ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς κειμένῃ τοῦ πορθμοῦ γῇ, (2) ἐποίησε τὴν οὐ μικρὰν ταύτην αἴτησιν πρὸς τὸν βασιλέα (**) Μανουὴλ παρακλητικῶς καὶ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα δῆθεν καὶ κατένευσε τότε ὁ βασιλεὺς νὰ οἰκοδομηθῇ τὸ φρούριον ἐν τῇ Ἀνατολῇ· διότι ἡ Ἀνατολὴ

(2) Τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον. Τὸ φρούριον Γκιουλζελτζιὲ Χισὰρ τὰ νῦν Ἀνατολοῦ Χισὰρ, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βεγιαζὴτ, Ἰελδερὴμ (τοῦ κεραυνοῦ).

(**) Οἱ Βυζαντινοὶ ἐχρῶντο ἀμφοτέραις ταῖς λέξεσι, Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ὅθεν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ αἱ λέξεις αὗται εἰσὶ ταὐτόσημοι· ὡσαύτως βασιλικὸς καὶ αὐτοκρατορικὸς κτλ. Σ. Μ.

πᾶσα πρὸ χρόνων πολλῶν ἦν αὐτοῖς (τοῖς Τούρκοις) προσφκειωμένη.

Ἀλλὰ σὺ, ἐνῷ τὰ πάντα νῦν καλῶς ἔχουσι μεταξὺ ἡμῶν, ἔχεις σκοπὸν καθὼς ἀσφαλῶς ὁρῶμεν, τὴν θάλασσαν τὴν Ποντικὴν ἄβατον ποιῆσαι τοῖς Φράγκοις καὶ τὴν πόλιν λιμοκτονῆσαι καὶ τὰς εσόδους τῶν ἐν τῇ αυλῇ τελουμένων κομμερκίων κωλῦσαι.

Δεόμεθα οὖν, ταύτην τὴν βουλὴν ἀπόκοψ ν καὶ ἐσόμεθα φίλοι σου χρηστοὶ, καθὰ καὶ σὺν τῷ πατρί σου, τῷ χρηστῷ ἡγεμόνι.

Εἰ βούλει καὶ τέλος διδόναι, δώσωμεν (*)

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Σουλτάνου οὖσα ἐν ἀρχῇ φιλική πως, κατήντησε, βαθμηδὸν ἐξαγριουμένη, μέχρι λύσσης ἐπὶ τέλους. «Ἐγὼ ἐκ τῆς πόλεως οὐ λαμβανω τι· ἐκτὸς τῆς τάφρου οὐκ ἔχει οὔτε κέκτηταί τι· καὶ γὰρ εἰ ἤθελον κτίσαι ἐν τῷ ἱερῷ στομίῳ (κατὰ τὸ μέσον που τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ἵδρυται τὸ Ρούμελι Χισάρ) φρούριον, οὐκ ἔχει δίκαιον τοῦ κωλύειν με

Πάντα γὰρ ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν εἰσὶ καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν κείμενα τοῦ στομίου φρούρια καὶ ἐντὸς αὐτῶν Τοῦρκοι κατοικοῦσι καὶ τὰ ἐν τῇ δύσει ἄοικα ἐμά εἰσι· καὶ γὰρ Ρωμαῖοι οὐκ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας τοῦ οἰκῆσαι.

Ἢ οὐκ οἶδατε ἐν ποίᾳ στενοχωρίᾳ ὑπέστη καὶ δεινῇ περιστάσει ὁ ἐμὸς πατὴρ, ὅταν τοῖς Οὔγγροις ὁ βασιλεὺς συνετέθη, διὰ ξηρᾶς ἐλθόντες ἐκεῖνοι, διὰ θαλασσης τὰς

(*) Δούκ. σ. 239.

τῶν Φράγκων τριήρεις ἐν ταύτῃ τῇ Ἑλλησπόντῳ ἠγάγετο, καὶ τὸν Καλλιουπόλεως πορθμὸν ἀποκλείσαντες, οὐκ ἐδίδου πορείαν τῷ ἐμῷ πατρί; (**)

Ἀναβὰς οὖν μέχρι τοῦ τόπου τοῦ ἱεροῦ στομίου ἐγγὺς, καὶ ἐν τῷ πολυχνίῳ ὃ ἐδείματο ὁ πατὴρ αὐτοῦ, σὺν ἀκατίοις πειράσας, Θεοῦ εὐδοκοῦντος· καὶ γὰρ αἱ τριήρεις τοῦ βασιλέως ἐκεῖ κατεσκόπευον τοῦ κωλῆσαι τὴν διαβασιν.

Ἐγὼ δ' ἐκαθήμην ἐν Ἀδριανουπόλει, παιδίον ὤν, ἐκδεχόμενος τὴν τῶν Οὔγγρων ἄφιξιν.

Οἱ δὲ Οὔγγροι ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ τῆς Βάρνης, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐφραίνετο καὶ τὸ τῶν Μουσουλμάνων γένος ἐδυσφόρει, καὶ οἱ καβούριδες ἐχαίροντο.

Τότε ὁ ἐμὸς (πατὴρ) περάσας μετὰ πολλοὺς τοὺς κινδύνους ὥμοσε τοῦ ποιῆσαι καταντικρὺ τοῦ φρουρίου τοῦ κειμένου πρὸς ἀνατολὴν, ἕτερον φρούριον πρὸς δύσιν. Ἐκεῖνος οὐκ ἔρθασε τοῦ ποιῆσαι· ἐγὼ τοῦτο μέλλω ποιῆσαι, θεοῦ ἀρρωγοῦντος.

Τί μὲ κωλύετε; ἢ οὐκ ἔξεστι ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς,

(**) Ἐννοεῖ τὴν συμμαχίαν ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ τελευταίαν τῶν Χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Τούρκων, ἣν ὑπεκίνησε κυρίως ὁ Πάπας Εὐγένειος Δ'. Πολὺς τότε στρατὸς Χριστιανικὸς, στρατηγούμενος ὑπὸ τοῦ περιφήμου Οὐνιάδου καὶ τοῦ νέου βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας Λαδισλάου καὶ ἄλλων διέβη τὸν Δούναβιν καὶ συνῆψε κατὰ τῶν Τούρκων μάχην κρατερὰν παρὰ τὴν Βάρνην (1444 Νοεμβρίου 10) ἐν ᾗ οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ἀμουράτην ἐνίκησαν φονευθέντος κατὰ τὴν μάχην καὶ τοῦ βασιλέως Λαδισλάου. ὁ Μ.

δ βούλομαι. Ἀπέλθετε, εἴπατε τῷ βασιλεῖ. Ὁ νῦν ἡγεμὼν οὐκ ἔστι τοῦ πρώην ὅμοιος· ἃ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖνοι ποιῆσαι, οὗτος ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ εὐκόλως ἔχει τοῦ πρᾶξαι, καὶ ἃ οὐκ ἐβούλοντο ἐκεῖνοι, οὗτος θέλει καὶ βούλεται· καὶ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ νῦν ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀφαιρεθήσεται τὴν δοράν (*) ».

Ὁ Χαϊρουλλὰχ, ὡς φαίνεται θεωρῶν τὸ τέλος τῆς ἀποκρίσεως ταύτης ἀνοίκειον εἰς τὸ στόμα τοῦ Σουλτάνου, ἐπιμένει τόσον ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεστάλη ἡ πρεσβεία τοῦ αὐτοκράτορος (**) καὶ διὰ τὸ ὁποῖον διαφωνοῦσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἱστοριογράφοι.

Λαβὼν τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ Κωνσταντῖνος ὠργίσθη καὶ ἠθέλησε κατὰ τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς ἀγανακτήσεως νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον· πολλοὶ ὅμως τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν συμβούλων του ἀπέτρεψαν αὐτὸν τοῦ σκοποῦ τούτου (***).

Ἐν τούτοις ἀρξαμένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1452 ἔτους συνηθροίσθησαν παρὰ τὸ ἐν Ἀσίᾳ φρούριον τοῦ Βοσπόρου ἅπαντες οἱ Τουρκικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς διατεταγμένους ἐργάτας. Κατασκευάσαντες δὲ τὰ πρὸς καῦσιν τῆς τιτάνου καμίνους συνεσώρευσαν δοκοὺς ἐκ τῆς Νικομηδείας καὶ τῆς ἐν Πόντῳ Ἡρακλείας καὶ λίθους ἐκ τῆς Ἀσίας.

(*) Δούκ. 238—240.

(**) Χαϊρουλλάχ. 58.

(***) Φραντζῆς 233 234.

Ὁ δὲ Σουλτάνος ἀναζεύξας ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἔφθασεν εἰς Καλλίπολιν ὅπου ἐπιβιβασθεὶς ἐπὶ ἓξ τριηρῶν ἐξοπλισμένων, δεκαοκτὼ διηρῶν καὶ δεκαὲξ φορτηγῶν πλοίων ἔφθασε τῇ 26 Μαρτίου εἰς τὸν Βόσπορον.

Ἔδωσε δὲ αὐτὸς τὸ σχέδιον τοῦ οἰκοδομηθησομένου φρουρίου καὶ προσδιώρισε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐκεῖ σχεδόν, ὅπου ὁ μὲν Βόσπορος τὰ μέγιστα στενοῦται, ὁρμητικὸν δὲ κατερχόμενον τὸ ρεῦμα ἀναγκάζει τὰ πλοῖα, ἀπομακρυνόμενα τῆς Ἀσιατικῆς πλευρᾶς τοῦ Βοσπόρου, νὰ πλησιάζωσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν κατὰ τὸ Ἑρμαῖον ἀκρωτήριον (3). Αὐτοῦ που ἔστησε καὶ ὁ Δαρεῖος τὴν γέφυράν του.

Ἐπεστάτη δὲ εἰς μὲν τὴν οἰκοδομὴν τῶν πύργων ὁ μέγας Βεζύρης Χαλὴλ πασᾶς, ὁ Σαρδισὲ, ὁ Ζαγανὸς καὶ

(3) Ἵνα ἴδῃ τις καλῶς τὸ τοῦ φρουρίου σχῆμα πρέπει νὰ παρατηρήσῃ αὐτὸ ἱστάμενος ἐπὶ πλοίου ὑψηλοῦ κατέναντι τοῦ φρουρίου ἐν τῷ Βοσπόρῳ. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον ἴσως εἰς τοὺς ζῶντας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν, ὅτι αἱ περιγραφαὶ καὶ ἐκθέσεις αὐτῶν περὶ τοῦ φρουρίου τούτου εἰσὶ τόσον ἀλλόκοτοι. Ἀναπλέοντι τὸν Βόσπορον ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως παρίστανται ἀμέσως μετὰ τὴν παραλλαγὴν τοῦ Τεφτερδὰρ-Βουρνοῦ ἐν πρώτοις τρεῖς πύργοι τοῦ Ρούμελι Χισὰρ, καὶ τοῦτό ἐστι πιθανῶς ἡ αἰτία τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ Δούκα, λέγοντος, ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ᾠκοδόμηται ὡς ἐν τριγώνῳ σχήματι (Σελ. 241) καὶ τοῦ Φραντζῆ «ἐν αὐτῷ (τῷ φρουρίῳ) ᾠκοδόμησε πύργους τρεῖς ἰσχυρούς». (Σελ. 243)· καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης ὁμιλεῖ ὡσαύτως περὶ τριῶν μόνων πύργων (Σελ. 446). Ἀκατανόητον ὅμως εἶνε, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἄμμερ ἐν τῇ Ὀσμανικῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ ἀναφέρει τρεῖς μόνους πύργους ἐνῷ κατὰ τὴν μακροχρόνιον ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονήν του εἶδε βεβαίως

ὁ Σχεχαβεδδὶν πασᾶς, εἰς δὲ τὴν τῶν μεταξὺ τειχῶν αὐτὸς ὁ Σουλτάνος.

Εἰργάζετο δὲ τὸ μὲν ἥμισυ τῶν κτιστῶν ἔνδοθεν, τὸ δ' ἕτερον ἔξωθεν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἐργάται ἐκόμιζον αὐτοῖς ἀπαύστως τοὺς λίθους, τὰς κεράμους καὶ τὴν ἄσβεστον.

Οὐδ' αὐτοὶ οἱ μεγιστᾶνες ἀπεῖχον τοῦ ἔργου.

Τὰ πρὸς οἰκοδομὴν ἐλαμβάνοντο ἐν μέρει ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῶν κατὰ τὸν Βόσπορον ἀρχαίων ναῶν καὶ ἐκκλησιῶν, μάλιστα δ' ἐλήφθησαν, ὡς λέγεται, πολλοὶ κίονες ἀπὸ τῆς ἐν σωσθενίῳ (Σθένια) ἐκκλησίας τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ.

Καὶ ἄχρι δὲ τῆς σήμερον φαίνονται πολλαχοῦ τῶν τειχῶν πολλὰ τμήματα κιόνων, καὶ πολλοὶ κιόνων σπόνδυλοι καὶ κιονόκρανα κεῖνται ἔτι ἐπὶ τῆς παραλίας (*).

Τούτων γενομένων ἐπειράθησαν μέν τινες Κωνσταντινουπολῖται ἐν ἀπερισκέπτῳ ζήλῳ, βλάπτοντες τοὺς ἐρ-

---

τὸ φρούριον πολλάκις· ἐπιπολαιοτάτη δὲ μόνον παρατήρησις τοῦ φρουρίου δεικνύει τοὺς πύργους αὐτοῦ πολλῷ πλείονας. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Βενετοῦ N. Βαρβάρου (Σελ. 1) ἀναφέρει ὀρθῶς 14 πύργους, ἐξ ὧν πέντε εἰσὶν οἱ πρωτεύοντες. Ὅτι δὲ ἡ τοῦ φρουρίου περιφέρεια παρίστησι τὰ ἀρχικὰ Τουρκικὰ στοιχεῖα τοῦ ὀνόματος Μωάμεθ εἶνε γέννημα Τουρκικῆς φαντασίας· καὶ κοσμεῖ μὲν ὁ μῦθος οὗτος τῆς ἱστορίας τῶν Τούρκων καὶ τὰ ἐπιπόλαια σημειωματάρια Εὐρωπαίων ψευδοπεριηγητῶν (Τουρίς), εἶνε ὅμως ἀσύγγνωστον νὰ καταχωρῆται καὶ ἐν σπουδαίῳ συγγράματι.

(*) Χαλκοκονδ σ. 241—243. Φραντζ. σ. 233 N. Βαρβ. σ. 1 Χαιρουλλ. σ. 57.

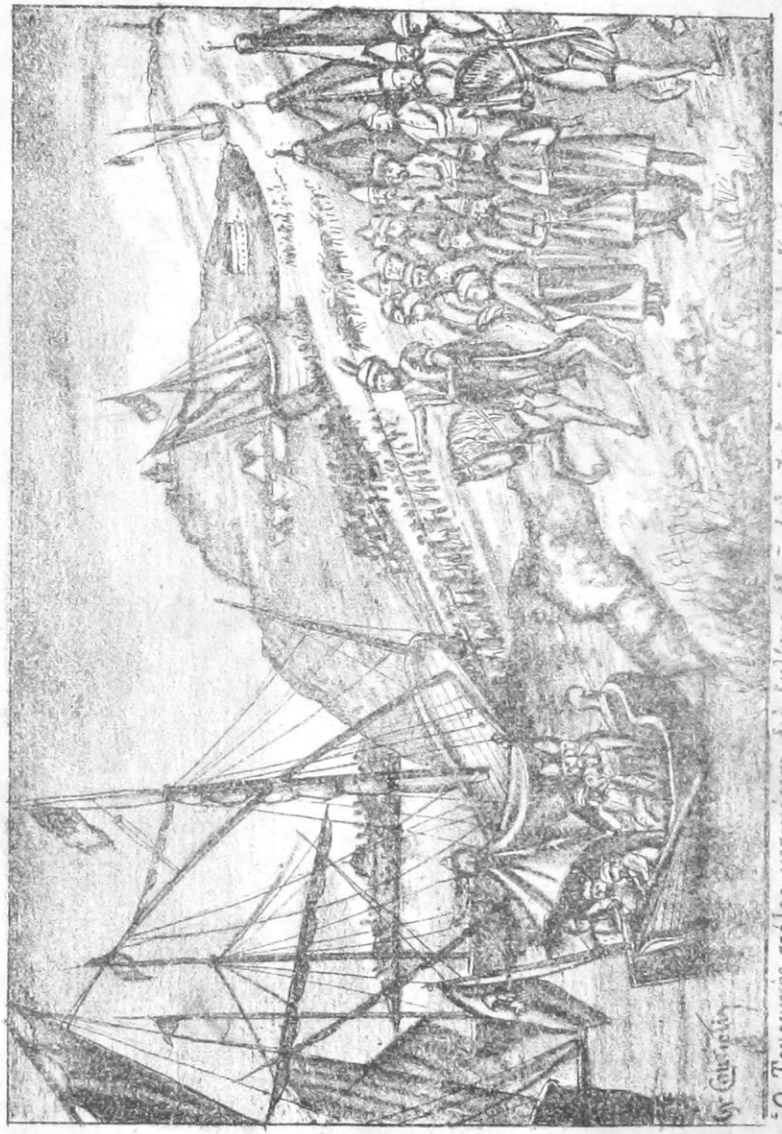

Ὁ Τουρκικὸς στόλος μεταφέρεται διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τῆς ἐπάνω θάλασσης εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

γάτας, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν οἰκοδομήν, ὅτε συμπλοκῆς γενομένης, ἐφονεύθησαν ἐκατέρωθέν τινες, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ πέμψας τῷ Σουλτάνῳ δῶρα καὶ φαγητὰ καὶ ποτά, παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ προστατεύσῃ διὰ φρουρῶν του τοὺς ἐν τοῖς παρακειμένοις χωρίοις οἰκοῦντας Ἕλληνας χωρικοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς αὐτῶν ἐργαζομένους.

Παρόμοια δῶρα ἐστάλησαν καὶ τῷ μεγάλῳ Βεζύρῃ Χαλὴλ πασᾶ, ὅττις φαίνεται ὅτι ἐδελεάσθη (*).

Ὁ δὲ Μωάμεθ ἀφορμὰς πολέμου μόνον ἐπιζητῶν, ἔπεμψέ τινας τῶν ἑαυτοῦ δούλων, νὰ εἴπωσι τοῖς χωρικοῖς, μὴ τυχὸν ἐμποδίσωσι τοὺς Τούρκους, νέμοντας τοὺς τὴν οἰκοδομὴν ἐργαζομένους ἵππους καὶ ἡμιόνους ἐν ταῖς νομαῖς καὶ τοῖς ἀγροῖς αὐτῶν.

Διότι ἄλλως εἶνε παρατεταγμένοι αὐτοὶ οἱ δοῦλοι τοῦ Σουλτάνου νὰ βοηθήσωσι τοὺς Τούρκους.

Ἀφορμὴ δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ἐδόθη ἀμέσως.

Ὁ Ἰσμαὴλ βέης, υἱὸς τοῦ Ἰσφεντιὰρ καὶ γαμβρὸς τοῦ Σουλτάνου ἐπ' ἀδελφῇ, ἦλθε μετὰ στρατοῦ ἐξ Ἀδραμυττίου, ἵνα συνεργήσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν οἰκοδομήν.

Φθάσας δὲ παρὰ τὸν πύργον τῶν ἐπιβατῶν, μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέλυσε τοὺς ἵππους καὶ τὰ σκευοφόρα ζῶα καταλυμαίνοντα τὰ σπαρτὰ ἐν τοῖς καλλιεργημένοις ἀγροῖς τῶν Ἑλλήνων.

(*) Δουκ. 2. 253 Ὀσμανζαδὲ Ναὶπ Ἐφέντι Χατιχὰτ Οὔλ Βεζυρά. Σ. 9. Ν. Βάρβ. Σ. 2.

Εἰς τῶν γεωργῶν, βλέπων τὴν γενομένην ζημίαν, ἐδίωξε τοὺς ἵππους.

Εἷς δὲ τῶν ἱππηλατῶν Τοῦρκος φθάσας ἔτυψε τὸν Ἕλληνα.

Τότε ἕτερος συγγενὴς τοῦ τυφθέντος καὶ μετ' αὐτοῦ τρίτος ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τοῦ ὁμοεθνοῦς των.

Καὶ Τοῦρκοι δὲ ὡπλισμένοι παρέστησαν ὁμοίως ὑπὲρ τοῦ ἱππηλάτου.

Οὕτω λοιπὸν ἐκ τῆς λογομαχίας περιῆλθον εἰς ραβδισμοὺς καὶ τέλος εἰς μάχην, καθ' ἣν ἑκατέρωθεν ἔπεσάν τινες.

Μαθὼν δ' ὁ Σουλτάνος παρὰ τοῦ Κεχαγιᾶ Βέη τὸ συμβὰν, διέταξεν αὐτὸν ἀμέσως, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἑτέρας ἐξηγήσεις ἢ ἐξετάσεις, νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ καὶ νὰ φονεύσῃ ἅπαντας τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου ἐκείνου,

Καὶ ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξετελέσθη θαυμασίως.

Ἐξελθόντες τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν χωρικοὶ πρὸς θερισμὸν τῶν ἀγρῶν αὐτῶν, προσεβλήθησαν αἰφνης ὑπὸ τῶν ἐπιπεσόντων Τούρκων καὶ κατεσφάγησαν πάντες περὶ τοὺς τεσσαράκοντα. (*)

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Δούκας· ὁ δὲ Χαϊρουλλὰχ διηγεῖται κατὰ Τουρκικὰς πηγὰς ἕτερόν τι.

Τοῦρκοι στρατιῶται, λέγει, ἐξῆλθον εἰς τοὺς ἀγροὺς ἵνα ἀγοράσωσι (;) πρόβατα ἐκ τῶν ἐκεῖ βοσκομένων ποιμνίων.

[*] Δούκ. Σ. 243—244.

Ἀλλ' οἱ ποιμένες αὐτῶν ἔλεγον βαρβάρως, ὅτι τὰ πρόβατα ταῦτα οὐκ ἦσαν πρὸς πώλησιν.

Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγεννήθησαν μεταξὺ τῶν ποιμένων καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ γενικοῦ τροφοδότου Ἀκτσιαΐλοὺ Μεχμὲτ Βέη λογομαχίαι καὶ διαπληκτισμοί.

Συνδραμόντων δὲ ἑκατέρωθεν καὶ ἄλλων ἀνθρώπων, συνέστη μάχη πλησίον τῆς σήμερον λεγομένης «αἱματοφύρτου λεύκης» (Κανλὴ Καβακ), θέσεως, κειμένης, μεταξὺ Διπλοκιονίου (Βεσὶκ-τάτσ) καὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ Κερατίου κόλπου (Κεὰτ χανέ)· ὡς δ' ἤκουσε τοῦτο ὁ Τουρκικὸς στρατὸς, ἠθέλησε πάραυτα νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προλαβὼν, ἔπεμψε τῷ Σουλτάνῳ πρεσβείαν καὶ ἀπέτρεψε πρὸς τὸ παρὸν τὸ πρᾶγμα.

Ὁ δὲ Σουλτάνος δὲν εἰσήκουσε μὲν τὰς παρακλήσεις τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνέβαλεν ὅμως τὸν πόλεμον μέχρι σοῦ προσεχοῦς ἔαρος. (*)

Δὲν εἶνε δὲ τοῦ κόπου αὐτάξιον νὰ ἐξερευνηθῇ ἀποτέρα διήγησις εἶνε ἡ ἀληθεστέρα, ἢ ἂν συνέβησαν ἀμρότερα ταῦτα τὰ γεγονότα, ὧν ἑκάτερον εἶνε καθ' ἑαυτὸ ἐπίσης βάρβαρον καὶ οἰκτρόν.

Ἂν ὅμως ἱστορικὸς σπουδαῖος, ὁ Χαϊρουλλὰχ, σπουδάζων πιστεύῃ ὅτι τὸ μηδαμινὸν τοῦτο τυχαῖον συμβεβηκὸς ἦτον ἡ τοῦ πολέμου αἰτία, τότε ἀναγκάζεται

(*) Ἴδε Κοραῆ Παρέργων Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης Τόμ. Β', Μυθων Αἰσωπείων συναγωγὴ ἀριθμὸν 229 Σ. Σ.

τις καὶ ἄκων νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν μῦθον τοῦ ἀρνὸς καὶ τοῦ λύκου, ὃς (λύκος) «μετ' εὐλόγου αἰτίας βουληθεὶς τὸν ἄρνα καταθοινήσασθαι, στὰς ἀνωτέρω (τοῦ ποταμοῦ, ὅπου ἔπινε τὸ ἀρνίον) ἠτιάσατο αὐτὸν ὡς θολοῦντα τὸ ὕδωρ καὶ πίνειν αὐτὸν μὴ ἐῶντα (*)». ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο, ὅτι καὶ οἱ καλλίτεροι Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι πάσχουσιν οὐ σμικρὰν στέρησιν πνεύματος ἱστορικοῦ.

Μαθὼν ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εὑρεθέντας Τούρκους ἐκήρυξεν αἰχμαλώτους. Ἀπέλυσεν ὅμως αὐτοὺς πάλιν μετὰ τρεῖς ἡμέρας· ἀλλὰ καὶ τί ἄλλο ἤθελον πράξει; Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων τούτων εὑρέθησαν καί τινες εὐνοῦχοι ἐκ τοῦ Σουλτανικοῦ παλατίου, οἵτινες, προσαχθέντες ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, ἔλεγον· «Εἰ μὲν ἀπολύσεις ἡμᾶς πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, χάριν εἰσομέν σοι. Ἂν ὅμως μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μὴ εὑρεθῶμεν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Σουλτάνου, γνῶθι, ὅτι οὐκέτι ὠφελεῖ ἡμᾶς ἡ ἀπόλυσις, ἀλλ' ἐσμὲν εἰς θάνατον καταδικασμένοι· διὸ ποίησον εἰς ἡμᾶς ἔλεος, καὶ ἀπόλυσον τῇ ὥρᾳ ταύτῃ· εἰδ' οὐ μή, κέλευσον ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλάς· κρεῖττον γὰρ παρ' ὑμῶν τεθνάναι, ἢ παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης ὀλέθρου».

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς ἐκάμφθη καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐλευθέρους. Ἔπειτα δὲ πέμψας πρέσβεις τῷ Σουλ-

(*) Χαϊρουλλ. Σ. 69—60.

τάνῳ, εἶπεν. Ἐπὶ τὰ τῆς μάχης ἠρετίσω, καὶ οὔτε ὅρκοι οὔτε κολακείαις πεισθῆναι ποιῆσαί σε ἔχω, ποίει, ἃ βούλει. Ἐγὼ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγω, καὶ εἰ θελητὸν Αὐτῷ ἐστι τοῦ δοῦναι καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖράς σου, τίς ὁ ἀντειπεῖν δυνάμενος; εἰ δὲ πάλιν ἐμφυτεύσει εἰρήνην ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τοῦτο ἀσπασίως ἀποδέχομαι. Πλὴν κατὰ τὸ παρὸν λάβε σου τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους. Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς πύλας τῆς πόλεως κεκλεισμένας ἔχων καὶ τοὺς ἔνδον φυλάξω ὅσον ἡ δύναμις. Σὺ δὲ καταδυναστεύων δυνάστευε, ἕως οὗ ὁ δίκαιος κριτὴν ἀποδώσει ἑκάστῳ ἐμοί τε καὶ σοί, τὴν δικαίαν ἀπόφασιν». Ὁ Μωάμεθ οὐδ' ἐσυλλογίσθη κἂν ν' ἀπολογηθῇ εἰς ταῦτα, ἀλλὰ διέταξε νὰ κηρύξωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸν πόλεμον καὶ ν' ἀποκεφαλήσωσι τοὺς ἀπεσταλμένους του. Τοῦτο συνέβη κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1452. (*)

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ἀναπόφευκτον προβλέπων καὶ προσεχῆ τὸν πόλεμον, πρὸ ἓξ ἤδη μηνῶν παρεσκευάζετο κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς ἄμυναν, προσκαλέσας καὶ πάντας τοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως οἰκοῦντας νὰ εἰσέλθωσι, συγκομίζοντες καὶ τοὺς καρποὺς καὶ τὸν σῖτον ἐντὸς αὐτῆς. (**)

Τούτων γενομένων ἐπερατοῦτο καὶ ἡ τοῦ φρουρίου οἰκοδομή, οὗ τινος τὰ μὲν τείχη εἶχον 22—25 πόδ.

(*) Δούκ. Σ. 244—246. Ν. Βάρβ. Σ. 2. Φραντζ. Σ. 234.
(**) Δούκ. Σ. 246.

πάχος, οἱ δὲ πύργοι 60 πόδ. ὕψος μολυβδοσκέπαστοι. Ὠνόμασαν δ' αὐτὸ οἱ μὲν Τοῦρκοι Βογάζ κεσὲν (λαιμοκοπία,) οἱ δ' Ἕλληνες, εἴτε μὴ ἐννοήσαντες τὴν Τουρκικὴν ὀνομασίαν, εἴτε παραμορφώσαντες αὐτήν, Πασκεσὲν, κεφαλοκόπτην.

Τὰ νῦν καλεῖται, ὡς γνωστὸν, Ρούμελι Χισὰρ (Θρᾳκικὸν φρούριον). Ὁ δὲ Σουλτάνος, ἐγκαταστήσας ἐν αὐτῷ φρουρὰν 400 ἀνδρῶν καὶ φρούραρχον τὸν Φερουζ βέην, διέταξεν αὐτὸν νὰ προσκαλῇ πάντα τὰ εἴτε ἀναπλέοντα, εἴτε καταπλέοντα πλοῖα, ἵν' ἀνακωχεύοντα, πληρώνωσι φόρον τινὰ πρὸς διάβασιν.

Εἰ δὲ πλοῖόν τι ἔστω ἐκ Γενούης, Βενετίας, Κωνσταντινουπόλεως, Θεοδοσίας, Τραπεζοῦντος, Σαμψοῦντος, Σινώπης ἢ καὶ ἐκ Τουρκικῆς χώρας προερχόμενον ἠρνεῖτο νὰ ὑπακούσῃ, νὰ τὸ πυροβολῇ καὶ νὰ τὸ καταβυθίζῃ.

Ἵνα παράσχῃ δὲ τοὺς ἀνθρώπους πειθομένους εἰς τὴν διαταγήν του ταύτην, διέταξε νὰ τεθῶσιν ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Χαλὴλ πασᾶ οἰκοδομηθέντι ἐπιθαλασσίῳ πύργῳ χάλκινα πυροβόλα (χώνας χαλκοὺς λέγει ὁ Δούκας) ρίπτοντα λιθίνους σφαίρας ὡς 600 λιτρῶν βάρος. (*)

Κεῖνται δὲ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Δούκα καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τοὺς πρό-

(***) Δούκ. Σελ. 246. Ν. Βαρβ. Σελ. 2. Χαϊρουλλ. Σελ. 59. Χαλκοκον. Σελ. 446.

ποδας τοῦ πύργου τούτου μαρμάρινα σφαῖραι, ἔχουσαι περιφέρειαν ὀκτὼ σπιθαμῶν (4) ἤτοι βάρος 450 λιτρῶν Ἀγγλικῶν, (avoir du poids).

Τὴν 28 Αὐγούστου ἀφήσας ὁ Σουλτάνος τὸν Βόσπορον ἐστρατοπέδευσε μετὰ 50,000 στρατοῦ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διατρίψας δὲ τρεῖς ἡμέρας πρὸς κατασκόπευσιν τῶν τειχῶν, τάφρων, πύργων κτλ. ἀνεχώρησε πάλιν τῇ 1 Σεπτεμβρίου εἰς Ἀδριανούπολιν. Καὶ ὁ Τουρκικὸς δὲ στόλος, ἐξελθὼν τοῦ Βοσπόρου, κατέπλευσεν εἰς Καλλίπολιν τῇ 6 Σεπτεμβρίου (*)

Τῇ ά. Ὀκτωβρίου ἔπεμψεν ὁ Μωάμεθ τὸν Κοτζιᾶ Τουραχὰν βέην μετὰ τῶν δύω αὐτοῦ υἱῶν Ἀχμὲτ καὶ Ὁμὲρ, καὶ πολυαριθμου στρατοῦ ἐκ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας κατὰ τῆς Πελοποννήσου, ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺς δεσπότας αὐτῆς, τὸν Κὺρ Δημήτριον καὶ Θωμᾶν ἀδελφοὺς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης Πόλεως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν.

Κυριεύσαντες δὲ τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὴν Κόρινθον ἐξ ἐφόδου, ἐξηκολούθησαν οἱ Τοῦρκοι οὗτοι τὸν δρόμον αὐ-

(4) Μάρμαρονδμως μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο πολὺ μετὰ ταῦτα. Πρότερον δὲ μετεχειρίζοντο τὸν κυανοῦν ἢ τὸν μέλανα σχιστόλιθον, ἐξ οὗ συνέστηκε τὸ ἐνταῦθα ἔδαφος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ εἰδικὸν βάρος αὐτοῦ κατὰ μέσον ὅρον =3, καθὼς ἔδειξαν τὰ πειράματά μου, ἕπεται, ὅτι σφαῖρα τοιαύτη ἔχει βάρος 300 λιτρῶν.

(*) Φραντζ. Σ. 234 Ν. Βαρβ. Σ. 2.

τῶν διὰ τῆς Ἀρκαδίας, Τεγέας καὶ Μαντινείας πρὸς τὴν Μεσσήνην καὶ Ἰθώμην, κατασφάζοντες ἢ αἰχμαλωτίζοντες πανταχοῦ τοὺς κατοίκους. Ἐκπορθήσας τὴν Νεοπολίχνην ὁ Τουραχάνης, ἐπολιόρκησε καὶ τὴν Σιδηροπολίχνην, ἀφ' ἧς ὅμως γενναίως ἀπεκρούσθη.

Ἀλλὰ, μὴ δυναμένου τοῦ στρατοῦ σύμπαντός νὰ διαβῇ τὰ ὄρη τῆς Μεσσηνίας, ἔπεμψε μέρος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχμὲτ πρὸς τὸ Λεοντάριον.

Μαθόντες δὲ τοῦτο ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Θωμᾶς, πέμπουσι κρυφίως μετὰ τοῦ στρατοῦ τὸν Ματθαῖον Ἀσάνην, ὅστις, ἀποκόψας καὶ προσβαλὼν αὐτούς, τὸν μὲν στρατὸν κατέστρεψε, συλλαβὼν δ' αἰχμάλωτον καὶ τὸν Ἀχμὲτ πέμπει αὐτὸν τῷ Δημητρίῳ εἰς Σπάρτην. (*)

Ἐνῷ ἔτι ὁ Μωάμεθ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κατὰ τὸν Βόσπορον φρούριον, προσῆλθεν αὐτῷ, προσφέρων τὴν ὑπηρεσίαν του, Οὔγγρός τις καννονοχύτης Ὀρβὰν τοὔνομα.

Ὁ Ὀρβὰν οὗτος ἔχει προσφέρει πρότερον τὴν ὑπηρεσίαν του τῷ αὐτοκράτορι, καὶ φαίνεται τῳόντι, ὅτι εἰργάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὅμως προσδιορισθεὶς μισθὸς τόσον ἦτο εὐτελὴς καὶ τόσον ἀτάκτως τῷ ἐδίδετο ὥστε ὁ Ὀρβὰν ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑπηρεσίας.

(*) Φράντζ. Σ. 234—235 Χαλκοκονδ. 447,

Ἴσως δὲ καὶ ἐννόησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι αὐτὸς ἐστερεῖτο ὑψηλοτέρων γνώσεων τῆς τέχνης του καὶ ὅτι ἦτο μόνον τεχνίτης ἁπλοῦς καννονοχύτης, ὁ ὁποῖος τῇ ἀληθείᾳ ἀπεδείχθη μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατοπέδῳ.

Ὁ Σουλτάνος δεξάμενος αὐτὸν εὐνοϊκῶς καὶ δοὺς αὐτῷ στολὰς, σιτηρέσια καὶ καλὸν μισθὸν, τὸν ἠρώτησεν, ἂν εἶξεύρει νὰ κατακευάσῃ καννόνιον, τὸ ὁποῖον νὰ ῥίπτῃ τοιούτους λίθους, ὥστε νὰ χρημνήσωσι τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

—Δύναμαι, ἀπεκρίθη ὁ Οὔγγρος, νὰ χύτω καννόνια παντὸς μεγέθους.

»Τὰ τείχη τῆς Πόλεως γνωρίζω ἀκριβῶς· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῆς Βαβυλῶνος τὰ τείχη δύνανται νὰ συντριβῶσι εἰς κόνιν διὰ τῶν ὑπ' ἐμοῦ κατασκευαζομένων καννονίων.

Εἶμαι κατὰ πάντα ἐγκρατὴς τῆς τέχνης μου, ἀλλ' ἀγνοῶ τῆς βουλῆς τὸ διάστημα, δὲν ἀναδέχομαι ὡς πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσιν.

Ὁ Σουλτάνος ἀπεκρίθη:

«Χύσον μοι σὺ τὸ καννόνιον, περὶ δὲ τῆς βολῆς τοῦ λίθου ἐγὼ φροντίζω.»

Προσεκομίσθησαν λοιπὸν τὰ πρὸς χύσιν τοῦ καννονίου χρειώδη. τὸ προτύπωμα ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Ὀρβὰν,

καὶ τὸ καννόνιον κάτασκευασθὲν εἰς τρεῖς μῆνας, ἐτέθη ἐν τῷ κατὰ τὸν Βόσπορον φρουρίῳ (*).

Ἀφικόντες ἤδη τὸν Σουλτάνον ἐν Ἀδριανουπόλει παρατκευαζόμενον καὶ ἐξοπλιζόμενον κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ τὸ γιγαντιαῖον ἔργον, ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερόν πως τὰ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Εἴπωμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ συνέδῳ συμφωνηθεῖσαν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Πάπα βοήθειαν.

Συγχρόνως δὲ παρεκάλεσε νὰ συναποσταλῇ καὶ ἄνθρωπός τις, δυνάμενος νὰ καταπραΰνῃ τὰ πνεύματα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ οὕτω διὰ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν δύο κεχωρισμένων ἐκκλησιῶν νὰ ἐπισφραγισθῇ ἡ ἐξωτερικῶς ἤδη γενομένη ἕνωσις αὐτῶν.

Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ γείνῃ καταλληλοτέρα ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα Νικολάου Ε'. πέμψαντος πρὸς τοῦτο τὸν Καρδινάλιον Ἰσίδωρον, ἀρχιεπίσκοπον (πρώην) τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ Κιέβῳ, Ἕλληνα τὸ γένος.

Εἰ δὲ καὶ ἀπέτυχον ἡ ἕνωσις, αἰτία ὅμως τούτου βεβαίως δὲν εἶνε ὁ Ἰσίδωρος.

Οὗτος λοιπὸν μετὰ «πεντήκοντα» ἀνδρῶν, οὓς ὁ Πάπας ἀπέστειλε πρὸς βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος ἔφθασεν ἐπί τινος μεγάλου Γενουαϊκοῦ πλοίου εἰς Χίον, ὅπου

(*) Δούκ, Σ. 247—218. Χαλκοκονδ, 447=448.

ἐπροσμένετο καὶ ἕτερον πλοῖον, μέλλον νὰ συμπλεύσῃ μέχρι Θεοδοσίας (Καφά).

Ἐνῷ δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἔμποροι ἐξεφόρτωναν καὶ ἐπώλουν τὰς πραγματείας των, παρελάμβανον ἑτέρας καὶ ἐτακτοποίουν τας ὑποθέσεις των, ἐστρατολόγησεν ὁ Ἰσίδωρος ἐκ τῆς νήσου ἑτέρους 150 καθολικοὺς, ὥστε ὅλῳ προσῆγε 200 ἄνδρας τῷ αὐτοκράτορι.

Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχε καὶ ὁ Λεονάρδος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μιτυλήνης, οὗτινος σώζεται καὶ σύγγραμμα περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀφιχθέντος καὶ τοῦ ἑτέρου πλοίου, συνέπλευσαν ἀμφότερα καὶ ἔφθασαν κατὰ Νοέμβριον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ χαρᾶς ἀνυποκρίτου ὑπεδέξατο αὐτούς (*). Ἔφθασαν δὲ τῷ αὐτῷ μηνὶ ἕτερα ὀκτὼ πλοῖα ἐκ Κρήτης φέροντα οἶνον τῆς Μονεμβασίας εἰς τὴν Πόλιν (**).

Τῇ 10 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰσεπλευσαν εἰς τὸν Βόσπορον ἐκ Θεοδοσίας προερχόμεναι δύο μεγάλαι Βενετικαὶ τριήρεις, ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου Μορεσίμου πλοιαρχούμεναι.

Ἀλλ' ὡς ἐπλησίασαν τὸ Ρούμελι Χισὰρ, ἐκέλευσαν τῷ πλοιάρχῳ εἰ ἐν τῷ φρουρίῳ Τοῦρκοι ν' ἀνακωχεύσῃ· μὴ ἀνακωχεύοντος δ' αὐτοῦ, ἐπανέλαβον τὴν προστα-

(*) Λεοναρδ. Δούκ. Σ. 252. Ν. Βάρβ. Σ. 3.

(**) Ν. Βάρβ. αὐτόθι.

γὴν καὶ τότε ἤρχισε νὰ στρέφῃ ὀλίγον· ἀλλ' ἡ φρουρὰ ἀπῄτει νὰ πλησιάσῃ ἐντελῶς εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἤρχισε νὰ πυροβολῇ κατὰ τῶν πλοίων καὶ ἐφονεύθησαν τινες ὑπ' αὐτῶν.

Τότε ὁ πονηρὸς Βενετὸς προσεποιήθη, ὅτι ἐπιστρέφει καὶ τὸ πῦρ ἔπαυσε· μόλις ὅμως παρετήρησεν, ὅτι ἐξῆλθε τῆς βολῆς τῶν πυροβόλων καὶ ἀναπετάσας πάντα τὰ ἱστία, κατέπλευσεν ἀβλαβῶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἡ ἄφιξίς του μεγάλην ἐπροξένησε χαράν. (*)

Ἀτυχέστερος ὅμως ὑπῆρξεν ἕτερος Βενετὸς πλοίαρχος Ἀντώνιος Ρίτζος. Οὗτος, ἔχων φορτίον κριθῆς, ἤρχετο ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ παρέπλεε τῇ 26 Σ)βρίου τὸ ρηθὲν φρούριον· μὴ θελήσας δὲ νὰ χαλάσῃ τὰ ἱστία τοῦ πλοίου κατὰ τὴν προσταγὴν, ἐπυροβολήθη διὰ τοῦ μεγάλου πυροβόλου τοῦ Ὀρβὰν, ὅπερ τεθὲν ἄρτι ἐν τῷ φρουρίῳ ἔμελλε νὰ δοκιμασθῇ κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Ρίτζου, διὰ μιᾶς μόνης βολῆς καταποντισθέντος.

Καὶ ἐσώθη μὲν ἐπὶ ἀκατίου ὁ πλοίαρχος μετὰ τῶν 30 ναυτῶν του εἰς τὴν ξηρὰν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι συλλαβόντες πάντας, ἀπήγαγον αὐτοὺς σιδηροδεσμίους πρὸς τὸν ἐν Διδυμοτείχῳ διατρίβοντα τότε Σουλτάνον.

Οὗτος δὲ μετὰ δύο ἑβδομάδας, τὸν μὲν πλοίαρχον

(*) Ν. Ν. Βάρβ. Αὐτόθι.

ἀνεσκολόπισε, τὸν δὲ βοηθὸν τοῦ πηδαλιούχου (scivanelo) εὐειδῆ τινα νεανίαν, Μαΐστρον τοὔνομα, ἐκράτησε διὰ τὸ Σεράϊόν του.

Τῶν ναυτῶν δὲ ὀλίγους μέν τινας ἀπέλυσε, τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας ἀπεκεφάλισεν, ἀφήσας ἄταφα τὰ σώματα αὐτῶν, ἅτινα εἶδεν αὐτοῖς ὄμασι καὶ ὁ ἱστοριογράφος Δούκας, πεμφθεὶς ἐκεῖ ὡς ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου.

Ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρόξενος τῆς Βενετίας Ἱερώνυμος Μηνῶτος μαθὼν τὴν αἰχμαλώτισιν τοῦ πλοιάρχου καὶ τῶν ναυτῶν ἔπεμψε μὲν πρὸς τὸν Σουλτάνον πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν τὸν Φαβροῦστον Κόρνερον, ἀλλ' οὗτος ἐλθὼν, εὗρεν αὐτοὺς φονευμένους ἤδη. Ἐπέστρεψε λοιπὸν πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Κόρνερος, καθ' ἣν ἡμέραν ἔφθασαν ἐκ Βενετίας αἱ πρὸς βοήθειαν σταλεῖσαι δύω τριήρεις ὑπὸ τὸν ναύαρχον Γαβριὴλ Τρεβισιανόν.

Τῆς ἑτέρας ἐπλοιάρχει ὁ Ζαχαρίας Γριώνης. Ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν δ ἄφιξις τῶν τριήρεων τούτων ἦτο μία τῶν αἰτιῶν τοῦ μεταξὺ Σουλτάνου καὶ Βενετίας πολέμου· (*)

Τῇ 2 Δεκεμβρίου εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον ἐκ Τραπεζοῦντος προερχομένη ἡ μεγάλη τριήρης τοῦ Ἰακώβου Κόκου. Παραπλέουσα δὲ τὸ Θρᾳκικὸν φρούριον περικυκλώθη ὑπὸ δώδεκα λέμβων τοῦ φρουρίου.

(*) Ν. Βαρδ. Σ. 2 Δούκ. Σ. 248.

Τότε ὁ πλοίαρχος Κόκος, οὐδεμίαν δείξας ἀντίστασιν, συνδιελέγετο φιλικῶς μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν λέμβων, δοὺς αὐτῷ καὶ δῶρον (μπαχξίς) ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς, ὡς φαίνεται, ἐθεώρησε τὸ μπαξίσι ὡς λίαν εὐτελὲς, διέτριψας αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπέστρεψε ταχέως εἰς τὸ φρούριον, ἵνα λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ φρουράρχου πρὸς κατάσχεσιν τοῦ πλοίου. Κατόπιν αὐτοῦ παρέπλεεν ὁ Κόκκος, ὡς θέλων δῆθεν νὰ σταθῇ πρὸ τοῦ φρουρίου ἐκείνου.

Ἀπελθόντος δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν λέμβων πρὸς τὸν φρούραρχον, ἐξέπλευσε καὶ ἡ τριήρης ἀκωλύτως κωπηλατουμένη καὶ ἀπομακρυνθεῖσα ἐχαιρέτησε διὰ σαλπισμάτων τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ ὡς φίλους καὶ οὕτος ἀφίχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τῇ 4 Δεκεμβρίου (*).

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ Ἰσιδώρου εἰργάζετο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας εἰς τὸ ἑνωτικὸν, τὴν ἕνωσιν δηλαδὴ τῶν δύο κεχωρισμένων ἐκκλησιῶν· ὁ μὲν, ὡς ἔξαρχος τοῦ Πάπα, μὴ δυνάμενος νὰ ἔχῃ ἄλλην θέλησιν ἢ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ Βατικανοῦ, ὁ δὲ τὸν κίνδυνον καὶ τὸ ἀληθινὸν συμφέρον τοῦ Κράτους ἐννοῶν, οὗτινος ἡ σωτηρία ἀπῄτει πᾶσαν προσφερομένην ἕνωσιν. Τὸ ἑνωτικὸν ὅμως οὐκ ἦν ἑνωτικὸν (δηλαδὴ προθυμία ἑκατέρωθεν εἰς τὸ νὰ συμπληρώσωσι δι' ἀμοιβαίων παραχωρήσεων καὶ ἐξαλείψωσιν οὕτω τὰς ὑπαρχούσας

(*) Ν, Βαρβ, Σ. 2. Δούκ. Σ. 248.

διαφορὰς καὶ ἀνωμαλίας), ἀλλὰ παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν Ρώμην.

Ἡ Ρώμη ἀπῄτει «ἀπόλυτον ὑποταγὴν» καὶ ἔπεμψεν ἐπὶ τούτῳ «πεντήκοντα στρατιώτας»! Ἀλλ' ὅμως δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ πέμψῃ περισσοτέρους· διότι τὴν πνευματικὴν τῆς Ρώμης ἐξουσίαν ἀνεγνώριζεν ἤδη, ἐλαχίστον μόνον μερῶν ἐξαιρουμένων, ἅπασα ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη.

Ὅθεν δὲν εἶχε χρείαν ἡ Ρώμη νὰ κάμῃ παραχώρησίν τινα διὰ τὸ πτωχὸν Βυζάντιον· ἀλλὰ ὁ Κωνσταντῖνος, ἠδύνατο νὰ πράξῃ τι πλέον; Τῇ 12 Δεκεμβρίου ἑωρτασθη ἡ ἕνωσις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ οὕτως ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπικρατουσα θρησκεία τοῦ Κράτους ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία.

Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μεγάλη πληθὺς τῶν αὐλικῶν καὶ μεγιστάνων του ἐδέχθηταν οὕτω τὴν δυτικὴν πίστιν.

Οὐδ' ἠδύνατο ἡ Ρώμη ν' ἀπαιτήσῃ τι πλειότερον· διότι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἦτο Πάπας καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία οὐδεμίαν ἐπιτρέπει μεταρρύθμισιν τῶν δογμάτων.

Ἡ ἄκαιρος λοιπὸν ἐπιμονὴ τοῦ Βατικανοῦ, εἰς οὐδεμίαν ὑπάρχουσα ἀναλογίαν πρὸς τὴν προτενεχθεῖσαν βοηθειαν, μέγα πολιτικὸν σφάλμα· διότι ἡ ἕνωσις, ἣν οἱ Ἕλληνες ἐδέχθηταν μόνον ὡς βιαζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἤθελε κατὰ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν

Ἡ κατὰ τῶν «ἑνωτικῶν» ἀντιπολίτευσις ἔφθασε μέχρι τῶν ἀνωτάτων τάξεως τῆς κοινωνίας· καὶ αὐτὸς ὁ μετὰ τὸν αὐτοκράτορα πρῶτος τῆς αὐτοκρατορίας ἀνήρ, ὁ μέγας Δοὺξ Λευκᾶς Νοταρᾶς, ἐξεφράσθη, ὅτι «Κρειττότερόν ἐστιν ἰδεῖν ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιόλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατινικήν!»

Καὶ δὲν ἥρμοζεν μὲν βεβαίως, καθὰ πρῶτος ὑπουργὸς τοῦ ἡνωμένου αὐτοκράτορος, νὰ προφέρῃ τοιούτους λόγους ὁ Νοταρᾶς, ὡς Ἕλλην ὅμως ὡμίλησε ἐκ τῆς καρδίας μυρίων ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων του.

Διότι ἐβασίλευε μὲν πρότερόν ποτε ἐπὶ 60 ἔτη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ Λατινικὴ μίτρα, τοιαύτη ὅμως ἦτο ἡ βασιλεία αὐτῆς, ὥστε οὐ μόνον τότε, ἀλλὰ πιθανῶς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα κατέστησαν ἀδύνατον πρᾶγμα τὴν ἕνωσιν τῶν Ἑλλήνων. (1)
ἀποδειχθῇ ἐξ ἅπαντος ὡς μὴ γενομένη.

Καὶ τοῦτο ἐδείχθη ἀμέσως.

---

(1) Ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἀντιπάθεια διατελεῖ ὑφισταμένη καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἐπίσης ἰσχυρὰ καὶ εἰς πλείστας περιστάσεις μικρὰς καὶ μεγάλας ἐκδηλουμένη.

Εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (1821—1829) οὐδεὶς καθολικὸς Ἕλλην ἔλαβε μέρος.

Λέγεται μάλιστα, ὅτι οἱ καθολικοὶ Ἕλληνες ἦσαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην κατάσκοποι τῶν Τούρκων.

Ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ μάλιστα ἐκ Τήνου ἔρχονται εἰς Κωνσταντινούπολιν καθ' ἕκαστον ἔτος πλεῖστοι νέοι Ἕλληνες, ἵνα γίνωσιν ὑπηρέται ἐνταῦθα.

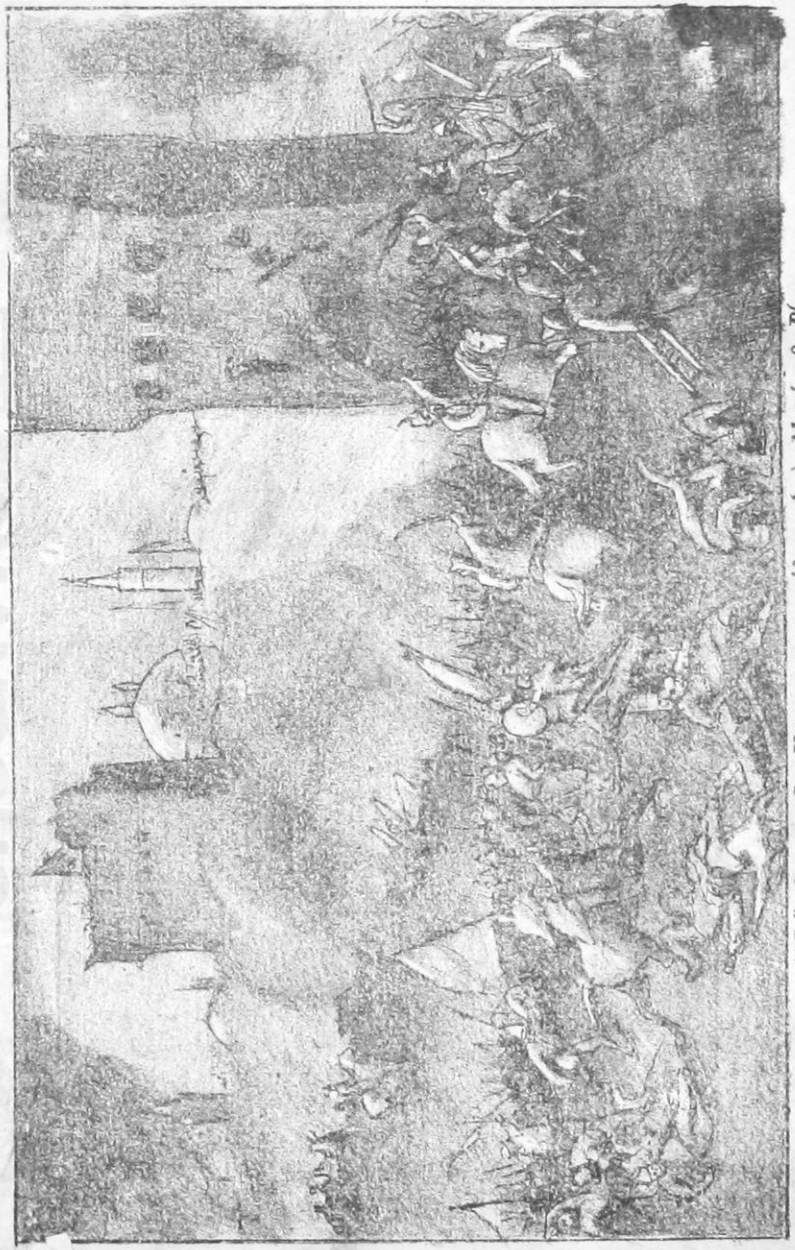

Ἡ Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μωάμεθ Β'.

'Αλλ' ὁ Λουκᾶς Νοταρᾶς εἶδε ζῶν καὶ τὴν Τιάραν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἠναγκάσθη νὰ μάθῃ τί σημαίνει καὶ αὕτη. Μὴ προτρέχωμεν ὅμως τῶν πραγμάτων.

ᵘΕκαστος αὐτῶν θεωρεῖ πρὸς τούτοις ὡς προσβολήν του, ἂν τις ὁμάσῃ αὐτὸν ᵘΕλληνα καὶ, διαμαρτυρόμενος ἐπισήμως κατὰ τῆς προσβολῆς ταύτης, ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν Καθολικόν.

Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσαν, τὴν Ἑλληνικὴν, ναγινώσκει γράμμασι Λατινικοῖς γεγραμμένην, ἀγνοῶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. 'Αλλ' ὅμως ἐπίσης ἀναφανδὸν ἐκφράζει καὶ ὁ δοξος ᵘΕλλην τὸ μῖσος αὐτοῦ πρὸς καθολικὸν ὁμογενῆ καὶ συμριώτην του, ὀνομάζων αὐτὸν Κατόλικον ἀντὶ Καθολικόν.

'Αλλ' ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἰσι τοῦ Καθολικοῦ δόγματος, οἱ τοιοῦτοι, φθάσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τρέχουσιν ἀμέσως καὶ γίνωνται ραγιάδες, ὅπως ἀποκόψωσι καὶ τὸν τελευταῖον δεσμὸν τὸν συνδέοντα αὐτοὺς πρὸς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα.

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ κύριος Μόρτμαννος· ἡμεῖς δὲ πιστῶς μεταφράζοντες τὰ παρ' αὐτοῦ γεγραμμένα δὲν ἠδυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν ταύτην τὴν περὶ Καθολικῶν Ἑλλήνων αὐστηρὰν κρίσιν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καθῆκον ἡμῶν ἱερὸν ἡγούμεθα νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα γα τινὰ, ἵνα μὴ ἀφήσωμεν μήτε τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τούτου λληνας τοῦ Δυτικοῦ δόγματος, μήτε τὸ ἔθνος ἡμῶν ὅλον ὑπὸ βάρος τοιούτων καὶ τηλικούτων κατηγοριῶν, αἵτινες οὐ μόνον ὰ τῶν Εὐρωπαίων πολλαχῶς ἐμεγαλοποιήθησαν καὶ μεγαλοῦνται, ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλῶν ἔτι ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἀκρίτως ται καὶ κατακρίνονται.

Ἀντιπάθεια μεταξὺ Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν καὶ μεταξὺ Ἑλν τοῦ Δυτικοῦ δόγματος καὶ Ἑλλήνων τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγος, ὑπῆρξε βεβαίως ἀνέκαθεν καὶ ὑπάρχει καὶ ἄχρι τῆς σήμερον. οῦτό ἐστι τόσῳ ἀναντίρρητον, ὅτῳ καὶ κακὸν καὶ ἀξιοθρήνητον.

'Αλλ' καὶ ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀντιπράττων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, ἦτον ὁ μοναχὸς Γεώργιος Σχολάριος, ὁ

'Αλλ' ὅμως μή τις νομίσῃ κακὸν τοῦτο, ἤγουν ἡ ἕνεκα θρησκευτικῆς διαφορᾶς μεταξὺ ὁμοεθνῶν ἀντιπάθεια ὑπάρχει παρ' ἡμῖν μόνοις τοῖς Ἕλλησι.

Πολλοῦ γε καὶ δεῖ!

Ὅστις καὶ μικρὸν ἐμελέτησε τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν πείθεται ἀδιστάκτως, ὅτι ἀντιπάθεια τοιαύτη μεταξὺ ὅλων τῶν Χριστιανικῶν ἐθνῶν Εὐρώπης, εἰς ὅσα εἰσέδυσε θρησκευτικὴ διαίρεσις.

Ἡ παρ' ἡμῖν μάλιστα παρατηρουμένη ἀντιπάθειά ἐστι μηδὲν, παραβαλλομένη πρὸς τὴν παρὰ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι.

Διότι ἡ μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν Ἑλλήνων θρησκευτικὴ διαφορὰ οὐδέποτε ἐξετραχηλίσθη μέχρι τριακονταετοῦς πολέμου (1610—1650), ὡς ἐν Γερμανίᾳ μεταξὺ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρουμένων Γερμανῶν, καθ' ὅτι ἑκατομμύρια ἀνθρώπων καὶ πόλεις ὁλόκληροι ἐξηφανίσθησαν.

Οὐδέποτε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐώρτασε τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, (1572 Αὐγ. 24), καθ' ἣν οἱ καθολικοὶ Γάλλοι, προεξάρχοντος αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Καρόλου Θ'. ἀπανθρωπότατα κατέσφαξαν 100, 000 ἀθώων συνπατριωτῶν των ἑτεροδόξων, τῶν Οὐγενόττων, πρὸς θρίαμβον τοῦ Παπισμοῦ.

Οὐδέποτε συνστήθησαν παρ' ἡμῖν Ἱερὰ δικαστήρια, οἷα καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν.

Οὐδέποτε ἐμόλυνε τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος ἡ φρικώδης ἐκείνη καὶ βροτολοιγὸς ἐφεύρεσις τῶν Παπῶν ἡ (Ἐγκισισιόν)

Οὐδέποτε ἐωρτάσθησαν παρ ἡμῖν καθ' οἱωνδήποτε αἱρντικῶν ἢ ἑτεροδόξων τὰ ἀποτρόπαια ἐκεῖνα μαρτύρια καὶ οὐ μόνον τὴν ἄμωμον θρησκείαν τοῦ ἀκάκου καὶ ἀνεξικάκου ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ καταμιάναντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατασχύναντα.

Αἰτία δὲ τούτου ἀναντίρρητος εἶνε ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλη-

σορώτερος τῶν κληρικῶν τῆς ἐποχῆς του. Τὴν συμβουλὴν λοιπὸν τούτου ἔτρεχον πολλοὶ νὰ λάβωσιν.

Αὐτὸς δὲ ἐγκλεισθεὶς ἐν τῇ κέλλῃ, ἣν κατῴκει ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος ἔδωκεν ἐγγράφως τὴν

σία ἀπέδειξεν ἀείποτε μοίζονα ἀνεκτικότητα καὶ ἀνεξιθρησκείαν πρὸς ἑτεροδόξους καὶ αἱρετικοὺς, ἢ ἡ Δυτική.

Ταῦτα λέγομεν οὐχὶ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἡ ἀψευδὴς ἱστορία.

Ἐπιλείψει δ' ἡμᾶς ὁ χρόνος διηγουμένους πάντας τοὺς καθ' ἡμῶν καὶ κατὰ παντὸς ἑτεροδόξου καταδιωγμοὺς τῆς Παπικῆς ἐκκλησίας, ἥτις τιμωρεῖ καὶ αὐτοὺς τοὺς νεκροὺς τῶν ἐν τῷ κράτει αὐτῆς θνησκόντων ὀρθοδόξου Χριστιανῶν.

Καὶ ὅμως καθὼς τὸ πάλαι ἐπὶ τοῦ σχίσματος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐπὶ τῆς πτώσεως τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐπιχαιρεκακοῦντες ἔκραζον οἱ Δυτικοὶ «Errorun Graecorum» ὡς διηγοῦνται οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οὕτω καὶ μετὰ ταῦτα καὶ σήμερον ἔτι καταβοῶσιν ἀπαύστως le fanatisme des Grecs, l' intolérance de Grecs! κτλ.

Πρὸς ὅλας ταύτας τὰς αἰωνίους καὶ προαιωνίους κατακραυγὰς καὶ διαβολὰς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀπήντησεν ἀείποτε τὸ πολυπαθὲς Ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ τῆς σιωπῆς του.

Πράττομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ἐνταῦθα, ὑπενθυμίζοντες μόνον τοῖς Χριστιανοῖς τούτοις Εὐρωπαίοις τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο λόγιον τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; (Ματθ. Ζ'. 3.)

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις λοιπὸν ταύτας οὐδόλως θέλει φανῇ παράδοξον, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ Δυτικοῦ δόγματος δὲν ἠθέλησαν νὰ συναγωνισθῶσιν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πόλεμον. Συνέπειαι δὲ τούτου ἦτον ὅτι καὶ τινες ἀκρεῖοι (κ' ἐκ τίνος

γνώμην του· (ὡς ὁ Σεχοὺλ-Ἰσλὰμ σήμερον δίδει τὰς ἰδικάς του).

«Ἄθλιοι Ρωμαῖοι, ἔλεγεν ἐν τῇ γραρῇ ταύτῃ, εἰς τί ἐπλανήθητε καὶ ἀπομακρύνατε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ

ἔθνους λείπουσιν οἱ τοιοῦτοι; ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς κατασκοποὶ τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ καὶ τούτου πάλιν αἰτία δὲν ἦτο μόνη ἡ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ὁμοεθνεῖς των ἀντιπάθεια αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἀμάθεια καὶ μάλιστα ἡ παρ' αὐτοῖς παντελὴς σχεδὸν ἔλλειψις τῶν Τουρκικῶν καταδυναστεύσεων.

Διότι ἡ στρεβλὴ καὶ ἀπάνθρωπος τῳόντι πολιτικὴ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης εἶχε λάβει ἀνέκαθεν ὑπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτῆς προστασίαν αὐτοὺς καὶ μόνους τοὺς Ἕλληνας (τοὺς Δυτικοὺς)· ἐνῷ τὰ λοιπὰ 99 ἑκατοστὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Τουρκίας (οἱ ὀρθόδοξοι) κατελιμπάνοντο ὑφ' ὅλης τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης ἔρμαιον τῆς τύχης των.

Ὅτι δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτω μαρτυροῦσι καὶ αὐταὶ αἱ παροῦσαι πράξεις τῶν Δυτικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Οἱ Δυτικοὶ δηλαδὴ οὗτοι, ἀπολαύσαντες ἤδη τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ πεδευθέντες, ἠγαπήθησαν οἱ πλεῖστοι τὸ ἔθνος αὐτῶν οὐδὲν ἧττον τῶν Ἀνατολικῶν Ἑλλήνων, ὑπερασπιζόμενοι αὐτὸ καὶ κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἱερέων αὐτῶν, τῶν Λατίνων, οἵτινες οὐ διαλείπουσι τὸν ἀνάγυρον κινοῦντες καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διαβάλλοντες (Ἴδε περὶ τούτου ἦτῆν διαμαρτύρησιν των Δυτικῶν τῆς Σύρου κατὰ τῆς Κιβιλία Κατολίκα).

Περὶ δὲ τοῦ ἑτέρου, ὅτι Ἕλληνες τοῦ Δυτικοῦ δόγματος, ἐρχόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν γίνονται μετὰ σπουδῆς Ραγιάδες, εἶνε ἀληθινὸν μόνον διά τινας φυγοδίκους καὶ λειποτάκτας, διότι ἄλλως εἶνε ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ἄνθρωπος τόσον μωρὸς ὥστε ν' ἀλλάξῃ οἱανδήποτε ἐθνικότητα.

σὺν τῇ πόλει, ἐν ᾗ μέλλει φθαρῆναι, ἐχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας.

»Ἵλεώς μοι, Κύριε.

»Μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου ὅτι ἀθῷός εἰμι τοῦ τοι»ούτου πταίσματος.

Μαρτυροῦσι δὲ τὸν λόγον ἡμῶν τοῦτον αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Τουρκίας Δυτικοί, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐφρόντιζον διὰ παντὸς μέσου νὰ λάβωσι ξένην ὑπηκοότητα. Ἢ τοὐλάχιστον ὑπεράσπισιν χάρ ν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ὁ δέ τινες (οὐχὶ πάντες) Δυτικοὶ Ἕλληνες δὲν θέλουσι νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες, ἀλλὰ καλοῦσιν ἑαυτοὺς Κατολίκους ἢ Φράγκους, τοῦτο δεικνύει τὴν ἀμάθειαν αὐτῶν, καθὼς ἐπίσης δεικνύει τὸ αὐτὸ καὶ ἡ ἐπωνυμία Ρωμαῖος, ἥντινα κοινῶς δέχονται οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες τῆς Τουρκίας, ὧν οἱ πολλοὶ οὐδὲ γνωρίζουσι κἂν ποῦ κεῖται ἡ Ρώμη.

Ἀλλ' ἀμφότερα τὰ παρατράγῳδα ταῦτα ἐξαλείφονται βαθμηδὸν καὶ ἐξαλειφθήσονται ἐντελῶς, ὅταν πληθυνθῇ ἡ γνῶσις.

Ἀναγινώσκουσι δὲ οἱ Δυτικοὶ Ἕλληνες τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν Λατινικοῖς γεγραμμένην γράμμασιν, οὐχὶ διότι ἀγνοοῦσι τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα (ἐπειδὴ ὅμως σήμερον ἐξηπλώθη εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἡ παιδεία, εἶνε ἀδύνατον σχεδὸν νὰ ὑποθέσῃ τις νέον τινὰ ἀγνοοῦντα ν' ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ τὴν γλῶσσαν του)· ἀλλὰ διότι οἱ ἐκ Ρώμης πεμπόμενοι ἱερεῖς τῶν Δυτικῶν Ἑλλήνων, μὴ δυνάμενοι ν' ἀλλάξωσιν τὴν μητρικὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοῦ ποιμνίου των, ἠθέλησαν νὰ ἐκρωμαΐσωσιν αὐτὴν καὶ τὸ δυνατόν, γράψαντες τὰ προσευχητάριά των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μὲν γλῶσσαν, μὲ στοιχεῖα ὅμως Λατινικά.

Ἐπειδὴ μόνον προσευχητάρια εὑρίσκονται οὕτω τραγελαφικῶς γεγραμμένα.

»Γινώσκεται, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε;

»Καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι »εἰς ὑμᾶς, ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον, καὶ ὡμο»λογήσατε τὴν ἀσέβειαν;

»Οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι».

Οὐ διέλειπε δὲ τοιαῦτα καθ' ἑκάστην διδάσκων καὶ ἐκήρυξεν ὡς αἱρετικοὺς τὸν Θωμᾶν δὲ Ἀκίνην καὶ τὸν Δημήτριον Κυδώνην.

Ἅπας δὲ σχεδὸν ὁ λοιπὸς κλῆρος καὶ ἰδίως ὁ ἐν τοῖς μοναστηρίοις, οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ μοναχαὶ ἐξεφραζοντο ἀπαραλλάκτως.

Καὶ ἐνγένει δύναταί τις νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ τοῦ Δούκα, τοῦ κυριωτέρου ὁδηγοῦ ἡμῶν εἰς ταῦτα, ὅτι οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, οὐδ' ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἔπρατ-

---

Ἐπισυνάπτομεν δ' ἐνταῦθα ἓν μικρὸν παράδειγμα ἐκ τινος τοιούτου προσευχηταρίου χάριν τῶν περιέργων ἀναγνωστῶν, ὅσοι δὲν εἶδον τὸν τοιοῦτον τραγέλαφον.

«Prosevchi pros tin Panaghian, Iperevloghimeni, Theogenitria, dhia tis opias i anthropini fisis ipsothi iperano ton Angelon dhia ton aneedhiighiton ponon opu edhokimases otan is tes parthenikessu ankales élabes necron ké cataxesgismenon ton acrivonsu ijon· κτλ.»

Τὸ τελευταῖον δὲ τῆς ἀνωτέρω σημειώσεως τοῦ κ. Μόρτμανν εἴτε εὐφυὲς μὲν οὐχὶ δὲ καὶ ἀληθινόν.

Καλοῦμεν δηλαδὴ ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι τοὺς καθολικοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν «Κατολικούς», διότι καὶ αὐτοὶ καλοῦσιν ἑαυτοὺς οὕτω, παραλαμβάνοντες τὴν λέξιν (catholique) παρὰ τῶν Φράγκων, προφερόντων ὡς γνωστὸν τὸ θ (th) ὡς τ, ἀλλὰ δὲν καλοῦμεν αὐτοὺς «Καττολύκους, δηλαδὴ Γάττους καὶ Λύκους / Σ. τοῦ Μ.,

τον σπουδάζοντες τὰ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὅτι κωμῳδίαν μόνην παρίστανον ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Τινὲς μάλιστα οὐδόλως ἐδίσταζον νὰ ὁμολογήσωσι τοῦτο καὶ παρρησίᾳ, ἐπιπληττόμενοι ὡς ἑνωτικοί·

«Ἄφετε, λέγοντες, ἰδωμεν, εἰ ἐξάρει ὁ Θεὸς τῶν »τειχῶν τούτων λυσσῶντα ἐχθρὸν ἡμῶν, καὶ τότε ὀ»ψεσθε, εἰ τοῖς ἀξυμήταις ἡμεῖς ἑνωθῶμεν».

Τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ μέρος ἐφρόνει βεβαίως, καθὼς καὶ ὁ Γεώργιος Σχολάριος καὶ ὁ Λουκᾶς Νοταρᾶς.

Ὀλίγοι δέ τινες μόνον ἐτόλμων νὰ εἴπωσιν·

»Εἴθε ἐδόθη ἡ πόλις ἐν χερσὶ τῶν Λατίνων τῶν ὀ»νομαζόντων τὸν Χριστὸν καὶ Θεοτόκον, καὶ μὴ ἀπορ»ριφθῶμεν ἐνταῖς τῶν ἀσεβῶν παλάμαις».

Ὁ δὲ χυδαῖος καὶ ἀγοραῖος ὄχλος ἔτρεχον θορυβωδῶς εἰς τὰς ὁδοὺς κραυγάζοντες·

»Τὴν Λατίνων οὔτε βοήθειαν, οὔτε ἕνωσιν χρήζο»μεν.

»Ἀπέστω ἀφ' ἡμῶν ἡ τῶν ἀζυμητῶν λατρεία.

»Εἴπερ ὁ Θεὸς καὶ ἡ Θεοτόκος Παρθένος ἐγένετό »ποτε κατὰ τοῦ Χοσρόου καὶ τοῦ Χαγάνου καὶ τῶν Ἀ»ράβων (*) προστάται καὶ ἀρωγοὶ τῆς πόλεως γενήσον-

---

(*) Χοσρόης ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας, ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐχὶ αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ διὰ τῶν στρατηγῶν του, Σαρβάρου καὶ Χαγάνου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ μυστηριώδους ἐκείνου αὐ-

» ται καὶ νῦν κατὰ τοῦ Μεχεμὲτ τούτου (6) (**)».

Ἀλλ' ὅμως ὁ χρόνος οὗτος διῆλθεν οὐχὶ εἰς θεολογικὰς μόνον συζητήσεις· διότι αἱ διὰ τὸν προκείμενον ἀγῶνα παρασκευαὶ ἐπησχόλουν πολλῷ μᾶλλον τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔτι ἡμέραν, καθ' ἣν ἐωρτάσθη ἡ

τοκράτορος Ἡρακλείου (629), καταπροπώσαντος τότε τοὺς Πέρσας παντστρατιᾷ (Ἀνάγνωθι περὶ τούτου τὸ Συναξάριον τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ἐν Τριῳδίῳ).

Ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ Χάγανος ἀναφέρεται καὶ ἕτερος ἀρχηγὸς τῶν περιφήμων ἐκείνων Ἀβάρων, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαυρικίου καὶ Φωκᾶ (582—610).

Ἐκκλέσαμεν δὲ περιφήμους τοὺς Ἄβαρας τούτους· διότι δι' αὐτῶν ἐξηνδραπόδιστεν, ἐξωλόθρευσε πρόρριζα καὶ ἐξεσλάβωσε σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὁ τοῖς πᾶσι γνωστὸς Φαλλμεράϋερ.

Οἱ δὲ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν πολλάκις τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ τούτους οἱ Τοῦρκοι πολλάκις ὡσαύτως· πρὸ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β'.

Ἀλλὰ περὶ τούτων ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα πραγματεία, διότι οὐδεμία πόλις τῆς οἰκουμένης ἔπαθε τοσαύτας καὶ τοιαύτας πολιορκίας, ὅσας καὶ οἵας ἡ Κωνσταντινούπολις.

(6) Περὶ τοῦ ἕνεκα τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως γεννηθέντος ἐρεθισμοῦ ἀναφέρει μόνον ὁ Δούκας καὶ Λεονάρδης ὁ Χῖος, αἱ δὲ λοιπαὶ οὐδὲν περὶ τούτου λέγουσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄλλως ἀξιόπιστος Δούκας καὶ ἐγεννήθη ὑπὸ Γενουαϊκὴν δεσποτείαν, καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον εἰς Γενουαϊκὴν διήγαγεν ὑπηρεσίαν, φαίνεται ὅτι αἱ σκηναὶ, ἃς ἐνταῦθα περιγράφει, καὶ οὐδὲ εἶδεν αὐτοῖς ὄμμασιν, ἔχουσιν ὑπερβολάς τινας. Εἶναι δὲ καὶ σκοτεινὸν τὸ μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Δούκα.

Διηγεῖται π. χ. ὅτι μοναχή τις ἔγεινε Μωαμεθανὴ, ἐκρεω-

ἕνωσις ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ, συνελθόντες ἀμέσως μετὰ τὴν ἱερουργίαν ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος ὁ Χῖος, οἱ ἐν ἀξιώμασι καὶ οἱ μεγαλείτεροι ἔμποροι τῆς πόλεως, ἐπρότειναν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κρατηθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ Βενετικαὶ τριήρεις, τρεῖς μεγάλαι καὶ δύο μικραὶ, καὶ περὶ τούτου νὰ διαπραγματευθῶσι μετὰ τῶν πλοιάρχων αὐτῶν.

Τὴν ἐπιοῦσαν δὲ ἐπορεύθησαν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Ἀλωϋσίδου Διέδου ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λεονάρδος, ὁ πρόξενος τῆς Βενετίας, πολλοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ Βενετοὶ ἔμποροι καὶ

φάγησε, ἐνεδύθη Τουρκιστὶ καὶ ἔθυσε τῷ Μωάμεθ, «καθὼς αὐτὸς εἶδον». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Δούκας δὲν διέμενεν ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' ἦλθεν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν, λέγεται, ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἔγεινε βραδύτερον, ὡς καὶ αὐτὸς ὑποδεικνύει, καὶ οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ τοιοῦτον τι πρὸ τῆς ἁλώσεως. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ Σακαΐκ οὐλ Νομανὶ διηγεῖται (ἐν σελ. 50) ὅτι 40 ἱερεῖς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔγειναν κρυφίως Μουσουλμάνοι πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἐξ ὧν εὑρέθησαν 6 καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν. Ὁ ἱστορικὸς Χαϊρουλλὰχ διηγεῖται πρὸς τούτοις ὅτι, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως κατέφυγεν ὁ λαὸς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἤρχισαν ἐντὸς αὐτῆς νὰ ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν θέσεων καὶ περὶ πρωτοκαθεδρίας. Ἀλλ' ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι λόγοι ἀνήκουσιν ἀναντιρρήτως εἰς τὴν τάξιν τῶν λήρων, καὶ εἶν' ἐντροπὴ καὶ ν' ἀναφέρῃ τις μόνος αὐτοὺς σπουδαίως.

Γαβριὴλ ὁ Τρεβισάνος, ὑποπλοίαρχος τῶν δύο μικροτέρων τριηρῶν, ἵνα προτείνωσι τὰ ἀποφασισθέντα.

Καὶ ὑπεστήριξε μὲν τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ὁ πρόξενος αὐτὸς, ὁ Διέδος ἔμως ἀντέταξε πολλὰς ἐνστάσεις, λέγων, ὅτι τὰ παρὰ τῆς γερουσίας γράμματά του διατάττουσιν αὐτῷ νὰ μὴ διαμείνῃ ἐν τῷ λιμένι τῆς Κων)πόλεως πλέον τῶν δέκα ἡμερῶν μετὰ τὴν ἀπὸ Τραπεζοῦντος ἄφιξιν τῶν τριηρῶν· ἂν θελήσωσι δὲ νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτὸν τοῦ νὰ λάβῃ τὸ φορτίον του, ὅτι θὰ ἐκπλεύσῃ καὶ ἄνευ φορτίου τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς Βενετίαν.

Τὴν ἐπιοῦσαν δὲ (14 Δβρίου) συνελθόντες ἐν τῇ κατὰ τὸν Φόρον ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου 20 καὶ εἰς Βενετοὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ προξένου, ἐξελέξαντο 2 ἀντιπροσώπους τὸν Νικ. Ἰουστινιανὸν καὶ Φαβροῦζον Κόρνερον ἵνα σκεφθῶσι μετὰ τοῦ προξένου περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἡ ἀπόφασις δὲ τούτων ἦτο νὰ κρατηθῶσι μὲν αἱ πέντε τριήρεις πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως μέχρι νεωτέρων διαταγῶν τῆς γερουσίας, νὰ πληρώνῃ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τὴν διατροφὴν τῶν πληρωμάτων καὶ 400 δουκάτα προσέτι κατὰ μῆνα.

Ὁ δὲ πλοίαρχος τῶν τριῶν μεγάλων τριηρῶν καὶ ὁ ἕτερος τῶν δύο μικροτέρων κατεδικάζοντο εἰς πρόστιμον 3,000 δουκάτων, ἂν ἠρνοῦντο νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην.

Διεμαρτερήθησαν πρὸς τούτοις οἱ ἔμποροι καὶ κατὰ τοῦ πλοιάρχου Ἀλωϋσίου Διέδου, ἐπιμένοντος ν' ἀποπλεύσῃ ἄνευ φορτίου καὶ ἐγκαταλείποντος αὐτούς τε καὶ τὰς πραγματείας αὐτῶν εἰς τοὺς τοῦ πολέμου κινδύνους.

Εἰδοποιηθείσης δὲ τῆς Βενετικῆς Γερουσίας περὶ πάντων τούτων δι' ἐκθέσεων τοῦ προξένου καὶ τῶν πλοιάρχων Διέδου καὶ Τρεβισάνου, ἔμειναν τὰ ρηθέντα πλοῖα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως.

Τῇ 26 Ἰανουαρίου 1453 ἀφίχθη εἰς Κωνσναντινούπολιν ὁ Γενουάτος Ἰωάννης Ἰουστιανὸς, ἄγων δύο πλοῖα, τὸ μὲν χωρητικότητος 1200, τὸ δὲ 800 τόννων, καὶ 700 Γενουαίους.

Αὕτη δ' ἦτον ἡ μεγίστη βοήθεια ἐξ ὅσων ἔλαβεν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἡ πιεζομένη πόλις.

Ὁ αὐτοκράτωρ γνωρίζων καὶ πρότερον τὸν Ἰουστιανὸν, ὑπεδέξατο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ τιμῆς μεγάλης· διώισεν αὐτὸν πρωτοστάτορα, ἤτοι γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ καὶ τῷ ὑπεσχέθη διὰ χρυσοβούλου τὴν νῆσον Λῆμνον. ἀνίσως ἐσώζετο ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τὸν ἐχθρόν.

Καίτοι δὲ τοῦ πολέμου κεκηρυγμένου ἤδη ὄντος, παρῆλθεν ὅμως ὁ χειμὼν ἄνευ πολεμικῶν πράξεων.

Ἀλλ' ὁ ἀσιατικὸς στρατὸς τοῦ Σουλτάνου, τόσον στενῶς κατεῖχε τὰ πέριξ τῆς Κωσταντινουπόλεως καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, ὥστε ἀδύνατος ἦτο ἡ ἔξοδος τῶν

Γραικῶν, οἵτινες τῆς θαλάσσης μόνον οὔσης ἐλευθέρας, ἐποίησαν κατὰ Φεβρουάριον διὰ τῶν πλοίων των (7)ἐπιτυχεῖς τινας θαλασσίας ἐκδρομὰς, ἐκτείναντες αὐτὰς καὶ μέχρι Κυζίκου πρὸς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Προποντίδος.

Οἱ κατὰ τὰς ἐκδρομὰς ταύτας ἐν τοῖς παραλίοις αἰχμαλωτιζόμενοι Τοῦρκοι μέρος μὲν ἐφονεύοντο, μέρος δ' ἐπωλοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τῇ 26 Φεβρουαρίου ἐδραπέτευσαν νυκτὸς ἐκ τοῦ λιμένος Κωνσταντινουπόλεως, ἵν' ἀπαλλαγῶσι τῶν τοῦ πολέμου κινδύνων, ἑπτὰ πλοῖα, ἓξ Κρητικὰ καὶ ἓν Βενετικὸν ὑπὸ Πέτρου Δαβάνζου κυβερνώμενον. Ἐπὶ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐδραπέτευσαν καὶ ἑπτακόσιοι ἄνθρωποι. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας οὐδεμία προσεπῆλθε βοήθεια, διὰ τοῦτο εἶνε καλὸν, διακόπτοντες ἐνταῦθα μικρὸν τὴν διήγησιν, νὰ ἐπιθεωρήσωμεν τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς πόρους, ἅτινα εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτε εἰς τὸν ὕστατον ἀνελάμβανεν ἀγῶνα.

Ὁ πρωτοβεστιάριος Γεώργιος Φραντζῆς, ὁ πιστότερος φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐντολὴν ν' ἀπαιτήσῃ παρ' ἑκάστου ἀρχηγοῦ τὸν κατάλογον τῶν ὑπ' αὐτὸν εὑρισκομένων στρατιωτῶν καὶ ν' ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπογραφῆς ταύτης. Ὁ Φραντζῆς ἐνέλαβε τὴν λυπηρὰν ταύτην ὑπηρεσίαν καὶ ὁ ἀριθμὸς ὅλου τοῦ στρατοῦ Κωνσταντινουπόλεως εὑρέθη περὶ τὰς 7000 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 4973 ἦσαν Ἕλληνες, συμπεριλαμβανομένων ἁπάντων τῶν μοναχῶν καὶ λοιπῶν ἐθελοντῶν, καὶ 2000 περίπου ξένοι. Μετὰ δακρύων ἐπέδωκεν ὁ Φραντζῆς τῷ αὐτοκράτορι τὴν στατιστικὴν ταύτην περὶ τοῦ στρατοῦ ἔκθεσιν, ἧς ἀπηγορεύθη ἡ δημοσίευσις, ὡ. πράγματος μυστικοῦ.

Ἀλλ' ὅμως ἦτο καὶ δύσκολον νὰ συναχθῶσι πλείονες στρατιῶται ἐν Κωνσταντινουπόλει διότι ἡ Πελοπόννησος πιεζομένη καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ πολέμου (ὃν ὁ Τουρχάνης κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ ἐκίνησε κατ' αὐτῆς) οὐδὲν ἄνδρα νὰ χορηγήσῃ ἠδύνατο· ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν ἦτο ἠναγκασμένος νὰ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν πρωτεύουσάν του.

Ἀναλογιζόμενοι δὲ ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις, σὺν ἀμφοτέραις ταῖς ἀκταῖς τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ σήμερον ἔτι περιέχει μόλις 800000 κατοίκων, οὐδ λως θέλομεν θαυμάσει, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς δὲν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ στρατὸν πλείονα τῶν 5000.

Ὠλίγισται δὲ μόνον οἰκογένειαι, ὡς ὁ Φραντζῆς ρητῶς ἀναφέρει, ἀπεδήμησαν κρυφίως πρὸ τοῦ πολέμου.

Οἱ δισχίλιοι δὲ ξένοι συνίσταντο κυρίως ἐκ Γενουαίων, Βενετῶν, Κρητῶν, Ρωμαίων, καί τινων Ἰσ-

[2] Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν μεγίστην ἀθλιότητα τοῦ τελευταίου λειψάνου τῆς αὐτοκρατορίας ἠδύναντο ἔτι νὰ διατηρῶσι στόλον τινα, καὶ νὰ μὴ πωλήσωσιν αὐτόν,

πανῶν καὶ Τούρκων. Πλοῖα δὲ ὑπῆρχον ἐν συνόλῳ 26, ἐξ ὧν 5 ἦταν Γεντυαϊκά, 5 Βενετικά, 3 Κρητικά, 1 Ἀγκωνιτανόν, 1 Ἱσπανικόν, 1 Γαλλικόν καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοκρατορικά.

Ὑπῆρχον πρὸς τούτοις ἐν τῷ λιμένι καὶ ἄλλα τινα μικρότερα πλοῖα, ἅτινα ὅμως κατεβυθίσθησαν (8).

Ἡ κυριωτέρα λοιπὸν ἰσχὺς τῆς πόλεως συνίστατο εἰς τὰ καὶ τὰς τρεῖς αὐτὰς πλευρὰς περιβάλλοντα τείχη καὶ τοὺς πύργους, ὧν τινων ἔπεται περιγραφὴ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως.

Ἡ πόλις ᾠκοδόμηται ἐπὶ τριγώνου τινος, ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς τοῦ ὁποίου γωνίας ὑψοῦτο τότε ὁ ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ἢ ἡ Ἀκρόπολις· τὴν θέσιν ταύτην κατέχει σήμερον τὸ Σεράϊον.

Ἀπὸ τῆς γωνίας λοιτὸν ταύτης μέχρι τοῦ Κυκλο-

(8) Τὰ Κρητικὰ πλοῖα ἦσαν τρία κατά τε Φραντζῆν καὶ Ν. Βάρβαρον. Ὁ μὲν λέγει (σελ. 2).

Ser Juan venier de Candia de botte 800
El Filamati de Candia de botte 800.
El Guro de Candia de botte 700.

Ὁ δὲ σελ, (228). «Ἐκ τῆς Κρήτης τρεῖς (τριήρεις). Ἐκ τῆς πόλεως λεγομένης Κάνδαξ ἡ μία καὶ αἱ δύο ἐκ Κυδωνίας». Ὁ Ἀμμερμὴ ἐννοήσας καλῶς τὸ χωρίον τοῦτο, λέγει, ποῦ μεταφράζων, ὅτι ἦσαν τέσσαρα πλοῖα ἐκ Κρήτης καὶ δύο ἐκ Κυδωνίας.

βίου (τοῦ νῦν Ἑπταπυργίου) ἐκτείνεται παρὰ τὴν Προποντίδα τεῖχος ἁπλοῦν, ἄνευ τάφρου, ἐν μέρει μόνον διπλούμενον καὶ φέρον πολλοὺς πύργους, τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων ἀκριβῶς νὰ προσδιορίσῃ τις σήμερον εἶνε ἀδύνατον, ἐν μὲν, διότι πολλοὶ αὐτῶν κατέπεσαν βραδύτερον, ἕτερον δὲ, διότι ἄλλοι πάλιν ἀνηγέρθησαν κατὰ τοὺς Τουρκικοὺς χρόνους.

Ἐκ τούτων πολλοὶ κατελήφθησαν καὶ ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν οἰκοδομηθεισῶν οἰκιῶν.

Ἡ οἰκοδομὴ τῶν πύργων ἁπάντων σχεδὸν ἀνάγεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεόφιλον (829—841).

Εἰσὶ δὲ καὶ τινες μεταγενέστεροι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος οἰκοδομηθέντες.

Πλησίον τοῦ Βουκολέοντος π. χ. ὑπάρχει εἷς, ἀνακαινισθεὶς ἐν ἔτει 1024 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, καὶ παρὰ τὴν πύλην τοῦ Κοντοσκαλίου ἕτερος ὑπὸ τοῦ δεσπότου Σερβίας, Γεωργίου Βραγκοβίτση οἰκοδομηθείς.

Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διαφέρουσι κατὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν τὰ τείχη.

Κατὰ τὸν Βουκολέοντα π. χ. καὶ πλησίον τοῦ Σεραγίου ὑπάρχουσι μέρη αὐτῶν ᾠκοδομημένα προδήλως πρὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἴσως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Σεβήρου, καὶ ἔχοντα μεγάλην κατασκευῆς ὁμοιότητα πρὸς τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

DIGITAL ISMANOGLIO

Ἕτερα δὲ μέρη εἰσὶν ᾠκοδομημένα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Θεοφίλου, τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων.

Ἐπεσκεύασαν δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνιαχοῦ τῶν τειχῶν μέρη τινά, π. χ. πλεῖστον μέρος κατὰ τὸ Σεράϊον, παρὰ τὴν πύλην τοῦ Κοντοσκαλίου καὶ τὸ Ἐπταπύργιον.

Ὡσαύτως ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τῆς πρὸς Βορρᾶν γωνίας τοῦ ρηθέντος τριγώνου ἐκτείνεται παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον ἕτερον τεῖχος ἁπλοῦν, ἔχον καὶ τοῦτο πολλοὺς πύργους, ὧν ἡ ἀπαρίθμησίς ἐστι σήμερον ἀδύνατος.

Εἰσὶ δ' ᾠκοδομημέναι σχεδὸν πάντες οἱ πύργοι οὗτοι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, οὗτινος τ' ὄνομα ἐφ' ἑκάστου σχεδὸν πύργου τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀναγινώσκεται.

Τὰ ἰσχυρότερα ὅμως τείχη εἰσὶ τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν κείμενα καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐπταπυργίου μέχρι τῶν Βλαχερνῶν καθήκοντα.

Εἴσοδος τοῦ Μωάμεθ εἰς Κων πολίν.

Τῶν τειχῶν δὲ τούτων πρὸς μὲν τὴν πόλιν τετραμ-
ένων ἐστὶ τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος, ἔχων 122 πύργους,
τοι ἀπὸ θαλάσσης μέχρι Γεντὶ Κουλὲ (Πύλη τοῦ Ἐ-
απυργίου) πύργοι 8
πὸ Γεντὶ Κουλὲ Καπουσοῦ μέχρι Ση-
ύβρια Καπουσοῦ (τῶν Πηγῶν ἢ τῆς
ηλυβρίας) » 24
πὸ Σηλύβρια Καπουσοῦ μέχρι Γενὶ Κα-
οῦ (Μελανδησία ἢ Μέση) » 13
πὸ Γενὶ Καποῦ μέχρι Τὸπ Καπουσοῦ
Ἁγ. Ρωμανοῦ) » 12
πὸ Τὸπ Καπουσοῦ μέχρι Σουλοῦ Κουλὲ
Πύργος ὑδραγωγείου) » 14
πὸ Σουλοῦ Κουλὲ μέχρι Ἐδιρνὲ Κα-
υσοῦ (Ἀδριανουπόλεως ἢ Πολυάν-
ιον) » 9
πὸ Ἐδιρνὲ Καπουσοῦ μέχρις Ἐγρὶ Κα-
οῦ (Λοξὴ Πύλη) » 18
πὸ Ἐγρὶ Καποῦ μέχρι Κερατίου Κόλ-
υ » 14

Τὸ ὅλον πύργοι τῶν χερσαίων τειχῶν 112

Ὡς κτίσται ἀναγράφονται: Μιχαὴλ, Θεόφιλος, Βα-
λειος καὶ Κωνσταντῖνος, Ρωμανὸς καὶ Λέων καὶ Κων-
αντῖνος.

Ἡ οἰκοδομὴ λοιπὸν τούτου ἀνάγεται εἰς τὸν ἔννα-
ν καὶ δέκατον αἰῶνα.

Πρὸ τοῦ τείχους δὲ τούτου ὑπάρχει περίβολός τις, περικλειόμενος ὑπό τινος μικρόν τι ταπεινωτέρου ἐξωτερικοῦ τείχους, ἰσαρίθμους σχεδὸν τῷ ἐσωτερικῷ ἔχοντος πύργους.

Ὁ περίβολος δ' οὗτος μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ἐκτείνονται οὐχὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κυρίου (ἐσωτερικοῦ) τείχους, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦ Ἑπταπυργίου μέχρι πέραν τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως (Πολυάνδριον) καὶ διακόπτονται μικρὸν πρὸ τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου· ἀναφαινόμενα δὲ πάλιν μετὰ τὴν Λοξὴν Πύλην (Ἐγρὶ Καποῦ) καθήκουσι μέχρι τοῦ Κερατίου κόλπου.

Ὁλόκληρον δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο τεῖχος μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ πύργων ᾠκοδομήθη, ἂν οὐχὶ ἐκ θεμελίων, τοὐλάχιστον ὅμως ὅπως σήμερον παρίσταται, πρὸ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου κατὰ τὰ ἔτη 1432—1444, καθ' οὓς δηλαδὴ χρόνους οἱ ἱστορικοὶ οὐδὲν ἕτερον γνωρίζουσι ν' ἀναφέρωσι περὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ἢ θεολογικὰς ἔριδας.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὡσεὶ προμαντεύσας τρόπον τινα τὴν κατ' αὐτοῦ ἀδικίαν, ἣν ἔμελλον ποιῆσαι αὐτῷ οἱ βιογράφοι του, ἐφρόντισεν αὐτὸς ζῶν περὶ τούτου, ἀπολογούμενος πρὸς τοῦτο πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους περὶ τῆς σκοπιμωτάτης ταύτης πράξεως αὐτοῦ. Ἕκαστος σχεδὸν πύργος τοῦ ἐξωτερικοῦ [illegible] πλάκα τινὰ ἔχουσαν ἐπιγραφήν, ἐξ ἧς δη-

λοῦται ἀκριβῶς ὁ χρόνος τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Ἐπί τινος δὲ πύργου μεταξὺ Σουκοὺ Κουλὲ καὶ Τὸπ Καποῦ σώζεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή.

ΑΝΕΚΑΙΝΙCΕ ΤΟ ΚΑCΤΡΟΝ ΟΛΟΝ ΙΩΑΝΝΗC
ΕΝ ΧΡΙCΤΩ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟC
ΕΝ ΕΤΕΙ ϛϡΜΑ.

ἤγουν ἐν ἔτει 6941 κτ. κόσμου = 1433 ἀπὸ Χριστοῦ.

Αἰτίαν δὲ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἔδωκε λίαν πιθανῶς ἡ κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος (1432) ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπιχειρισθεῖσα καὶ ἀποτυχοῦσα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πρὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲ τοίχους ὑπάρχει τάφρος, πλάτος μὲν ἔχουσα 41 βημάτων, βάθος δὲ ἄλλου ἄλλο, καὶ ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Ἑπταπυργίου μέχρι τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου.

Καὶ ὁ ταφρόκρημνος δὲ καὶ ἀντιταφρόκρημνος, ὧν ὁ πρῶτος ἐστὶ περὶ τοὺς δύο πόδας ὑψηλότερος τοῦ δευτέρου, συνίσταται ἐκ στερεοῦ τοίχου.

Ἡ μὲν τάφρος λοιπὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος ὠκο-

δομήθησαν προδήλως μικρὸν πρὸ τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου.

Τοῦ δὲ κυρίου (ἐσωτερικοῦ τοίχους) διετηρήθησαν μὲν πολλὰ μέρη ἀπὸ τῶν χρόνων Θεοδοσίου Β' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ὁ δήμαρχος Κωνσταντῖνος ᾠκοδόμησεν αὐτὸ ἐντὸς δύο μηνῶν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἐπιγραφή τις ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστὶ ἐπὶ τῆς Νέας Πύλης (Γενὶ Καποῦ) γεγραμμένη, ὀλίγοι ὅμως καὶ ἴσως οὐδεὶς τῶν τότε συνοικοδομηθέντων πύργων διεσώθησαν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα· διότι σεισμοὶ συνεχῶς κατέρριπτον αὐτούς.

Ὀλίγα τινὰ μέρη ἐκ τῶν πύργων ἐπεσκεύασαν καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Τὸ δ' Ἑπταπύργιον ὅπως τὴν σήμερον ἔχει, ᾠκοδομήθη μόλις πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν.

Τὰ ὅπλα δὲ τῶν Ἑλλήνων συνίσταντο εἰς μετρίας ὀλκῆς πυροβόλα, ἔτι δὲ εἰς εἶδος τι μακρῶν μολυβδοβόλων (τουφεκίων· πιθανῶς δὲ εἰσὶ τοῦτα τὰ εἰσέτι διατηρούμενα ἐν τῷ ὁπλοστασίῳ, τῷ ποτὲ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης) εἰς τόξα καὶ βέλη.

Μετεχειρίσθησαν δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πολιορκίαν τὸ θαλέσσιον ὑγρὸν πῦρ μετ' ἐπιτυχίας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι τὸ ἀσθενέστερον μέρος τῶν χερσαίων τειχῶν ἦτο τὸ ἀπὸ τῆς Λοξῆς Πύλης (Ἐγρὶ-καποῦ)· μέχρι τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου· διότι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οὔτ' ἐξωτερικὸν τεῖχος ὑπῆρχεν, οὔτε τάφρος.

Ἡ τοῦ περιχαρακώματος δηλαδὴ γραμμή, ἀποκλίνουσα τῆς εὐθείας, κάμπτεται ἐνταῦθα ἰσχυρῶς, διότι πρότερον, ὅτε αἱ Βλαχέρναι ἦσαν ἔτι προάστειον, ἐντεῦθεν καμπτόμενον τὸ τεῖχος εὐθὺ ἐπὶ τὸν Κεράτιον κόλπον. Συμπεριεληφθέντων δὲ μετὰ ταῦτα ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ τε παλατίου καὶ τῶν Βλαχερνῶν, ἔπρεπε νὰ ἀχθῇ τὸ νέον τεῖχος λοξῶς ὑπὲρ τὸ Ἑβδόμον· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔγεινεν, ἴσως ἵνα ὑπάρχῃ ἄμεσος ἡ ἀπὸ τοῦ παλατίου ἐκτὸς τῆς πόλεως ἔξοδος.

Τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἐστερεῖτο καὶ ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ τάφρου.

Διὰ ταῦτα παρεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Ἀλωσίσιον Διέδον νὰ παραλάβῃ τὰ πληρώματα τῶν πλοίων του καὶ νὰ κατασκευάσῃ δι' αὐτῶν τάφρον κατὰ τὸ μέρος τοῦτο.

Τῇ 14 Μαρτίου λοιπὸν ἤρξατο τοῦ ἔργου ὁ Διέδος μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν πλοίων του εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν καὶ ὑπὸ τῆς παρουσίας αὐτεῦ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους ἐμψυχούμενοι, κατεσκεύασαν οἱ Βενετοὶ οὕτως ἀρκετὸν μέρος τῆς τάφρου κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην.

Ἀπεπερατώθη δὲ ὅλη ἡ τάφρος τῇ 31 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἡμέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη πλησιάσει εἰς τὴν πόλιν, ὁ αὐτοκράτωρ διετέλεσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην φρουρῶν ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ἐπὶ τοῦ παρακειμένου χλόρου, ἵνα μὴ τυχὸν ἐπιπέσωσιν αἴφνης κατὰ τῶν ἐργατῶν οἱ πρόπολοι τῶν Τούρκων.

Ἡ τάφρος αὕτη σώζεται ἄχρις σήμερον, ὅπως τότε κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Βενετῶν, ἀπὸ τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου μέχρι τῆς Ἀποτετειχισμένης Πύλης (Ξυλόπορτας) ἐκτεινομένη.

Κατὰ τὰς ὑπ' ἐμοῦ γενομένας καταμετρήσεις ἔχει ἡ τάφρος αὕτη 104 βημάτων μῆκος.

Ὁ ταφρόχρημνος αὐτῆς 15 ποδ. ἀγγλ. βάθος καὶ ὁ ἀνταφρόχρημνος αὐτῆς 13. Ὁ δὲ N. Βάρβαρος ἀποδίδει εἰς τὴν τάφρον μῆκος μὲν 100 βημάτων, βάθος δὲ 8 ποδῶν Βενετικῶν.

Τῇ 2 Ἀπριλίου διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Βαρθολομαῖον Σόλιγον ν' ἀποκλείσῃ διὰ τῆς ἁλύσεως τὸν Κεράτιον κόλπον. Συνέκειτο δὲ ἡ ἅλυσις αὕτη ἐκ χονδρῶν ξύλων διὰ σιδηρῶν ῥάβδων καὶ ἁλύσεων πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένων.

Ἐστηρίχθη δὲ τὸ μὲν ἓν τῶν ἄκρων αὐτῆς κατὰ τὴν Ὡραίαν Πύλην (Μπαξὲ-καπουσοῦ) ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ δ' ἕτερον κατὰ τὴν ἀκτὴν ἀντίπεραν τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ.

Ὅθεν τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς προσδιορίζει ἀρκούντως

ἡ κατὰ τὸ 1845 ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου κατασκευασθεῖσα γέφυρα (ἡ ἐξωτέρα τῶν τριῶν).

Σώζονται δ' ἔτει καὶ σήμερον ἐν τῷ ναυστάθμῳ τεμάχια τῆς ἁλύσεως ταύτης, ἥτις πολλάκις ἔσωσε τὴν πόλιν καὶ ἐπὶ τῆς τελευταίας πολιορκίας πολλαχῶς ὠφέλησεν.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲν ἄξιον λόγου συνέβη ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ, ἴδωμεν νῦν πῶς ὁ Σουλτάνος διήγαγε τὸν χειμῶνα ἐν Ἀδριάνουπόλει, ἐξοπλιζόμενος καὶ παρασκευαζόμενος. Ἐπιστρέψας κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἀπὸ Διδυμοτείχου εἰς Ἀδριανούπολιν διέταξε νὰ δοκιμάσωσι τὸ ὑπὸ τοῦ κανονοχύτου Ὀρβὰν, βοηθοῦντος καὶ τοῦ μηχανικοῦ Σαριτζὲ καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μουσλαχεδδὶν, κατασκευασθὲν νέον πυροβόλον.

Τὸ πυροβόλον τοῦτο τὸ μέγιστον ἴσως ὅσων μνημονεύει ἡ ἱστορία, ἔρριπτε λιθίνας σφαίρας, ἐχούσας βάρος 12 κεντηναρίων. Κατεσκευάζοντο δ' αἱ σφαῖραι αὗται ἐκ μέλανος σχιστολίθου, λατομουμένου κατὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ὁ Λεονάρδος ἀναφέρει, ὅτι αἱ σφαῖραι αὗται εἶχον περίμετρον 11 σπιθαμῶν. Λογιζομένης λοιπὸν τῆς σπιθαμῆς πρὸς 8 δακτ. Ἀγγλικοὺς, ἕπεται, ὅτι ἡ σφαῖρα πρέπει νὰ ἔχῃ βάρος 1456 λιτρῶν.

Εὑρίσκονται δ' ἔτι καὶ σήμερον ἐν τῇ τάφρῳ παρὰ τὰ τείχη τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῆς Πόλεως, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Σεραΐου, ἐν τῷ ναυστάθμῳ καὶ ἀλλαχοῦ σφαῖραι τοιαῦται, ἔχουσαι περίμετρον 72—88 δακτ. Ἀγγλικούς.

Πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ μετακόμισιν τοῦ πυροβόλου τούτου ἀπητοῦντο 50 ζεύγη βοῶν καὶ 700 ἄνδρες.

Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ Μιρὰτ οὒλ-Κιαΐνὰτ (Κάτοπτρον τῶν ὄντων), λέγει ὅτι τὸ βάρος αὐτοῦ ἦτο τριακοσίων κεντηναρίων. Θέλοντες δὲ νὰ δοκιμάσωσιν, ἐκόμισαν αὐτὸ πρὸ τοῦ νεοδμήτου παλατίου τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἣς οἱ κάτοικοι εἰδοποιήθησαν, ὅτι τῇ ἐπαύριον ἔμελλε νὰ ἐκπυρσοκροτήσῃ, ἵνα μὴ ὁ ἐκ τοῦ κρότου αἰφνίδιος τρόμος προξενήσῃ δυστυχήματα τοῖς ἀνθρώποις. Ἐκπυρωθείσης δὲ τῆς πυρίτιδος ἐπληρώθη καπνοῦ καὶ ὁμίχλης ἡ ἀτμοσφαῖρα καὶ ἡ βοὴ ἀφίκετο μέχρις ἑκατὸν σταδίων.

Ἡ δ' ἐκβληθεῖσα λιθίνη σφαῖρα, ριφθεῖσα εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου ἐχώθη περὶ τὴν μίαν ὀργυιὰν ἐντὸς τῆς ἄμμου.

Ὁ μέγας Βεζίρης Χαλὴλ πασᾶς εἰδοποίησε περὶ τῶν γενομένων τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις εἶχεν κερδήσει αὐτὸν, καὶ ἠγωνίζετο δι' ἧς εἶχε δυνάμεως, ν' ἀποτρέψῃ τὴν ἀναπόδραστον τῆς πόλεως συμφοράν.

Ὅτι δὲ ὁ Χαλὴλ πασᾶς ἐδελεάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μαθτυρεῖ καὶ ὁ Δούκας ἀναφέρων, ὅτι ἐκα-

λεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων Γκιαούρ Ὀρταγί, τουτέστι τῶν ἀπίστων σύντροφος.

Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν Τουρκικῶν πραγμάτων χρησιμεύει τὸ περὶ τοῦ Μεχμὲτ Σαὶδ ἐφένδη ἀναφερόμενον ἀπόκρυφον ἴσως ἀνέκδοτον, ὅτι ἡ δωροδοκία αὕτη ἐγένετο δῆθεν δι' ἰχθύων, ὧν ἡ κοιλία ἦτο πλήρης χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πεμφθέντων παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν Χαλήλ.

Σημ. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς δωροδοκίας φαίνεται ὅτι εἶνε συνήθης παρὰ τοῖς Τούρκοις· διότι ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (πρὸ 52 ἐτῶν) διηγοῦντο οἱ Τοῦρκοι ὅμοιόν τινα μῦθον περὶ τοῦ Ρεσσὶτ πασᾶ, ὅτι δῆθεν τῷ ἐστάλησαν παρά τινος Ρώσου στρατηγοῦ πέπονες, ἀδαμάντων μεστοὶ οὓς τινας ὅμως συνέλαβεν ὁ Ὁμὲρ πασᾶς.

Ὁ Σουλτάνος δὲν ἠγνόει τὴν σχέσιν τοῦ Χαλὴλ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Νυχθημερὸν δὲ περὶ τὰς πολιορκητικὰς παρασκευὰς ἐνασχολούμενος μετεπέμψατο αἴφνης ποτὲ τὸν Χαλὴλ πασᾶν περὶ τὸ μεσονύκτιον.

Οὗτος δὲ σύντροφος γενόμενος ἐπὶ τῷ μηνύματι ἐν τοιαύτῃ ἀσυνήθει ὥρᾳ καὶ οὐδὲν καλὸν προορῶν, ἠσπάσατο τὴν γυναῖκα τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ πολὺν χρυσὸν ἐπορεύθη πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ Σουλτάνου.

Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν κοιτῶνα τούτου εὗρεν αὐτὸν ἐνδεδυμένον καὶ καθήμενον ἐπὶ τῆς στρωμνῆς του καὶ ἐπέδωκεν αὐτῷ ὃν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ χρυσόν.

— Τί εἰσὶ ταῦτα, Λαλά ; εἶπεν ὁ Σουλτάνος.

—Κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Βεζίρης, ἔθος ἐστὶ παλαιὸν, ὅταν οἱ μεγιστᾶνες, δοῦλοι τοῦ Σουλτάνου, προσκαλῶνται παρ' ὥραν, νὰ μὴ εἰσέρχωνται κενοὶ εἰς θεωρίαν αὐτοῦ. Συμπαρέλαβον τοίνυν τὸ δῶρον τοῦτο, ὅπερ σοὶ προσφέρω οὐχὶ ὡς ἐμὸν ἀλλ' ὡς σὸν καὶ ἐκ τῶν εὐεργεσιῶν σου.

Ὁ δὲ Σουλτάνος ἀπεκρίνετο :

— Οὐκ ἔστι μοι χρεία τῶν σῶν μᾶλλον δ' ἔτι πλείονα δωρήσομαί σοι. Ἓν ἐστι τὸ ζητούμενον. τὸ τὴν Πόλιν δίδόναι μοι.

—Κύριε, εἶπε πρὸς ταῦτα ὁ Βεζύρης, ὁ Θεὸς ὁ δούς σοι εἰς χεῖρας τὸ πλεῖστον μέρος τῆς γῆς τῶν Ρωμαίων αὐτός σοι καὶ τὴν πόλιν δωρήσεται· ὡς γὰρ ἐμοὶ δοκεῖ ἐκ τῶν χειρῶν σου οὐ φεύξαται καὶ σὺν Θεῷ καὶ τῷ κράτει σου καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ δοῦλοί σου συναγωνισόμεθα οὐκ ἐν πλούτῳ μόνον, ἀλλὰ σὺν σαρκὶ καὶ αἵματι· καὶ περὶ τούτου τοῦ σκέμματος ἀμέριμνος ἔσον.

Οἱ λογοι οὗτοι κατεπράϋναν ὀλίγον τὸν Σουλτάνον, ὅστις ὑπολαβὼν εἶπεν·

— Βλέπεις τὸ προσκέφαλον τοῦτο ;

»Ὅλην τὴν νύκτα διήγαγον ἔλκων αὐτὸ ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας εἰς τὴν ἄλλην τῆς στρωμνῆς μου ἀνακλινόμενος καὶ ὕπνος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου οὐκ' ἦλθε, λέγω λοιπὸν, μὴ σὲ δελεάσῃ ἀργύριον ἢ χρυσίον καὶ ἀθετήσῃς τὴν ἀπόκρισιν, ἣν ἔδωκάς μοι νῦν, ἀλλὰ σταθερῶς ἀνταγωνιζόμεθα τοῖς Ρωμαίοις καὶ θαρροῦντες τῷ Θεῷ καὶ τῇ εὐχῇ τοῦ προφήτου τὴν πόλιν ληψόμεθα Ὕπαγε ἐν εἰρήνῃ.

Ὁ Σουλτάνος διενυκτέρευσε τῳόντι πολλὰς νύκτας τὰ πολιορκητικὰ αὐτοῦ σχέδια μελετῶν, ἰχνογραφῶν ἐπὶ χάρτου ἰδίαις χερσὶ τὸ τῆς πόλεως σχέδιον καὶ συσκεπτόμενος μετὰ τῶν γινωσκόντων τὰ ὀχυρώματα αὐτῆς περὶ τοῦ εἴδους καὶ τῆς θέσεως τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν, περὶ τῶν ὑπονόμων κλιμάκων κτλ.

Ἐγίνοντο δὲ ταῦτα πάντα νυκτὸς καὶ τὴν πρωΐαν ἔδιδε τὰς διαταγὰς ἵνα ἐκτελεσθῶσι τὰ ἀποφασισθέντα.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ Φεβρουαρίου προεπέμφθη τὸ μέγα πυροβόλον συρόμενον ἐπὶ τριάκοντα ἁμαξῶν ὑπὸ 120 ἰσχυρῶν βοῶν.

Ἐπορεύοντο ἐκατέρωθεν μὲν αὐτοῦ 200 ἄνδρες ἵνα τηρῶσιν αὐτὸ εἰς ἰσορροπίαν, προηγοῦντο δὲ 200 σκαπανεῖς καὶ 50 τέκτονες, ἵνα ἰσοπεδώνωσι τὴν ὁδὸν καὶ κατασκεάζωσιν, ὅπου ἔδει, ξυλίνας γεφύρας· καὶ οὕτως εἰς δύο μῆνας μόλις ἠδυνήθησαν νὰ διανοσωσι τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ὁδόν.

Ὁ Καρατζιᾶ βέης, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ τοῦ πυροβόλου φυλακὴ, ἔχων 10,000 στρατιωτῶν, μετεχειρίσθη τὸν χρόνον τοῦτον, ἵνα κυριεύσῃ διαφόρους χώρας, κατά τε τὸν Πόντον καὶ τὴν Προποντίδα.

Τότε παρεδόθησαν ἡ Μεσημβρία, ἡ Ἀγχίαλος καὶ τὸ Βυζάντιον.

Τὸν δὲ πύργον τοῦ ἁγίου Στεφάνου, κείμενον παρὰ τὴν Προποντίδα, δύο ὥρας μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κυριεύσας ἐξ ἐφόδου, κατέσφαξεν ἅπαντας τοὺς κατοίκους αὐτοῦ.

Οἱ λοιποὶ πύργοι καὶ ὅρμοι παρεδόθησαν ἄνευ ἀντιστάσεως· μόνη δ' ἡ Σηλυβρία ἀντεῖχεν ἔτι.

Ἐν τούτοις ἔφθασε περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ τὸ πυροβόλον μέχρι πέντε μιλίων ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ὁ Καρατζιᾶ βέης ἤρξατο νὰ περιτρέχῃ τὰ πέριξ αὐτῆς.

Παράδοξος δὲ ἦτον ἡ πολιτεία καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν Γενουαίων τοῦ Γαλατᾶ.

Οἱ Γενουαῖοι οὗτοι ἦσαν ἔμποροι κυβερνώμενοι ὑπό τινος δημάρχου (Ποτέστα) ἀνεξαρτήτως καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς Γενουαϊκῆς γερουσίας.

Εἶχον δὲ καὶ πολιτικὴν ἰδίαν· οὐχὶ ὅμως τὴν μεγαλουργὸν ἐκείνην τῶν Καρχηδονίων, τῶν Βενετῶν, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Γενούῃ συμπολιτῶν των, ἀλλὰ τὴν μικροπρεπῆ ἐκείνην, ἥτις καὶ σήμερον ἔτι χαρακτηρίζει τοὺς ἐμπόρους τοῦ Γαλατᾶ.

Ἕκαστος ἐβάδιζε τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὁδὸν, ἀμεριμνῶν περὶ τοῦ ἄλλου καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὸ ἐγγύτατον μόνον ἴδιον συμφέρον.

Καὶ ἐνόουν μὲν κάλλιστα, ὅτι ἂν πέσῃ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀδύνατον εἶνε νὰ διατηρηθῇ ὁ Γαλατᾶς.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπέσχοντο τῷ αὐτοκράτορι τὴν βοήθειαν αὐτῶν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξασφαλισθῶσι κατὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην περίστασιν, ἔπεμψαν πρέσβεις καὶ τῷ Σουλτάνῳ ἐν Ἀδριανουπόλει ἔτι διατρίβοντι ἀναγγέλλοντες τὴν εἰς αὐτὸν ἀκραιφνῆ φιλίαν των καὶ διαβεβαιοῦντες αὐτὸν, ὅτι θέλουσι τηρήσει πιστῶς τὰς ὑπαρχούσας συνθήκας

Ὁ Σουλτάνος ὑπεδέξατο αὐτοὺς εὐμενῶς καὶ διεβεβαίωσεν ὡσαύτως τὴν φιλίαν αὐτοῦ ἀπηγόρευσεν ὅμως αὐτοὺς τοῦ νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπήτησεν αὐστηρὰν οὐδετερότητα.

Ἀλλὰ ταῦτα ἦτο περίγελως μόνον ἀμφοτέρων πρὸς ἀλλήλους· διότι μόνη ἡ τῆς ἁλύσεως πρόσδεσις ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ, ἦτον ἤδη πρᾶξις ἐναντίον τῆς οὐδετερότητος.

Κατὰ δυστυχίαν δὲ ἀναγκάζεται ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐν τοῖς ἑφεξῆς νὰ περιγράψῃ παρὰ τὸν μεγαλόφρονα Ἰωάννην Ἰουστινιανὸν ὡς πρὸς ἀντίθεσιν καὶ τοὺς ἐν Γαλατᾷ συμπολίτας αὐτοῦ, ὧν τινων τά τε φρονήματα καὶ αἱ πράξεις κατ' οὐδὲν ἦσαν κατώτερα.

Πρὶν ἢ προβῶμεν δὲ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς πολιορκίας, δέον νὰ εἴπωμεν πόσας δυνάμεις ἡτοίμασεν ὁ Σουλτάνος κατὰ τὸν χειμῶνα.

Τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ συνέκειτο ἐκτὸς τοῦ προμνησθέντος μεγάλου πυροβόλου, ἐξ ἑτέρων δύο κατά τι μικροτέρων καὶ ἐκ 14 καννονοστοιχιῶν, ὑπονομοποιοὺς δ' ἔλαβεν ἐκ τῆς ἐν Σερβίᾳ Νοβοπρίδης.

Τὸ σύνολον δὲ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἦτο κατὰ μὲν τὸν Χαλκοκονδύλην, προδήλως ὑπερβάλλοντα, 400,000 ἄνδρες, κατὰ δὲ Λεωνάρδον τὸν Χῖον 300,000, κατὰ τὸν Δούκαν 265000, ἐξ ὧν 15000 ἦσαν Γιανίτσαροι, οἱ σωματοφύλακες τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸν Φραντζῆν 258000, καὶ κατὰ τὸν Βάρβαρον 160000.

Εἶνε δὲ δύσκολον τὸ ἐξακριβῶσαι τίς ὁ ἀληθέστερος ἀριθμὸς, εἰ καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ Ν. Βάρβαρος προσεγγίζει μᾶλλον εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ Ἀμμῆρος (Hammer) παραδέχεται τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Δούκα καὶ τοῦ Φραντζῆ· ὁ δὲ Χαϊρουλλὰχ λέγει ὅτι ἦσαν μόνον 80000 πραγματικὸς στρατὸς, οἱ δὲ λοιποὶ Τσαπουλτζίδες (ἄτακτοι Μπασὴ-Μποζοὺκ) Δερβίσαι καὶ λοιπὸς ὄχλος.

Κατὰ τὴν τότε ἔκτασιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους φαίνεται ὁ ἀριθμὸς 260,000, ἢ δὴ καὶ μεγαλείτερος τούτου, ὅτι ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἦτο γνωστὸν πόσον εὐκόλως καὶ προθύμως συνέρρεον ἀείποτε σμήνη πιστῶν περὶ τὸν Σουλτάνον, ἅμα ἐκηρύττετο πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ μάλιστα ὅταν ἡ ἐχθρικὴ χώρα ἐφημίζετο ὡς πλουσία· ὅθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν 80,000 ἀνδρῶν εἶνε προδήλως ὑπὲρ τὸ δέον μικρός.

Μεγάλη δὲ τάξις δὲν ὑπῆρχε βεβαίως οὐδ' ἐν αὐτῷ τῷ ὑπὸ τοῦ Χαϊρουλλὰχ λεγομένῳ τακτικῷ στρατῷ, ὡς λέγεται.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κυρίευσις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ 800 ἤδη ἐτῶν ὁ λαμπρότερος σκοπὸς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, διότι τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπωφθαλμία καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Μωάμεθ (ὁ Προφήτης).

Περὶ τῆς κατακτήσεως δὲ αὐτῆς, ἣν αὐτὸς μὲν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ, ὑπεσχέθη δὲ εἰς τοὺς Πιστοὺς, λαλῶν πρὸς Ἐγιοὺπ τὸν σημαιοφόρον του εἶπεν αὐτῷ τὰ ἑξῆς.

«Ὁ μέγιστος ἡγεμὼν ἔσεται ὁ μέλλων νὰ ἐκτελέσῃ τὴν κατάκτησιν ταύτην, καὶ ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου ἔσεται ὁ στρατὸς αὐτοῦ». (Κοράνιον Σ. Μ.)

Εὐκόλως δύναταί τις νὰ φαντασθῇ πόση πληθὺς Ἰμάμιδων, Μολλάδων, Δερβισάδων παντὸς εἴδους, συνέρρευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἵνα ἐξάψωσι παντοιοτρόπως τὴν τόλμην καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν στρατιωτῶν πρὸ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, καὶ ἵνα συμμετάσχωσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν πλουσίαν λείαν, καθὼς ἐθεώρουν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Τοῦρκοι.

Καὶ ὁ λοιπὸς δὲ ὄχλος δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ὀλίγος· ἀφοῦ καὶ σήμερον ἔτι ἡ θεραπεία ἑνὸς πασᾶ εἶνε πολυπληθεστέρα τῆς θεραπείας παντὸς ἡγεμόνος τῆς Εὐρώπης.

Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ὅλων τούτων εἶνε ὅτι τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ παρὰ διαφόρων ἱστορικῶν ἀναφερόμενα οὐδόλως ἀντιφάσκουσι πρὸς

ἄλληλα. Διαφωνία ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων τοῦ Σουλτάνου. Αἱ μὲν Ἑλληνικαὶ καὶ Τουρκικαὶ πηγαὶ ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος συνέκειτο ἐκ 300—400 πλοίων, τοὐτέστιν ἐκ 18 τριηρῶν, 550 μικροτέρων πλοίων καὶ ἐκ πλειόνων ἢ 300 φορτηγῶν.

Κατὰ δὲ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Ν. Βαρβάρου ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο μόνον ἐξ 145 πλοίων· τουτέστιν ἐκ 12 μεγάλων τριηρῶν, 70—80 διηρῶ καὶ 20—25 μι τέρων πλοίων, τὰ δὲ λοιπὰ ἦσαν πέρωνες(Βρίκια).

Ὁ αὐτὸς λέγει, ὅτι τὸ μέγιστον πλοῖον εἶχε χωρητικότητα 300 τόννων καὶ ὅτι ἦλθεν ἐκ Σινώπης, φέρον πέτρας, ξύλα καὶ λοιπὰ πολεμεφόδια.

Νῦν δὲ τὸ πρῶτον ἀναφέρει ἡ ἱστορία Τουρκικὸν στόλον· διότι οἱ πρότερον Σουλτάνοι εἶχον ὀλίγα μόνον καὶ μικρὰ πλοῖα.

Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν τοῦ στόλου ὀφείλεται εἰς τὸν Σουλτάνον Μωάμεθ Β'. συνιδόντα ὅτι ἄνευ στόλου ἦτο ματαία πᾶσα κατὰ τῆς Κωνσταοτινουπόλεως προσβολή.

Ναύαρχος δὲ τοῦ στόλου τούτου, δηλαδὴ ὁ πρῶτος Καπετὰν πασᾶς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἦτον ἀρνησίθρησκός τις Βούλγαρος, Μπαλτάογλου Σουλεϊμὰν βέης καλούμενος.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ

Τῇ 23 Μαρτίου, ἡμέρᾳ Παρασκευῇ, ἀναχωρήσας ὁ Σουλτάνος ἐξ Ἀδριανουπόλεως μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐστρατοπέδευσε περὶ τὴν 7 πρωϊνὴν ὥραν τῆς 5 Ἀπριλίου πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δυο καὶ ἥμισυ μίλια ἀπέχων αὐτῆς.

Τὴν ἐπιοῦσαν δὲ, ἡμέραν παρασκευὴν, προυχώρησε σύμπας ὁ στρατὸς μέχρις ἑνὸς μιλίου ἀπὸ τῆς πόλεως· καὶ τότε μετὰ τὴν μεσημβρινὴν προσευχὴν τῆς Παρασκευῆς ἐκηρύχθη ἡ ἔναρξις τῆς πολιορκίας καὶ προσδιωρίσθη ἡ θέσις τῶν διαφόρων ταγμάτων τοῦ στρατοῦ. Ὁ Σουλτάνος ἔστησε τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου Μάλτεπε (ὅπου σήμερον ὡκοδόμηται τὸ στρα-

τιωτικὸν νοσοκομεῖον), ἔχων περὶ αὐτὸν 15,000 γενιτσάρους σωματοφύλακας.

Ἐνταῦθα ἐστήθη καὶ τὸ μέγα πυροβόλον μετὰ τῶν ἑτέρων δύο μικροτέρων.

Κεῖται δὲ ὁ λόφος οὗτος ἀπέναντι τριῶν πυλῶν τῆς τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ (Τὸπ καπουσοὺ), τῆς Χαρσίας (Σουλοὺ-Κουλὲ) καὶ τῆς Μυριανδρίου ἢ Πολυανδρίου (Ἐδρινὲ-Καπουσού.

Παρετέκτατο δὲ πρὸς μὲν τὰ δεξιᾶ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Μάλτεπε μέχρι τῆς Προποντίδος ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς· τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα μέχρι τοῦ Κερατίου κόλπου κατεῖχεν ὁ Θρᾳκικὸς στρατός.

Ὡς ἐφεδρεία δὲ προσδιωρίσθη τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ, τοποθετηθὲν ὄπισθεν τοῦ στρατηγείου.

Ὁ δὲ Ζαγανὸς πασσᾶς, ὁ τοῦ Σουλτάνου γαμβρὸς, καὶ ὁ Καρατζιᾶ Βέης κατέλαβον μετά τινων χιλιάδων στρατιωτῶν τοὺς πέραν τοῦ Κερατίου κόλπου λόφους, ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Κασὶμ πασσᾶ, τὴν θέσιν δηλαδή, ἣν τινα κατέχει ἡ τότε ἀκατοίκητος ἔτι Περαία (Πέρα Σταυροδρόμιον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀφῆκε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, ἵνα καταλάβῃ τὴν ἐν τῷ στρατῷ τάξιν του, ἣν μέχρι τελευτῆς ἀνδρικῶς διεφύλαξεν.

Ἦτο δὲ ἡ θέσις αὕτη ἀπέναντι τοῦ στρατηγείου τοῦ

Σουλτάνου παρὰ τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ, καθ' ἣς διευθύνετο καὶ τὸ μέγα ἐκεῖνο πυροβόλον.

Παρ' αὐτὸν ἐτάχθη ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς μετὰ τῶν Γενουαίων αὐτοῦ ἡρωϊκῶς ἀντιμαχόμενος, ἄχρις οὗ φυσικὴ αἰτία ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του.

Πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρχεν ὡσαύτως συγγενής τις αὐτοῦ, ὁ ἐκ Τολέδου Δὸν Φραγκῖσκος, ὅστις μέχρι τέλους παρ' αὐτὸν ἐμάχετο.

Τρισχίλιοι δὲ ἄνδρες, ἐξ ὧν 500 ἦσαν Γενουαῖοι, κατέλαβον τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην θέσιν.

Τὸ λοιπὸν τοῦ εὐαρίθμου στρατοῦ τῶν Χριστιανῶν διεμερίσθη καθ' ὅλην τὴν ἀπεραντον ἔκτασιν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, δηλαδή, ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ δεξιόθεν μέχρι τῆς πρὸς βορρᾶν γωνίας τοῦ τριγώνου.

Ἐντεῦθεν δὲ πρὸς νότον κατὰ μῆκος τοῦ Κερατίου κόλπου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας (Σεράι-Βουρνού)· αὐτόθεν πάλιν πρὸς δυσμὰς παρὰ τὴν Προποντίδα μέχρι τοῦ Ἐπταπυργίου καὶ τέλος ἀπὸ τούτου πρὸς τὴν ξηρὰν μέχρι τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ.

Ταύτην δὲ τὴν τάξιν ἀκολουθήσομεν εἰς τὴν ἑπομένην περιγραφήν.

Ἡ μετὰ τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ λοιπὸν προσεχεστάτη πύλη, ἡ καλουμένη Χαρσία ἢ Καλλιγαρία, καθ' ὃ μέρος εἰσρρέει εἰς τὴν πόλιν ὁ ποταμὸς Λύκος ἐνεπιστεύθη εἰς Θεόδωρον τὸν Καρύστιον, ἀνδρεῖόν τινα καὶ ἐπιτήδειον τοξότην.

Πρὸς ἀκριβῆ καταλῆψιν τῆς ἱστορίας εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ τῶν τόπων καὶ μάλιστα ἡ τῶν πυλῶν ἐξακρίβωσις.

Ἅπαντες οἱ περὶ τοπογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγγράψαντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ Χαρσία Πύλη εἶνε τὸ σημερινὸν Ἐγρὶ καποῦ. Ἀλλ' εἶνε πρόδηλον, ὅτι εἰς ἀντέγραψε τοῦτο μηχανικῶς παρὰ τοῦ ἄλλου· διότι οὐδὲν χωρίον τῶν Βυζαντιῶν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ αἰτίαν εἰς τὴν ἀπάτην ταύτην.

Τὴν κοινὴν δὲ ταύτην γνώμην παραδεχόμενος καὶ ἐγὼ ὑρέθην εἰς ἀντιφάσεις. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ πύλη αὕτη ἦτον σημαντικωτέρα θέσις μετὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ, ἠναγκάσθην λοιπὸν ν' ἀναζητήσω αὐτὴν ἀλλοῦ που· καὶ ὁδηγηθεὶς ὑπό τινος χωρίου τοῦ Ι. Κανανοῦ (ἔκδ. Βόννης σελ. 462) ἐζήτησα καὶ ἀνεῦρον αὐτήν.

Μεταξὺ Ἐδιρνὲ καπουσοὺ (πύλη Ἀδριανουπόλεως) καὶ Τὸπ-καπουσοὺ (πύλη Ἁγ. Ρωμανοῦ) ὑπάρχει τις ἀποτετειχισμένη πύλη, ἧς ἡ θέσις ἀκριβέστατα ἐφαρμόζεται πρὸς ὅσα λέγουσιν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς περὶ τῆς πύλης Χαρσίας.

Μεταθέτω λοιπὸν ταύτην εἰς τὴν ρηθεῖσαν θέσιν, μηδενὸς κωλύοντος. Παρὰ τὴν πεφραγμένην ταύτην πύλην ὑπάρχει ὁ νῦν καλούμενος πύργος τοῦ ὑδραγωγείου (Σουλοὺ κουλὲ)· ἐπ αὐτῆς δὲ εὗρον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν.

PORTAROUM VALIDO FIRMAVIT
OMINE MUROS PUSAEUS MAGNO
NON MINOR ANTHIMO

Καλλιγαρία δὲ φαίνεται τῳόντι ὅτι ἐκαλεῖτο ἡ τῶν σκυτοτόμων συνοικία παρὰ τὸ Ἐγρὶ καποῦ κειμένη· τοὐλάχιστον οὐδὲν ἕτερον σημαίνει, ὅ,τι ὁ Ν. Βάρβαρος ἀποκαλεῖ Καλλιγαρίαν.

Ὁ δὲ Φραντζῆς ἀπατᾶται λέγων, ὅτι ὑπῆρχε τάφρος πρὸ τῆς Καλλιγαρίας· διότι ὡς γνωστὸν, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε ὑπῆρξε ποτε τάφρος ἐνταῦθα.

Τὴν αὐτὴν πύλην Πολυάνδριον, ἢ Μυριάνδριον, τὰ νῦν Ἐδιρνὲ Καπουσοῦ, κατέλαβον οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Βροκιάρδοι (Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τρώιλος).

Τὸ παλάτιον τοῦ Ἑβδόμου καὶ τὰ παρακείμενα ὀχυρώματα ὁ τῆς Βενετίας πρόξενος Ἱερώνυμος Μηνότος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ἐτέθησαν οἱ πλεῖστοι Βενετοὶ ἔμποροι, οἱ τῆς ὑπεασπίσεως τῆς πόλεως μετασχόντες.

Τὸ μετὰ ταῦτα ἑπόμενον μέρος τοῦ τοίχους, ὅπερ καὶ προτοιχίσματος ἐστερεῖτο καὶ ἐπικείμενον δὲ αὐτοῦ εἶχε τὸν ἀπέναντι λόφον, ἐδόθη εἰς φυλακὴν Γερμανῷ τινι, Ἰωάννῃ Γράντῃ, ἐμπείρῳ ὑπονομοποιῷ· διότι πάντες ἐπίστευον, καὶ δικαίως ὅτι ἐνταῦθα ἔσεται ὁ δι' ὑπονόμων ὑποχθόνιος ἀγών.

Τὴν δὲ βορείαν τοῦ τριγώνου ἄκραν, τὸ Κυνήγιον μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ παρὰ τὸ Ἐγρὺμπ (ὕπι) δηλαδὴ μέρος τῶν Βλαχερνῶν ὑπερασπίζετο ὁ Καρδηνάλιος Ἰσίδωρος σὺν οἷς ἦλθεν ἄγων Ρωμαίοις καὶ Χίοις

Ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτας δὲ (Αἰβὰν Σεραὶ Καπουσοῦ), τῆς βορειοτάτης πύλης παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον μέχρι τῆς πύλης τοῦ Πετρίου (Πετρὶ Καπουσοῦ) δηλαδὴ ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐδόθη εἰς φυλακὴν τῷ μεγάλῳ Δουκὶ Νοταρᾶ, ἔχοντι ὑπ' αὐτὸν 100 ἱππεῖς καὶ 500 σφενδονιστὰς καὶ τοξότας.

Τοὺς παρὰ τὴν Ὡραίαν Πύλην, ἢ τοῦ Νεωρείου (Μπαχτσὲ Καπουσοῦ) πύργους Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξίου κατέλαβον τὸ πλήρωμα Κρητικῆς τινος τριήρεως, καὶ διετήρησαν εὐκλαιῶς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτοῖς θέσιν ταύτην οἱ γενναῖοι οὗτοι ναῦται καὶ μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν.

Τὸ μέρος δὲ, ὅπερ τότ' ἐκαλεῖτο Ἀκρόπολις καὶ σήμερον κατέχει τὸ Σεράϊον, ὑπερασπίζετο ὁ Ὀρχάνης μετὰ τῶν Τούρκων αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅμως θετικὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις δὲν ἔχομεν· τὸ μόνον δὲ, ὅπερ γνωρίζομεν, εἶνε ὅτι αὐτὸς ἐφύλαττε πρὸς τῆς θαλάσσης τὸ μέρος.

Ἀλλ' ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Φραντζῆ γνωρίζομεν τὴν διανομὴν τῶν θέσεων ἀπὸ τοῦ Ἐγρὺμπ κατὰ μῆκος τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἐπταπυργίου, τουτέστι καθ' ὅλον τὸ παράλιον μέρος τῆς πόλεως, παρασιωπᾷ δὲ ὁ σύγχρονος οὗτος ἱστορικὸς εἰς τὴν περιγραφήν του ταύτην, μόνον τὴν θέσιν τῆς Ἀκροπόλεως (Σεραΐ) καὶ τὸ ἀπὸ Ὑψωμαθείων μέχρι Ἐπταπυργίου διάστημα, οὐδ' ἀναφέρει τὸν Ὀρχάνην μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων τούτων θέσεων.

Ἕπεται ὅτι οὗτος διώκει ἢ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην τοῦ Σεραΐου, ἢ κατὰ τὸ Ἐπταπύργιον, περὶ ὧν, ὡς εἴρηται, οὐδεμίαν ποιεῖται ὁ Φραντζῆς μνείαν.

Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἡ θέσις, ὅπου εὑρέθη ὁ Ὀρχάνης, ἀλωθείσης τῆς πόλεως, ἦτο πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ, ἡ δὲ οἰκία αὕτη εὑρέθη παρ' ἐμοῦ πλησίον

τοῦ Σεραίου ὑπάρχουσα, ἔπεται ἐξ ὅλων τούτων, ὅτι ἡ θέσις, ἐν ᾗ ὁ Ὀρχάνης ἐφύλαττε μετὰ τῶν Τούρκων αὐτοῦ, ἦτον ἀκριβῶς ἡ ἤδη ὁρισθεῖσα.

Ἀπὸ τοῦ Βουτολέοντος μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Ἀχὺρ καπουτοῦ καὶ Τσαντλαντῆ καποῦ, μέχρι τῆς πύλης τοῦ Κοντοσκαλίου (Κοὺμ καπὺ) ἐφρούρει ὁ πρόξενος τῆς Ἱσπανίας, Πέτρος Ἰουλιανὸς, ἐλθὼν εἰς τὴν Πόλιν μικρὸν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας.

Τὸ ἀπὸ Κοντασκαλίου δὲ μέχρις Ὑψωμαθείων διάστημα κατεῖχεν ὁ Βενετὸς Ἰάκωβος Κονταρίνης.

Λείπουσι δὲ θετικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς φυλακῆς τοῦ ἐντεῦθεν διαστήματος μέχρι τοῦ Ἐπταπυργίου, καὶ φαίνεται, ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τοῦ μέρους τούτου ἐδόθη τοῖς μοναχοῖς.

Ἦτο δ' ἰσχυροτάτη ἡ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν ταύτην φρουρά, ἑνὸς μόνου τοξότου ἢ σφενδονιστοῦ φρουροῦντος ἐρ' ἑκάστης ἐπάλξεως.

Ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ Ἐπταπυργίου μέχρι τῆς Χρυσῆς καλουμένης πύλης, τῆς πρώτης πρὸς ξηράν, διῴκουν ὁ Γενουάτος Μανουὴλ καὶ ὁ Βενετὸς Καταρίνης, ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγάς των 200 τοξότας καὶ σφενδονιστάς.

Τὴν ἀμέσως ἑπομένην πύλην (ἀποτετειχισμένην σήμερον) μεταξὺ τῆς τότε μὴ ὑπαρχούσης πύλης τῆς Ἐπταπυργίου (Γεντὶ κουλὲ καπουσοὺ) καὶ τῆς πύλης

τῆς Σηλυμόρίας κατεῖχεν ὡσαύτως Βενετός τις, ὁ Σαβρούζος Κόρνερος.

Τὴν δὲ πύλην τῆς Σηλυμβρίας ἢ τῆς πηγῆς (Σηλυβρὶ καποσοὺ) ὁ σοφὸς μαθηματικὸς Θεόφιλος Παλαιολόγος, ὁ Γενουάτος Μαυρίκιος Καταναῖος καὶ ὁ Βενετὸς Νικόλαος Μοζενίγος.

Ἡ μεταξὺ τῆς πύλης ταύτης καὶ τῆς τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ (Τὸπ καπουσοὺ) ὑπάρχουσα σήμερον Νέα ἢ Μεβλεχανὲ καλουμένη πύλη (Γενὶ καποὺ ἢ Πεβλεχανὲ καπουσοὺ) δὲν ὑπῆρχε τότε.

Ὑπῆρχεν ὅμως μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ ἑτέρα τὰ νῦν ἀποτετειχισμένη, ἐν ᾗ ἐφρούρει ὁ Βενετὸς Δολφῖνος.

Ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τῆς πόλεως παρὰ τῶν ναὸν τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων οὗ τὴν θέσιν κατέχει σήμερον τὸ Τσαμὶον Σουλτὰν Μεχμὲτ, ἵστατο ὁ Δημήτριος Κατακουζηνὸς καὶ ὁ Γαμβρὸς αὐτοῦ Νικηφόρος Παλαιολόγος, μετὰ 700 ἀνδρῶν, ὡς ἐφεδρείας, ἵνα κατὰ τὰς περιστάσεις τρέχωσι πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαπειλουμένων μερῶν.

Ἡ ἐφεδρεία ὅμως αὕτη φαίνεται, ὅτι συνέκειτο ἐκ μοναχῶν τὸ πλεῖστον,

Τὸν δὲ κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Φάρον (1) ἐφύλαττε μετὰ 50 ἀνδρῶν ὁ Βενετὸς τριήραρχος Γαβριὴλ Τρεβισάνος (2).

Τῇ 9 Ἀπριλίου συνεπληρώθη τὸ τῆς ὑπερασπίσεως σχέδιον, παραταχθέντων παρὰ τὴν ἄλυσιν, πρὸς φυλακὴν ταύτης τε καὶ τοῦ λιμένος, ἐννέα πλοίων· τουτέστι πέντε Γενουϊκῶν, ἑνὸς Ἀγκωνιτανοῦ, τριῶν Κρητικῶν καὶ ἑνὸς αὐτοκρατορικοῦ.

Ἀνώτερος δ' ἀρχηγὸς τῶν πλοίων τούτων διωρίσθη ἐμποροπλοίαρχός τις Ἀντώνιος καλούμενος.

Τὰ λοιπὰ 19 πλοῖα διέμενον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ λιμένι· μικρὰ δέ τινα κατεβυθίσθησαν καὶ ὡς ἄχρηστα εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὡς δυνάμενα νὰ φέρωσιν εἰς κίνδυνον καὶ τὰ ἐπίλοιπα, ἂν ἤναπτον ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Τῇ 11 Ἀπριλίου ἀπεπερατώθησαν καὶ αἱ πρὸς τοποθέτησιν τῶν πυροβόλων ἐργασίαι.

1) Σκόπελός τις μεταξὺ Σεραϊ-Βουρνοῦ καὶ Σκουτάρεως κείμενος ἐκαλεῖτο τότε Δαμάλεως σῆμα ἀπὸ Δαμάλεως τῆς γυναικὸς Χάρητος στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ ακοπέλου τούτου τεθαμμένης οἱ Τοῦρκοι ἐντεῦθεν ἴσως καλοῦσιν αὐτὸν Κὶζ-κουλὲ (Πύργον τῆς Κόρης), οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι ἐσφαλμένως ὡς καὶ ἄλλα Λεάνδρου Πύργον. Σ. Μ.

2) Φραντζ. Σ. 254, Λεονάρδ. Σ. 94, ὅστις ἀναφέρει 400 ἀνδρῶν φρουράν, ὅπερ ὅμως καὶ ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ χώρου εἶνε ἀδύνατον.

Συνίσταντο δὲ ταῦτα εἰς 14 καννονοστοιχίας· καὶ παρεκτὸς τούτων εἰς 15 μεγαλείτερα πυροβόλα, τοποθετηθέντα παρὰ τοῦ Σουλτάνου καθ' ὡρισμένων σημείων· δηλαδὴ τρία κατὰ τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου, τέσσαρα (ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Οὔγγρου Ὀρβὰν) κατὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ ἔκτοτε πύλης τοῦ καννονίου (Τὸπ-καπουσοὺ) καλουμένης τρία κατὰ τῆς πύλης τῆς Σηλυμβρίας καὶ δύο κατὰ τῆς Χρυσῆς πύλης.

Αἱ ὑπὸ τῶν πυροβόλων τούτων ἐκσφενδονιζόμεναι πέτραι εἶχον βάρος 200—500 λιτρῶν.

Τὰ δὲ κατὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ ἔρριπτον, ὡς ἤδη εἴρηται, πέτρας 800—1200 λιτρῶν.

Πρὸς γόμωσιν τοῦ μεγάλου πυροβόλου ἀπῃτοῦντο δύο ὁλόκληροι ὧραι, ὥστε καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον ἑπτάκις μόνον ἠδύναντο νὰ πυροβολήσωσι δι' αὐτοῦ.

Διὰ πυροβολισμοῦ δὲ τοῦ τεραστίου τούτου πυροβόλου ἐδίδετο ἑκάστην πρωΐαν καὶ τῆς προσβολῆς τὸ σημεῖον.

Ὅτε κατὰ πρῶτον ἤκουσαν τὸν ὑπερφυῆ κρότον αὐτοῦ οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάτοικοι, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου πάντες.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔγεινε φανερὸν, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐψεύσθη, ὧν εἶχεν ἐλπίδων περί τε τοῦ πυροβόλου καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ· καὶ φαίνεται τῳόντι ὅτι ὁ Ὀρβὰν οὐδὲν πλέον καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἦτον ἢ ἁπλοῦς τις καννονιο-

χύτης, οὐδεμίαν ἔχων γνῶσιν τῆς ἰδίας πυροβολικῆς τέχνης καὶ τῆς τῶν πυροβόλων χρήσεως.

Διότι τὸ τεράστιον τοῦτο πυροβόλον μετὰ βραχεῖαν χρῆσιν διερράγη, συγκατασπαράξαν διὰ τῆς ἐκρήξεως καὶ τὸν τεχνίτην αὐτοῦ.

Ὁ Σουλτάνος διέταξεν ἀμέσως τὴν κατασκευὴν νέου πυροβόλου· καὶ φαίνεται ὅτι τῷ ἐδόθησαν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐξαίρετοι συμβουλαὶ πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ.

Διότι τὸ νέον πυροβόλον κατεκαλύπτετο μεθ' ἑκάστην πυροβόλησιν διὰ μαλλίνων καλυμμάτων καὶ ἐχύνετο ἐντὸς αὐτοῦ ἔλαιον, ὅπερ ἐχορήγουν οἱ τοῦ Γαλατᾶ Γενουαῖοι.

Ἀλλ' ὅμως καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔμαθον ἐπὶ τῶν τειχῶν νὰ προφυλάττωνται κατὰ τοῦ τρομεροῦ τούτου ὅπλου διὰ τῆς χρήσεως ὕλης τινὸς εὐπλάστου κατασκευαζομένης ἐξ ἀσβέστου καὶ κεραμοκόνεως (1).

Κατὰ τὴν δυστυχίαν ὅμως ἐφάνη τότε ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατοπέδῳ ἀποκρισάριος τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ἰάμκου Οὐνιάδου, ὅστις εἶχε μὲν κλείσει μετὰ τοῦ Σουλτάνου πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους τριετῆ ὅπλων ἀνακοχήν, μέλων δὲ ἤδη νὰ παραδώσῃ τὴν κυ-

1) Εἰς ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα ἦτο ἐν χρήσει ἡ τοιαύτη κεραμονία. Καὶ ἄχρι τῆς σήμερον δ' ἔτι χρῶνται ταύτῃ οἱ τῆς Ἀνατολῆς κάτοικοι. Οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν αὐτὴν Κορασάν.

βέρνησιν τῷ βασιλεῖ Λαδισλάῳ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ τὴν εἰς τὸ ἑξῆς τήρησιν τῶν συμφωνηθέντων· διὸ καὶ παρηγγέλθη ὁ πρέσβυς νὰ ἐπιδώσῃ μὲν τῷ Σουλτάνῳ τὴν τῆς ἀνακωχῆς συνθήκην αὐτοῦ, ν' ἀπαιτήσῃ δὲ τὴν τοῦ Οὐνιαδου.

Ὁ πρέσβυς λοιπὸν οὗτος ἰδὼν, ὅτι ἑκάστη τοῦ κανονίου βολὴ διευθύνετο καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπέσκωψε τὸ πρᾶγμα καὶ εἶπε τῷ Σουλτάνῳ.

— Εἰ βούλει καταπεσεῖν εὐκόλως τὰ τείχη, μετάθες τὴν σκευὴν ἐν ἄλλῳ μέρει τοῦ τείχους, ἀπέχοντι ἀπὸ τῆς πρώτης βολῆς ὀργυιᾶς πέντε· ἢ ἓξ· καὶ τότε ἐξισῶν τὴν πρώτην ἄφες ἑτέραν βουλήν.

Τῶν δύο οὖν ἄκρων κρουσθέντων ἐπιμελῶς, τότε βάλε καὶ τρίτην, ὡς εὑρεθῆναι τὰς τρεῖς βουλὰς εἰς τριγώνου σχῆμα καὶ τότε ὄψει τὸ τοιοῦτον τοῖχος εἰς γῆν καταπίπτοντα.

Ἡ συμβουλὴ αὕτη ἐνηργήθη καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε πλῆρες.

Τῇ 12 Ἀπριλίου περὶ τὴν πρώτην μεσημβρινὴν ὥραν ἐφάνη πρὸ τῆς Ζωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὅστις παρὰ τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν ἀναπλέων ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου (Μπεσσίκτάς)

Καὶ οὐδὲν μὲν κατὰ τῆς Πόλεως ἐπεχείρησε τὴν ἡμέρας ταύτην ὁ στόλος οὗτος ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ, φοβούμενοι αἰφνιδίαν τινὰ ἐπιδρομὴν αὐτοῦ, ἀπεβίβασαν ἐπὶ

τοῦ Πύργου τοῦ Γαλατᾶ ἄνθρωπόν τινα, ὅπως διὰ συμφωνηθέντων σημάτων εἰδοποιῇ οὕτω τοῖς ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ πλοίοις καὶ τὰς ἐλαχίστας κινήσεις τοῦ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πεσσίκ-τὰς Τουρκικοῦ στόλου.

Ἀπὸ τῆς 12 μέχρι τῆς 18 Ἀπριλίου οὐδὲν συνέβη ἄξιον λόγου ἐκτὸς τοῦ συνήθους πυροβολισμοῦ, ὅστις διηνεκῶς κατὰ τῶν χερσαίων τειχῶν ἐξηκολούθει

Ἐνίοτε συνεκροτοῦντο ἐν τῇ τάφρῳ καὶ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως μικραὶ ἀψιμαχίαι, καθ' ἃς οἱ Τοῦρκοι μετὰ μεγίστης ἀπαθείας ἀφειδοῦντες τῆς ἑαυτῆς ζωῆς, ἀνελάμβανον τοὺς πίπτοντας συσστρατιώτας αὐτῶν καὶ ἀπήρχοντο οὕτως, ὥστε πολλάκις περὶ ἕνα νεκρὸν δέκα ἐφονεύοντο Τοῦρκοι.

Τῇ 18 Ἀπριλίου περὶ τὴν ἐννάτην ἑσπερινὴν ὥραν ὥρμησαν μετὰ φοβερῶν ἀλαλαγμῶν πλεῖστοι Τοῦρκοι κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ἐδοκίμασαν ἔφοδον.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐφοβήθη μὴ ἁλωθῇ ἡ πόλις· διότι δὲν ἦσαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς γενικὴν ἔφοδον παρασκευασμένοι,

Ἀλλ' ἦσαν, ὡς φαίνεται ὀλίγοι οἱ ἐρορμήσαντες Τοῦρκοι διότι μετὰ ἐξάωρον μάχην ἐν σελήνῃ (1) ἠναγκάσθησαν οὗτοι. 200 νεκροὺς ἀφήσαντες νὰ ὀπισθοχωρήσωσι.

Τῶν χριστιανῶν οὐδεὶς οὔτ' ἐπληγώθη οὔτ' ἐφονεύθη.

20 Ἀπριλίου. Ἓν πλοῖον αὐτοκρατορικὸν, πλοιαρχούμενον ὑπὸ τοῦ Φλαντανέλα καὶ φέρον σῖτον ἐκ Σικελίας καὶ τρία Γενουϊκὰ (2) κυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ Μ. Καταναίου, Ναβάρρα καὶ Βαλανέρη, φορτωμένα διὰ λογαριασμὸν τοῦ αὐτοκράτορος σῖτον, κριθὴν, οἶνος ἔλαιον ὀπώρας καὶ λοιπὰς ζωοτροφίας πρὸς ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως, ἐναυλόχουν ἐν Χίῳ, ἐμποδιζόμενα ὑπὸ τοῦ διηνεκῶς πνέοντος Βορρᾶ.

Ἀλλ' ἅμα ἔπνευσε νότος ἠνοίχθησαν· καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἀναπλεύσαντα ἐφάνησαν ἀπὸ τῆς Πόλεως ἐν τῇ Προποντίδι τῇ 20 Ἀπριλίου περὶ τὴν 10 ὥραν πρὸ μεσημβρίας.

Πιθανῶς ὅμως καὶ ἴσως πρότερον εἶδον αὐτὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου διότι ὁ καπετὰν πασᾶς Σουλεϋμὰν Βέης ἔλαβε διαταγὴν ἵνα κυριεύσῃ τὰ τέσσαρα ταῦτα πλοῖα, ἢ νὰ ἐμποδίσῃ τοὐλάχιστον τὴν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἴσπλουν τῶν πλείων αὐτῶν.

(1) Ὁ Ν Βάρβαρος λέγει «era scuro», ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ σελήνη εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον αὐτῆς, ἕπεται ὅτι ἡ μάχη ἐπαυσε μικρὸν πρὸ τῆς Δύσεως τῆς Σελήνης.

(2) Ὁ μὲν Χαλκοκονδύλης λέγει ὅτι ἦσαν δύο μόνον πλοῖα, ὁ δὲ Δοῦκας πέντε. Ἀμφότεροι ὅμως οἱ αὐτόπται Ν. Βάρβαρος καὶ Φραντζῆς λέγουσιν ὁμοφώνως ὡς ἐν κειμένῳ.

Ἐξέπλευσε λοιπὸν ὁ τουρκικὸς στόλος ἐξ 145 πλοίων συγκείμενος, καθὼς ἀμφότεροι οἱ αὐτόπται ἱστορικοὶ Βάρβαρος καὶ Φραντζῆς συμφωνοῦσι κατὰ πάντα σχεδὸν διότι ὁ μὲν ἀναφέρει 150, ὁ δὲ 145 πλοῖα. Τὰ 305 τουρκικὰ πλοῖα κατὰ Δεῦκαν εἶνε πρόδηλος ὑπερβολή.

Ἐπρόφθασε τὰ τέσσαρα ταῦτα πλοῖα πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὴν Βλαγκαν· αἴφνης δὲ τότε νηνεμίας ἐπελθούσης, ἐκωλύθη ἡ τῶν πλοίων προχώρησις καὶ ἡ μάχη ἦτον ἀναπόφευκτος.

Παρίσταντο δὲ θεαταὶ τοῦ δράματος καὶ οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς πόλεως παραλίας, εὐδίου ὄντος τοῦ Οὐρανοῦ.

Προσεγγίσαντα λοιπὸν τὰ πλοῖα εἰς ἀπόστασιν βολῆς ἤρχισαν τὴν προσβολὴν διὰ βελῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἅπασα ἡ τῆς θαλάσσης ἐπιφάνεια τοιουτοτρόπως ἐκαλύφθη ὑπὸ πλοίων, ὅπλων καὶ βελῶν, ὥστε οὐδὲ τὰς κώπας ἠδύναντο οἱ κωπηλάται καταφέρειν ἐν τοῖς ὕδασιν.

Ὁ καπετὰ πασᾶς, καταδιώξας τὸ αὐτοκρατορικὸν πλοῖον καὶ προσβαλὼν αὐτὸ κατὰ πρύμνην, ἐνέπηξεν εἰς αὐτὸ τὸ ὀξὺ ἔμβολον τῆς ἑαυτοῦ τριήρους, ὥσπε συνδεθέντα οὕτως ἔμειναν ὡσὶ ἀκίνητα τὰ δύω ταῦτα πλοῖα.

Προσέβαλον δὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν ταύτην ναῦν

Ὁ θάνατος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου

καὶ ἀπὸ πλαγίων ἀλλὰ μεγάλα Τουρκικὰ πλοῖα· τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ στόλου ἐμάχετο κατὰ τῶν Γενουαϊκῶν νήσων.

Τότε δὴ οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Γενουαῖοι ἐποίησαν χρῆσιν τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, ῥίπτοντες κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ὁλόκληρα ἀγγεῖα πλήρη τοῦ πυρὸς τούτου.

Ὑπὲρ τὰς δύω ὥρας διήρκει ἀμφίρροπος ἡ μάχη· ἀλλὰ τέλος ἔκλινε πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἡ πλάστιγξ τῆς νίκης· ἐπειδὴ οἱ μὲν Τοῦρκοι εἶχον ἤδη μέγαν ἀριθμὸν φονευμένων, οἱ δ' Ἕλληνες, μικρὰ μόνον παθόντες, ἐξηκολούθουν τὸν πόλεμον μετὰ τοῦ αὐτοῦ θάρρους.

Ὁ δὲ Σουλτάνος, θεωρῶν τὸ δρᾶμα τοῦτο ἀπὸ τῆς παραλίας, ὅπου ἵστατο μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ. Ἐξ ὅσον λέγουσιν οἵ τε σύγχρονοι καὶ οἱ αὐτόπται ἱστορικοὶ οὐδεμία ἐναπολίπεται ἀμφιβολία περὶ τοῦ μέρους, ἔνθα ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη ἐγένετο ναυμαχία, καὶ εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐθεώρει αὐτὴν ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ καλουμένου νῦν Ζεϊτὶν Βουρνοὺ, 15 λεπτὰ ἀπέχοντος ἀπὸ τοῦ Ἑπταπυργίου. Ἔστι δὲ ὁ αἰγιαλὸς ἐνταῦθα τόσον ἀβαθὴς, ὥστε δύνασαι νὰ προχωρήσῃς ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν βήματα ἐντὸς τῆς θαλάσσης περιπατῶν, καθὼς ἐγὼ ἐβεβαιώθην, κολυμβῶν εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Ὀρθῶς λοιπὸν λέγει ὁ Ἄμμερ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐθεώρει «ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς»

ἱστάμενος. (Tom I. dag 530). Οἱ δὲ ἀναπληρωταὶ τῆς Histoir du Bas empire par le Beau (ἐν Τόμῳ XXII p. 254) λέγουσι Madoment qui obsorvoit co qui se pasest bu hout d' une decollines de Pera. Διότι πρῶτον μὲν εἶνε ἀδύνατον ἀπὸ τῆς Περαίας νὰ ἴδῃ τις τὸ Βλάγκα Βοστάν, ὅπου ἐγένετο ἡ ναυμαχία, ἅτε δὴ ὁλοκλήρου τοῦ πρώτου λόφου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιπροσθοῦντος· δεύτερον δὲ ὁ αἰγιαλὸς τοῦ Βοσπόρου παρὰ τὴν Πειραίαν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, παρὰ τὸν Τὸπ Χανὲ, Σαλῆ παζὰρ καὶ Φουντουκλῆ (ἐπειδὴ ἡ ἰδίως Περαία οὐδαμοῦ προσεγγίζει τὴν τῆς θαλάσσης ἀκτὴν τοσοῦτόν ἔστι βαθὺς, ὥστε καὶ τὰ μέγιστα πλοῖα δύνανται νὰ προσορμίσωσι παρὰ τὴν ἀκτὴν αὐτήν). Ὁ Σουλτάνος ἄρα ἠδύνατο νὰ πνιγῇ κατὰ τὸ πρῶτον ἢ δεύτερον βῆμα τοῦ ἵππου.

Παρετήρει μετ' αὐξανομένης ὀργῆς τὸν βαθμηδὸν καταπονούμενον καὶ ὀπισθοχωροῦντα στόλον του.

Μὴ δυνάμενος δὲ πλέον νὰ κρατηθῇ καὶ λησμονῶν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν θέσιν του, ὥρμησεν ἔφιππος εἰς τὴν θαλασσαν, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ τόσον ἐπροχώρησεν, ὥστε ἐβράχησαν τὰ ἐνδύματά του.

Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀνεζωπύρησε πάλιν τὴν μάχην, ἀλλ' ἐπί τινας μόνον στιγμάς· διότι τρεῖς ὥρας περίπου ἀφότου ἤρξατο ἡ ναυμαχία αὕτη, ἀπεσύρθη ὁ Τουρκικὸς στόλος, κακῶς ἔχων, εἰς τὸν ἐν Βεσίκτας σταθμόν του. τὰ δὲ τέσσαρα τῶν Χριστιανῶν πλοῖα ἔμειναν ὑπὸ τὰ τείχη, φοβούμενα νέαν νυκτερινὴν προσβολήν, ἄχρις ἑσπέρας.

Περὶ δὲ λύχνων ἀφὰς ἐξέπλευσαν τοῦ λιμένος μετὰ δύο τριήρων ὁ Γαβριὴλ Τρεβιτάνος καὶ ὁ Ζαχαρίας Γριώνης, καὶ ρυμουλκήσαντες τὰ τέσσαρα πλοῖα παρὰ τὰ τείχη τῆς Πόλεως, εἰσήγαγον αὐτὰ ἐν ἤχῳ σαλπίγγων διὰ τῆς ἁλύσεως ἐντὸς τοῦ λιμένος, μεθ' ὃ ἐκλείσθη καὶ πάλιν ἡ ἅλυσις.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ ἀναφερομένην ὁμολογίαν 12,000 ἄνδρας, ὅπερ βεβαίως, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Χάμμερ, εἶνε μεγίστη ὑπερβολή. Ἀλλ' καὶ δεύτερος αὐτόπτης, ὁ Ν. Βάρβαρος, φαίνεται ἐπιμαρτυρῶν τοῦτο.

Τῶν δὲ χριστιανῶν ὀλίγοι τινὲς μόνον ἐπληγώθησαν.

Τῇ ἐπαύριον (21 Ἀπριλίου) ὁ Σουλτάνος παρακολουθούμενος ὑπὸ 10,000 ἱππέων, ἐπορεύθη εἰς Βεσίκτας, ἵνα αἰτήσῃ λόγον παρὰ τοῦ καπετὰν πασσᾶ Σουλειμὰν Βέη.

Προσταξας δὲ τούτῳ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ξηράν, ἐπέπληξεν ὧδέ πως.

— Προδότα τῆς πίστεως καὶ τοῦ Κυρίου σου, τίς ὁ λόγος, δι' ὃν μετὰ τοσούτου στόλου, δὲν ἠδυνήθης νὰ κυριεύσῃς οὐδὲ τέσσαρα κἂν πλοῖα τῶν Χριστιανῶν, ἅ-

τινα καὶ ἕνεκα τῆς νηνεμίας ἐνεμποδίζοντο εἰς τὰς κινήσεις των;

» Πῶς λοιπὸν θέλεις κυριεύσει τὸν ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως στόλον;

Ὁ δυστυχὴς Καπετὰν πασσᾶς ἀπεκρίνατο.

— Κύριε, ἰδὲ αὐτοῖς ὄμμασι καὶ ἔπειτα θέλεις πεισθῇ ἐξ ὅλης καρδίας. Ὅθεν σὲ καθικετεύω, μὴ ὀργίζου. Ὁρᾷς ἰδίοις ὀφθαλμοῖς, ὅτι μόνον ἐπὶ τῆς ἐμῆς τριήρεως ἐφονεύθησαν 115 Μουσουλμάνοι, καὶ πρὸς τούτοις αὐτὸς εἶδες, ὅτι καθ' ὅλην τὴν ναυμαχίαν τὸ ἔμβολον τοῦ πλοίου μου οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἄφησε τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου τοῦ αὐτοκράτορος.

» Εἶνε λοιπὸν φανερὸν, ὅτι οἱ ἄνθρωποί μου ἐφονεύθησαν· τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πλοῖα τοῦ στόλου, ἅτινα ἐν μέρει καὶ κατεποντίσθησαν. Ἐγὼ ἔπραξα τὸ κατ' ἐμὲ πᾶν, ὅ,τι ἠδυνάμην. Σοῦ δέομαι τοίνυν, σύγγνωθι καὶ μὴ ὀργίζου.

Ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε τὸ μὲν πρῶτον νὰ τὸν ἀνασκολοπίσῃ· ἔπειτα ὅμως, καταπραϋνθεὶς ἐπὶ μικρὸν, διέταξε νὰ ἀφαιρεθῇ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμά του, νὰ διανεμηθῇ εἰς τοὺς Γιενιτσάρους ἡ περιουσία του καὶ νὰ τῷ δοθῶσιν ἑκατὸν ραβδισμοί.

Ἐν τούτῳ δὲ εἷς τῶν ἀζάπιδων λίθῳ τύψας ἐξώρυξεν αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμόν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (21 Ἀπριλ.) κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν

πυροβολισμῶν τοῦ ἐχθροῦ εἰς πύργος τῆς πύλης τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ· ὁ δὲ Ν. Βάρβαρος πιστεύει, ὅτι ἂν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην 10,000 μόνον Τοῦρκοι ἐπεχείρουν δραστηρίαν ἔφοδον, ἔκτοτε νὰ κυριεύσωσι τὴν Πόλιν.

Ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος διῆγε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν Βεσσίκ τὰς περὶ σπουδαίων πραγμάτων βουλευόμενος.

Ὅθεν οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβον καιρὸν νὰ ἐπισκευάσωσι διὰ λίθων καὶ χωμάτων τὰ κρημνισθέντα τείχη καὶ νὰ προσοχυρώσωσι ταῦτα χάνδαξι καὶ φορμοῖς, ἂν καὶ οἱ ἐργάται ἀδιακόπως ἐβλάπτοντο ὑπὸ τῶν παντοειδῶν ὅπλων τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Σουλτάνος ὡς φαίνεται, συνεκρότησεν ἐν Βεσσίκτας πολεμικὸν Συμβούλιον· ὁ δὲ μέγας Βεζύρης Χαλὴλ πασᾶς, δραξάμενος τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἀφορμὴν ἔχων τὴν ἀπατυχίαν τῆς προτεραίας, ὡμίλησεν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων προτείνας τὰ ἑξῆς.

Νὰ ἁρθῇ ἡ πολιορκία καὶ νὰ συνθηκολογηθῇ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος εἰρήνη ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ πληρώνῃ οὗτος ἐτήσιον φόρον 70000 χρυσᾶ νομίσματα· πρὸς τούτοις δὲ νὰ ἔχῃ ὁ Σουλτάνος τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διορίζῃ αὐτὸς τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἀλλ' ὁ Σέχης Ἀκ-Σεμσεδὶν ἐφέντης, ὅστις ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἄγων 20000 δερβίσας ἐψήφισε κατὰ τῆς ἀναβολῆς ταύτης κηρυχθέντων δὲ ὑπὲρ τῆς

ἐξακολουθήσεως πολέμου τοῦ τε Ζαγανοῦ πασᾶ καὶ ἄλλων τινῶν Βεζιρῶν ἀπερρίφθη, ὡς μειονοψηφοῦσα ἡ τοῦ Χαλήλ πασᾶ πρότασις.

Ἀλλ' ἀνεφυη τότε ἑτέρα μεγάλη δυσκολία, τίνι τρόπῳ δηλαδὴ νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα τῆς Πόλεως. (Κεράτιον κόλπον) διότι ἡ μὲν προσβολὴ ἡ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς μόνον ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὴς, ἡ δὲ ἅλυσις καθίστα ἀδύνατον τὸν διὰ θαλάσσης εἴσπλουν ἐντὸς τοῦ λιμένος.

Ἐνῷ δὲ οἱ τοῦ Σουλτάνου Σύμβουλοι εὑρίσκοντο ἐν πλήρει ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πράγματος τούτου, ὁ Σουλτάνος, οὗτινος τὸ καθυπέρτερον πνεῦμα παρίστησιν ὡς βλάκας τοὺς περὶ αὐτὸν, κατέπαυσε τὴν ἀπορίαν ταύτην, προτείνας τὴν γνώμην νὰ ὑπερνεωλκηθῇ ἤτοι να μετενεχθῇ διὰ ξηρᾶς μέρος τοῦ στόλου εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα.

Ἀμέσως δὲ παρισκευάσθησαν τὰ πρὸς τοῦτο χρεώδη, ὥστε τὴν αὐτὴν ἔτι νύκτα ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ σχέδιον.

Μεταξὺ Περαίας καὶ Βεσσίκ-τασς ὑπάρχει κοιλάς τις ἄγουσα ἀπὸ τοῦ καλουμένου νῦν Δολμᾶ Μπαξὲ ἐπὶ τὸν πρὸς βορρᾶν τῆς Περαίας κείμενον καὶ ὑπὸ νεκροταφείων καὶ στρατώνων κατεχόμενον λόφον.

Ἑτέρα δὲ κοιλὰς ἀπὸ τῆς ἀντίπεραν κλιτύος τοῦ λόφου τούτου ἀρχομένη μεταξὺ Ταταούλων καὶ Γενι-

σδίρ καθήκουσα, ἀπολήγει εἰς προάστειον τὸ Καλούμενον Καρίμ-πασᾶ, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει τὸ Τουρκικὸν ναυπηγεῖον πρὸς βορρᾶν τοῦ Κερατίου Κόλπου.

Τὸ διάστημα λοιπὸν τοῦτο καθαρίσαντες ἐσανίδωσαν· κατεσκεύασαν δὲ κατὰ διαφόρους θέσεις πολλὰ παραπήγματα καὶ κιγκλίδας, καὶ ὅλην τὴν ὁδὸν, αὐλακι προσομοίαν, ἐπήλειψαν μὲ λίπος βοῶν καὶ προβάτων.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ δὲ ταύτης ἀνελκύσαντες τὰ πλοῖα διὰ φαλαγγῶν καὶ τροχιλαιῶν ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Δολμᾶ Μπαξὲ ὅρμου, μετεκόμισαν αὐτὰ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον· τὸ μὲν πρῶτον μικρά τινα δοκιμῆς χάριν, ἀκολούθως ὅμως πλειότερα καὶ μεγαλείτερα, ἑβδομήκοντα δύο τὸ σύνολον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ N. Βαρβάρου. Κατὰ Δοῦκαν 80 διήρεις, κατὰ Χαλκοκονδύλην 70 πλοῖα. Ὁ Χαϊρουλλὰχ λέγει ὅτι ἦσαν 20 πλοῖα. Ἐπειδὴ ὅμως 20 πλοῖα ἤθελον εἶναι λίαν ἀνεπαρκῆ πρὸς ὃν ἔθεντο σκοπὸν, δῆλον ὅτι ὁ κύριος ἀντιπρόεδρος τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀκαδημίας ἐν τῷ ζήλῳ τοῦ νὰ παριστάνῃ μικρὰν τὴν μεγάλην καὶ καταπληκτικὴν δύναμιν τοῦ Σουλτάνου κατήντησεν ἐνταῦθα εἰς ὑποκοριστικὴν, δ' ὡς εἰπεῖν, ὑπερβολήν.

Ὁ Χαϊρουλλὰχ οὗτος διωρίσθη ἀρχιάτρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι διευθυντὴς τῆς Τουρκικῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς.

Ἐκ τῶν πληρωμάτων δὲ τῶν πλοίων τούτων μέρος μὲν εἶλκον αὐτὰ, μέρος δὲ ἵσταντο ἐπ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς

πρώρας καὶ μέρος ἐπὶ τῆ πρύμνης καὶ ἕτεροι ἠσχολοῦντο περὶ τὰ ἱστία, ἄλλοι δὲ πάλιν σαλπίζοντες καὶ τυμπανίζοντες.

Τοιοῦται καὶ παρόμοιαι διὰ πολυχειρίας γινόμεναι ἐργασίαι ἀπαιτοῦσι, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἕνεκα τῆς πολυχειρίας ταύτης συμβαινουσῶν διακοπῶν καὶ συγχύσεων, κανονικότητά τινα καὶ ὁμοιορρυθμίαν τῆς κινήσεως, ὅπερ ἐκτελεῖται διὰ ρυθμοπληξίας.

Παρὰ τοῖς στρατιωτικοῖς π. χ. διὰ τυμπάνου, παρὰ δὲ τοῖς ναυτικοῖς δι' ᾄσματος καθὼς γινώσκει πᾶς ὁ καὶ μικρὸν μόνον τοιαύτας ἐργασίας θεωρήσας.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὴν ὑπερνεώλκησιν ταύτην ἔμελλον νὰ ἐκτελέσωσιν οἱ Εὐρωπαῖοι ναῦται, ἤθελε βεβαίως ἀρχίσει ὁ πρωράτης (Lostruomo) τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ναυτικὸν μέλος.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φύσις ἐστέρησε τοὺς Τούρκους τῆς δωρεᾶς τοῦ ᾄσματος καὶ ἁπλῆ τις ρυθμοπληξία δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπηται τὴν νύκτα, διὰ ταῦτα ἔγεινε χρεία ν' ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην αἱ σάλπιγγες. Νεώτερός τις λοιπὸν συγγραφεὺς (ὁ Οὐγγεβίτερ ἐν τῆ παρ' αὐτοῦ περιγραφῆ τῆς Τουρκίας, ἂν δὲν ἀπατῶμαι) φαίνεται ὅτι εὑρίσκετο ἐν τῆ ἀκμῆ κριτικοῦ παροξυσμοῦ, ὅταν, κατειρωνευόμενος, λέγει, ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτη εἶνε φανταστικὸς καλλωπισμὸς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν.

Οἱ ἀναπληρωταὶ τοῦ Le Beau (Τόμ. XXI. Σ.

256) λέγουσιν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐννοήσι πῶς τὸ ἔργον τοῦτο δύνάται νὰ ἐκτελεσθῆ εἰς μίαν μόνην νύκτα καὶ πῶς νὰ μὴ γείνῃ οὐδεμία ἀντίστασις· ἐνῶ ὀλίγα μόνον πλοῖα παρὰ τὴν παραλίαν ἠδύναντο νὰ ματαιώσωσι τὸ σχέδιον.

Ἀλλὰ τὴν μὲν βραχύτητα τοῦ χρόνου ἐξηγεῖ ἀρκούντως ἡ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου ὑπάρχουσα μεγάλη τῶν ἀνθρώπων πληθύς.

Οἱ δὲ κριτικοὶ οὗτοι λησμονοῦσιν, ὡς φαίνεται, ὅτι τοὺς κατὰ τὴν Περαίαν λόφους κατεῖχε τὸ τάγμα τοῦ Ζαγανοῦ πασᾶ καὶ Καρατζᾶ Βέη, καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου ἦτο προδήλως ἀδύνατον νὰ σταθμεύωσι πλοῖα τῶν Χριστιανῶν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Κασίμ πασᾶ· διότι εἷς μόνος, καλῶς διευθυνόμενος, κανονιοβολισμὸς ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων λόφων ἤθελε καταποντίσει ἐν ἀκαρεῖ τὰ σταθμεύοντα πλοῖα τῶν Χριστιανῶν

Ἄρα ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐμποδίσωσι τὸ πρᾶγμα οἱ Ἕλληνες καὶ ἂν ἔτι προεγνώριζον τὸ σχέδιον καὶ τὰς πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ προπαρασκευάς· ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐδόλως ἐστὶ πιθανόν.

Τοὐναντίον δ' ἐστὶ καὶ τοῦ πιθανοῦ πιθανώτερον ὅτι οἱ τοῦ Γαλατᾶ Γενουαῖοι πολλαχῶς ἀντελήφθησαν τοῦ ἔργου ἐκείνου.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ πράγματος φαίνεται μάλιστα εἰς αὐτοὺς ἀνήκουσα, ὡς μαρτυρεῖ ἐπισημειώσις

τις τοῦ N. Βαρβάρου· «li fu insiguà da un christian» ἡ ἰδέα ἐδώθη αὐτῷ (τῷ Σουλτάνῳ) ὑπό τινος Χριστιανοῦ».

Ἀλλὰ καὶ θετικαὶ μαρτυρίαι ἂν ἔλειπον περὶ τούτου, εἶνε σχεδὸν βέβαιον, ὅτι τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἀπαιτούμενα πράγματα ἐχορήγησαν ἐν μέρει οἱ τὸν Γαλατᾶν κατέχοντες Γενουαῖοι.

Μετὰ τὴν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ἀπροσδόκητον ταύτην εἴσοδον μέρος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου συνέβησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Γενουαϊκῶν καὶ Βενετικῶν πλοίων πολλαὶ μάχαι καὶ συγκρούσεις περὶ ὧν ὅμως οἱ σύγχρονοι καὶ αὐτόπται ἱστορικοὶ οὐ μόνον διαφωνοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλους.

Ἡμεῖς δὲ ἀκολουθοῦντες ἰδίως τὸ διεξοδικώτερον ἡμερολόγιον τοῦ αὐτόπτου N. Βαρβάρου θέλομεν ἀναφέρει ἐν εἰκείῳ τόπῳ καὶ τῶν ἄλλων τὰς γνώμας.

Ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ λοιπὸν λιμένι ἐμφάνισις τοῦ Τουρκικοῦ τοῦτου στόλου κατέθλιψε τοὺς πολιορκουμένους, συνιδόντας, ὅτι ἐπειδὴ ἕνεκα τούτου ἠναγκάζοντο νὰ διαμελίσωσιν ἔτι μᾶλλον τὰς μικρὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἔμελλε τοῦτο νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως.

Ἐν τούτοις καὶ οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἔμειναν ἀργοί, ἀλλ' ἐν τῷ ἅμα ἤρξαντο νὰ σκέπτωνται, τίνι τρόπῳ δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ δυταρέστου αὐτοῦ ἀντιπερισπασμοῦ.

Πρὸ πάντων ἐσπούδαζον δ' οἱ ἐν τῇ Πόλει Γενουαῖοι καὶ Βενετοί, ὅπως διὰ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐπιχειρήσωσί τι κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Εἰ δὲ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνδόξων αὐτῶν ἀγώνων τοσοῦτων ὑπῆρξε λυπηρὸν αἰτία τούτου ἦτον ἡ ἀντιζηλία τῶν δύο τούτων λαῶν (Γενουαίων καὶ Βενετῶν) καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενουαίων προδοσία.

Ἐπειδὴ τὰ μεγαλείτερα καὶ καλλίτερα τῶν Χριστιανῶν πλοῖα ἵσταντο παρὰ τὴν ἄλυσιν καὶ ὑπῆρχεν ἤδη φόβος μήποτε προσβληθῶσι ταῦτα συγχρόνως ἑκατέρωθεν ὑπό τε τῶν ἐν τῷ λιμένι Τουρκικῶν πλοίων καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Βεσσὶκ-τὰς ἐναπομείναντος στόλου διὰ τοῦτο ἀπεστάλη μικρά τις τριήρης, ὡς προφυλακὴ κατὰ τὴν ἀνωτάτην τοῦ Γαλατᾶ ἄκραν, ἐκεῖ δηλαδὴ περίπου, ὅπου ὑπάρχει τὸ νῦν τελωνεῖον καὶ ὑγειονομεῖον, ἵνα ἐπιτηρῇ τὰς κινήσεις τοῦ ἐν Βεσσὶκ τὰς Τουρκικοῦ στόλου.

Τῇ 23 Ἀπριλίου συνῆλθεν ἐν τῇ κατὰ τὸν Φόρον ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου (Santa Maria) τὸ συμβούλιον τῶν δώδεκα (ἦσαν δ' οὗτοι ἐκλελεγμένοι ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βενετῶν καὶ ἀποτέλουν εἰδός τι ἰδιαιτέρας κυβερνήσεως) ὅπως βουλευθῶσι περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ πυρπολήσωσι τὸν ἐν τῷ λιμένι Τουρκικὸν στόλον.

Τὸ συμβούλιον τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἐπὶ τέλους δ' ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ γνώμη τοῦ προμνησθέντος ἤδη πλοιάρχου Ἰακώβου Κόκου καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ τοῦ πράγματος ἐκτέλεσις.

Τῇ 24 Ἀπριλίου παραλαβὼν οὗτος δύο πλοῖα ἀνὰ 700 τόνους χωρητικότητος, περιέβαλεν αὐτὰ διὰ σάκκων μεστῶν βάμβακος καὶ ἐρίων, ἵνα μὴ διαπερῶνται ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν.

Πρὸς ρυμούλκησιν δὲ τῶν πλοίων τούτων προσδιωρίσθησαν δύο μικρότεραι τριήρεις.

Προσελήφθησαν πρὸς τούτοις καὶ δύο μικρότερα βασιλικὰ πλοῖα, ἔχοντα ἕκαστον ἀνὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἐδώλια, καὶ παρ' ἑκάστου μεγάλου πλοίου μία μεγάλη λέμβος.

Μίαν ὥραν δὲ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ὤρειλεν ὁ στολίσκος οὗτος νὰ ἦνε ἕτοιμος κατὰ πάντα.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον συνῆλθον οἱ ἀρχηγοὶ ἐπὶ τῆς τριήρεως τοῦ λιμενάρχου Ἀλωϊσίου Διέδου, ἵνα σκεφθῶσι καὶ πάλιν περὶ τοῦ σχεδίου καὶ πάντες ἦσαν τῆς γνώμης νὰ παρεισδύσωσι κατὰ τὴν αὐτὴν ἔτι νύκτα εἰς Τουρκικὸν στόλον καὶ νὰ πυρπολήσωσιν αὐτόν.

Ἀλλ' ὅμως οἱ τοῦ Γαλατᾶ Γενουᾶοι, μαθόντες πῶς τὰ τοῦ σχεδίου, ἔπεμψάν τινας αὐτῶν εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην, συμβουλεύοντες τὸν λιμενάρχην, ν' ἀναβάλῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐπομένην νύκτα· διότι καὶ

αὐτοὶ ἤθελον δῆθεν νὰ συμπράξωσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Ἡ προδοτικὴ αὕτη προθυμία τῶν Γενουαίων τούτων ἐπηνέθη καὶ τὸ ἔργον ἀνεβλήθη.

Ἀλλὰ τῇ ἐπαύριον ὁ τοῦ Γαλατᾶ δήμαρχος (Podesta) πέμψας τινὰ Φαγιοῦζον καλούμενον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Σουλτάνου, ἐκοινοποίησεν αὐτῷ ὅλον τὸ σχέδιον.

Ὁ δὲ Σουλτάνος εὐχαριστήσας αὐτοὺς διὰ τὴν ὠφέλιμον ταύτην προδοσίαν, ἔπεμψε παρευθὺς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου πολλοὺς πυροβολιστὰς καὶ τέσσαρα καννόνια καὶ διέταξε νὰ παρασκευασθῶσι τὰ πάντα καλῶς πρὸς ὑποδοχὴν τῶν Βενετῶν.

Μέχρι τῆς 28 Ἀπριλίου ἡσύχαζον ἀμφότερα τὰ μέρη.

Κατὰ τὴν νύκτα δὲ τῆς ἡμέρας ταύτης δύο ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐξεκίνησαν τὰ δύο μεγάλα ἐξωπλισμένα πλοῖα, πρὸς τούτοις ἡ τριήρης τοῦ Γαβριὴλ Τρεβισάνου καὶ ἡ τοῦ Ζαχαρία Γριώνη, τρεῖς ἐλαφροτέραι τριήρεις ἀνὰ εἴκοσι τέσσαρα ἐδώλια ἔχουσαι καὶ δύο Πάρωνες (Βρίκια) μὲ ριτίνην, πυρίτιδα, ὑγρὸν πῦρ κτλ. ἵνα πυρπολήσωσι τὰ Τουρκικὰ πλοῖα.

Ἀρχηγοὶ δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἦσαν ὁ Σιλβέστρος Τρεβισάνος, Ἱερώνυμος Μορεσίνης καὶ Ἰάκωβος Κόκος.

Ἔμελλον δὲ κατὰ τὸ ἀποφασισθὲν σχέδιον νὰ κατάρ-

ξωσι τῆς προσβολῆς τὰ δύο πλοῖα τὰ ἔχοντα πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ βάμβακος καὶ ἐρίων μεστοὺς σάκκους.

Ἀλλ' ὁ Κόκος προεξορμήσας μετὰ τῆς ἑαυτοῦ τριήρεως, ἵν' αὐτὸς πρῶτος λάβῃ τὴν τιμήν, εἰσεχώρησε μεταξὺ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι προειδοποιημένοι ὄντες, ὡς εἴρηται, ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἡ τριήρης τοῦ Κόκου κατατρυπηθεῖσα, κατεποντίσθη αὐτανδρος ἐν ὀλίγαις στιγμαῖς, πρὶν ἢ δυνηθῶσι νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὰ λοιπὰ πλοῖα.

Ἦσαν δ' ἐπ' αὐτῆς 18 ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται καὶ 72 κωπηλάται.

Τὰ ἑπόμενα δὲ πλοῖα μὴ δυνάμενα ἕνεκα τοῦ σκότους καὶ τοῦ καπνοῦ νὰ διακρίνωσι τὰ γινόμενα, ἐπροχώρουν ὅτε οἱ Τοῦρκοι καὶ πάλιν καννονιοβολήσαντες διετρύπησαν καὶ τὴν τριήρη τοῦ Γαβριὴλ Τρεβισάνου, ἥτις ἤρξατο μὲν νὰ καταβυθίζηται, ἀλλ' ὅμως κατώρθωσε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὸν λιμένα καὶ οὕτως οἱ ἐν αὐτῇ ἐσώθησαν.

Ἤδη ἠδύναντο τὰ λοιπὰ πλοῖα, ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψωσιν· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τὰ μὲν ἐλαφρὰ κατώρθωσαν τοῦτο εὐκόλως, τὰ δύο ὅμως τὰ μεγάλα, φέροντα καὶ τὸ ἄχθος τῶν περὶ αὐτὰ σάκκων καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ταχυπλοήσωσιν, ἠναγκάσθησαν ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν ἑβδομήκοντα δύο

Τουρκικῶν πλοίων, ἅτινα ἐξώρμησαν πρὸς σύλληψιν αὐτῶν· μετὰ μιᾶς δὲ καὶ ἡμισείας ὥρας μάχην κατώρθωσαν καὶ ταῦτα νὰ καταλάβωσι τὸν λιμένα, καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπανέκαμψεν ὡσαύτως εἰς τὸν σταθμὸν αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας ταύτης οὐδὲν συνέβη λόγου ἄξιον.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ν. Βαρβάρου περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης καὶ τοῦ δυστυχοῦς τέλους Ἰακώβου Κόκου τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Φραντζῆς, καί τοι αὐτόπτης ὡσαύτως, διαφωνεῖ τούτοις κατὰ πολλά, κυρίως δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ προσβολὴ γένετο κατ' αὐτὸν οὐ μόνον κατὰ τῶν πλοίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς γερύρας, δι' ἧς οἱ Τοῦρκοι ἐγεφύρωσαν τὸν Κεράτιον κόλπον.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Ν Βαρβάρου ἡ γέφυρα αὕτη ἐτέθη κατὰ τὴν 19 Μαΐου.

Εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι ὁ Φραντζῆς, ἅτε δὴ συγγράψας τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ πολλὰ μετὰ τὸ γεγονὸς ἔτη, ἐπλανήθη κατὰ τὴν χρονολογίαν· διότι καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης συμφωνεῖ τῷ Ν. Βαρβάρῳ κατὰ τοῦτο.

Ὁ Φραντζῆς διηγεῖται πρὸς τούτοις (ἀλλὰ ὁ Ν. Βάρβαρος οὐδὲν περὶ τούτου λέγει) ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὅσους ἠχμαλώτισαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν (πιθανῶς ὅσοι ἐσωθησαν κολυμβῶντες) ἀπεκεφάλισαν κατέναντι τῆς

πόλεως, ἀνθ' ὧν ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῶσι διακόσιοι ἑξήκοντα Τοῦρκοι αἰχμάλωτοι καὶ ν' ἀναστηλωθῶσιν αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους.

Ἀλλ' ὁ θάνατος τεσούτων ἀνδρείων (κατὰ μὲν τοὺς Ἕλληνας ἱστερικοὺς τεσσαράκοντα, κατὰ δὲ τὸν Ν. Βάρβαρον ὡς προσεσημείωται, ἐνενήκοντα) ἐξύψε τὴν δυσμένειαν, τὴν μεταξὺ Βενετῶν καὶ Γενουαίων προϋπάρχουσαν.

Οἱ Γενουαῖοι (καθὼς καὶ ὁ Ν Βάρβαρος) ἀπέδιδον τὴν τῆς ἀποτυχίας αἰτίαν εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ Κόκου.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, καταθλιβόμενος διὰ τὴν διχόνοιαν ταύτην, ἠγωνίζετο διὰ φιλικῶν λόγων νὰ τοὺς καθησυχάσῃ.

» Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἔλεγεν εἰρηνεύετε. Ἀρκεῖ ἡμῖν ὁ ἔξωθεν πόλεμος· μὴ ἀναμεταξὺ ὑμῶν μάχεσθε διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ.

Τῇ 29 Ἀπριλίου ἀντὶ τοῦ φονευθέντος Κόκου, πλοιάρχου τῆς ἐκ Τραπεζοῦντος προελθούσης νηὸς, διωρίσθη ὑποπλοίαρχος αὐτῆς ὁ Δολφῖνος· τὴν δὲ παρὰ τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ πύλην θέσιν αὐτοῦ, ἣν πέως κατεῖχεν, ἀνέλαβεν ὁ Ι. Λορεδάνος.

Ἐν τούτοις ἐξηκολουθει ἀδιακόπως ὁ κανονοβολισμὸς κατὰ τῶν χερσαίων τειχῶν, τῶν ὁποίων ὅμως τὰς βλάβας ἐπιμελῶς ἐπεσκεύαζεν ἡ τῆς πόλεως φρουρὰ,

ὥστε ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου ὁ ἐχθρὸς οὐδόλως σχεδὸν ἐπροχώρει.

Ἄχρι μὲν τῆς πρώτης Μαΐου ἐξηκολούθει ἄνευ λόγου ἀξίου ἀποτελέσματος ὁ συνήθης κανονιοβολισμός· ἀλλ' ἤδη ἤρχισαν νὰ ἐλλείπωσιν αἱ ζωοτροφίαι τῆς πόλεως, μάλιστα δὲ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος.

Οἱ δ' ἐπὶ τῶν τειχῶν φρουροῦντες στρατιῶται κατὰ τὴν γενομένην μικρὰν κατὰ μᾶλλον καὶ ἧττον διακοπὴν τοῦ πολέμου, καταλιπόντες τὰς θέσεις, ἀνεχώρησαν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

Μόλις ὅμως παρετήρησαν τοῦτο οἱ Τοῦρκοι, καὶ πλησιάσαντες τὰ ἀφρούρητα μέρη, κατέρριψαν μὲ ἁρπάγας, τοὺς πρὸς σκέπην τῆς φρουρᾶς προτεθειμένους κοφίνους καὶ φόρμους, τοὺς ὁποίους ἀντικατέστησαν καὶ πάλιν ἀμέσως δι' ἄλλων νέων, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ οὐδόλως ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὴν αὐθαίρετον ταύτην ἐγκατάλειψιν τῶν τάξεων, διὰ τοῦτο ἐπέπληξεν αὐστηρῶς τοὺς λιποτάκτας τούτους στρατιώτας ἐπὶ τῇ καταγγελίᾳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Οὗτοι ὅμως ἀπολογούμενοι ἔλεγον, ὅτι οὔτ' αὐτοί, οὔθ' οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν εἶχόν τι νὰ φάγωσιν· ὅθεν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπάγωσι πρὸς ζήτησιν τροφῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τότε ἵνα πάντες οἱ ἕνεκα γήρατος ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν πόλεμον, φέρωσιν εἰς τὰ τείχη τὰς τροφὰς τῆς φρουρᾶς.

Ἐπειδὴ δὲ ἤρχισαν νὰ στανίζωσι καὶ τὰ χρήματα

τοῦ ταμείου, διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ληφθῶσι τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ μεταποιηθῶσιν εἰς νομίσματα, ὑποσχόμενος ν' ἀποδώσῃ αὐτὰ τετραπλάσια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πόλεως.

Ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στεφθῇ αὐτοκράτωρ καὶ ἐπομένως ἐστερεῖτο τῶν συμπαραμαρτούντων τῷ τίτλῳ τούτῳ προνομίων, διὰ τοῦτο ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι τὰ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου κοπέντα νομίσματα δὲν ἔφερον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὅτι μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο ἀρχαιοτέραν τινὰ σφραγίδα. Ὅσῳ μέγα λοιπὸν καὶ ἂν ᾖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ νὰ ἔχωμεν νομίσματα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἁλώσεως, εἶνε ἀδύνατον ν' ἀναγνωρίσωμεν ταῦτα ὡς ἀγνοοῦντες τίνα τύπον μετεχειρίσθησαν τότε.

Οὐδόλως δ' ἔστιν ἄπορον, ὅτι ἄνθρωποί τινες, δυσανασχετοῦντες ἕνεκα πάντων τούτων, ἤθελον νὰ ἐγείρωσι δυσαρεσκείας ἐν τῇ πόλει, διότι τὰ τοιαῦτα παντοχοῦ συμβαίνουσιν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι.

Τῇ τρίτῃ Μαΐου ἔστησαν οἱ πολιορκούμενοι δύο καννόνια πρὸς τὸ μέρος τοῦ Κερατίου κόλπου κατὰ τὴν βόρειον παραλίαν αὐτοῦ σταθμεύοντα Τουρκικὰ πλοῖα.

Ἀλλ' αἱ ζημίαι, ἃς ἐπροξένουν τὰ καννόνια ταῦτα, ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἐξέλθωσι τῆς τέως ἀδρανείας αὐτῶν· καὶ οὕτως ἤρξαντο καὶ οὗτοι νὰ καννονοβολῶσι τὰ τείχη τοῦ κόλπου. Ὁ ἀμοιβαῖος οὗτος καννονοβολισμὸς διήρκεσε πολλὰς ἡμέρας, ἀλλ' ἄνευ λόγου ἀξίου ἀποτελέσματος.

Τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐξαπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ ἕνα πάρωνα (Βρίκιον) φέροντα Τουρκικὴν σημαίαν καὶ πλήρωμα δώδεκα ἀνδρῶν Τουρκιστὶ ἐνδεδυμένων πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐπικουρικοῦ Βενετικοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη ἡ Βενετία νὰ πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Πόλεως ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰακώβου Λορεδάνου καὶ τοῦ ὁποίου οὐδ' ἴχνος εἶχε φανῇ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Ὁ πρὸς ἐμπρησμὸν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἀπόπειρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἣν ὅ τε Φραντζῆς καὶ ὁ Βάρβαρος παρασιωπῶσι καὶ μόνος ὁ εἰς Γενουαϊκὴν ὑπηρεσίαν ὢν Λεύκας διηγεῖται, συνέβη πιθανῶς κατὰ τὴν τετάρτην Μαΐου. Ὁ Ἰουστινιανὸς δηλαδή, ὡς ἱστορεῖ ὁ Δούκας ἡτοίμασε πρὸς τοῦτο μεγάλην τινὰ τριήρη, ἐπιβιβάσας εἰς αὐτὴν τοὺς δοκιμωτάτους τῶν Ἰταλῶν καὶ πᾶν τὸ ἀπαιτούμενον.

Ἀλλ' οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ, οἱ τοῦ Γαλατᾶ Γενουαῖοι, μαθόντες τὸ δρώμενον ἀπήγγειλαν καὶ τοῦτο τοῖς Τούρκοις. Ἦσαν λοιπὸν οὗτοι ἄγρυπνοι καὶ παρασκεύασαν τὰ πάντα πρὸς ἀντίστασιν. Ἡ δὲ τριήρης τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἅρασα περὶ τὸ μεσονύκτιον τὰς ἀγκύρας ἐπλησίαζεν ἀψοφητὶ τοῖς Τουρκικοῖς πλοίοις.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην καννονοβολήσαντες οἱ Τοῦρκοι διετρύπησαν διὰ μιᾶς σφαίρας τὰ πλευρὰ τῆς τριήρεως, ἥτις εὐθὺς ἤρξατο καταβυθίζεσθαι. Ὁ

Ἰουστινιανὸς ἐσώθη μετὰ κόπου, ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα ὅμως ἄνδρες τοῦ πληρώματος ἐπνίγησαν.

Τῇ ἐπαύριον (5 Μαΐου) οἱ Τοῦρκοι ἔστησαν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Περαίας μεγάλα καννόνια, ἵνα πυροβολήσωσι τὰ παρὰ τὴν ἄλυσιν σταθμεύοντα πλοῖα τῶν Χριστιανῶν. Αἱ ἐκ τῶν καννονίων τούτων πυροβολούμεναι σφαῖραι εἶχον βάρος 200 λιτρῶν καὶ ἡ τρίτη αὐτῶν προσβαλοῦσα πλοῖόν τι 300 τόννων, ἀνῆκον τοῖς Γενουαίοις τοῦ Γαλατᾶ καὶ φέρον φορτίον μετάξης, κηροῦ καὶ διαφόρων ἄλλων πραγματειῶν ἀξίας 12000 Βενετικῶν φλωρίων, κατεβύθησεν αὐτὸ ἐν ἀκαρεῖ, καὶ πολλοὶ ἄνδρες τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐπνίγησαν. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἔπεμψεν ὁ τοῦ Γαλατᾶ δήμαρχος τοὺς αἰτιασομένους περὶ τοῦ πράγματος. Ἡμεῖς, ἔλεγον οἱ ἀποσταλέντες, φίλοι ὄντες, κατὰ τῆς φιλίας πράττοντες, ἐσημάναμεν τὴν ἔλευσιν τῆς τριήρεως· καὶ γὰρ εἰ οὐκ ἔστε παρ' ἡμῖν ἐνωτισθέντες τὴν ἔλευσιν αὐτῆς, εἰς κενὸν ἂν ἦσαν οἱ τόσοι κόποι τῶν διὰ ξηρᾶς εἰσαχθέντων ἐν τῷ λιμένι ὀγδοήκοντα πλοίων.' Ὑμεῖς δέ, τὴν ἀντιμισθίαν πληρώσαντες ἐποιήσατε ἡμῖν τὴν τοσαύτην ζημίαν.

Σ.Μ. Οἱ καλοὶ οὗτοι ἔμποροι Γενουαῖοι ὑπηνίττοντο διὰ τοῦ ἐσημάναμεν τὴν τριήρην τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δι' ἧς οὗτος ἐμελέτησε νὰ πυρπολήσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον, ὅπερ οἱ Γενουαῖοι ἐπρόδωσαν, ἢ ὡς αὐτοί, εὐφημίας χάριν λέγουν, ἐσήμαναν εἰς τοὺς Τούρκους, καθὼς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδηλώθη.

Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος δίδει εἰς τοὺς κατὰ Δούκαν λόγους τούτους τῶν Γενουαίων, κατὰ παραδρομήν, ὡς φαίνεται, ἄλλην σημασίαν. Τὸ ὀρθὸν ὅμως εἶνε, ὡς ἤδη εἴπομεν.

Οἱ δὲ τοῦ Σουλτάνου ὑπουργοὶ ἀπεκρίνοντο. «Μὴ γινώσκοντες ὅτι ἡ καταποντισθεῖσα ναῦς εἶνε ὑμετέρα ἀλλὰ θαρροῦντες ὅτι αὕτη ἦτο τῶν ἐπεναντίων, ἐπράξαμεν τοῦτο· ἔχετε οὖν θάρρος καὶ εὔχεσθε ἵνα λάβωμεν τὴν Πόλιν· διότι πλησιάζει ἤδη καὶ ἐγγὺς ἐστὶν ὁ καιρὸς τῆς πτώσεως αὐτῆς καὶ τότε πᾶσα ζημία καὶ πᾶν ἕτερον τὸ ὀφειλόμενον ἡμῖν δοθήσεται».

Ἐπειδὴ δὲ τὰ παρὰ τὴν ἄλυσιν σταθμεύοντα πλοῖα τῶν πολιορκουμένων ἔπασχον πολὺ ἐκ τοῦ καννονοβολισμοῦ ἐκείνου καί τινες ἄνθρωποι αὐτῶν ἐφονεύθησαν, διὰ τοῦτο ἐξέπλευσαν, ἀνοιχθείσης τῆς ἁλύσεως, καὶ ἐστάθμευσαν ἀνωτέρω ὑπὸ τὰ τείχει τοῦ Γαλατᾶ.

Τῇ 6 Μαΐου οὐδὲν συνέβη λόγου ἄξιον.

Τῇ 7 τοῦ αὐτοῦ περὶ τὴν 11 ἑσπερινὴν ὥραν 30 χιλ. Τοῦρκοι ἀπεπειράθησαν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν πολλοὺς ἀπολέσαντες.

Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη αὕτη τρεῖς ὥρας περίπου, περὶ τὸ τέλος τῆς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἐνέπρησαν τὴν πρὸ τοῦ παλατίου τοῦ Ἑβδόμου πύλην, ἣν ὅμως ἀπετείχισαν παρευθὺς οἱ πολιορκούμενοι.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τουρκικὸς στόλος διέμενεν ἥσυχος, ἐπανέπλευσαν τὰ τῶν χριστιανῶν πλοῖα ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐστάθμευσαν πάλιν παρὰ τὴν καλῶς ὀχυρωθεῖσαν ἄλυσιν.

Τῇ 8 Μαΐου ἀπεφάσισε τὸ συμβούλιον τῶν δώδεκα, ἐκφορτώσαντες, νὰ καταβυθίσωσι τὰς τρεῖς ἐκ Τάνης προελθούσας Βενετικὰς τριήρεις. Ἀλλὰ τὰ πληρώματα τῶν τριηρῶν τούτων ἀντέστησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης, λέγοντες, ὅτι θεωροῦσι τὰς τριήρεις ταύτας ὡς οἰκίας αὐτῶν, ὅτι ἂν κυριευθῇ ἡ πόλις, τὰ πάντα ἤθελον πέσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν Τούρκων καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶνε ἀπορασισμένοι νὰ καρτερήσωσιν ἐπὶ τῶν πλοίων αὐτῶν, μέχρι θανάτου πολεμοῦντες. Ἡ ἀπάντησις αὕτη τῶν γενναίων τούτων ναυτῶν ἠνάγκασε τοὺς δώδεκα ν' ἀνακαλέσωσι τὴν ἀπόρασίν των.

Τῇ 9 Μαΐου ἐπεφάσισαν πρὸς τούτοις οἱ δώδεκα ν' ἀνακαλέσωσι τὸν Γαβριὴλ Τρεβισάνον ἀπο τῶν δύο, ὧν ἦρχε νηῶν, καὶ νὰ διορίσωσιν αὐτὸν εἰς θέσιν τινὰ πρὸς τὴν ξηράν.

Αἱ δὲ δύο τριήρεις, ἀφοπλισθεῖσαι παρεδόθησαν εἰς φυλακὴν τῷ λιμενάρχῃ Ἀλωϋσίῳ Διέδῳ, ὅστις διωρίσθη τὴν ἐπιοῦσαν γενικὸς διοικητὴς ὅλων τῶν ἐν τῷ λιμένι ὑπαρχουσῶν δυνάμεων.

Τῇ 11 Μαΐου ἐξηκολούθει ὁ συνήθης κανονιοβολισμός.

Τῇ 12 ἀπεκρούσθη περὶ μέσας νύκτας ἔφοδός τις, ἣν

50000 Τοῦρκοι ἐπεχείρισαν κατὰ τῶν τειχῶν τοῦ Ἑβδόμου.

Τῇ ἐπαύριον δὲ τῆς ἡμέρας ταύτης κατέλαβεν ὁ Γαβριὴλ Τρεβισάνος την ὁρισθεῖσαν αὐτῷ θέσιν, οὖσαν πιθανῶς παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ ἐπειδὴ τὰ πρὸ ταύτης ὀχυρώματα ἐπισκευασμένα.

Τῇ 14 Μαΐου μετήγγχεον οἱ Τοῦρκοι τὰ ἀπὸ τῆς Περαίας, τὰ τῶν Χριστιανῶν πλοῖα πυροβολοῦντα κανόνια εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Χάσκιοϊ καὶ διεύθυναν αὐτὰ κατὰ τῆς βορείου ἄκρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Κυνήγιον καλουμένης. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐτελεσφόρουν τὰ κανόνια κατά τε τῆς Πύλης (τὰ νῦν Ἀϊβὰν Σεραὶ καπουσὶ) καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου πυροβολοῦντα, μετηνέχθησαν πάλιν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ ἐστημένης καννονοστοιχίας.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πολιορκούμενοι προστέθεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν κατέχουσαν φρουρὰν τῆς πύλης ταύτης τριακοσίους (Ἰταλοὺς), οἵτινες ἦσαν ὡπλισμένοι μὲ καλὰ μολυβδόβολα.

Καὶ ἡ 15 παρῆλθεν ἄνευ ἀξιομνημονεύτου τινὸς συμβάντος. Τῇ 16 δὲ περὶ τὴν 5ην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἦλθον πάρωνές τινες (Βρίκια) τοῦ ἐν Βεσσίκ-τάσι σταθμεύοντος Τουρκικοῦ στόλου καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου.

Τὰ δὲ παρὰ τὴν ἄλυσιν σταθμεύοντα τῶν Χριστιανῶν

πλοῖα, ἐπειδὴ ἐξέλαβον ὡς Χριστιανικὰ πλοῖα τοὺς πά-
ρωνας τούτους, φεύγοντα τοὺς Τούρκους, ἡσυχαζον, ὅτ
ἐξαίφνης ἤρξαντο ἐκεῖνα νὰ πυροβολῶσι κατ' αὐτῶν·
Ἀντεπυροβόλησαν τότε καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὥρμησαν
πρὸς καταδίωξιν τῶ Τουρκικῶν πλοίων. Τρέψαντες δὲ
ταῦτα εἰς φυγὴν, ἐπανῆλθον εἰς τὰς προτέρας θέσεις
αὐτῶν.

Τέως μὲν ἐγίνοντο αἱ μάχαι ἐπὶ τὴν γῆν καὶ κατὰ
θάλασαν ἀφιχθέντων ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὡς φαί-
νεται καὶ τῶν Σέρβων ὑπονομοποιῶν, ἤρξατο ἤδη καὶ ὁ
ὑποχθόνιος πόλεμος καὶ ἐξηκολούθει ἀδιακόπως.

Τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην ἀνεκαλύφθη ὁ πρῶτος ὑπόνο-
μος, ὃν οἱ Τοῦρκοι εἶχον ὑπορύξει παρὰ τὴν Πύλην Καλ-
λιγαρίαν. Ὁ ὑπόνομος οὗτος εἶχε μῆκος ἡμίσεως μιλίου
καὶ οἱ ὑπονομοποιοὶ εἶχον ἤδη διέλθει ὑτορύττοντες τὰ
θεμέλια τῶν τειχῶν, ὅτε ἡ φρουρὰ ὑπενόησεν αὐτούς.

Λαβὼν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν περὶ τούτου πληροφορίαν
παρὰ τοῦ μεγάλου Δουκὸς Λουκᾶ Νοταρᾶ διέταξεν ἀμέ-
σως ν' ἀνορυχθῶσιν ἀνθυπόνομοι. Ἀνέλαβε δὲ τὸ ἔργον
τοῦτο ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γράντης, ὅστις βοηθείᾳ τῶν
ἐργατῶν, οὓς ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Λουκᾶς Νοταρᾶς ἀνακαλύ-
ψας τὸν ὑπόνομον, ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὰ ξύλινα ἐρείσματα
αὐτοῦ καὶ οὕτως οἱ ἐντὸς ἐργαζόμενοι ἐχθροὶ μέρος μὲν
ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καπνοῦ, μέρος δὲ κα-
τεπλακώθησαν ὑπὸ τῶν καταπεσόντων χωμάτων.

Τῇ 17 Μαΐου κατέπλευσαν καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἅλω-

σιν πέντε Τουρκικὰ πλοῖα· πυροβοληθέντα δὲ ἰσχυρῶς
ὑπὸ τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων Χριστιανῶν ἔκρουσαν πρύ-
μνην καὶ ἐπανέπλευσαν ἀβλαβῆ εἰς τὸν σταθμόν των.

Ὑποφωσκούσης δὲ τῆς 18ης Μαΐου, ἐξεπλάγη ἡ
φρουρὰ τῆς Πόλεως ἰδοῦσα πρὸ τῆς Χαρσίας Πύλης κα-
ταπληκτικήν τινα τεραστίαν μηχανὴν, ἥντινα οἱ μὲν
Τοῦρκοι κατεσκεύασαν τὴν νύκτα ἐκείνην εἰς ὀλιγώτερον
τῶν τεσσάρων ὡρῶν, οἱ δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κά-
τοικοι οὐδ' ἐπὶ μῆνα ὁλόκληρον ἐργαζόμενοι ἠδύναντο
νὰ κατασκευάτωσιν.

Ἡ μηχανὴ αὕτη, ἣν ὁ μὲν Φραντζῆς Ἑλέπολιν, ὁ δὲ
N. Βάρβαρος Bastiono ἀποκαλεῖ, ἱστατο δέκα περίπου
βήματα ἀπὸ τῆς τάφρου καὶ ἀπετέλει κολοσσιαῖόν τινα
ὀκρίβαντα (ξύλινον πῆγμα) κεκαλυμμένον πανταχόθεν
ὑπὸ δερμάτων καμήλων, βοῶν καὶ βυβάλων, καὶ μέ-
χρις ἡμίσεως χώματος πεπληρωμένον.

Φέρουσα δὲ πᾶν εἶδος τηλεβόλων ὅπλων, εἶχε καθ' ὅ-
λας τὰς πλευρὰς αὐτῆς πολλὰς κλίμακας καὶ βαθμίδας,
δι' ὧν ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον οἱ ἐν αὐτῇ στρατιῶται
καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὴν πόλιν πλευρὰν αὐτῆς ἠνοίγοντο
τρεῖς θύραι. Κοίλη δέ τις ὁδὸς ἔφερεν ἀπ' αὐτῆς μέχρι
τοῦ στρατηγείου.

Διὰ τῆς Ἑλεπόλεως ταύτης ὑψηλοτέρας οὔσης τῶν
ἐξωτερικῶν τειχῶν προέθετο κυρίως ὁ Σουλτάνος νὰ κα-
**ταστρέψῃ τὰ ἐξωτερικὰ τείχη μετὰ τῶν πύργων αὐτῶν
καὶ νὰ καταχώσῃ τὰς τάφρους.**

Ἦσαν δὲ φρικταὶ αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς· διότι κατὰ τὴν μίαν ταύτην ἡμέραν οὐ μόνον τὰ προϊστάμενα τείχη κατεστράφησαν δι' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ αἱ τάφροι κατεχώσθησαν καὶ ὁ ἕτερος παρὰ τὴν Χαρσίαν πύλην πύργος κατηδαφίσθη. Ἐν τούτοις παρῆλθε καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη καὶ οἱ Τοῦρκοι διενοοῦντο νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν τὰς καταστρεπτικὰς ἐργασίας αὐτῶν.

Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ὅ τε αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς κατέβαλον μεγίστας προσπαθείας, ὅπως ἀπαλαγῶσι τῆς Ἑλεπόλεως ταύτης. Διὰ τῶν ἀκαμάτων προσπαθειῶν αὐτῶν ἐπεσκευάσθησαν μὲν τὰ πεσόντα τείχη, ἐξεχώσθη δὲ ἡ τάφρος, ἐστηρίχθη δὲ διὰ μηχανημάτων ὁ καταπεσὼν πύργος (ἴσως ὅτως καὶ σήμερον ἔτι ἵσταται)· ἐπὶ τέλους δ' ἐπυρπολήθη καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλέπολις.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν αὐτῶν, ὡσὰν εἰ μηδὲν εἶχε συμβῆ. Μέλλοντες δὲ οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλέπολιν αὐτῶν τὴν ἐπαύριον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, ἐξεπλάγησαν οὐχ ἧττον καὶ ὁ Σουλτάνος ὡμολόγησεν, ὅτι καὶ σύμπαντες οἱ προφῆται ἂν τὸν ἐβεβαίουν ἦτον ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ ἄπιστοι ἤθελον ἐκτελέσει ἐν μιᾷ μόνον νυκτὶ τόσον μεγάλα ἔργα.

Ἴσως δ' ἕνεκα τούτου ἤρξατο πρῶτον ἤδη νὰ τρέφῃ περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεώς του ἀμφιβολίας,

αἵτινες κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας ἔτι μᾶλλον ἐκρατύνθησαν. Ἐπίσης εἶνε λίαν παράδοξον, ὅτι ὁ Βενετὸς Ν. Βάρβασος οὐδὲν λέγει περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς μηχανῆς ταύτης, καίτοι λεπτομερῶς περιγράφων αὐτήν.

Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος ν' ἀμφιβάλλωμεν εἰς τὴν τοῦ Φραντζῆ ἔκθεσιν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Βάρβαρος οὐκέτι ποιεῖται μνείαν τῆς μηχανῆς ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ, ὅπερ βεβαίως ἔδει ποιῆσαι, εἰ μὴ αὐτὴ ἐπυρπολεῖτο.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν παρασκευῶν τῆς τελευταίας γενικῆς ἐφόδου διέταξεν ὁ Σουλτάνος νὰ κατασκευασθῇ ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου ἕτερον ἔργον, παρόμοιον τῇ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς Ἑλεπόλει.

Ἦτο δὲ τοῦτο ἡ κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τεθεῖσα γέφυρα τῇ 19 Μαΐου. Χίλια βουτία (ξυλόπιθοι, βαρέλια), πιθανῶς οὐχὶ ἐξ Ἀδριανουπόλεως κομισθέντα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Γενουαίων τοῦ Γαλατᾶ δοθέντα, ἀπετέλουν αὐτήν.

Ταῦτα δὲ, διαιρεθέντα εἰς πεντακόσια ζεύγη καὶ συνδεθέντα ἰσχυροῖς καλωδίοις ἀνὰ δύο κατὰ μῆκος πρὸς ἄλληλα, ἔδωσαν εἰς τὴν γέφυραν πλάτος μὲν πήχεων πέντε, μῆκος δὲ πεντακοσίων.

Δοκοὶ δὲ ἐπὶ τούτων προσηλωθεῖσαι «καὶ σανίδες καταστρωθεῖσαι,, ἀπετέλεσαν τὴν γέφυραν οὕτως εὐπαγῆ, ὥστε ἀσφαλῶς ἠδύνατο νὰ φέρῃ καὶ χαννόνιον μετὰ τῶν

ἑκατέρωθεν αὐτῶν βαδιζόντων πυροβολιστῶν. Ὡς ἄγουσα δὲ πρὸς τὸ Κυνήγιον, κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς ἐσωτάτης ἐκ τῶν τριῶν σημερινῶν γεφυρῶν τοῦ Κερατίου κόλπου, τῆς συνδεούσης τὸ Χάσκιοϊ μετὰ τοῦ Ἀϊβὰν Σεραῖ Καπουσοῦ, τῆς βορειοτάτης ἄκρας τῆς Πόλεως.

Ἡ γέφυρα αὕτη, λέγει ὁ Βάρβαρος, ἑτοιμασθεῖσα, ἐφυλάττετο μόνον διὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς ἐφόδου. Ὁ Χαλκοκονδύλης ὅμως, ὁ Δούκας καὶ ὁ Φραντζῆς ἀναφέρουσιν, ὅτι αὕτη οὐ μόνον ἑτέθη πρότερον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐγένετο κατ' αὐτῆς καὶ προσβολή τις ἀποτυχοῦσα.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον δὲ τῆς κατασκευῆς συμφωνοῦσιν ὁ Χαλκοκονδύλης, ὁ Δούκας καὶ ὁ Βάρβαρος· ὁ δὲ Φραντζῆς ἀναφέρει, ὅτι κατεσκευάσθη ἤδη, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο ἡ εἰς τὸν ἔσω λιμένα ὑπερνεώλκησις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Κατὰ τὴν 20 Μαΐου ὑπῆρχε μικρά τις ἐκεχειρία· διότι οἱ μὲν Τοῦρκοι περιωρίσθησαν εἰς τὸν ἀπὸ ξηρᾶς μόνον καννονοβολισμόν, οἱ δ' Ἕλληνες ἐπεσκεύαζον ἐπιμελῶς τὰ φθαρέντα ὀχυρώματα.

Δύο δὲ ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου τῆς 21 Μαΐου ἐξέπλευσεν ὁ ἐν Βεσσίκ τὰς Τουρκικὸς στόλος καὶ ἦλθεν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος καὶ τυμπάνου πλησίον τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος τῆς Πόλεως.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐσημάνθη τότε διὰ τοῦ κρουσικινδύνου τῶν κωδώνων, ἵνα καταλάβῃ ἕκαστος τὴν

τάξιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ στόλος εἴτε ἐπίδειξιν μόνην, ἢ κατόπτευσιν ἐπιχειρήσας, εἴτε μὴ θαρρῶν εἰς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐπανέπλευσεν ἄνευ οὐδεμιᾶς βολῆς εἰς Βεσσίκτὰς, καὶ περὶ τὴν ἑβδόμην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, ἦσαν τὰ πάντα πάλιν ἥσυχα. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀνεκαλύφθη καὶ ἕτερος ὑπόνομος ἐν Καλλιγαρίοις.

Ἀνορυχθέντος δὲ τοῦ ἀνθυπονόμου, συνέστη ἑκατέρωθεν ὑποχθόνιος μάχη δι' ἐμπρήστων ὑλῶν, ἄχρις οὗ ἐξεδιώχθησαν οἱ Τοῦρκοι. Κατέστρεψαν ὅμως οὗτοι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην μέγα μέρος τοῦ τείχους καὶ μέρος τοῦ πύργου· ἀλλὰ καὶ ταῦτα ταχέως ἐπεσκευάσθησαν.

Τὴν 22 Μαΐου ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν Καλλιγαρίαν ἕτεροι δύο ὑπόνομοι καὶ κατεστράφησαν. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τούτων ἐκάησαν ὀλίγοι τινὲς Τοῦρκοι, βραδύτερον ἐκφεύγοντες, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἐφονεύθησαν ἅπαντες οἱ ἐργάται,

Ἐξελέξαντο δὲ τὸ μέρος τοῦτο οἱ ὑπονομοποιοὶ ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς ἐργασίας αὐτῶν, ἐν μὲν διότι ἁπλοῦν ὂν ἐνταῦθα τὸ τεῖχος ἐοτερεῖτο καὶ περιβόλου καὶ ἐξωτερικοῦ τείχους, ἕτερον δὲ διότι ὁ προκείμενος τοῦ τείχους λόφος ἀπέκρυπτε τοὺς ἐργάτας, ὅπερ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑπῆρχε.

Καὶ ἦσαν μὲν ἤδη καὶ τὰ τείχη ἐν μέρει κατεστραμμένα καὶ πολλοὶ πύργοι κατηδαφισμένοι, καὶ τὰ πάντα

πρὸς γενικὴν ἔφοδον ἕτοιμα, πλὴν ὅμως ἐξηκολούθουν οἱ πολιορκούμενοι, ἀγωνιζόμενοι καρτερῶς, καὶ οὐδὲ ἰδέα κἂν περὶ παραδόσεως ἐφαίνετο ἐν αὐτοῖς.

Ἵνα βεβαιωθῇ λοιπὸν ὁ Σουλτάνος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως, ἔπεμψε τὸν γαμβρόν του Σουλτὰν Ἰσμαὴλ Χαμζῆν, υἱὸν τιοῦ Ἰσφεντιὰρ Χὰν (1) κομίζοντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα τελευταίαν τινὰ πρότασιν. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀληθοῦς σκεποῦ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης συνδιαλέξεως εἶνε ἀδύνατον νὰ συμπεράνωμεν θετικόν τι· διότι περὶ τούτου ὁ μὲν Χαλκοκονδύλης διαφωνεῖ πρὸς τὸν Δοῦκαν, οἱ δὲ αὐτόπται ἱστορικοὶ ὅτε Ν. Βάρβαρος καὶ ὁ ἐμπεπιστευμένος τοῦ αὐτοκράτορος Φραντζῆς παντελῶς τηροῦσι σιγήν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰσμαὴλ Χαμζῆς ὡς ἡγεμὼν τῆς Συνωπης καὶ Καστεμονίου (Καστάμπολι) εἶχε συμφέρον

(1) Οὐδεὶς οὔτε τῶν Ἀνατολικῶν οὔτε τῶν Δυτικῶν ἱστοριογράφων ἀναφέρει ὁλόκληρον τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τούτου καλουμένου συνήθως Ἰρφεντιὰρ ὄγλοῦ καὶ Ἰσμαὴλ Βέη. Ἐγὼ δ' εὗρον αὐτὸ πλῆρες ἐνεπιγραφῇ πτωχοκομείου τινος κτισθέντος παρ' αὐτοῦ ἐν Καστεμονίῳ (Καστάπολι) ἐν ἔτει τῆς Ἐγείρας 855 (—1451).

νὰ μὴ αὐξήσῃ ἐπὶ μᾶλλον ἡ τοῦ Μωάμεθ δύναμις πιθανὸν λοιπὸν ὅτι κρυφίως ἐκωνσταντίνιζε, διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀμφότεροι ὅ τε Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Ἰσμαὴλ Χαμζῆς συμπαρέλαβον εἰς τὸν τάρον καὶ τὸ μυστήριον τῆς συνδιαλέξεως ταύτης, καὶ ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Δούκα ἐν συνόψει ἀναφερόμενα εἰσὶ μόνον οἱ ἐπίσημοι λόγοι, οὓς διέδωσαν ἐπίτηδες, ἵνα ἀνακαλύψωσι τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν συνδιάλεξιν.

Ὁ δ' ἄλλως συνετὸς καὶ σπουδαῖος Χαϊρουλλὰχ δυνάμενος βεβαίως νὰ φωτίσῃ πῶς τὴν σκοτίαν τούτην, ἠὐχαριστήθη ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ παραμορφώσῃ μόνον τὴν ἔκθεσιν τοῦ Δούκα καὶ νὰ ποιήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον προφέρονσα λόγους παντάπασιν ἑαυτοῦ ἀναξίους.

Ὁ Ἰσμαὴλ Χαμζῆς ἐπ ότεινε τῷ αὐτοκράτορι τὰ ἑξῆς : « Ἐπειδὴ πᾶσα περαιτέρω ἀνυστασις εἶνε ματαία χύσιν μόνον αἵματος προξενοῦνσα, νὰ ἀπέλθῃ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτοπροαιρέτως μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἐκ τῆς πόλεως, ἵνα σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς γενικῆς σφαγῆς νὰ ἐκλέξῃ δὲ οἱονδίποτε ἄλλον θέλει διαμονῆς τόπον. Ὁ Σουλτάνος, ὁστις τὰ μέγιστα τιμᾷ αὐτὸν δύναται νὰ τῷ παραχωρήσῃ εὐχαρίστως τὴν Πελοπόννησσον καὶ ν' ἀποζημιώσῃ δι' ἄλλων τόπων τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ αὐτοκράτορος ἡ τελευταία πρὸς τὸν Μωάμεθ ἦν τοιάδε καὶ οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ ἦνε ἄλλη. « Εἰ μὲν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζησαν

εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν συζῆσαι καὶ τῷ Θεῷ χάρις· καὶ γὰρ ἐν καιρῷ περιστάσεως ἅπαντες ἐντὸς ταύτης εἰσιόντες ἐσώθησαν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντιστατῶν ἐμακροβίωσεν. Ἔχει δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἁρπαχθέντα ἀδίκως κάστρα καὶ γῆν ὡς δίκαια, καὶ ἀπόκοψον καὶ τοὺς φόρους τόσους, ὅσους κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν κατ' ἔτος τοῦ δοῦναί σοι, καὶ ἄπελθε ἐν εἰρήνῃ. Τί γὰρ οἶδας εἰ, θαρρῶν κερδᾶναι εὑρεθεὶς κερδανθείς; **Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐτ' ἐμόν ἐστιν, οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ. Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανούμεθα καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν.**

Τῇ 22 Μαΐου ἐγένετο κατὰ Βάρβαρον ἔκλειψις Σελήνης. ἐμποιήσασα τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐ μικρὸν τὸν φόβον. Ἐπειδὴ κατὰ παλαιάν τινα προρητείαν, τότε ἔμελλεν ἡ πόλις ν' ἁπολεσθῇ, ὅταν ἡ πανσέληνος ἤθελε δείξει σημεῖόν τι.

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Δούκας καὶ οὕτω κρίνει αὐτὰ ὁ ἀπροσωτόλητος κριτὴς κύριος Μορτμάννος καὶ πάντες οἱ γράφοντες ἱστορίαν ἱστορίας ἕνεκα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος, οὐχὶ δὲ χάριν εὐτελῶν ἀμοιβῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τελευταίων ὑπάγεται δυστυ-

Ἔφιππος ὁ Μωάμεθ Β' εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰμοβαφῆ καὶ πλήρη πτωμάτων Ἁγίαν Σοφίαν.

Ἀνέτειλε δὲ κατ' αὐτὸν ἡ Σελήνη περὶ τὴν πρώτην ὥραν, Βενετικῆς χρονομετρίας, ἤτοι περὶ τὴν ὀγδόην, πρηρης, μὲν ἀλλ' ἐπισκοτισμένη, ὡσεὶ Σελήνη τριῶν ἡμερῶν αἰθρίου καὶ ἀνεφέλου ὄντος τοῦ οὐρανοῦ.

Διήρκεσε δὲ ἡ ὁλικὴ αὕτη ἔκλειψις περὶ τὰς τέσσαρας, ὥρας καὶ παρῆλθεν ἐντελῶς περὶ τὴν ἕκτην ὥραν, ἤτοι τὴν πρώτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἐπειδὴ ὅμως οὔτ' αὐτόπτης ἕτερος (Φραντζῆς Λεωνάρδος) οὔτε τῶν συγχρόνων τις ἀναφέρει τι περὶ τῆς ἐκλείψεως ταύτης

χῶ καὶ ὁ ἔξοχος τῶν νεωτέρων Γάλλων ποιητὴς Λαμαρτῖνος, ὅστις ποιητὴς ὢν καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐπὶ τῆς δευτέρας Γαλλικῆς δημοκρατίας (1848) γενόμενος πρὸς αἰωνίαν τιμωρίαν δόξαν τῆς Γαλλίας μάθημα διδακτικὸν δι' ὅλους τοὺς ποιητὰς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνωνται ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἠθέλησε νὰ γείνῃ ὡσαύτως καὶ καλὸς ἱστοριογράφος.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ παρόντος αἰῶνος, λησμονοῦντες τὸ «ἕκαστος εἰς ὃ ἐκλήθη» καὶ ὠτεί κόθορνον τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἐκλαμβάνοντες, ἀμοιρτὴν παντὶ πραγματι ἐνόθευσαν καὶ (συγχωρηθήτω μοι ἡ λέξις) ἐμασκάρευσαν τὰ πλεῖστα τῶν πραγμάτων.

Ὁ Λαμαρτῖνος ἐνόθευσε τὸ ἱερώτερον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τὴν ἱστορίαν, τὴν ἀλήθειαν, χάριν τῶν ἐν Σμύρνῃ γαιῶν, ἃς ὑποσχέθημεν ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἀλλ' ἔπειτα δὲν παρεχώρησεν (ὡς μανθάνομεν), ἀπατήσασα, ὡς φαίνεται, καὶ αὐτὸν τὸν θελήσαντα, ν' ἀπατήσῃ τὸν κόσμον ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἰδοὺ τί καταψευδόμενος λέγει περὶ τῆς μνημονευθείσης ταύτης προσβολίας τοῦ Ἰωαὴλ Ἰστρεντιὰο ἐν τῇ Τουρκικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (Histoire de la Tourquie Tom III livre 12)

πανσέληνος δὲ δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀνατείλῃ περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν ἐπειδὴ πρὸς τούτοις κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου πανσέληνος ἦτο τὴν 24 Μαΐου, ἀλλ' οὐδεμία συνέβη καὶ τότε ἔκλειψις, διὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερόν ἐστι τὰ περὶ ἐκλείψεως ὑπὸ τοῦ Βαρβάρου λεγόμενα ἢ φαντασίας γέννημα.

Πρὸς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις εἶνε χρεία οὐ μόνον ὄμματος ὑγιοῦς, ἀλλὰ καὶ νοὸς ἀπροκαλήπτου. Ὁ δ' ἡμέτερος Βενετὸς μάστυς τοσοῦτον ἦτο τεταραγμένος ὑπὸ τῶν περὶ αὐτῶν συμβαινόντων, ὥστε εἶνε συγγνωστὸς, ἂν λέγῃ, ὅτι εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ πράγματα, ἅτινα οὐδεὶς ἕτερος ἑώρακε. Μετὰ 400 ἔτη εὑρίσκομεν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι τὴν αὐτὴν ἀπάτην. Ἰδοὺ τί ἔγραφεν Ἄγγλος τις ἀξιωματικὸς ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου τῇ 4 Νοεμβρίου 1853 (ἡμέρα τῆς ἐν Ὀλτενίτσα μάχης) εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Λονδίνου «Morning Chroniche»

Σήμερον πρωὶ ἀνέτειλεν ἡ νέα σελήνη ὑπὸ τοῦ ἑωσφόρου ἀστέρος συνοδευομένη· καὶ ἂν ὁ γράφων ταῦτα ἦμην δεισιδαίμων, ἤθελον θεωρήσει τοῦτο ὡς καλὸν εἰωνόν. Βλέπων τις τὴν ἀνατολὴν ταύτην ἐνεθυμεῖτο τὴν Τουρκικὴν σημαίαν. Ἔδαφος ἐρυθρὸν καὶ ἐν αὐτῷ ἡ-

---

ἦτις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους γέμει ἐπιπολαιότητος ἀντιφάσεων, ψεύδους καὶ κακοβουλίας

Ὁ Σουλτάνος, γνωρίζων τὴν ἐξαγρείωσιν καὶ τὴν ἀνανδρίαν τῶν Ἑλλήνων, μετεχειρίσθη τὴν πρεσβείαν ταύτην ὡς στρατήγημα, ἵνα ἐνσπείρῃ τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τοῦ λαοῦ, θέλοντες τὴν παράδοσιν τῆς Πόλεως εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις μόνος μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τινων ξένων ἤθελεν τὸν πόλεμον. «Le sultan voulut en appeler à la lâcheté des Grecs contre le courage de l' empereur.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ πρόσβυς τοῦ Σουλτάνου ἀνήγγειλε τὴν περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως πρότασιν, οἱ πλεῖστοι σύμβουλοι τοῦ αὐτοκράτορος ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς παραδόσεως καὶ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Πόθεν ὅμως ἠρύσθη τὰ κακόβουλα ταῦτα ψεύδη ὁ κύριος Λαμαρτῖνος ;

Αὐτὸς οἶδεν..

Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ λαοῦ τούτου τοῦ lâche, avili, énerve, effeminé. fanatique, sans patriotisme κτλ. κτλ. (αἱ ὕβρεις δὲν ἀριθμοῦνται) οὐ μόνον οὐδεὶς ἐφάνη προδότης, κατὰ τὴν ὁμολογίαν πάντων τῶν ἱστορικῶν, ἀλλ' οὐδ' ἐλιποτάκτησέ τις, οὐδ' ἠτιμόλησεν εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνην περιστασιν, ἀλλὰ μιμούμενοι πάντες τὸ παράδειγμα τοῦ ἥρωος ἐκείνου καὶ ἁγίου αὐτοκράτορος ἐπολέμησαν ἄχρι τέλους ἀνδρειότατα, καὶ «Ἀποθανοῦμεν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» ἀνακαλάξαντες, ἔπεσαν οἱ πλεῖστοι προμαχόμενοι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Ναὶ μὲν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ὡμοίαζον βεβαίως οὔτε τοὺς ἐν Μαραθῶνι οὔτε ἐν Μεσολογγίῳ πολεμήσαντας, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκεῖνοι ἐτελεύτησαν ἐντίμως ὑπὲρ τῆς πατρίδος μαχόμενοι. «Τοῖς δὲ τὰ ἄλλα χείροσι δίκαιον τὴν εἰς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθεσθαι» λέγει ὁ Θουκυδίδης (β.βλ. Β' 42)

Ἀλλ' ὁ Λαμαρτῖνος εἶχε τὸν τρόπον του, γράφων οὕτως, ὡς ἔγραψεν· ἂς μάθῃ ὅμως καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ ὅμοιοι αὐτῷ ὅτι μὲ σκοπὸν δύνανται μέν τις νὰ γράφῃ ποιήματα καὶ μυθιστορήματα, οὐχὶ ὅμως ποτὲ καὶ ἱστορίαν ! (Σ. Μ)

μισέληνος καὶ ἀστήρ. Καὶ ὅμως τῇ 4 Νοεμβρίου 1853 ἡ μὲν Σελήνη ἀνέτελλε περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὁ δ' ἑωσφόρος (ὅστις ἐξετέλει τότε χρέη ἑσπέρου) περὶ τὴν 11 καὶ ἡμίσειαν ὥραν π. μ.

Τὴν πρωΐαν τῆς 23 Μαΐου ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν Καλλιγαρίαν πύλην καὶ κατεστράφη νέος ὑπόνομος, ἐν ᾧ ἐζωγρήθησαν δύο ἐργάται. Οὗτοι ἐρωτηθέντες περὶ τῶν λοιπῶν ὑπονόμων, ἀπεκεφαλίσθησαν, αἱ δὲ κεφαλαὶ αὐτῶν ἐρρίφθησαν ἐκτὸς τῶν τειχῶν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπανέπλευσεν, ὅπως ἐξέπλευσε καὶ ὁ κατὰ τὴν 3 Μαΐου ἐξαποσταλεὶς πάρων πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ὑποσχεθέντος ἐπικουρικοῦ στόλου τῶν Βενετῶν. Εἶχε δὲ προχωρήσει τὸ ἀποσταλὲν πλοῖον μέχρις ἄκρων τοῦ Ἀρχιπελάγους χωρὶς ν' ἀνακαλύψῃ οὐδὲ ἴχνος τοῦ ρηθέντος στόλου.

Τότε συμβουλίου γενομένου περὶ τοῦ ἂν πρέπῃ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶπεν εἷς τῶν ναυτῶν, ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ ἐπιστρέψωσι, διότι καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἔτι ἀνεμένετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡ τῆς πόλεως πτῶσις· ἀλλ' ὅμως τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς δὲν ἄφῆκε τοὺς ἄλλους ν' ἀκολουθήσωσι τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ ἐπιστροφή

Μικρὸν δὲ πρὶν εἰσπλεύσῃ τὸ πλοῖον τοῦτο εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἐν Βεσσίκ - τὰσς Τουρκικοῦ στόλου καὶ ἐξέπλευσαν μὲν πολλὰ πλοῖα κατ'

αὐτοῦ, ἀλλὰ προλαβὸν τοῦτο εἶχεν ἤδη φθάσει τὴν ἄλυσιν καὶ εἰσέπλευσε δι' αὐτῆς ἐντὸς τοῦ λιμένος.

Μέρος δὲ τῶν χερσαίων τοιχῶν ἀνετράπη πάλιν ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν κανονίων, ἀλλὰ πάλιν ἐτεσκευάσθη.

Τὴν 24 Μαΐου περὶ μεσημβρίαν ἀνεκαλύφθη καὶ ἄλλος ὑπόνομος κατὰ τὴν Καλλιγαρίαν, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀποβῇ λίαν ἐπικίνδυνος, εἰ μὴ ἀνεκαλύπτετο· διότι διῆκε οὐ μόνον ὑπὸ μέρος τι πύργου, ἀλλὰ καὶ δέκα περίπου βήματα ὑπὸ τὸ τεῖχος.

Ὁ κανονοβολισμὸς τῆς ἡμέρας ταύτης ἦτο λίαν σφοδρὸς κατὰ τῶν χερσαίων τειχῶν, κατὰ δὲ τὸ τρὸς τὴν θαλασσαν μέρος τῆς πόλεως οὐδὲν συνέβη.

Ὁ δὲ Σουλτάνος, πεισθεὶς ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τῆς πρεσβείας τοῦ Ἰσμαὴλ Χαμζῆ, ὅτι δὲν πρέπει να ἐλπίζῃ εἰς ἐκουσίαν παράδοσιν τῆς πόλεως, διέταξε νὰ κηρύξωσιν εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον, ὅτι κατὰ τὴν 29 Μαΐου ἐμελλε νὰ γείνῃ ἔφοδος γενικὴ καὶ διὰ νὰ παροξύνῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς στρατιώτας του, ὑπεσχέθη αὐτοῖς τριήμερον διαρπαγὴν τῆς πόλεως καὶ ὅλους τοὺς ἐν αὐτῇ θησαυροὺς καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν πασῶν· αὐτὸς δὲ ὅτι μόνον τὰ τείχει θέλει καὶ τὰς δημοσίας οἰκοδομάς.

Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη τοῦ Σουλτάνου ἐπροξένησεν εἰς τὸν στρατὸν μεγίστην χαρὰν καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐφωταγωγήθη καὶ τὸ στρατόπεδον ὅλον καὶ ὁ στόλος.

Καὶ ἦν ἰδεῖν θάλασσαν φωτὸς περιβαλλουσαν τὴν πόλιν καὶ καταφωτίζουσαν οὐ μόνον αὐτήν, ἀλλὰ

καὶ τὸν κόλπον καὶ τὸν Γαλατᾶ καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀπέναντι Χουσούπολιν.

Οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν τὸ κατ' ἀρχὰς, ὅτι συνέβη πυρκαϊὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἀνέδραμον ἐπὶ τὰ τείχη, ἵνα βεβαιωθῶσιν. Ἐνταῦθα ὅμως ἰδόντες τὰς ὀχλήσεις καὶ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν Τούρκων, ἔμαθον τὴν ἀληθινὴν τῶν φώτων καὶ τῆς χαρᾶς αἰτίαν, ἥτις κατετρόμαξεν αὐτούς.

Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς, διπλασιάζων τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ, παρεκίνει ὅλην τὴν φρουρὰν, νὰ φράξωσι τὰ ῥήγματα καὶ νὰ ἐπισκευάσωσι τὰ φθαρέντα τείχη. Ἐζήτησε καὶ τινα πυροβόλα παρὰ τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ, ἵνα προσοχυρώσῃ καλλίτερον τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ θέσιν. Ἀλλ' ὁ Νοταρᾶς τῷ τὰ ἠρνήθη, λέγων, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶχε χρείαν αὐτῶν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀντεῖπεν, ὅτι δὲν φρονεῖ νὰ ἦνε τόσον κατεπειγόντως ἀναγκαῖα κατὰ τὴν παραλίαν. Ἐκ τούτου προῆλθον εἰς δηκτικοὺς λόγους καὶ αἱ ὕβρεις ἀμοιβαίας, ὥστε ἐδειλίασεν ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς νὰ τοὺς συνδιαλλαξῃ. Ἀδελφοὶ, εἶπεν, οὐκ ἔστι καιρὸς ἀναμέσον ἡμῶν τοιοῦτος ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ἵνα λυτρωθῶμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς στόματος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου δράκοντος.

Διὰ τοιούτων καὶ παρομοίων λόγων εἰρηνοποίησεν αὐτοὺς ὁ σεβαστὸς ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ καὶ ἕκαστος

ἐπορεύθη εἰς τὴν θέσιν του. Ἀξιέπαινον δὲ μαρτυρίαν τῆς δραστηριότητος, τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς ἀδωροδοκίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ δίδει ἡμῖν ὁ ἐπίσκοπος Λεωνάρδος, διηγούμενος, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του δι' αὐτὸν καὶ ἐδοκίμασε νὰ τὸν κερδίσῃ διὰ χρημάτων, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε.

Κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας, τὴν 25, 26 καὶ 27 Μαΐου ἐξηκολούθει ὁ συνήθης κανονιοβολισμός. Τὴν δ' ἑσπέραν τῆς 25 ἀνεκαλύφθη πάλιν ἄλλος ὑπόνομος· καὶ ἔκτοτε οἱ Τοῦρκοι πεισθέντες, ὡς φαίνεται, περὶ τοῦ ἀτελεσφορήτου αὐτῶν, παρήτησαν τὸν ὑποχθόνιον τοῦτον ἀγῶνα. Τὴν νύκτα ἐφωταγωγήθη καὶ πάλιν τὸ στρατόπεδον καὶ μύριοι Δερβισαι διέτρεχον αὐτὸ ὑποσχόμενοι ὡς μισθὸν τὰς τρυφὰς τοῦ παραδείσου, καὶ ἐπιμίσθιον τοὺς πλησίους τῆς πόλεως θησαυρούς.

Ἀλλὰ καὶ ὅμως ἡ περὶ τῆς νίκης πεποίθησις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ δὲν ἦτον ἔτι ἀκλόνητος καὶ μετὰ τὴν πρώτην τῆς χαρᾶς μέθην ἤρξαντο ν' ἀναφύωνται δισταγμοὶ περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς γενικῆς ἐφόδου, μέχρις ἐπιδειλιάσεως κρατυθέντες.

Ἐν τῷ στρατοπέδῳ διεδίδοντο φῆμαι περὶ ἐπικειμένης ἀφίξεως Βενετικοῦ στόλου καὶ περὶ εἰσβολῆς Οὐγγρικοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Χαλὴλ πασᾶς, ἀναρριπίζων ἐπιμελῶς τὰς φήμας ταύτας, ἐβούλετο κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ἤδη ὥραν νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σουλτάνος αὐτὸς, οὗ τινος ἡ σιδηρᾶ θέ-

λησις ἐξηκολούθει τέως τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀνενδότως, ἤρχισεν ἤδη νὰ κλονῆται καὶ συνεκάλεσε τῇ 27 Μαΐου πολεμικὸν συμβούλιον.

Ὁ Χαλὴλ πασᾶς προβάλλων τότε ὡς φόβητρον τὸν Βενετικὸν στόλον καὶ τὸν Οὐγγρικὸν στρατὸν, μετεχειρίσθη δλην αὐτοῦ τὴν πειθώ, ἵνα κατορθώσῃ χάριν τῶν Ἑλλήνων ἀναβολήν τινα· ἀλλ' ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Ζαγανὸς πασσᾶς ἀνεσκεύασε τοὺς λογους τούτους, ἀποδεικνύων τὴν δισχόνοιαν τῶν Ἰταλῶν καὶ Χριστιανῶν ἡγεμόνων ἐν γένει καὶ λέγων ὅτι ὁ Σουλτάνος ὀφείλει νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὶν ἢ ἀφιχθῇ ὁ ἐπαπειλούμενος στόλος.

Οἱ λόγοι οὗτοι, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν τῶν πραγμάτων συμφωνοῦντες, ἐνεθάρρυναν καὶ πάλιν τὸν Σουλτάνον· καὶ τὰ λοιπὰ δὲ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Τουρεχὰν καὶ λοιποί, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ Ζαγανοῦ πασσᾶ. Πλήρης ἀγανακτήσεως ἕνεκα τούτου ὁ Χαλὴλ πασσᾶς ἀνήγγειλε τῷ αὐτοκράτορι κατὰ τὴν αὐτὴν ἔτι νύκτα τὴν ἀτόρασιν τοῦ συμβουλίου, παρακινῶν αὐτὸν οὐχ ἧττον νὰ ἐγκαρτερήσῃ, ὡς οὕτης ἀβεβαίας τῆς τοῦ πολέμου τυχης.

Ἀλλ' ἤδη τοσοῦτον ἦσαν ἐρθαρμένα τὰ ἐξωτερικὰ τείχη τῆς Πολεως, ὥστε οὐδεμίαν παρεῖχον ἔτι σκέπην τοῖς μαχομένοις· ὅθεν ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ ὑποχωρήσωσιν ὄπισθεν τῶν ἐσωτερικῶν τειχῶν καὶ οὕτως οὐδὲν μέρος ὑπῆρχε πλέον πρὸς ἔξοδον.

Τότε εὑρέθησαν γέροντες τινες γνωρίζοντες παλαιόθεν πύλην τινα ἀσφαλῶς πεφραγμένην καὶ ὠχυρωμένην πρὸς τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ παλατίου.

Ἦτο δ' αὕτη ἡ οὕτω δὴ καλουμένη Ξυλόκερκος, ὁρωμένη καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἔξωθεν τῶν τειχῶν, πρὸς τὸ βάθος τοῦ Ἑλληνικοῦ νεκροταφείου, ἀμέσως ἀριστερόθεν τῶν ἐρειπίων τοῦ παλατίου. Τὴν πύλην λοιπὸν ταύτην ἀνοίξαντες κατὰ πρόσταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐποίησαν ἔξοδόν τινα κατὰ τῶν Τούρκων.

Τῇ 28 Μαΐου ἠσχολήθησαν ἀμφότερα νὰ ἀντιμαχόμενα μέρη, ἵνα παρασκευασθῶσι πρὸς τὴν γενικὴν ἔφοδον.

Ὁ Σουλτάνος διέταξε νὰ κηρύξωσι διὰ τυμπανοκρουσίας ἀνὰ πᾶν τὸ στρατόπεδον, ὅτι ἕκαστος ὀφείλει νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ ἦνε ἕτοιμος διὰ τὴν ἐπαύριον. Κατεσκευάσθησαν δὲ καὶ δισχίλιαι περίπου ἐπεστεναγμέναι κλίμακες διὰ τὸν στρατόν.

Ὡσαύτως διετάγη ὁ ἐν Διπλοκιονίῳ στόλος, νὰ περικυκλώσῃ τὴν παραλίαν τῆς Πολεως ἀπὸ τῆς ἀλύσεως περὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Σεραίου καὶ τὰ κατὰ τὴν Προποντίδα μέρη μέχρι περίπου τοῦ Βλαγκα. Ὁ δὲ ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ στόλος, να παραταχθῇ ἀπὸ τῆς βορειοτάτης ἄκρας τῆς πόλεως, τῆς Ξυλοπόρτας, κατὰ μῆκος τοῦ κόλπου τούτου μέχρι τῆς ἀλύσεως.

Ἅπαντα δὲ τὰ πλοῖα ἔφερον κλίμακας πρὸς τειχομαχίαν καὶ πυροβόλα παντὸς εἴδους. Ὁ κανονιοβολισμὸς

τῆς ἡμέρας αὐτῆς διαρκέτας μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας μ.μ. ἔπαυσεν ἔπειτα.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ὁ Ἰουστινιάνος καὶ ὁ Ἱερώνυμος Μηνῶτης πανταχοῦ αὐτοπροσώπως παρόντες, ἀνεπλήρουν κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς ὑπαρχούσας ἐλλείψεις.

Ὁ Μηνῶτος ἐρρόντιζε νὰ κατασκευασθῶσι διὰ τὴν φρουραν πολλα ἐπιστεγάσματα (*Schutzdach*) καὶ νὰ κομισθῶσιν ἐπὶ τοὺς προμαχῶνας. Ἐνταῦθα ὁ Ν. Βάρβαρος μέμφεται, καὶ δικαίως, τοὺς Ἕλληνας· διότι οἱ προσκληθέντες νὰ κατασκευάτωσιν αὐτὰ, ἀπήτησαν πρότερον νὰ πληρωθῶσι.

Καὶ Λεωνάρδος δὲ ὁ Χῖος παραπονεῖται, ὅτι οἱ Γραικοὶ ἕνεκα ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ μίσους μικρὰν ἢ οὐδεμίαν παρεῖχον συνδρομὴν τῷ Ἰουστινιανῷ, ὅστις ἠναγκάζετο ἕνεκα τούτου νὰ ἐπισκευάζῃ τὰ διάφορα ὀχυρώματα, ἔχων μόνους τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅμως αἱ κατηγορίαι αὗται ἔχουσιν ἐν γένει ὑπερβολάς τινας· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ν. Βάρβαρος διηγεῖται, ὅτι κρυπτόμενοι τῶν κωδώνων, οὐ μόνον γέροντες ἄλλα καὶ γυναῖκες καὶ παιδία ἔτρεχον, φέροντες λίθους ἐπὶ τὰ τείχη ἵνα λιθοβολῶσιν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους.

Ἂν δὲ πρὸς τούτοις ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Βενετος Ν. Βάρβαρος οὐδόλως σχεδὸν ἀναφέρει τὰ μέγιστα κατορθώματα τοῦ Γενουαίου Ἰουστινιάνου, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους παριστησιν αὐτὸν σχεδὸν ὡς προδότην, ἐξάγομεν

ὅτι αἱ μεταξὺ Ἑλλήνων, Γενουαίων καὶ Βενετῶν θρησκευτικαὶ καὶ ἐθνικαὶ ἀντιπάθειαι ἐξεδηλοῦντο μὲν ἐν παντὶ, οὐδέποτε ὅμως ἐξετράπησαν μέχρι προδοσίας, καὶ ὅτι μικρὰ, ἐλάχιστα μόνα προσκόμματα ἐπρόξένησαν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν διετάγησαν νὰ πορευθῶσιν πάντες εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν· καὶ ἕκαστος ἔδραμε μετὰ χαρᾶς, ὅπου τὸ καθῆκον, ἡ τιμὴ καὶ ἡ πατρὶς προσεκάλει αὐτὸν, καὶ τοι γνωρίζων, ὅτι ἔμελλε νὰ προσφέρῃ θῦμα τὴν ζωὴν αὐτοῦ.

Καὶ ἦσαν μὲν τὰ παντα ἀπωλεσμένα ἤδη, ἀλλ' ἐπρόκειτο, ἵνα σωσωσι τὴν τιμήν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἀγορεύσας τὰ εἰκότα εἰς τοὺς συναθροισθέντας ἀρχηγοὺς τῶν διαφόρων θέσεων, ἐπορεύθη μετὰ τῶν πλείστων αὐτοῦ αὐλικῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σαφίας, ἐν ᾧ μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Ἡ θεία μετάληψις ἐδόθη ἤδη εἰς τὴν θνήσκουσαν αὐτοκρατορίαν. Μετα ταῦτα ἐπιστρέψας διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὰ ἀνάκτορα, παρεκάλεσε τοὺς πάντας νὰ τὸν συγχωρήσωσι. Ἅπασα ἡ αὐλὴ ἐπνίγετο εἰς δάκρυα.

ΑΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ

ΠΟΛΕΩΣ

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐσβέσθησαν καὶ τὰ τελευταῖα φῶτα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου, ἵν' ἀναπαυθῇ ὁ στρατὸς ἐπὶ μικρὸν, ἄχρις ὅτου ἄρχίσῃ ἡ ἔφοδος.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ Φραντζῆ, περιῆλθεν ἔφιππος τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους, ἵνα ἐξετάσῃ αὐτοπρεπῶς τὰς θιέσεις καὶ βεβαιωθῇ ὅτι ἕκαστος εἶνε πρόθυμος καὶ καλῶς παρεσκευασμένος.

Ἅπαντες οἱ πύργοι καὶ τὰ τείχη ἦσαν κατειλημμένοι, ἅπασαι αἱ πύλαι περφρουρημέναι ἀσφαλῶς καὶ κεκλεισμέναι. Φθάσαντες ἐν τοῖς Καλλιγαρίοις, ἀφίππευσαν καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν παρὰ τὴν πύλην πύργον.

Ἐκεῖ ἀκούσαντες ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἀνθρώπων καὶ θόρυβον ἠρώτησαν περὶ τούτου τοὺς ἐν τῷ πύργῳ

φρουροὺς· οἱ δὲ εἶπον, ὅτι ὁ θόρυβος οὗτος ἐξηκολούθει δι' ὅλης τῆς νυκτός· διότι οἱ Τοῦρκοι ἐκόμιζον ἐντὸς τῆς τάφρου τὰ πρὸς ἔφοδον ἀπαιτούμενα.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἤρξατο καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν κίνησις. Αἱ τριήρεις ἤρχισαν νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὰ τείχη, ἡ πρότερον παρεσκευασμένη γέφυρα ἐτέθη κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου, καὶ περὶ τὴν δευτέραν ὥραν, δὶς φωνήσαντος τοῦ ἀλέκτορος, ἤρχισεν ἡ ἔφοδος ἄνευ προηγουμένου σημείου.

Ὁ Σουλτάνος εἶχε διῃρημένον τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς τρεῖς φάλαγγας. Ἡ μὲν πρώτη τούτων συνέστηκεν ἐκ τῶν ἀδυνάτων, τῶν νεοσυλλέκτων καὶ τῶν ἀπομάχων, ἡ δὲ δευτέρα ἐξ ἀτάκτων καὶ ἡ τρίτη ἐκ Γενιτσάρων.

Κατήρξατο δὲ τῆς ἐφόδου ἡ πρώτη φάλαξ καὶ ὁ Σουλτάνος ἐσκόπευε διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἢ νὰ κοπιάσῃ τὴν φρουράν, ἢ μάλιστα, ἂν αὕτη κατώρθωνε ν' ἀποκρούσῃ τὴν πρώτην ταύτην φάλαγγα, νὰ τὴν παρελκύσῃ ἐκτὸς τῆς πόλεως.

Τὴν πρώτην ταύτην προσβολὴν ἀτέκρουσεν ἡ φρουρὰ γενναίως· αἱ κλίμακες κατερρίφησαν, οἱ δ' ἐφορμῶντες ἐφονεύθησαν, λιθοβολούμενοι καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς κατακαιόμενοι· ὅσοι δὲ σωζόμενοι, ἔφευγον εἰς τὸ στρατόπεδον, κατεκόπτοντο ὑπὸ τῶν ὄπισθεν ἱσταμένων Τούρκων ὥστ' ἠναγκάζοντο καὶ πάλιν νὰ προχωρήσωσι.

Ταῦτα δ' ἔπαθε καὶ ἡ δευτέρα φάλαγξ, ἥτις ἐν ἤχῳ σάλπιγγος καὶ τυμπάνου ἐφώρμησε κατὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ, ὅπου ἵστατο ὁ αὐτοκράτωρ.

Ἐν ᾧ ἡ φρουρὰ κατεκρήμνιζε τοὺς ἐφορμῶντας ἀπὸ τῶν προμαχώνων, ἐπροξένουν τὰ πυροβόλα μεγίστην φθορὰν εἰς τὰς πυκνὰς τάξεις τῶν Τούρκων. Ὁ Σουλτάνος ἐδέησε τότε να προσαγάγῃ τοὺς Γενιτσάρους.

Ἐνῷ δὲ οἱ ἄνδρες ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης εὑρισκόμενοι, διημφισβήτουν τοιουτοτρόπως ἑκάστην γῆς σπιθαμὴν εἰς τοος ἐχθρούς, ἐπληροῦντο αἱ τῆς πόλεως ἐκκλησίαι γυναικῶν αἴτινες γονυπετεῖς θερμὰς ἀνέπεμπον τὰς δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον.

Ἅπαντες οἱ μεγαλοι τῶν ἐκκλησιῶν κώδωνες ἔκρουον τὸ κρουσικίνδυνον. Οὕτως ἐξηκολουθει ἄχρι πρωΐας ἡ ἔφοδος ἄνευ ἀποτελέσματος πρὸ πάντων κατα τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ· ἀλλ' ἐκυμαίνετο εἰσέτι αἰθερία ἡ σημαία τοῦ αὐροκράτορος, ὅστις ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ περιστοιχούμενος, ἐμάχετο ἐνταῦθα μετ' ἀπαραμίλλου ἡρωϊσμοῦ ὑπὲρ τοῦ τελευταίου ἀδάμαντος τοῦ ἑαυτοῦ στέμματος.

Οὐχ ἧττον δ' ἀξίους τῆς τιμῆς ἀπέδειξαν ἑαυτοὺς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων θέσεων.

Περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν ὑπερμεγέθης τι σφαῖρα τοῦ μεγάλου πυροβόλου, προσβαλοῦσα τὰ ἐπισκευασμένα τείχη, κατέστρεψε μέρος αὐτῶν, ὅπου ἵσταντο οἱ Βενετοί, καὶ πυκνὰ κονιορτοῦ νέφη ἀνύψωσαν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν.

Ἀκατασχέτως ὥρμησε τότε πρὸς τὸν κονιορτὸν αὐτὸν ἑτέρα τῆς ἐφόδου φάλαγξ καὶ τριακόσιοι Τοῦρκοι ὑπερεβησαν τὰ ἐξωτερικὰ τείχη, ἀλλὰ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀγωνων καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βενετῶν οἱ εἰσδύσαντες μέρος μὲν ἐφονεύθησαν, μέρες δὲ ἐξωσθησαν.

Κατὰ θάλασσαν δὲ ἤρξατο τῆς προσβολῆς ὁ ἐν Βεσσίκτασς στόλος, ὅστις ἄρας τὰς ἀγκύρας περὶ τὴν τρίτην ὥραν κατέπλευσεν ἔμπροσθεν τῆς ἁλύσεως Μικρὸν δ' ἐκεῖ παραμείνας, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ προσβάλῃ τὰ παρὰ τὴν ἅλυσιν σταθμεύοντα χριστιανικὰ πλοῖα, ἐξέπλευσαν εἰς τὴν Προποντίδα, καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν συνοικίαν, ὅπου ἐξῆλθον τὰ πληρώματα πρὸς λεηλασίαν.

Τὰ δ' ἐν τῷ Κόλπῳ Τουρκικὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ἀσχηγίαν τοῦ Ζαγανοῦ πασσᾶ διεύθυνον κυρίως τὴν προσβολὴν αὐτῶν κατὰ τοῦ σημερινοῦ Φαναρίου, ὅπου ὁ Λουκᾶς Νοταρᾶς, γενναίως ἀντιταξάμενος, ἀπέκρουσεν αὐτούς.

Ὁ Σουλτάνος, παρὼν, ἐνεψύχου τοὺς στρατιώτας, πῇ μὲν κολακεύων ἐν λόγοις, πῇ δὲ ἀπειλῶν καὶ τῷ σιδηρῷ χρωμενος ροπάλῳ αὐτοῦ, διαφυλαττομένῳ καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ ὁπλοστασίῳ, τὸ πάλαι ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης.

Ἑτέρα σφαῖρα τοῦ μεγάλου πυροβόλου κατηδαφισε

καὶ πάλιν μέρος τῶν τειχῶν· ἐν τῷ ἅμα δὲ εἰς ὀλιγώτερον ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἐνέπλησαν τὸν μεταξὺ τῶν τειχῶν περίβολον πλείονες ἢ τρισμύριοι Τοῦρκοι· προσδραμόντων δὲ καὶ ἄλλων ἀνέβη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μέχρις 70,000.

Ἡ φρουρὰ προσέβαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων καὶ ἐκ τῶν θυρίδων τῶν πύργων, λιθοβολοῦσα καὶ τῷ ὑγρῷ πυρὶ κατακαίουσα, καὶ τὸ δρέπανον τοῦ θανάτου τόσον ἄφθονον ἐποίησε θερισμόν, ὥστε ὁ αὐτόπτης Βάρβαρος λέγει, ὅτι 20, 40, 80 καμήλων θὰ ἦτο χρεία ἵνα ἀποκομίζωνται οἱ νεκροί. Ὅπως ἀναβῶσι δὲ ἐπὶ τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος ἐπάτουν ἀλλήλων τοὺς ὤμους οἱ Τοῦρκοι καὶ ἀδιακόπως ἐπανελάμβανον τὰς δοκιμὰς ταύτας, ἀλλ' οὐδὲν ἦνυον.

Ἡ φρουρὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ ὑποχωρῇ ὅτε Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς βοηθήσαντες μετὰ τῶν ἑφεδρων ἀπέκρουσαν πάλιν τοὺς Τούρκους.

Ὁ αὐτοκράτωρ, ἰδὼν τὸν ἀντιπερισπασμὸν τοῦτον, ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας. «Συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, εἶπε, στῆτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὰ νῦν θεωρῶ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ἀρχὴν λαμβάνειν συγκοπὴν ποιῆσαι καὶ ὀλίγον διασκεδάζονται καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν καὶ συνήθειαν ἔρχονται καὶ ἡ νίκη, ἐλπίζω εἰς Θεὸν τοῦ εἶναι ἡμετέρα.

»Λοιπὸν ἀδελφοί, χαίρετε ὅτι ὁ πολύτιμος στέφανος ἡμῖν ἔσεται· οὐχὶ μόνον φθαρτὸς καὶ γήϊνος, ἀλλὰ καὶ ἐπουράνιος. Ὁ Θεός, ὃς ὑπὲρ ἡμῶν τολμεῖ, δειλίᾳ κατέχει τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν.»

Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος, ἐπληγώθη διὰ βέλους εἰς τὴν χεῖρα, ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὸν πόδα, ὁ Γενουάτος στρατηγὸς Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς καὶ καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς πληγῆς πόνου, ἐπῆλθεν, ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν αὐτοῦ, ἵνα ἐπιδέσῃ τὴν πληγήν του.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἰδὼν τοῦτο ἠρώτησεν αὐτὸν ποῦ ὑπάγει; «Ἐκεῖσε ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουστινιανός, ὅπου ὁ Θεὸς ὁδηγεῖ τοὺς Τούρκους.» Ἀδελφὲ, λέγει αὐτῷ ὁ Κωνσταντῖνος, τί τοῦτο πεποίηκας; Στρέψον ἐν τῷ διατεταγμένῳ σου τόπῳ, ἡ πληγὴ αὕτη ὀλίγον τί ἐστι. Στρέψον, ὅτι τὰ νῦν ἡ πλείων ἀνάγκη ἐστίν. Ἡ πόλις εἰς χεῖρας σου κρέμαται, ἵνα λυτρώσῃς αὐτήν.

Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς, οὐδὲν ἀποκριναμένος, ἀπῆλθεν εἰς Γαλατᾶ (17).

(11) Τὴν καὶ ἀ Ἰουστινιανοῦ περὶ ἀνανδρίας κατηγορίαν, ἣν πρῶτος ὁ Φραντζὴς ἐξέφρασεν, ἐπανέλαβον πάντες οἱ μετὰ ταῦτα ἱστορικοί. Ἀλλ' ἤδη ὁ Ἄμμερ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη εἶ-ε ἀνυπόστατος· ὅτι μὲν εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῆς μάχης ἀναχώρησις αὐτοῦ ἐπήνεγκε μεγάλην εἰς τὰ πράγματα ροπήν· ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτὸ ἤθελε συμβῆ καὶ ἂν αὐτὸς ἔμενε νεκρὸς ἐν τῇ θέσει του. Αἰτία λοιπὸν τοῦ κακοῦ δὲν ἦτον αὐτός, ὅστις ἕνεκα τοῦ τῆς πληγῆς πόνου ἀπώλεσε πᾶσαν αἴσθησιν, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ προΐδωσι π.ὸ

Τὴν ἕνεκα τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἐγερθεῖσαν ἀθυμίαν ἐ-
προσπάθει ὁ αὐτοκράτωρ να διασκεδαση διὰ τῆς παρου-
σίας αὐτοῦ καὶ διὰ παρακελευτματικῶν λογων.

Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι παρατηρησα τες τὴν ἔλλειψιν καὶ
τὴν συγχυσιν ταυτην, ὥρμησαν ἐκ νέου.

Γενίτσαρος δέ τις Χασάνης τοὔνομα, ἐκ Λωπαδίου,
ἀνὴρ γιγαντωδους ἰσχυος, ἔχων περι αὐτὸν -ριακοντα

τῆς μάχης τοιαύτην τι ἀ πιρπ ωσιν κα νὰ μη προσδιορί-
σωσι πρότερον τὸν ἀντικα σ τησοντα αυτό. Ἄλ ω τε πολὺ
αὐστηρότερον τοῦ Ἕλλη ος Φραντζῆ κρ νει αὐτὸν ὁ Βενετὸς
Β ρβαρο.. (Ἰδὼν τοῦτο Ἰωά νης ὁ Ἰουστινιανὸς Γε ουαῖος
ἐκ Γενούης ἀπεφάσι ε νὰ ἔγκα ολείψῃ τὴν θέσι του οἱ νὰ
φύγῃ εἰς τ παρὰ τὴν ἄ ουσιν ἰσ άμεν πλοῖον του. Καὶ τοῦ-
τον τ ν Ἰουσ ινιανὸ εἶ ε διο ίσει ὁ αὐτοκράτωρ φρούραρχον
τῆς πόλεως. Φεύγων δὲ ὁ μνθεὶς φρού αρχ καὶ εἰσελθὼν
ἐντὸς τῆς πόλεως (ἐμάχοντο γὰ ἐ τῷ μεταξὺ των τειχων
περιβ λῳ) - ραύγαζε. Τοῦρκοι ε σῆλθ ν εἰς τὴν πόλιν Ἀλλ'
ἐλάλ ι ψ ύθη ἡ γλῶσσ αὐτοῦ· διοτι οὐκέτι εἶχο εἰσέλθει
οἱ Τοῦρκοι) Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Βαρβαρο ὀλίγας μονον ὥρας μετὰ
τὸ συμβ ν τοῦτο αρέμεινεν εν Κωνσταντινουπ λει, δὲν εἶχε
βεβα ω οὔ ε χρόνον οὔτε καιρὸν να λαβῃ θε ικὰς περὶ τοῦ
πράγμ ος π ντροφορίας. Εἶνε δὲ παντάπασι περιττὸν σήμε-
ρον μετὰ 440 ἐ η νὰ ροσπαθήσωμεν, ἵνα ποποιήσωμεν τὴν
ὑπὸ ἐθνικῆς ἀ τιπαθείας προσ φθεῖσ αν αὐτὴν τῷ Ἰουστινια-
νῷ κηλίδα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀντιγραφεὺς του χειρογράφου τοῦ
Βαρβάρου προστίθησι μ τὸ τὸ «la sua posta», τὴν ἐξῆς σημ-
μειωσιν ἐν περιθωρ φ «per essere ferito da freza» (διότι ἐ-
πλήγη διὰ βέλους).

ἑτέρους, ἔδραμε πρὸς ὃ μέρος παρετήρησε τὴν ἀταξίαν
ταυτην.

Ἡ φρουρὰ ἀντεταχθη, τοξευουσα καὶ λιθοβολοῦσα
καὶ δέκα ὁκτὼ ἐξ αὐτῶν διεσκόπησεν· ἀλλ' ὁ Χασάνης,
ἀνενδότως προχωρῶν κατωρθωτε νὰ ἐπιβῇ τοῦ τείχους
καὶ μετ' αὐτὸν καὶ οἱ ἕτεροι οἱ συνακολουθοῦντες αὐτῷ·
ἡ δὲ εὐάριθμος τοῦ μέρους τουτου φρουρα δὲν ἠδυνατο
νὰ τοὺς ἐμποδισῃ. Ἀλλ' ἤδη ἐξεφθη ὁ πόλεμος ἐπὶ
τοῦ τείχους.

Ὁ δὲ Χασάνης, λιθοβοληθείς, κατερρίφθη· καὶ πά-
λιν δ' ἐγερθεὶς ἐπὶ τῶν ονατων αὐτοῦ κατελιθοβολή-
θη παντα χόθεν καὶ τέλος ἐφονεύθη. Τῶν ἐπιλοίπων δὲ
Τούρκων, τῶν σὺν αὐτῷ, ἄλλοι κατεκόπησα, ἄλλοι δὲ
ἐξωσθησαν.

Οὐχ' ἧττον δὲ καρτερὸς ἐγένετο ὁ ἀγὼν καὶ κατὰ
τὰ ἄλλα μερη, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἐξέρριπτον τῶν τει-
χῶν τους ἐφορμῶντας Τούρκους, ὅτ αἵφ ης εἶδον ἑαυ-
τοὺς οἱ Χριστιανοὶ ἐξόπισθεν προσβαλλομενους.

Πεντήκοντα δηλαδὴ περιπου Τοῦρκοι, ἰδόντες ἀνοικτὴν
τὴν Ξυλόκερκον καὶ εἰσδυσαντες δι' αὐτῆς, ἀνέβησαν ἀ-
μέσως ἐπὶ τὰ τείχη καὶ ἐυθυνθησαν πρὸς τὴν πυλην
τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὅπου δὲ τῶν τειχῶν ἐφαίνοντο,
οὗτοι, ἐτίθεντο ἔξωθεν λιμακες καὶ ἕτεροι Τοῦρκοι ἐπα-
νέβαινον, ἄχρις οὗ τιλος ἐπεπεσον κατὰ τὰ νῶτα τοῦ
αὐτοκρατορος.

Ἐξαίφνης λοιπὸν ἠκουσθη φωνὴ ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσὶν
ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ παντες ἔτρεχον πρὸς τὸν λιμένα,

ἵνα καταφύγωσιν ἐπὶ τὰ πλοῖα. Ἀλλ' οἱ φρουροὶ τῶν πυλῶν ἤθελον νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς φεύγοντας, πιστεύοντες κατά τινα προφητείαν, ὅτι ἔμελλον νὰ προχωρήσωσιν ἐν τῇ πόλει μέχρι τοῦ Φορου τοῦ Ταύρου (Ἀβρὰτ παζὰρ), ἀλλ' ἔπειτα ἤθελαν ἐξωσθῇ μέχρι Περσίας.

Ὅπως ἀναγκάσωσι λοιπὸν τοὺς φεύγοντας νὰ μείνωσι, κλείσαντες τὰς θύρας, ἔρριψαν τὰς κλεῖς ἔξω τῶν τειχῶν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε καὶ πάλιν ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν ἐφορμώντων Τούρκων, ἀλλὰ πᾶσα ἐλπὶς εἶχεν ἤδη ἐκλείψει. Ἀφεὶς τότε τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου του, ὥρμησε ξιφήρης πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ, θάνατον καὶ φθορὰν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν φέρων.

Δεξιόθεν αὐτοῦ ἐμάχετο ὡς ἀετὸς ὁ Δὸν Φραγκίσκος ἐκ Τολέδου. Ὁ Θεόφιλος Παλαιολόγος, «θέλων θανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν» ἀνακράξας, ἐρρίφθη εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν θύων καὶ διασκορπίζων αὐτούς.

Ὁ Κατακουζηνὸς ἔπεσε παρὰ τὸν αὐτοκράτορα μαχόμενος.

Ἰωάννης ὁ Δαλματηνὸς ἔπραξε τέρατα ἀνδραγαθίας, καὶ εἰσέτι ἐμαίνετο ὁ πόλεμος μεταξὺ τῆς τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ καὶ τῆς Χαρσίας πύλης, ὅπου τὸ μέγα πυροβόλον εἶχε κατεδαφίσει τὰ τείχη μεχρι τοῦ προσεχοῦς πύργου

Οἱ Ἕλληνες ἀφήσαντες τὰ ἐξωτερικὰ τείχη, ἐδοκί-

μασαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς Χαρσίας πύλης. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐπικείμενοι ἐφείποντο, καὶ μετ' ὀλίγον τοσοῦτος ἐγένετο ὁ σωρὸς τῶν ἐν τῇ τάφρῳ καὶ τῶν μεταξὺ τῶν πύργων νεκρῶν, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ εἰσδύσῃ τις διὰ τῆς πύλης.

Ἅπαντες λοιπὸν ὥρμησαν διὰ τοῦ παρὰ τὴν πύλην ταύτην μεγάλου ῥήγματος καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ κατέκλυσαν παραχρῆμα τὴν πόλιν.

Μάτην ἀνθίστατο κατὰ τοῦ ὁρμητικοῦ τούτου χειμάρου ὁ αὐτοκράτωρ· συμπαρασυρθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὅλος ἐν ἀπελπισίᾳ ἀφέρχεται. **«Οὐκ' ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ;»** Ταῦτα δὲ λέγων ἐπλήγη κατὰ πρόσωπον ὑπό τινος ἀζάπη, καὶ τοῦτον μὲν ἐφόνευσεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἕτερος δ' ὄπισθεν πλήξας ἐφόνευσεν αὐτόν.

Ὁ Τοῦρκος ἠγνόει ὅτι ὁ πεσὼν ἦτον ὁ αὐτοκράτωρ, διὰ τοῦτο ἔμεινε μεταξὺ τῶν ἄλλων κείμενος ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Σαντζακτὰρ Γκουσοῦ.

Οὕτω λοιπὸν κατεστράφη ἡ Βυζαντινὴ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δραγάτσης ὁ Παλαιολόγος ἄγων τὸ τεσσαρακοστὸν ἔννατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔπεσε προμαχόμενος αὐτῆς

Παρ' οὐδενος κωλυόμενοι ὥρμησαν τότε οἱ Τοῦρκοι καθ' ἅπαντα τὰ μέρη τῆς Πόλεως διασκεδασθέντες, καὶ

πᾶν τὸ πρὸ ποδῶν καταστρέφοντες, οὔτε γένους, οὐδ' ἡλικίας, οὔτε ἀξιώματος φειδόμενοι.

Ἀποσπῶντες δὲ ἀπὸ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν τὰ αὐτοκρατορικὰ συμβολα, ὕψωνον ἐπ' αὐτῶν τὴν Τουρκικὴν σημαίαν. Αἱ περαιτέρω λεπτομέρειαι τῆς τρομερᾶς ταύτης σκηνῆς εἰσὶν ἀκουσμένως γνωσταί· διότι ἅπασαι αἱ περιγραφαὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλωθεισῶν πόλεων εἰσὶν ὅμοιαι.

Διὰ ταῦτα εἶνε περιττὸν νὰ κοσμήσωμεν ἡμεῖς τὴν σκηνὴν διὰ φαντασίας.

Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν τοῖς αὐτόπταις ἱστορικοῖς ἐν τῇ προσβολῇ τῆς ἁλώσεως, τὴν τύχην τῆς γενναίας φρουρᾶς ἀνερευνῶντες.

Ἀφ' οὗ Τοῦρκοι, εἰσελθόντες ἤδη νικηταὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐφόνευσαν δισχιλίους περίπου ἐκ τῆς φρουρᾶς ἄνευ ἀντιστάσεως, ἐγνώρισαν τότε τὴν πραγματικὴν ἀδυναμίαν τῶν πολιορκουμένων καὶ κατέπαυσεν οἰκοθεν τὴν σφαγήν.

Διότι οἱ Τοῦρκοι εἰσὶ φύσει φιλοχρήματοι καὶ φιλάρπαγες· καὶ ἡ φυσικὴ αὕτη ἰδιότης ἐπενήργησε τότε πολλῷ ἰσχυρότερον ἢ πᾶσα διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου.

Ὅθεν οὐδὲν ἄλλο διενοοῦντο ἤδη οἱ νικηταί, ἢ τίνι τρόπῳ μόνον ν' ἁρπάσωσιν ὡς πλείστους αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα.

Καὶ τὰ πληρώματα δὲ τοῦ στόλου, ἰδόντες τὴν Τουρκικὴν σημαίαν κυμαινομένην ἐν τῇ πόλει, ἐξῆλθον εἰς

τὴν ξηρὰν καὶ ἀποθέσαντες ἐπὶ τὴν ἀκτὴν τὰ ὅπλα καὶ τὰς σκευὰς αὐτῶν, ὅπως δύνανται νὰ φέρωσιν ὡς πλεῖστα λάφυρα, εἰσέδυσαν εἰς τὴν πόλιν.

Ὅσοι Τοῦρκοι εἰσῆρχοντο εἴς τινα οἰκίαν πρὸς διαρπαγήν, ἀνύψουν ἐπ' αὐτῆς Τουρκικήν τινα σημαίαν, καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐφύλαττε καὶ οἱ λοιποὶ παρῆσαν καὶ δὲν εἰσῆρχοντο εἰς αὐτήν. (1)

Τινὲς εἰσῆλθον εἰς τὴν Μονὴν τῆς χώρας τὰ νῦν Καρὶ Τσαμὶ, ἐνῇ ἐφυλάττετο ἡ εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας. Οἱ Γενίτσαροι διήρπαζον τὴν εἰκόνα εἰς τέσσαρα τεμάχια καὶ ἔβαλον κλῆρον ἐπ' αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς, εὑρισκόμενος ἤδη ἐπὶ τοῦ πλοίου του ἐν τῷ λιμένι πρὸς θεραπείαν τῆς πληγῆς του, μαθὼν παρὰ τῶν φυγόντων τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν, ἐξέπλευσε

---

(1) Ἡ περίστασις αὕτη καταδεικνύει σαφέστατα, ὅτι οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει προδότης καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὴ ἡ τοῦ Ἰσμαὴλ Βέη προσβεία πέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, τοῦ νὰ ἐξιχνιάσῃ δηλαδὴ ποία ἦτο ἡ ὁπόση ἡ δύναμις τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως. Ἄλλως τε οὐδεὶς οὔτε σύγχρονος, οὔτε αὐτόπτης ἀνέφερέ τι περὶ προδοσίας· ἀλλὰ καὶ ἃ ἔπραττον οἱ πολιορκούμενοι τοιοῦτόν τι, ἤθελον εἶναι πολλῷ συγχωρητότερα. Τῶν νεωτέρων ἀκρίτων κριτικῶν, οἵτινες ἀκαίρως ὄντες, νὰ ἐνοήσωσι τὴν μεγαλοφροσύνην ἑνὸς Ἰωάννου Ἰουστινιανοῦ, Λουκᾶ Νταρᾶ, Γεωργίου Σταύρου, καὶ ὅσων καὶ ἐὰν αὐτῶν τῇ πλάτῃ μεγαλοφρόνων, ἐζήτησαν παρὰ τοιούτοις ἀνδράσιν ἀνεύρωσι τῆς προδοσίας τὰ ἴχνη.

καὶ ἀφιχθεὶς εἰς Χίον, ἐτελεύτησεν ἐκεῖ μικρὸν μετὰ ταῦτα, συντριβεὶς τὴν καρδίαν.

Οἱ δὲ Κρῆτες ναῦται, οἵτινες ἐφρούρουν τοὺς παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος πύργους Βασιλείου, Λεοντος καὶ Ἀλεξίου, ἐμάχοντο ἔτι γενναίως καὶ οὐδὲ ν' ἀκούσωσιν ἤθελον περὶ παραδόσεως.

Ὁ Σουλτάνος, ὅστις ἀπέδειξεν, ὅτι ἐτίμα καὶ ἐν τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ τὴν ἀνδρίαν, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσιν ἔνοπλοι εἰς τὰ πλοῖα των, ὅπερ οἱ γενναῖοι οὗτοι μετὰ δυσαρεσκείας ἔπραξαν.

Οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος, Ἀντώνιος καὶ Τρωΐλος Βουχιάρδοι, οἵτινες ἐνεκαρτέρουν ἤδη κατὰ τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως μαχόμενοι ἠναγκάσθησαν, περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν νὰ καταπαύσωσι τὸν ἀνωφελῆ ἀγῶνα καὶ νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. «Ὦ! φρίξον Ἥλιε! ἀνέκραξεν ὁ Παῦλος, ὦ στέναξον Γῆ! Ἐαλωκὼς ἡ πόλις, ἡμᾶς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρῆλθεν ἡ ὥρα· ἀλλ' ὑπὲρ ἧς σωτηρίας ἡμῶν εἰ δυνατὸν φροντίσωμεν». Κατώρθωσαν δὲ διασχίσαντες τοὺς ἐχθροὺς, νὰ σωθῶσιν εἰς τὸν Γαλατᾶν.

Ὁ Καρδινάλιος Ἰσίδωρος, μετεμφιεσθεὶς, ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐπωλήθη ἐν Γαλατᾷ, ὅθεν κατώρθωσε βραδύτερον νὰ ἐκφύγῃ.

Ὁ Ἱστοριογράφος Φραντζῆς, αἰχμαλωτισθεὶς, ἠγοράσθη μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἀρχιιπποκόμου τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ αἱ μὲν θυγατέρες καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐκλείσθησαν ἕνεκα τῆς καλλονῆς αὐτῶν εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ Φραντζῆς μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ ἐξαγορασθέντες ἀπέσωσαν μετὰ ταῦτα εἰς Πελοπόννησον.

Ὁ Λιμεναρχης Ἀλωΰσιος Διέδος, μεταβὰς εἰς Γαλατᾶν, συνεσκέφθη μετὰ τοῦ δημάρχου αὐτοῦ τίνι τρόπῳ νὰ σωσῃ τὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ δήμαρχος ὑπεσχέθη μὲν νὰ πέμψῃ εὐθὺς περὶ τούτου πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἔπραξεν.

Ὁ Διέδος καὶ ἀμφότεροι οἱ συμπλωτῆρες αὐτοῦ, ὁ πλοίαρχος Βαρθολομαῖος Φιουριάνος καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἡμερολογίου Νικόλαος Βάρβαρος, ἔμενον ἐν τούτοις ἐν Γαλατᾷ· ἀλλ' αἴφνης παρατηρήσαντες, ὅτι τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα ἦσαν ἕτοιμα νὰ ἐκπλεύσωσιν, ἔσπευσαν νὰ καταλάβωσι τὰ πλοῖα αὐτῶν.

Ἀποπρισθείσης δὲ τῆς ἀλύσεως, ἐξέπλευσαν τὰ ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ Βενετικὰ πλοῖα καὶ διέτριψαν ἐν Βεσσίκᾳ τρεῖς μέχρι μεσημβρίας, ἀναμένοντα μή τυχὸν προσέλθῃ τις ἔτι.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἄχρι τῆς ὥρας ταύτης ἐφάνη, ἀνήχθησαν, σφοδροῦ πνέοντος βορρᾶ, καὶ διελθόντα παρὰ τὸν Τουρκικὸν στόλον, οὗτινες τὰ πληρώματα ἠσχολοῦντο, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν διαρπαγὴν τῆς πόλεως, ἐσώθησαν εὐτυχῶς. Ἦσαν δὲ τὰ ἐκφυγόντα πλοῖα τὰ ἑξῆς :

Ἡ τριήρης τοῦ Ἀλωϋσίου Διεδοῦ, ἡ τοῦ Ἱερωνύμου Μωρεσίνη, ἡ τοῦ Δολφίνου ἐκ Τραπεζοῦντος, ἥτις ὅμως μετὰ μεγάλης δυσκολίας μόλις ἠδυνατο να κυβερνηθῇ, διότι ἑκατὸν ἑξήκοντα ἄνδρες τοῦ πληρώματος αὐτῆς εἶχον ἤδη φονευθῇ κατὰ διαφόρους μάχας, ἡ τοῦ Γαβριὴλ Τερβιτσάνου (οὗτος αἰχμαλωτισθεὶς ἔμεινεν)· ἡ τοῦ Ἱππότου Ζαχαρία Γριώνη ἐκ Κρήτης, ἥτις ὅμως συνελήφθη μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τρία πρὸς τούτοις Κρητικὰ πλοῖα τοῦ Ἰωάννου Βενιέρη, τοῦ Ἀντωνίου Φιλαμματῆ καὶ ἓν ἀνώνυμον.

Ἐν δὲ τῷ λιμένι ἐναπελείφθησαν δεκαπέντε πλοῖα, ἦγουν πέντε αὐτοκρατορικά, ἓν Ἀγκωνητινὸν καὶ ἐννέα Γενουαϊκά· Πάντα ταῦτα ἦσαν ἀφωπλισμένα καὶ ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἑπτὰ δ' ἕτερα Γενουαϊκὰ σταθμεύοντα παρὰ τὴν ἅλυσιν, ὡσαύτως τὸ ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Γαλατᾶ ναυλοχοῦν πλοῖον τοῦ Γενουαίου Γεωργίου Δορία, κατώρθωσαν περὶ τὴν ἑσπέραν νὰ ἐκφυγωσιν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Πόλει Βενετοὶ ἔμποροι, ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὅσοι ἠδυνήθησαν να φύγωσιν, ἐκρύβησαν εἰς ὑπόγεια, ἀνευρεθέντες δ' ἔπειτα ἐξηνδραποδίσθησαν.

Ὁ Ὀρχὰν, μετεμφιεσθεὶς εἰς μοναχὸν, ἐπήδησε διά τινος θυρίδος τοῦ πύργου ἐκτὸς τῆς πόλεως, ὅπου ᾐχμαλωτίσθη μετὰ πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὑπό τινος πλοιάρχου Τούρκου.

Εἷς δὲ τῶν Ἑλλήνων τούτων αἰχμαλώτων, καταπραγματευσάμενος αἰσχρῶς τὴν ἑαυτοῦ ἐλευθερία, ἐπρόδωσε τὸν Ὀρχάν, ὅτινα ὁ πλοίαρχος Τοῦρκος παρευθὺς ἀπεκεφάλισεν.

Ὁ Ἱερώνυμος Μηνῶτος καὶ ὁ Πέτρος Ἰουλιανὸς, ὁ μὲν τῆς Ἱσπανίας, ὁ δὲ τῆς Βενετίας πρόξενος συνελήφθησαν ὡσάυτως αἰχμαλωτοι.

Τέλος ὁ μέγας δοὺξ Λουκᾶς Νοταρᾶς, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων, ἐπορεύετο εἰς τὴν πύργον, ὃν κατώκει ἡ ἄρρωστος συζυγός του καὶ τὰ τέκνα του, ἀλλ' εὑρὼν ἐκεῖ πολλοὺς Τούρκους, ζητοῦντας νὰ ἐκβιασωσι τὴν εἴσοδον τοῦ πυργου, καὶ συμπλακεὶς μετ' αὐτῶν ἐζωγρήθη (21).

---

(21) Διττῶς ἀναφέρει ὁ Δούκας τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων σύλληψιν τοῦ μεγάλου Δουκὸς Νοταρᾶ. Ἤγουν ἐν σελ 301 λέγει ὅτι ὁ Νοταρᾶς συνελήφθη ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ὀρχάνου φρουρουμένῳ πύργῳ· Δὲν εἶδε δὲ τοῦ κόπου ἀνάξιον ἀναζητήσωμεν τὴν ἐξήγησιν τῆς μικρᾶς ταύτης διαφωνίας· καὶ ἴσως ἡ διαφωνία αὕτη εἶνε φαινομένη μόνον, ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ τοῦ Ὀρχάνου φρουρούμενος πύργος ἦτον αὐτὴ ἡ κατοικία τῆς οἰκογενείας τοῦ Νοταρᾶ· Τοιοῦτόν τι ὑποθέτων εἶπον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι ὁ Ὀρχάνης ἐφύλαττε κατὰ τὸ μέρος τοῦ Σεραΐου, προσθεὶς ὅτι καὶ τὸν ἀνεψιὸν καὶ τὸν υἱὸν Δουκὸς οἱ ὁμ. Ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς Προποντιδικοῦ τείχους τῆς πόλεως ἐγγύτατα τοῦ Βουκολέοντος μεταξὺ τῶν πυλῶν Τσατλαδὴ καποῦ καὶ Ἀχὺρ καπουσοῦ, ἀμέσως ὑπὸ Τουρκικήν τινα ξυλίνην

Ὁ δὲ Σουλτάνος μαθὼν τὰ περὶ τούτου διέταξεν ἵνα φυλάττωσιν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ πύργου του (*)

Ὁ Βάρβαρος σημειώνει ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ, ὅτι οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἦσαν περὶ τὰς 60000 τὸν ἀριθμόν, ἡ δὲ τῶν λαφύρων ἀξία 300000 δουκατα.

Πολὺν δὲ χρόνον μετὰ ταῦτα θέλοντες οἱ Τοῦρκοι νὰ εἴπωσι περί τινος ὅτι εἶνε βαθύπλουτος, ἔλεγον παροιμιωδῶς, ὅτι αὐτὸς ἦτο παρὼν εἰς τὴν λεηλασίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἔποψιν τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ κατα διάφορα μέρη αὐτῆς συμβάντων ἄγε περάνωμεν ἤδη τὸ φρικῶδες τοῦτο δρᾶμα, περιγράφοντες

οἰκίαν, ἐπ αὐτοῦ τοῦ τείχους ᾠκοδομένην, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή·

† ΛΟΥΚ (τὸ ὑπόλοιπον καλύπτεται ὑπὸ ξυλίνου τινὸς πήγματος).

ΝΟΤΑΡΑΣ . . .
ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΤΟΥ

Ἐκ τῆς ἀξιολογωτάτης ταύτης ἐπιγραφῆς μανθάνομεν οὐ μόνον ποῦ ἔκειτο τοῦ Δουκὸς ὁ οἶκος, ἀλλὰ καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο πρότερον διερμηνευτὴς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀνεκάλυψε δὲ ταύτην τὴν ἄρτι τοῦδε, ὡς φαίνεται, ἀ ἔκδοτον ἐπιγραφὴν ὁ ὑπηρέτης μου Γεώργιος Φιλιππίδης Ἄνδρος, ὅστις μοὶ παρέσχε κατὰ τὰς ταιαύτας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδρομάς μου λίαν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας καὶ διὰ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ δεξιότητος καὶ διὰ τοῦ μεγάλου ζήλου, ὃν εἶχε πρὸς τας χριστιανικὰς ἀρχαιότητας τῶν ὁμοθρήσκων του Πολλάκις μοὶ ὑπηγόρευσεν ἀπρυδάτους ὃν ἐμὲ ἐπιγραφὰς ἀπὸ ὕψους, εἰς ὁ ἐγὼ καὶ ἐνεπιζον μόνος τὴν ἐν

τῇ ντύχηντῇ Ἁγίας Σοφίας καὶ τὰ ἐν αὐτῇ διαδραματουργηθέντα αἴσχιστα ἀθεμιτουργήματα· διότι ἐν ταύθα, ὡς ἐν κατόπτρῳ ἀπεικονίζεται ὅλη ἡ Τουρκικὴ ὠμότης καὶ καταφαίνεται ὁ τρομερὸς χαρακτὴρ τῆς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ νίκης κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐπειδὴ κατά τινα ψευδοπροφητείαν οἱ Τοῦρκοι ἔμελλον νὰ προχωρήσωσιν ἐντὸς τῆς Πόλεως μέχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐνταῦθα δὲ ἄγγελος καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἤθελε δώσει ρομφαίαν σὺν τῇ βασιλείᾳ εἰς ἄνθρωπόν τινα παρὰ τὸν κίονα τοῦτον ἱστάμενον, ἵν' ἀποδιώξῃ τοὺς Τούρκους μέχρις ὁρίων Περσίας, διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἕκτης πρωϊνῆς ὥρας ἔτρεχον σύμπαντες οἱ τῆς πόλεως κάτοικοι εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἥτις μετὰ μικρὸν ἐνεπλήσθη παντὸς εἴδους γένους ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν κάτω εἰς τὰ ἄνω. Τότε ἐκλείσθησαν αἱ θύραι τοῦ ναοῦ καὶ ἅπαντες οἱ ἐν αὐτῷ, τρέμοντες καὶ προσευχόμενοι, ἀνέμενον τὸ ἀποβησόμενον.

Ἔφθασαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ κατασυντρίψαντες διὰ πελέκεων τὰς πύλας, εἰσῆλθον καὶ ἔσυραν πάντας ὡς πρόβατα εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας ἢ τάξεως ἐδεσμεύοντο ἀνὰ δύο, οἱ μὲν ἄνδρες διὰ σχοινίων, αἱ δὲ γυναῖκες διὰ τῶν πλοκάμων καὶ τῶν ζωστήρων αὐτῶν καὶ οὕτως ἐξήγοντο.

Ἄλλοι συνέτριβον τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰς λυχνίας, τοὺς σταυροὺς, τὰς εἰκόνας, ἀπέσπων τοὺς ἐπενδύτας τῶν ἁγίων τραπεζῶν, τοὺς ὁποίους καταστρώνοντες χαμαὶ ἐ-

τρωγον καὶ ἔπινον ἐπ αὐτῶν, ἐβιάζον παῖδας καὶ παρθένους καὶ ἐστίτιζον τοὺς ἵππους αὐτῶν

Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ φρικωδῆ τῆς ἐκπωμώσεως δεινὰ ἔφθασαν εἰς τον κολοφῶνα.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτον ἤδη εἰς τας χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰσταμπὸλ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους (*).

(*) Συμπληροῦντες τὰ ἐν ᾧ ἤμεθα περὶ τῆς πολιορκίας ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀνωφερόμενα προσθέτομεν ὅτι:

Κατὰ σλαβικὸν χειρόγραφον τῆς ἐκκλησίας τῆς τριακοντακιχίλιοι Τοῦρκοι προσβαλόντες τὴν 7 Μαΐου τὰ χαράσια εἰσῆλθον τὸν Φλαμουριάρην τῆς Δάσεως (Σαντζὰκ-Μπέην) Ἀμὰρ Μπέην. Οἱ Ἕλληνες ἀπεπέξήλθον ὑπὸ τὸν συγγενῆ τοῦ Αὐτοκράτορος στρατηγὸν Ραγκαβῆν, ὅστις ἀπωθήσας τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὥρμησε γυμνὸν τὸ ξίφος, ὅπερ ἐκράτει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, κατὰ τοῦ Ἀμὰρ-Μπέη καὶ κατέφερεν αὐτὸν εἰς δύο. Ἐξαλλοφρονήσαντες οἱ Ὀθωμανοὶ ἐρίφησαν κατὰ τοῦ Ραγκαβῆ καὶ κατεκρεούργησαν αὐτόν. Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἦναγκάσθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὴν πόλιν ἔθαψαν δὲ ἐκεῖ ὑπὸ ῥάχιν πένθος δι' ἐκείνην τὴν ἀπώλειαν τοῦ περιφήμου τούτου καὶ ἐνδοξοτάτου στρατηγοῦ, εὐσεβοῦς μένου συγγενοῦς τοῦ Αὐτοκράτορος.

Ὁ Στρατηγὸς Ραγκαβῆς κατήγετο ἐκ τῶν Αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ Α'. καὶ Θεοφάνους, βασιλευσάντων κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα, υἱὸς δ' αὐτοῦ, Δημήτριος ὁ Ραγκαβῆς, ἦν ὁ τελευταῖος χριστιανὸς Διοικητὴς τῶν Νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, καταφυγὼν μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ῥώμην. Σ. Ε.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ

Ὀλίγα τινὰ ὑπολείπεται νὰ εἴπωμεν ἔτι ἵνα συμπληρώσωμεν τὸ φρικῶδες τοῦτο δρᾶμα.

Περὶ μεσημβρίαν πληροφορηθεὶς ὁ Σουλτάνος, ὅτι ὁ νικηφόρος αὐτοῦ στρατὸς ἐγένετο ἤδη κύριος ἁπάσης τῆς πόλεως, εἰσῆλασε καὶ αὐτὸς διὰ τῆς πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐν συνοδίᾳ ἁπάντων αὐτοῦ τῶν ὑπουργῶν καὶ αὐλικῶν καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Ἐνταῦθα δὲ ἀριππεύσας, εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐν τῷ ἅμα, ἰδών τινα τῶν Τούρκων συντρίβοντα διὰ πελέκεως ἐν τῇ βαρβάρῳ αὐτοῦ καταστρεπτικῇ ὁρμῇ τὰ τοὐδάφους μαρμάρα, ἠρώτησεν αὐτὸν τίνος ἕνεκα πράττει τοῦτο· ὁ δὲ «πίστεως ἕνεκα, εἶπε.» Τότε ὁ Σουλτάνος, ὀργισθεὶς εὐλόγως ἐπὶ τοιούτῳ βανδαλισμῷ, ἔπληξεν αὐτὸν διὰ τοῦ ξίφους καὶ εἶπεν: «Ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία. αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἐμοῦ τυγχάνουσιν.»

Ἐφ' ᾧ οἱ περὶ αὐτόν, ἑλκύσαντες ἐκ τῶν ποδῶν τὸν Τοῦρκον ἔρριψαν ἔξω ἡμιθανῆ (11). Μετὰ ταῦτα προσέταξεν ὁ Σουλτάνος τινὰ τῶν παρόντων, ν' ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος καὶ ἀναλαλήσῃ τὸ Μωαμεθανικὸν δόγμα τῆς πίστεως, προσκαλῶν τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν δειλινὴν προσευχήν.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μωάμεθ, ἀναβὰς ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐποίησε τὴν προσευχήν του. Διὰ τῆς πραξεως δὲ ταύτης ἁρπρέθη ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Χριστιανικῆς

(11) Ἡ μία αὐτὴ μαρμαρίνη πλάξ, ἣν τινα κατεσύντριβεν ὁ Τοῦρκος διὰ τοῦ πελέκεως, δὲν ἠδυνατοῦσαν ἀνὰ ἕξη δι' αὐτὸν, ὡς οἰκοθεν ἐννοεῖται, οὐδεμιαν ἀξίαν καὶ ἡ ἕνεκα μωροῦ φανατισμοῦ γενομένη αὐτὴ πρᾶξις οὐδὲν ἕτερον δεικνύει, ἢ ἀγρίαν ῥοπὴν πρὸς τὸ κατατρέχειν. Φέρεται δ' ὅτι ἡ ῥοπὴ αὕτη ἐστὶν ἔμφυτος εἰς τὴν Τουρκικὴν φυλήν· διότι πολλάκις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἶδον αὐτοῖς ὄμμασι τὸν τοσοῦτον φυγόπονον αὐτὸν Τουρκικὸν ὄχλον συντρέχοντα καὶ φθείροντα διὰ πελέκεων, πρίονων καὶ ἄλλων ἐργαλείων τὰ ὡραιότερα ἀναγλυφα. Ἐρωτῶντος δέ μου, τίνος ἕνεκα πράττουσι ταῦτα, ἀπεκρίνοντο ἑκάστοτε «Μπού τασσλάρ μπιζέ γιαρασμαζ» (οἱ λιθοι οὗτοι εἰσὶν ἡμῖν ἄχρηστοι). Ἐξιστορῶν τὸ γεγονὸς τοῦτο ὁ Δούκας φρονεῖ ὅτι ὁ Σουλτάνος προσηνέχθη τοιουτοτρόπως πρὸς τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον Τοῦρκον, ἐπειδὴ μετεμελήθη ὅτι παρεχώρησεν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ τὰ πλούσια τῆς πόλεως λάφυρα ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει πάλιν ὅτι ὁ ἐν ὑπηρεσίᾳ τῶν ἀργυρολόγων Γενουαίων δαπανήσας τὸν βίον του πολλὰ ὀλίγον ἐνόησε τὸ πνεῦμα τοῦ εἰκοστοτετραετοῦς Σουλτάνου, ὅστις βεβαίως πᾶν ἄλλο ἔπρασσε μᾶλλον, ἢ φθόνον διὰ τὰ πλούσια τοῦ στρατοῦ λάφυρα.

λατρείας καὶ παρεδόθη ἔκτοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ (*).

Ἐξελθὼν δὲ τοῦ βωμοῦ μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς ἐζήτησε τὸν Λουκᾶν Νοταρᾶν, τοῦ ὁποίου παραστάντος, «Καλῶς ἐποιήσατε, εἶπε, τοῦ μὴ παραδοῦναί μοι τὴν πόλιν, ἴδε πόση ζημία γέγονε, πόσος ὄλεθρος, πόση αἰχμαλωσία».

Ὁ δὲ μέγας Δοὺξ ἀπεκρίνατο, «Κύριε, οὐκ εἴχομεν ἡμεῖς τόσην ἐξουσίαν τοῦ δοῦναί σοι τὴν πόλιν, οὐδ' ὁ βασιλεὺς αὐτός, ἄλλως, ὅτι καί τινες τῶν σῶν ἐδυνάμουν τὸν βασιλέα ἐν λόγοις, γράφοντες, μὴ φοβοῦ· οὐ γὰρ ἐσχύει καθ' ὑμῶν.»

Ὁ Σουλτάνος ἐνόησεν ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἠνίττετο τὸν Χαλὴλ πασᾶν, καθ' οὗ ἔτρεφε πρὸ πολλοῦ ὑπονοίας· ἀκούσας δὲ τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα, ἠρώτησε τὸν Νοταρᾶν, εἰ ἀπέδρα οὗτος σὺν ταῖς ναυσίν· ὁ δ' ἀπεκρίνατο· οὐκ οἶδε· διότι αὐτὸς ἦτον ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ, ὅτε οἱ Τοῦρκοι εἰσελθόντες ἐν τῇ πύλῃ τῆς Χαρτοῦ συνήντησαν τῷ βασιλεῖ.

Τότε προελθόντων ἐκ μέσου στρατοπέδου δύο νέων, εἶπεν ὁ εἷς «Κύριε, ἐγὼ τοῦτον ἀπέκτεινα· ἀλλὰ προωθούμενος ὑπὸ τῶν συντρόφων μου πρὸς λεηλασίαν, κατέλειψα τὸν νεκρὸν ἐκεῖ κείμενον· ὁ δ' ἕτερος ἠξίου, ὅτι

(*) Δούκ. Σ. 298—299. Ἀζαρφὲν Ταγκὶχ οὐλ Ταβαρὶχ φυλ.

αὐτὸς πρῶτος ἐπάταξεν αὐτόν. Ὅθεν ἐξεπέμφθησαν ἀμφότεροι, ἵνα κομίσωσι τῷ Σουλτάνῳ τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως· φαίνεται ὅμως, ὅτι οὐδέτερος αὐτῶν ἦτο τόσῳ βέβαιος περὶ τοῦ πράγματος· διότι ἔγεινε χρεία νὰ ἐξετασθῶσι πολλοὶ νεκροὶ καὶ πολλαὶ νὰ πλυθῶσι κεφαλαὶ πρὶν ἡ ἀνευρεθῇ ὁ τοῦ βασιλέως νεκρός, ὅστις ἐπὶ τέλους ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῶν περικνημίδων αὐτοῦ ὑπαρχόντων αὐτοκρατορικῶν ἀετῶν.

Προσκομισθείσης τῆς κεφαλῆς τῷ Σουλτάνῳ, ἠρώτησεν οὗτος τὸν Λουκᾶν Νοταρᾶν, ἂν τῳόντι ἡ κεφαλὴ αὕτη εἶναι τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἀφοῦ δὲ οὗτος ὡμολόγησεν ὅτι ἐκείνου εἶναι, διέταξεν ὁ Σουλτάνος αὕτη μὲν νὰ προσηλωθῇ ἐπὶ τοῦ κίονος τοῦ Αὐγουστείου ἄχρις ἑσπέρας, ὁ δὲ νεκρὸς νὰ ἐνταφιασθῇ μετὰ βασιλικῶν τιμῶν (*)

Πλησίον τοῦ Βεφᾶ-Μεϊδάνι καὶ τοῦ Βεφᾶ Τσαμισί, ἐν τῇ γωνίᾳ χανίου τινος, κατοικουμένου ὑπὸ σκυτοτόμων, ἡνιοποιῶν καὶ ἄλλων χειροτεχνῶν, ἀναπαύεται ὁ νεκρὸς τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος διὰ λιθου ἀγράφου κεκαλυμμένος, ὑπὸ τὴν σκιὰν ἰτέας, ἣν οἰνάδες καὶ ἄγρια ῥόδα περιελίσσουσιν.

Ἁπλοῦς λύχνος, οὗτινος τὸ ἔλαιον χορηγεῖ ἡ Κυβέρνησις, ἀνάπτεται καὶ σήμερον κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν ἐπὶ τοῦ τάφου. Ὁ δὲ Σουλτανος ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου μεγίστην τῳόντι πολιτικὴν σύνεσιν.

(*) Δούκ. Σ. 300. Φραντζ. Σ. 291.

Ἡ ἀναζήτησις τοῦ νεκροῦ, ἡ παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ Νοταρᾶ βεβαίωσις τούτου, ἡ ἀναστήλωσις τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ Αὐγουστείου καὶ ἡ τοῦ νεκροῦ ἐπίσημος κήδευσις, πάντα ταῦτα ἐγένοντο, ὅπως καταπείσωσι τὸν λαὸν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν ἔζη πλέον καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἦτον ἐπομένως ὁ νόμιμος αὐτοῦ κληρονόμος.

Περὶ δὲ τὴν ἑσπέραν κατεδιδάσθη ἀπὸ τῆς στήλης ἡ κεφαλή, καί, τοῦ δέρματος αὐτῆς δι' ἀχύρων πληρωθέντος, περιήχθη ἀνὰ τὴν Ἀσίαν, ὡς διηγεῖται ὁ Δούκας, οὐδεὶς ὅμως ἕτερος, ὥστε δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ἀμφισβητήσωμεν περὶ τοῦ πράγματος, πιθανώτερον θεωροῦντες ὅτι ἡ κεφαλὴ οὐδόλως ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Σουλτάνος ἐνεθάρρυνε μετὰ ταῦτα τὸν Νοταρᾶν, διέταξε νὰ δοθῶσιν ἀνὰ χίλια ἄσπρα εἰς ἕκαστον μέλος τῆς οἰκογενείας του καὶ εἶπεν αὐτῷ. «Τὴν πόλιν ταύτην σοὶ μέλλω παρακαταθέσθαι τοῦ ἔχειν τὴν ἅπασαν αὐτῆς φροντίδα καὶ ποιήσω σε εἰς κρειττοτέραν δόξαν, παρ' ἣν εἶχες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βασιλέως, καὶ μὴ ἀθύμει.» ἐφ' οἷς ἀπέλυσεν αυτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Μαθὼν δὲ παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην τὰ ὀνόματα τῶν πολιτικῶν καὶ αὐλικῶν ὑπαλλήλων, κατέγραψεν αὐτὰ (*) καί, ἀναζητήσας ἐν τῷ στρατο-

(29) Ὁ Ἀμμερ. λέγει, ὅτι ὁ Νοταρᾶς ἐπέδωκε τῷ Σουλτάνῳ τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ὁ Δούκας ὅμως

πέζων καὶ ἐν τῷ στόλῳ τοὺς ἄνθρώπους τούτους ἐξηγόρασεν ἀπὸ σκλάβους ἀνὰ χίλια ἄσπρα δι' ἕκαστον (*).

Τὴν ἐπιοῦσαν, 30 Μαΐου, εἰσήλασε πάλιν ὁ Σουλτάνος εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεγάλου Δουκὸς, ὅστις ἐξελθὼν εἰς προϋπάντησιν καὶ προσκυνήσας εἰσήγαγεν αὐτόν.

Ὁ Σουλτάνος πλησιάσας τότε εἰς τὴν κλίνην τῆς ἀρρωστοῦσης γυναικὸς αὐτοῦ, «Χαῖρε, ὦ μῆτερ, εἶπε, μὴ λυπεῖσθε ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι. Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω.

Ἔχω ἔτι πλείονα, παρ' ὧν ἀπώλεσας τοῦ δοῦναί σοι, μόνον ὑγίαινε.»

Ἔπειτα προσήχθησαν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ μεγάλου Δουκὸς

(*) Δούκας Σελ. 302.

εἰς προσκύνησιν, ἐφ' ᾧ ἐξῆλθεν ὁ Σουλτάνος, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν πόλιν. Ἐν τοῖς ὁδοῖς ἐπεκράτει ἐκρωσιμος σιγή.

Τοὐναντίον ὅμως ἐν ταῖς οἰκίαις ἐξηκολούθει ἡ διαρπαγὴ τὰ καταχθόνια αὐτῆς ὀργια, ἀναζητούντων ἔτι τῶν περθητῶν τὰ ὑπόλοιπα, καὶ φονεύοντων ἀλλήλους ἵνα διαφύγωσι τὴν διανομήν.

Κατὰ τὴν εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ὁ Σουλτάνος πλησίον τοῦ παλατίου, καὶ εἰς τὴν θέαν τῶν ἐρήμων αὐτοῦ στοῶν ἐπῆλθον εἰς τὸν νοῦν του οἱ στίχοι τοῦ Πέρσου ποιητοῦ.

«Ἄνεμος ἐν
Ἡ ἀράχνη ἐπιτελεῖ τὴν τοῦ θυρωροῦ ὑπηρεσίαν εἰς τὰς στοὰς τῶν αὐτοκρατόρων.
Ἡ δὲ γλαὺξ ἀναῤῥάζει τὸ πολεμιστήριον ᾆσμα εἰς τὰ παλάτια τοῦ Ἀφρασιάβ.

Ἵστανται ἔτι αἱ τοῦ βασιλέως στοαὶ ὑπὸ ἀραχνῶν καὶ γλαυκῶν κατοικούμεναι καὶ Ἰουδαίων, οἵτινες ἐπὶ εὐτελεῖ χρηματίῳ εἰσάγουσι τὸν ξένον εἰς τὸ παλατίον ἢ ἀπὸ τοῦ θρικοῦ τοὺ ὁποίου λαμπρὰ θέα ἀποζημιοῖ αὐτὰ διὰ τὴν ἀηδῆ ἐπαινεῖαν ῥυπαρῶν παίδων ἢ χρωζόντων γυναικαρίων τῶν κατοικούντων Ἰουδαίων.

Ἐπίσης δὲ ἀληθῶς δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι σήμερον οἱ στοῖχοι οὗτοι τῶν Ἀφρασιαβινῶν Παλατίων εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σεράϊον τῶν Τουρκικῶν Σουλτάνων.

Ὁ ἀρχαῖος Τουρκισμὸς ὁ ἐνθρονισθεὶς ἐν Βυζαντίῳ τῇ

29 Μαΐου 1453 καὶ ἐπὶ τετρακόσια ἕτη ἄρξας αὐτόθι κατελύθη· καὶ περὶ τῶν χώρων, οἵτινες ἐγένοντο μάρτυρες τοσοῦτο καταπληκτικῶν δραμάτων. δύναται καὶ πάλιν να εἴπῃ τις.

Ἡ ἀράχνη ἀπιτελεῖ τὴν τοῦ θυρωροῦ
ὑπηρεσίαν εἰς τὰς στοὰς τῶν αὐτοκρατόρων,
Ἡ δὲ γλαὺξ ἀνακράζει τὸ πολεμηστήριον
ἆσμα εἰς τὰ παλάτια τοῦ Ἀφρασιάβ.

Πλησίον δὲ τοῦ παλατίου ἐποίησεν ὁ Σουλτάνος συμπόσιον μέγα καὶ μεθυσθεὶς ὑπὸ τοῦ οἴνου ἀνέκραξε πρὸς τὸν Κιζλὰρ Ἀγασῆ:

«Ἄπελθε ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μεγάλου Δουκὸς καὶ εἰπὲ αὐτῷ, ὁρίζει ὁ ἡγεμών, ἵνα στείλῃς τὸν υἱόν σου τὸν νεώτερον ἐν τῷ συμποσίῳ»· ἦτο δ' εὐειδὴς ὁ νέος ἄγων τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας.

Ὁ πατήρ, ἀκούσας τὴν προσταγήν, ἀπήντησεν. «Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαγωγῇ τοῦ παραδοῦναι τὸ ἐμὸν παιδίον οἰκίαις χερσὶ μιανθῆναι παρ' αὐτοῦ· κρεῖττον ἂν ἦν μοι τοῦ στεῖλαι δήμιον καὶ λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ».

Ὁ εὐνοῦχος συνεβούλεσεν αὐτὸν να μὴ ἐρεθίσῃ διὰ τῆς παρακοῆς του ταύτης τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου.

Ἀλλ' ὁ Νοταρᾶς ἀπεκρίνατο: «Εἰ βούλει λαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀπελθεῖν λαβὼν ἄπελθε. Τὸ δὲ ἐγώ σοι τοῦτο δοῦναί οἰκείῳ θελήματι, οὐ γενήσεται πώποτε.» Ταύτην φέφων τὴν ἀπάντησιν ἐπανῆλθεν ὁ ἀρχιευνοῦχος πρὸς

τὸν Σουλτάνον· ὁ δὲ διέταξεν αὐτῷ «λάβε τὸν δήμιον σύν σοι καὶ στραφεὶς ἄγε μοι τὸ παιδίον, ὁ δὲ δήμιος ἀγαγέτω τὸν Δοῦκα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ».

Ἐπέστρεψε λοιπὸν πάλιν ὁ ἀρχιευνοῦχος μετὰ τοῦ δημίου εἰς τὸν οἶκον τοῦ Νοταρᾶ καὶ ἀνήγγειλε τὴν προσταγὴν ταύτην τοῦ Σουλτάνου.

Τότε ὁ Δοῦξ ἠσπάσατο τὰ τέκνα καὶ τοῦ γαμβροῦ του Κατακουζηνοῦ ἠκολούθησε τὸν δήμιον.

Ὁ δὲ ἀρχιευνοῦχος εἰσαγαγὼν τὸν παῖδα εἰς τὸν Σουλτάνον ἔδειξεν αὐτῷ τοὺς λοιποὺς εἰς τὴν πύλην τοῦ παλατίου ἑσταμένους.

Ὁ Σουλτάνος διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῶσιν ἅπαντες. Ἀκούσας δὲ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τὴν διαταγὴν ταύτην παρὰ τοῦ δημίου, ἤρχισε νὰ θρηνῇ ἀλλ' ὁ πατὴρ ἐνεψύχωσεν αὐτοὺς λέγων. «Τεκνία, εἴδατε τὴν χθὲς ἡμέραν ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ τὰ ἡμέτερα πάντα φροῦδα γεγονότα. Ὁ πλοῦτος ἡμῶν ὁ ἀκένωτος, ἡ δόξα ἡ θαυμαστή, ἣν εἴχομεν ἐν τῇ μεγαλοπόλει, ταύτη, καὶ δι' αὐτῆς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἣν οἰκοῦσι Χριστιανοί.

Νυνὶ δὲ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ οὐκ ἐνελείπετο ἄλλο εἰς ἡμᾶς πλὴν ἡ παροῦσα αὕτη ζωή. Ἔσται δ' ἡμῖν αὕτη οὐκ ἀτελεύτητος· ὀψέ ποτε γὰρ θνῃξόμεθα. Καὶ ταῦτα πῶς;

Ὑστερούμενοι τῶν ἀγαθῶν, ὧν ὠλέσαμεν, τῆς δόξης τῆς τιμῆς, τῆς αὐθεντίας παρὰ πάντων ὀνειδιζόμενοι, καταφρονούμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι ἄχρις οὗ ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ὁ θάνατος, λαβὼν ἐκ τῶν δε ἀτίμους.

Ποῦ ὁ ἡμέτερος βασιλεύς; οὐκ ἐσφάγη χθές; Ποῦ ὁ ἐμὸς συμπένθερος καὶ σὸς πατήρ, ὁ μέγας Δομέστικος; Ποῦ ὁ Παλαιολόγος καὶ πρωτοστάτωρ σὺν τοῖς δύο υἱέσιν αὐτοῦ: οὐκ ἐσφάγησαν χθὲς ἐν τῷ πολέμῳ;

Εἴθε καὶ ἡμεῖς ἀπεθάνομεν σὺν αὐτοῖς. Πλὴν καὶ αὕτη ἡ ὥρα ἱκανή ἐστι. Μὴ πλημμελήσωμεν πλέον.

Τίς γὰρ οἶδε τὰ ὅπλα τοῦ Διαβόλου, εἰ καὶ βραδύνοντες πληγῶμεν πικρατῶν ἰοβόλων βελῶν αὐτοῦ; Νῦν τὸ στάδιον ἕτοιμον.

Ἐν ἐνόματι σοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ θανόντος καὶ ἀναστάντος ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα σὺν αὐτῷ ἀπολαυσωμεν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ.

Ἀφοῦ δὲ διὰ τῶν λόγων τούτων ἐστήριζε τοὺς νέους, εἶπε πρὸς τὸν δήμιον «Ποίησον τὸ κελευσθέν σοι, ἀρξάμενος ἀπὸ τοὺς νέους». Ἐνῷ δὲ οὗτος ἀπεκεφάλιζεν αὐτούς, ὁ Νοταρᾶς ἔλεγεν. «Εὐχαριστῶ Σοι, Κύριε δίκαιος εἶ, Κύριε:»

Ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν δήμιον, Ἀδελφέ, εἶπε, δός μοι ὀλίγην ἀνοχὴν τοῦ εἰσελθεῖν καὶ προσεύξασθε εἰς τὸ παρακείμενον ἐκκλησίδιον, «καὶ ἁροῦ προσηυχήθη ἐκαρκτομήθη ὑπὸ τοῦ δημίου καὶ αὐτός. Αἱ τρεῖς κεφαλαὶ ἐπεδείχθησαν τῷ Σουλτάνῳ, τὰ δὲ σώματα ἔμειναν ἄταφα.

Ὁ Νοταρᾶς λοιπὸν ἐπέζησεν, ἵνα ἴδῃ ἐκπληρωθεῖσαν τὴν εὐχήν, ἣν ἄλλοτε ἐξέφρασε «Κρειττότερόν

ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιόλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατιτικήν». Ἡ εὐχὴ ἐπληρώθη καὶ ἤδη εἶπε, λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ «Δίκαιος εἶ Κύριε». (30) (*)

Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἐξερρίπτησεν ἅπασαν τοῦ Σουλτάνου τὴν ἀγριότητα, καὶ ὑπό τε τοῦ οἴνου καὶ τῶν εἰσηγήσεων ξένου τινὸς (Γάλλου), οὗτινος τὴν θλγατέρα εἶχεν ἐν τῷ γυναικωνίτῃ αὐτοῦ, παροξυνόμενος, διέταξε νὰ φονευθῶσιν ὡσαύτως ἅπαντες οἱ Μεγιστάνες, οὓς τὴν προτεραίαν εἶχεν ἐξαγοράσει. Ἐκλέξας δὲ ἐν ταῖς οἰκογενείαις αὐτῶν ἅπαντας τοὺς καλοὺς νέους καὶ νέας παρέδωκεν αὐτοὺς τῷ Κιζλὰρ-Ἀγασῇ διὰ νὰ τοὺς ἐγκλείσῃ ἐντὸς τοῦ χαρεμίου.

(*) Δούκας Σ, 203—205, Φραντζ. Σ. 29—293. Χαλκοκονδ. Βιλ. Η'.

(30) Ὁ Φραντζῆς διηγεῖται τὴν συνέντευξιν ταύτην παντάπασιν διαφοροτρόπως. Ὁ δὲ Ammer ἐδοκίμασε νὰ συμβιβάσῃ τοὺς δύο τούτους ἱστορικούς. Οἱ ἀναπληρωταὶ ὅμως τοῦ le Beau παραμορφώνουσι ἀπρεπέστατα τὸς τῶν συγχρόνων ἐκθέσεις. Ἡ ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ περιγραφὴ τῆς σκηνῆς ταύτης τοσοῦτον ἀντιφάσκει πρὸς τὴν τοῦ Δούκα, ὥστε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο (αὐτόπτης τῆς σκηνῆς οὔτε ὁ εἷς ἦτον, οὔτε ὁ ἕτερος) εἶχεν ὅλως ἐσφαλμένας πληροφορίας. Καὶ εἶναι μὲν τῷόντι δύσκολον ν' ἀποφρασίσῃ τις ὁπότερος αὐτῶν ἔχει δίκαιον· διότι ἀμφότεροι, ὅ τε Δούκας καὶ ὁ Φραντζῆς, τοσοῦτόν εἰσι δίκαιοι ἱστορικοί, ὥστε δὲν δύναταί τις

Τότε ἀπεκεφαλίσθησαν ὅ τε Βενετὸς πρόξενος Ἱερώνυμος Μηνῶτος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος, ὅ τε Ἱσπανὸς πρόξενος Πέτρος Ἰουλιανὸς καὶ οἱ δύο αὐτοῦ υἱοί. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι Βενετοὶ κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσωσι βραδύτερον τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἐπὶ βαρυτάτοις λύτροις (*)

νὰ κατηγορήσῃ αὐτοὺς ὡς ἐπίτηδες ψευδομένους. Ἐὰν ὅμως ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἡ τοῦ Σουλτάνου ἐπίσκεψις ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νοταρᾶ κατὰ Δούκαν συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν τῆς προτεραίας συνέντευξιν αὐτῶν, καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος κατὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην, καθὼς διηγεῖται αὐτὴν ὁ Φραντζῆς, ἐπιπλήττει τὸν Νοταρᾶν δι' ὅλως ἀνυπόστατα πράγματα, ἀναγκαζόμεθα νὰ προτιμήσωμεν τὴν ἔκθεσιν τοῦ Δούκα (α). Διότι ὁ Νοταρᾶς εἰς πολλὰς ὑποπεσὼν πλάνας, ἐδείχθη ὅμως ἐν παντὶ φιλόπατρις.

Ἐπολέμησεν, ὑπερασπιζόμενος τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ θέσιν, οὐχ ἧττον ἀνδρείας τῶν ἄλλων, ἀπέκρουσε πολλάκις τοὺς ἐχθροὺς καὶ τότε μόνον ἀφῆκε τὴν θέσιν του, ὅτε πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις οὐδὲν ἕτερον ἤθελεν εἶναι ἢ καθαρὰ ἀπόνοια. Ὅτι δὲ δὲν ἐφονεύθη μαχόμενος, τοῦτο δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔγκλημα αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ τέλους τοσοῦτον ἀπέδειξεν, ὅτι οὐδόλως ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον.

(Ὁ δὲ γνωστὸς, ἡμῖν Λιμαρτῖνος θέλων νὰ δικαιολογήσῃ

(α) Σημειωτέον ὅτι ὁ Φραντζῆς εἶχε πρὸ πολλοῦ προσωπικόν τι πάθος κατὰ τοῦ Νοταρᾶ ἴδε περὶ τούτου Φραντζῆ χρονικὸν Βιβλ. Γ. κεφ. Β. καὶ παράβαλε τοῦτο πρὸς τὴν περιγραφὴν τῆς σκηνῆς ταύτης ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος, Βιβλ. Γ'. καὶ Θ'.

Σ. Μ.

Ἡ λεηλασία τῆς Πόλεως διήρκεσε τρεῖς ἡμέρας, ὁ στολος καὶ ὁ στρατὸς ἀπῆλθον ἀπείρους κομίζοντες θησαυροὺς, καὶ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἤρξατο ὁ Σουλτάνος διατάττειν τὰ περὶ ἐνοικιασμοῦ καὶ τῆς διοικήσεως τῆς νέας τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους πρωτευούσης, τὸν διορισμὸν νέου Πατριάρχου, τὴν εἰς Τσαμία μεταβολὴν τῶν ὡραιοτέρων ἐκκλησιῶν, τὴν ρύθμησιν τῶν πραγμάτων τοῦ Γαλατᾶ (παραδοθέντος τῇ 30 Μαΐου), τὴν οἰκοδομὴν νέων ἀνακτόρων, τὴν ἀνόρθωσιν τῶν τειχῶν, ἅτινα ὅμως πάντα παραλείπομεν ἐνταῦθα (καθὸ ἀλλότρια τοῦ προκειμένου).

Ἀνέκαθεν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς, ὅσοι ἐπραγματεύθησαν περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, νὰ ζητῶσιν ἅπαντες ν' ἀποδείξωσίν, ὅτι τὸ κράτος τοῦ ὑπέστη τὴν προσήκουσαν αὐτῷ τύχην, χωρὶς δὲ νὰ λησμονῶσι καὶ τοὺς γενναίους τῆς

καὶ ἐνταῦθα τὴν διαγωγὴν τοῦ γεναιόφρονος ἥρωός του Σουλτάνου πίπτει εἰς γελοίους καὶ μωρὰς παραλογισμούς. Εἰξεύρετε διατί ἐφόνευσεν ὁ Σουλτάνος τὸν Νοταρᾶν; Ἀκούσατε τὸν λογικὸν ἄνθρωπον Λιμαρτῖνον. «Διότι ἀρνοῦ συνελήφθη αἰχμά-

πόλεως ὑπερμάχους, εἰς οὓς ἀποδίδουσιν ἐν παρόδῳ μικρόν τινα ἔπαινον.

Ἀλλ' ἐπιχαίροντες ἔπειτα ἐπιφέρουσιν, ὅτι ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσις διέδωκεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ· διότι οἱ φυγάδες Ἕλληνες κατέστησαν γνωστοὺς εἰς τὴν λοιπὴν Χριστιανοσύνην τοὺς φιλολογικοὺς αὐτῶν θησαυρούς.

Ἀλλ' αἱ σκέψεις αὗται καὶ θεωρίαι εἰσὶ τὰ μέγιστα ἐσφαλμέναι, πολλάκις ἀπέδειξεν ἤδη ὁ εὐφυὴς Φλαμεράθερ.

λωτος καὶ ἐσυγχωρήθη, δὲν ἠσύχαζεν, ἀλλὰ συνώμοττε κατὰ τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν λοιπῶν αἰχμαλωτισθέντων εὐγενῶν κα μετὰ τῶν Εὐρωπαίων (διὰ τοῦ τηλεγράφου βιβαίως).

Ἀλλ' ἄνθρωπε, τὰ πράγματα, εἰσὶ φυσικῶς ἀδύνατα διότι ὁ Νοτορᾶς μέχρι τῆς 10 ὥρας τῆς 29 Μαΐου ἐμάχετο κατὰ τῶν Τούρκων ὑπὲρ τῆς πατρίδος του Ἀλωθείσης δὲ ταύτης συνελήφθη αἰχμαλωτος, φέρων ἔτι ἀνὰ χεῖρας αἱμόφυτα τὰ Τουρκοφόνα ὅπλα του καὶ ὡς τοιοῦτος ἐσυγχωρήθη μὲν, ἐκρατήθη δὲ περιορισμένος ἐν τῷ πύργῳ του χωρὶς νὰ ἦνε δυνατὸν νὰ ἴδῃ ἄλλους κατὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην, ἢ μόνον τὴν ἐν τῷ πύργῳ ἀσθενοῦσαν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του, ὅσων ἐφείσθη ὁ Ἄρης καὶ εἰκοσιτέσσαρας περίπου ὥρας μετὰ ταῦτα, ὡς γνωστὸν ἀπάγεται μετὰ τῶν τέκνων του εἰς σφαγήν. Διατί; Ὁ Λαμαρτῖνος ἔχει ἑτοίμην τὴν ἀπάντησιν, διότι κατεγίνετο εἰς συνωμοσίας κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἰδοὺ λογική. Ἕτερος δὲ ἡμέτερος φεῦ Λαμαρτῖνος ἐν τῷ μεγάλῳ ζήλῳ αὐτοῦ τοῦ νὰ δικαιώνῃ πανταχοῦ οὐ μόνον τὰς παρούσας, ἀλλὰ καὶ τὰς παρελθούσας πράξεις τῶν φυλτάτων αὐτῷ Τούρκων, ἰδοὺ τί

Οἱ ὡς ἀνωτέρω δοξάζοντες συγχέουσι τοὺς ἱστοριογράφους τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μὲ τὸ κράτος αὐτό, καὶ ἐκλαμβάνουσι τὰς ἰδέας τούτων ὡς ἰσοδυναμούσας μὲ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ὅλης πολιτείας ὀντότητα.

Σκεπτόμενοι δὲ περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, ὡς περὶ πραγμάτων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἐξάγουσι τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τύχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο δικαία.

Πλεῖστα ἐγράφησαν περὶ τῶν θεολογικῶν ἐρίδων τῆς αὐλῆς, περὶ τοῦ ἀγρίου αὐτῆς πολιτεύματος κατὰ τῶν νενικημένων αἱρετικῶν, στασιαστῶν καὶ ἐχθρῶν περὶ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ ἐν τῇ κυβερνήσει κράτους τῶν εὐνούχων. τῆς διαιρέσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ πλείστων ἄλλων παρομοίων πραγμάτων.

λέγει περὶ τῆς σκηνῆς ταύτης. «Ἡ τοῦ Δούκα διήγησις ἔχει τι ἀσυμβίβαστον ὡς πρὸς τὴν γνωστὴν (;) ἄλλως τοῦ Μεχμὲδ μεγαλοψυχίαν, ὅτι, μάλιστα οὐχὶ μόνον τῆς ζωῆς τοῦ Δουκὸς ἐφείσθη τὸ κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ καὶ προσωπικῶς ἐπεσκέφθη καὶ παρηγόρησε τὴν μητέρα του (γράφε συζυγόν του) ἀσθενοῦσαν. Ἕπεται ἄρα ὅτι ἡ διεβλήθη ὑπὸ τοῦ Σαριτζᾶ-πασᾶ, ὡς δρασμὸν δῆθεν μελετῶν, ὡς λέγεται, (ὑπό τίνος ;) ἡ σκοπὸς τοῦ κατακτητοῦ ἦτο νὰ ἐξαλείψῃ πρόρριζον τὴν Ρωμαϊκὴν εὐγένειαν κτλ.» (Ἴδε Σκαρλάτου Βυζαντίου ἡ Κωνσταντινούπολις Κεφ. Η'. ἐν λέξει Ἀβράτ παζάρ. Εἰς τοιούτους μωρούς παραλογισμοὺς ὑποπίπτουσι πάντες, ὅστοι ἔχουσι τὴν κοιλίαν αὐτῶν a la Δημάδην τὸν ῥήτορα πολλῷ μᾶλλον ἀνεπτυγμένην ἢ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν καρδίαν ὁ Μ.

Ἀλλ' ὅμως ταῦτα λέγοντες λησμονοῦσιν, ὅτι θεολογικαὶ ἔριδες οὐ μόνον ἐν Βυζαντίῳ. ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην διηνεκῶς συνέβαινον, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς ἡττωμένους αἱρετικοὺς, στασιαστὰς καὶ ἐχθροὺς ὠμότητες δὲν ἀσχημίζουσι μόνην τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορίαν ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν κατὰ τῶν μεσαιῶνα, ὅτι ἡ διαφθορὰ καὶ τὸ τῶν εὐνούχων κράτος δὲν ἐπενοήθη κατὰ πρῶτον ἐν Βυζαντίῳ, ἀλλ' ἦτο κληροδότημα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅτι αἰτία τῆς διαιρέσεως τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἦτο μόνη ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἥτις διαφυλάττει ἄχρι τῆς σήμερον ἡμέρας ἀνναλλοίωτον τὸ Ἀποστολικὸν καὶ Νικαϊκὸν δόγμα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἄνευ προσθήκης τινὸς καὶ ἄνευ ἀφαιρέσεως.

Λησμονοῦσι πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ συντήρησις καὶ κατάλυσις τῶν πολιτειῶν οὐδόλως ἐξαρτᾶται ἀπὸ θεολογικῶν ἐρίδων, ἀπὸ διεφθαρμένης διοικήσεως ἀπὸ ὠμοτήτων πρὸς ἡττωμένους.

Πάντα ταῦτα συνέβησαν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ οὐδὲν ἧττον ἢ ἐν Βυζαντίῳ· καὶ ὅμως τὰ κράτη ἐκεῖνα εἰσὶν ἄχρι τοῦδε ἰσχυρὰ καὶ ἀκμαῖα.

Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράκος συνέβη τὸ αὐτὸ, ὅπερ καὶ εἰς τὸ Καλλιφικὸν μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν δὲ ἐν τῇ Δύσει. Δὲν ἠπί-

σταντο δηλαδὴ ταῦτα, διὰ συγκεντρώσεως τῆς διοικήσεως καὶ συνταυτίσεως τῶν συμφερόντων νὰ συσφίγξωσι τὸν σύνδισμον τῶν ἀνηκουσῶν αὐτοῖς χωρῶν καὶ νὰ ἐμποδίσωσιν ἀποχρώντως τὴν κεντρόφυγα τῶν ἐπαρχῶν ροπήν,

Πρὸς τούτοις δὲν ὑπάρχουσι σχέσεις τινὲς παρὰ φύσιν, αἵτινες εἶνε ἀδύνατον νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ πολὺ ἡνωμέναι· διότι οὔτε ἡ γεωγραφικὴ τῶν χωρῶν θέσις νὰ ἀλλοιωθῇ, οὔτε ἡ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος διαφορὰ διὰ διοικητικῶν μέτρων ν' ἀφαιρεθῇ δύναται.

Τὰ δὲ τρία ἠρημένα κράτη περιεῖχον ἐν τῇ ἀχανεῖ αὐτῶν ἐκτάσει πολλὰς τοιαύτας παρὰ φύσιν σχέσεις.

Ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Ἰνδία δὲν ἠδύναντο ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ διαμείνωσιν ὑποτεταγμέναι εἰς τὸ Καλιφάτον τοῦ Βαγδατίου, οὐδ' ἡ Μεσοποταμία καὶ ἡ μεσημβρινὴ Ρωσία εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κρατος, οὐδ' ἡ Ἰταλία καὶ Φιφλανδία εἰς τὸ Γερμανικόν.

Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεωριῶν τούτων δὲν ἀνήκε ἐνταῦθα διότι δὲν γράφομεν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ἀποκρούω ὅμως τὴν ἐπιχαιρέκακον ἰδέαν τῶν ἱστορικῶν ὅτι δῆθεν ἡ πτῶσις τοῦ κράτους τούτου ὠφέλησεν.

Ἡ Εὐρώπη μάλιστα οὐδεμίαν βεβαίως εἶχεν ἀφορμὴν νὰ χαίρῃ· διότι ἀπὸ τοῦ 1453 ἔτους ἐνεθρονίσθη ἐν

τῷ προπυργίῳ αὐτῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀρχαῖος Τουρκισμός,

Οὐδ' ὑπάρχει ἐν τῇ Εὐρώπῃ κράτος τὸ μὴ παθὸν τὰ πάνδεινα ἐν τῷ διαστήματι τῶν τετρακοσίων τούτων ἐνιαυτῶν, εἴτε ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν πολέμων κατὰ ξηρὰν, εἴτε ἀπὸ τῶν Τούρκων πειρατῶν κατὰ θάλασσαν.

Ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφερεν εἰς τὴν Εὐρώπην Ἕλληνάς τινας γραμματικοὺς καὶ Ἑλληνικὰ χειρόγραφα, τοῦτο εἶνε τῇ ἀληθείᾳ λίαν εὐτελὴς ἀποζημίωσις διὰ τὰς μεγάλας ἐκείνας συμφορὰς· καὶ πρὸς τούτοις οὐδ' ἔχεται ἀληθείας ἡ ἀξίωσις αὕτη.

Ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἠφανίσθησαν τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ νικητοῦ καὶ τοῦ σμήνους ἐκείνου τῶν βαρβάρων πορθητῶν καὶ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας τὰ πάντα διὰ παντὸς ἐξηφανίσθησαν.

Τρὶς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐξήτασα τὰ ἐν τῷ Σεραίῳ Ἑλληνικὰ χειρόγραφα καὶ οὐδὲ ἓν εὕρον ἔργον ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Παιλαιολόγων.

Ὅ,τι ἔρθασεν εἰς τὴν Εὐρώπην, διεβιβάσθη αὐτότε πρὸ τῆς ἁλώσεως.

Ἐὰν δὲ τὰ ἔργα ταῦτα ἐγένοντο προσιτὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην, τοῦτο ὀφείλεται βεβαίως οὐχὶ εἰς τὸν Μωάμεθ Β'. ἀλλ' εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους οἵτινες κατέστησαν ἐν Βενετίᾳ ἐν Βατικανῷ καὶ ἐν Παρισίοις τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Γουτεμβέργου χρήσιμον πρὸς τὴν διάδοσιν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων.

Ὁ θάνατος τοῦ Νοταρᾶ

Τελευταῖον ὑπάρχουσιν ἔτι ἄνθρωποι, οἵτινες ἀνακαλύπτουσιν ἐντῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἁγίου Τάρου ἁλώσει τὴν ἐνέργειαν τῆς Θείας Προνοίας, μὴ αἰδούμενοι νὰ καθιστῶσιν οὕτω τὴν Θεότητα συμμέτοχον τῶν ἁμαρτημάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς.

Ἀλλὰ ἡ ὑγιὴς ἀνθρωπίνη διάνοια δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκμετεωρισθῇ μέχρι τοιούτων φαντασιοκοπημάτων, καὶ μάταιον ἤθελεν εἶσθαι νὰ κατατρίβῃ τὸν καιρὸν εἰς τῶν τοιούτων ληρημάτων τὴν σπουδαίαν ἀνασκευήν.

Ὅ,τι πάσχουσιν ἅπαντα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὸ αὐτὸ ἔπαθε καὶ ἡ ἱστορία τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Περιελθοῦσα δηλαδὴ καὶ αὕτη εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ, ἐκοσμήθη μὲ πολλὰ ἐπεισόδια καὶ μύθους.

Ἀλλ' ὁ ἱστοριογράφος οὐδόλως εἰς ταῦτα προσέχων, ἁπλῶς μόνον νὰ ὑποδείξῃ αὐτὰ ὡς τοιαῦτα δύναται.

Ὡς σπουδαιότατον δ' ἐπεισόδιον τῆς πολιορκίας ταύ-

της ἀναφέρουσιν ἅπαντες οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Δερβίση Ἀκ Σεμσεδδὶν ἀνεύρεσιν τοῦ τάφου τοῦ Ἐγιούπ.

Ἑβδομος Ἐγιοὺπ Ἀνσαρῆς σημαιοφόρος ὤν, ὡς λέγεται, τοῦ προφήτου Μωάμεθ, παρευθεὶς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων δευτέραν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφονεύθη κατ' αὐτὴν καὶ ἐτάφη ἐντὸς δάσους τινὸς πλησίον τῆς πύλης Ἐγρὶ καπού.

Ὁ δὲ Σουλτὰν Μεχμὲτ Β' (*) ἔθλογ οκκεξ ιμ -διήγησις, ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἤρξατο ν' ἀποδειλιᾷ, διέταξε τὸν Δερβίσην Ἀκ Σεμσεδδὶν ν' ἀνεύρῃ τὸν τάφον τοῦ Ἐγιούπ. Ἡ δ' εὐτυχὴς ἐκτέλεσις ταύτης τῆς pia fraum ἀνερρίπισε τὰ μέγιστα τὴν ἐκλείπουσαν ἤδη τόλμην καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν Τούρκων καὶ συνετέλεσεν οὕτως οὐχ' ἥκιστα εἰς κυρίευσιν τῆς πόλεως.

Τοιαῦτά τινα λοιπὸν περιέχουσιν αἱ μετὰ κριτικῆς γεγραμμέναι ἱστορίαι. Ἀλλ' εὐκόλως ἀποδεικνύεται, ὅτ οὔτε ἡ «εὐσεβὴς ἀπάτη», οὔτε ἡ τοῦ ἀληθινοῦ τάφου ἀνεύρεσις συνέβη κατὰ τὴν πολιορκίαν.

(*) Οἱ Ὀθωμανοὶ ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα Μωάμεθ μόνον εἰς τὸν προφήτην αὐτῶν. Ὁ κατακτητὴς λοιπὸν καλεῖται κυρίως Μεχμέτ. Ἡμεῖς δὲ μετεχειρίσθημεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὸ ὄνομα Μωάμεθ Β', ὡς κοινότερον οὕτω καλουμένου τοῦ Σουλτάνου τούτου παρ' ἡμῖν.

Σ. Μ.

Πρῶτον: διότι οὐδεὶς οὔτε αὐτόπτης οὔτε σύγχρονος ποιεῖται μνείαν τοῦ συμβεβηκότος τούτου, ὅπερ βεβαίως οὐδὲν ἀποδεικνύει.

Δεύτερον: διότι καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Φερεδοὺν Βέη διατηρηθεῖσι τέσσαρσι νικητηρίοις ἐγγράφοις τοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ πρὸς τὸν Σερίφην τῆς Μέκκας, τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου (δύο ἔγγραφα) καὶ πρὸς τὸν Σάχην τῆς Περσίας καὶ ἐν ταῖς ἀπαντήσεσι τούτων, οὐδεμία γίνεται μνεία τοῦ μυθολογήματος τούτου, ἂν καὶ ἡ πρὸς τὸν Σερίφην τῆς Μέκκας ἐπιστολὴ παρεῖχε βεβαίως τὴν προσφορωτέραν εὐκαιρίαν πρὸς τοῦτο.

Ἡ σιωπὴ δὲ αὕτη, ἣν αἱ ἐγκύκλιοι αὗται τοῦ Σουλτάνου τηροῦσι περὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ τάφου τοῦ Ἐγιούπ, ἐπαυξάνει ἔτι μᾶλλον τὰς ὑπονοίας ἡμῶν, ὅταν βεβαιωθῶμεν, ὅτι καὶ αὗται δὴ αἱ ἐγκύκλιοι φέρουσι καταφανῆ τὰ ἴχνη μεταγενεστέρας καὶ νόθου συντάξεως (1)· διότι

---

(1) Ἐν τῇ πρὸς τὸν Σερὶφ τῆς Μέκκας ἐγκυκλίῳ ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἑξῆς ἐν σελ. 233 ἐπεκοσμήσαμεν τῷ ἡμετέρῳ εὐγενεῖ ὀνόματι καὶ τὰς δραχμὰς καὶ τὰ χρυσᾶ νομίσματα (Dirhen, Dinare) Διὰ τοῦ Χοτζιὰ Χατζῆ Μεχμὲτ-ἐλ Ζεϊτούνη πέμπομεν ἡμῖν δῶρον 2000 γνήσια σωστὰ φλωρία ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ καὶ καλῆς ἀξίας, ἅτινα ἐλάβομεν ἐκ τῶν λαφύρων. Πρὸς τούτοις 7000 ἕτερα φλωρία, ἵνα διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς· ἤγουν 2000 εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ προφήτου, 1000 εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Κιαμπὲ καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἰς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Μέκκας καὶ Μεδινᾶς. Δι' ἑτέρου ἐγγράφου πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου εἰδοποιεῖται οὗτος ὅτι ὁ Μεχμὲτ Β'. ἀποστέλλει διὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς συνο-

ὅταν ἀποφασίσῃ τις νὰ ψευδογραφήσῃ ἱστορικὰ ἔγγραφα, τίποτε δὲν σημαίνει τότε ἓν ψεῦδος ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον. διὰ ταῦτα λοιπὸν παρεσιώπησα παντελῶς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο.

Ἐν ἔτει 1846 ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὸν

δίας τὸν Χατζῆ Μεχμὲτ ἐλ Ζεϊτούνη, κομίζοντα εἰς τὸν Σερὶφ τῆς Μέκκας καὶ τοὺς ἐνδεεῖς τῶν δύο ἱερῶν πόλεων πολλὰ φλωρία ἐκτετυπωμένα διὰ τῆς λαμπρᾶς καὶ νέας Σουλτανικῆς σφραγῖδος. Ὁ δὲ Σερὶφ τῆς Μέκκας βεβαιοῖ ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ τὴν παραλαβὴν καὶ διανομὴν τῶν 9000 φλωρίων, καὶ προσαγορεύει τὸν Μεχμὲτ Β'. «Σουλτάνον τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Σουλτάνων». Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι αἱ ἐγκύκλιοι αὗται εἰσὶ ψευδώνυμοι, πολλὰ μετὰ ταῦτα ἔτη γραφεῖσαι διότι οἱ κυρίαρχοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, φέροντες πρότερον μόνον τὸν τίτλον Ἐμίρης, παρέλαβον βραδύτερον τὸν τίτλον Σουλτάνος μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Οὐζοὺν Χασὰν ἐν ἔτει 1473, ὅπερ διέφυγε βεβαίως τὴν προσοχὴν τοῦ ψευδογράφου τῶν ἐγκυκλίων. Ἡ λέξις φλωρίον ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ florin καὶ τοῦ Ἰταλικοῦ fiorino παραγωμένη ἦτο βεβαίως ἀκατάληπτος εἰς τὸν Σερὶφ τῆς Μέκκ. Ἀντὶ δὲ τῆς λέξεως φλωρίον ἔπρεπεν, ὡς οἰκός, ἐν ἐπιστολῇ Ἀραβιστὶ γεγραμμένῃ, νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Σουλτάνος τὴν Ἀραβικὴν λέξιν Ντινάρ. 3) Ἐκ τῶν χρυσῶν νομισμάτων, ἅτινα ἔκοψε δηθεν ὁ Σουλτάνος λαφύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲ ἓν ἄχρι τοῦδε εὑρέθη, ἐνῷ τὰ ἀρχαῖα νομίσματα πάντων τῶν Σουλτάνων ἀπὸ τοῦ Ὀρχάνους συχνὰ ἀπαντῶνται ἐν Τουρκίᾳ

Εἶνε λοιπὸν λίαν βέβαιον ὅτι τὰ φλωρία ταῦτα χρυσᾶ νομίσματα, φέροντα τὸν τίτλον Σουλτάνος, δὲν ἤθελε βεβαίως τολμήσει ν' ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύ-

τίτλον· «Ταρὶχ μουντεχεβατὶ Ἐλβιᾶ Τσελεπῆ» σύγγραμμα ἐξ 143 σελίδων 8ον, τὸ ὁποῖον μετὰ πάσης σπουδαιότητος ἀξιοῖ, ὅτι περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βοσπόρου· καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ βιβλίον εἶνε πλήρης συλλογὴ πασῶν τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βοσπόρου Τουρκικῶν παραδόσεων.

Ἔχει δὲ ὡς τοιοῦτον τὸ βιβλίον τοῦτο μεγάλην ἀξίαν, διότι ἐξ αὐτοῦ καταμανθάνομεν τὸν γνήσιον καὶ ἐθνικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Τούρκων καὶ μάλιστα πολλῷ

πτου, ὅστις ἦτον ἡ κοσμικὴ κεφαλὴ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. δὲ οὗτος ἡ κοσμικὴ κεφαλὴ τοῦ Ἰσλαμίσμοῦ, διότι διαμένων ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Καλίφης, ὁ νόμιμος διάδοχος τῶν Καλιφῶν τοῦ Βαγδατείου περιεζώνειε, τὸν Σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου τὸ ξίφος διὰ τῆς περιζώσεως, δὲ ταύτης, ἰσοδυνάμου οὔσης τῆς παρ' ἡμῖν στέψεως, ἐδικαιοῦτο οὗτος καὶ μόνος νὰ φέρῃ τὸν τίτλον Σουλτάνος ἀπαραλλάκτως, καθὼς Κάρολος ὁ Μέγας ἐγένετο κεφαλὴ τῆς Χριστιανωτύνης διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα στέψεως αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ Ὁ δὲ Σερίφης τῆς Μέκκας, ὑποτελὴς ὢν τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, οὐδέποτε ἤθελε τολμήσει ν' ἀπολαλέσῃ τὸν κυριάρχην τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους «Σουλτάνον τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Σουλτάνων.»

Ἵνα ἐννοήσῃ ταῦτα ὁ ἀναγνώστη, ἂς ὑποθέσῃ, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας π. χ. Φερδινάνδος κυριεύσας τὴν Γρανάδαν τυπώνει ἐκ τῶν λαφύρων Νεαπολεόνεια μὲ τὸν τίτλον «Αὐτοκράτωρ τοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους» καὶ ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν πέμπει δῶρον εἰς τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης διὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, τὸν ὁποῖον παρακαλεῖ νὰ διευθύνῃ καὶ τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὸ δῶρον εἰς τὴν Ρώμην.

ἐντελέστερον ἐξ αὐτοῦ ἢ ἐκ τῶν πομποδῶν ἐπισήμων κυβερνητικῶν ἐγγράφων καὶ τῶν ἐκθέσεων ἀδαῶν περιηγητῶν.

Βιβλία τοιαῦτα, οἷον τοῦ Ἐλβιᾶ Τσελεπῆ, ἀποτελοῦσι τὴν διασκέδασιν καὶ ψυχαγωγίαν πάντων τῶν χαρεμίων καὶ τῶν συναναστροφῶν τῶν Τούρκων, οἵτινες, ὡς γνωστόν, ἅμα δύσαντος τοῦ Ἡλίου, ἀποκλείονται ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ σόσμου.

Τοιούτων λοιπὸν βιβλίων εἶνε ἀναγκαία ἡ μετάφρασις καὶ ἀνάγνωσις. ἂν θέλομεν νὰ μάθωμεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ.

Ἔχει δὲ ὁ Ἐλβιᾶ Τσελεπῆς καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ἐντὸς τοῦ βορβόρου τῶν μωρολογημάτων του ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ἱστορικοὶ μαργαρῖται κεκρυμμένοι, οἵτινες ἀξίζει νὰ ἐκζητηθῶσι καὶ νὰ ἐκτιμηθῶσι.

Μεταφράζω ἐνταῦθα τὸ κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς πολιορκίας καὶ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως

« Ἀφοῦ ὁ Σουλτάνος Μεχμέτ ἔγεινε ἀπόλυτος μονάρχης, ὠχύρωσε τὰ ὅρια τοῦ κράτους του, ἐκυρίευσε πολλὰ φρούρια καὶ ᾠκοδόμησε κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον δύο φρούρια, δι' ὧν διεκόπη ἡ εἰς Κωνταντινούπολιν εἰσαγωγὴ τῶν ζωοτροφιῶν.

» Ὅθεν οἱ ἄπιστοι φωνάζοντες « Ἀμάν, ὦ ἐκλεκτὲ τοῦ οἴκου Ὀσμάν, παρεκάλουν νὰ τοῖς δοθῇ εἰρήνη. »

» Ὁ δὲ Μεχμὲτ ἔκλεισε τότε μετ' αὐτῶν εἰρήνην ὑπὸ τοὺς παρὰ τοῦ Σουλτὰν Βεγιαζὴτ Ἰλδερὶμ προτεθέντας ὅρους· δηλ. νὰ λαμβάνωσιν οἱ Μουσουλμάνοι τὸ δέκατον τῶν προϊόντων ἐξ ὅλων τῶν κήπων καὶ τῶν ἀμπελώνων, οἱ δὲ ἄπιστοι νὰ μὴ ἔχωσι τὴν ἄδειαν νὰ κόπτωσιν ἐξ αὐτῶν οὐδεμίαν σταφυλήν, πρὶν ἢ ἀποδώσωσι πρότερον εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ δέκατον.

» Μετὰ παρελευσιν ὅμως τριῶν ἐτῶν ἔκοψαν οἱ ἄπιστο σταφυλὰς ἐκ τῶν παρὰ τὸ Ῥούμελι Χισὰρ κήπων πρὶν δώσωσι τὸ δέκατον.

» Κατὰ τὴν περίστασιν δὲ ταύτην οἱ ἀμπελουργοὶ ἦλθον μετὰ τῶν δεκατιστῶν εἰς ῥῆξιν, καθ' ἣν εἷς ἢ δύο πιστοὶ ἐφονεύθησαν.

» Τὸ συμβὰν τοῦτο ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Σουλτάνον Μεχμὲτ Χὰν ὡς παραβίασις τῶν συνθηκῶν· ἡ δὲ μεγάλη αὐτοῦ ψυχὴ ἐθεώρησε την παρασπόνδησιν ταύτην ὡς θείαν χάριν καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινου πόλεως δ' ἑνὸς στρατοῦ, τὸν ὁποῖον οὐδ' ἡ γῆ ὅλη ἠδύνατο νὰ τὸν φέρῃ.

» Καθὼς διηγοῦνται οἱ Ἕλληνες ἱστοριογράφοι, ἐξεκίνησεν ὁ Σουλτὰν Μεχμὲτ ἐν ἔτει 857 τῆς Ἐγείρας (1453 μ. Χ.) ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ὁδηγῶν ἓν στράτευμα ἄπειρον ὡς ἡ θάλασσα.

» Φθάσας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν κατεσκήνωσεν ἀπέναντι τῆς πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως.

» Πολλαὶ χιλιάδες στρατιωτῶν τῆς Ἀνατολῆς διαβάντες εἰς Εὐρώπην παρὰ τὴν Καλλίπολιν, ἦλθον ὡσαύτως εἰς

Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ Ἑπταπύργιον. Στρατιῶται τοῦ Ἰσλὰμ ἦλθον ἐπίσης ἐκ Τοκάτ, Σιβάς, Κεμάχ, Ἐρζερούμ, Τζανίκ. Βαϊβοὺρτ καὶ Τραπεζοῦντος (τὰς πόλεις ταύτας εἶχε κυριεύσει πρότερον ὁ Μεχμὲτ παρὰ τοῦ Οὐζοὺν χασάν).

»Οὗτοι διαβάντες τὸν Βόσπορον ἐστρατοπέδευσαν ἐπὶ τοῦ Ὄκ Μεϊδανί.

»Τότε λοιπὸν τὰ Ἰσλαμικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκησαν μὲ τὴν Κωσταντινούπολιν ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς ξηρᾶς, ὅπου κατεσκεύασαν χάνδακας, ὑπονόμους καὶ προχώματα τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ὅμως μέρη τῆς πόλεως ἔμειναν ἐλεύθερα.

»Τοῦτο ἐλύπει τὸν κατακτητήν.

»Εὑρίσκοντο τότε παρ' αὐτῷ 77 θεοσεβεῖς (Δερβίσαι), ἐν οἷς ὁ Ἄκ Σεμσεδδίν, ὁ Μολλὰ Κιουρανῆ, ὁ Ἐμὶρ Βουχαρῆ ὁ Μολλὰ Φεναρῆ, ὁ Τζιὲπ Ἀλῆ, ὁ Ἀνσὰρ Δεδέ, ὁ Μολλᾶ Βουλάχ, ὁ Ἀφιὰδ Δεδέ. ὁ Χορὸς Δεδέ, ὁ Τσιασλῆ Δεδέ, ὁ Σὲχ Ζινδανὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι Δερβίσαι οἵτινες εἶχον προσφέρει τὴν ὑπηρεσίαν των τῷ Σουλτάνῳ.

»Ἅπαντες οὖν οἱ Οὐλεμάδες καὶ εὐσεβεῖς συνελθόντες ἐκήρυξαν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅτι ἕκαστος πιστὸς ὀφείλει νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἁγνισμὸν (τὰς πλύσεις) καὶ νὰ ἐκτελέσῃ μίαν προσευχὴν ἐκ δύο περιόδων (Ρι-κάτ) (1) καὶ ἑτέραν

(1) Ἑκάστη Μωαμεθανικὴ προσευχὴ συνέστηκεν ἐκ πολλῶν Ρικ'ὰτ. Εἷς Ρικ'ὰτ περιέχει πολλὰς καταπτώσεις, γονατίσεις,

προσευχὴν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀνεφώνησαν τρὶς τὸ πολεμιστήριον ἀλαλαγμὸν τῶν Μωαμεθανῶν».

»Πρὶν δὲ γείνῃ ἡ ἔναρξις τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἐφόδου, ἐπέφθη ὁ Μαχμοὺτ Πασᾶς ὡς πρέσβυς, κατὰ τὴν γραπτὴν παραγγελίαν τοῦ προφήτου, πρὸς τὸν Τεκὺρ (1) τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

»Ἀλλ' οἱ ἄπιστοι εἰς τὴν ὀχυρότητα τοῦ φρουρίου των καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων των ἐπαιρόμενοι, ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις καὶ ἀπέπεμψαν τὸν πρέσβυν ἡμῶν.

»Ἕνεκα δὲ τούτου ἤρχισαν οἱ τοῦ Ἰσλὰμ στρατιῶται τὸν πόλεμον καὶ τὰς κατὰ τῆς πόλεως ἐφόδους.

»Οἱ ἡμέτεροι περικυκλώσαντες πανταχοῦ, ὅπου ἦτο δυνατόν, τὰ τείχη τοῦ φρουρίου, ἠγωνίζοντο νυχθημερὸν νὰ εἰσδύσωσι παντοιοτρόπως εἰς τὴν πόλιν.

Ἀλλ' οἱ ἐντὸς ταύτης πολιορκούμενοι ἄπιστοι, 200000 ἀσεβεῖς εἰκονολάτραι ἐποίουν ἐπὶ τῶν πύργων καὶ τῶν ἐπάλξεων ἀπείρους μαγείας, ὥστε περιέβαλον διὰ πυρὸς ὅλην τῶν τειχῶν τὴν περιφέρειαν.

ἀνορθώσεις καὶ οὕτω καθεξῆς καὶ δύναται νὰ μεταφρασθῇ διὰ τῆς λέξεως περίοδος.

(1) Οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοποτηρηταὶ τούτων, ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων Τεκὺρ (κοινῶς Τεκφούρ). Ἔστι δὲ τοῦτο ἐσχηματισμένον βεβαίως ἔκ τινος πλαγίας πτώσεως ὁ Κύριος, ὅπερ οἱ Βυζαντινοὶ ἀποκύπτοντες καὶ Κὺρ μόνον ἔλεγον πρὸ τῶν κυρίων ὀνομάτων π. χ. ὁ Κὺρ Θωμᾶς κτλ

»Ἐνῷ δ' οὕτως ἐνέτεινον ὅλας αὐτῶν τὰς δυνάμεις πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν χερσαίων τειχῶν, ἔστησαν καὶ ἐπὶ τοῦ Σεράϊ Βουρνοὺ 500 κανόνια, ὡσαύτως εἰς τὸ Κουσουνλοὺ μαγαζῆ ἕτερα 500 καννόνια καὶ ἐπὶ τοῦ Κὶζ-κουλὲ ἄλλα 200 οὕτως ὥστε οὐδὲ πτηνὸν ἱπτάμενον ἠδύνατο νὰ διέλθῃ διὰ τῶν μερῶν τούτων τὴνθάλασσαν καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀφήσωσιν ἀνενόχλητα τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρη τῆς πόλεως.

»Ἀπ' ἐναντίας ὅμως ἐπροχώρουν οὗτοι, ὑπορρίπτοντες, εἰς τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν ὀχυρώματα καὶ κανονοβολοῦντες ἐποίησαν πολλὰ ῥήγματα εἰς διάφορα μέρη τῶν χερσαίων τειχῶν.

»Ἐξ ὅλων τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ κόσμου ἐλάμβανον οἱ Μουσουλμάνοι νυχθημερῶν βοηθείας καὶ πολεμοφόδια· ἀπεναντίας δὲ οὐδὲ εἷς κόκκος σίτου, οὐδεμία βοήθεια ἤρχετο εἰς τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ καὶ ὅμως κατέβαλον οὗτοι ἐπιτείνοντες πάσας τας δυνάμεις αὐτῶν καὶ ἐπολέμουν, διότι ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς εἷς πιστὸς ἐκ τῶν ἐνθέων, Ἰοδοὺτ Σουλτὰν καλούμενος, ὅστις ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ κυριευθῇ ἡ πόλις.

»Ἡ δέησις δὲ τούτου εἰσηκούσθη καὶ ἡ κυρίευσις τῆς πόλεως καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσχετέρα.

»Διὰ τοῦτο λοιπὸν συνήθροισεν ὁ Σουλτὰν Μεχμὲτ ἅπαντας τοὺ Σέχιδας εἰς συμβούλιον καὶ εἶπεν αὐτοῖς «Αἴ! Πῶς λοιπὸν θέλει ἀποβῇ τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Τὸ φρούριον

γίνεται ὁσημέραι ἰσχυρότερον καὶ ἡ κυρίευσις αὐτοῦ δυσκολωτέρα».

»Τότε ὁ Ἀκ Σεμσεδδὶν, ἀναλαβὼν τὸν λόγον, ἀπεκρίνατο » Ὦ Πατισὰχ, μὴ λυποῦ. Σὺ ἔσῃ ὁ κατακτητὴς τῆς Πόλεως. Σοὶ τὸ προεῖπον. Γνώριζε ὅμως, οτι ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὑπάρχει εἷς τῶν μαθητῶν τοῦ Σὲχ Μακσούδ, ὀνομαζόμενος Ἰοδούτ, ὅστις εἶνε ἔνθεος, καὶ πρὶν ἀποθάνῃ οὗτος εἶνε ἀδύνατον νὰ κυριευθῇ ἡ πόλις. Ἀλλ' ὅμως θέλει ἀποθάνει οὗτος μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας»

»Ἀφοῦ λοιπὸν προσδιωρίσθη οὕτως ἄχρις ὥρας καὶ στιγμῆς ἡ τῆς πόλεως ἅλωσις, ἤρξαντο πάλιν οἱ Μουσουλμάνοι τῆς πολιορκίας μετὰ νέου καὶ πλείονος ζήλου.

»Ὁ δὲ κατακτητὴς διέταξε τὸν Τιμοὺρ πασᾶν νὰ ναυπηγήσῃ μετὰ 2000 ἀνδρῶν ἐν Κιὰτ-χανὲ πεντήκοντα τριήρεις.

»Ἑτέρας δὲ 50 τριήρεις καὶ 50 ἱππαγωγοὺς εἶχεν ἤδη ναυπηγημένας ὁ Κοτζὶ ἀγᾶς Μουσταφᾶ πασσᾶς μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς Ἀραβίας εἰς τὸ Λεβὲντ Τσιφλίκ, τὸ ὁποῖον κεῖται κατὰ τὰς πρὸς βορρᾶν ὑπωρείας τοῦ Ὄκ Μεϊδανί.

»Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπεπερατώθη καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν ἐν Κιὰτ χανὲ τριηρῶν, ἐπορεύθη ὁ Σουλτάνος εἰς τὸ Ὄκ Μεϊδανὶ ἐν συνοδίᾳ πολλῶν χιλιάδων ἐκλεκτῶν πολεμιστῶν καὶ διέταξε νὰ θέσωσι τὰ πλοῖα ἐπὶ φαλάγγων καὶ νὰ τὰ σύρωτιν οἱ δοῦλοι.

»Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἑλκόμενα τὰ πλοῖα ἔφθασαν ἐπὶ τοῦ

πεδίου τοῦ Ὄκ Μεϊδανί, ἤρχισε Θεία προστάξει νὰ πνέῃ οὔριος ἄνεμος. Ἀνεπέτασαν λοιπὸν τὰ ἱστία, καὶ ἐνῷ ἅπαντες οἱ στρατιῶται τῆς πίστεως Μουσουλμάνοι ἔκραζον Ἀλλάχ ! Ἀλλάχ ! πυροβολοῦντες χαρμοσύνης διὰ τῶν καννονίων καὶ τῶν τουφεκίων, μετεβλήθη (ὦ τοῦ θαύματος !) ὅλον τὸ Ὄκ Μεϊδανὶ εἰς θάλασσαν.

»Οἱ δὲ ἄπιστοι παρατηρήσαντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰ πλοῖα ταῦτα κατεταράχθησαν καὶ ἀνέκραξαν, Ἀλλοίμονον ! Τί ἄρα ἔσεται τοῦτο ;

»Μετὰ ταῦτα καθελκύσαντες οἱ Μουσουλμάνοι στρατιῶται τῆς πίστεως κατεβίβασαν τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπὸ τοῦ Σὰχ κουλὲ σκελεσὶ εἰς τοὺς παρὰ τὸν κῆπον τοῦ ναυσταθμοῦ ὅρμους τῆς θαλάσσης.

»Καὶ σήμερον δ' ἔτι παρατηροῦνται ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τοῦ Ὄκ Μεϊδανὶ τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεως τῶν πλοίων τούτων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπέβησαν ἐπὶ πάντων τῶν πλοίων τούτων οἱ Μουσουλμάνοι στρατιῶται.

»Ὡσαύτως καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Τιμοὺρ πασᾶ ἐν Κιὰτ χανὲ ναυπηγηθεῖσαι τριήρεις καταπλεύσασαι ἐφάνησαν ἔμπροσθεν τοῦ Ἐγιοὺπ καὶ ἀνεπέτασαν τὰ ἱστία των, οὐρίου πνέοντος ἀνέμου.

»Τότε οἱ ἐπ' αὐτῶν στρατιῶται τῆς πίστεως πυροβολήσαντες διὰ τῶν καννονίων καὶ τουφεκίων των ἠνώθησαν μετὰ τοῦ στόλου τοῦ Ὄκ Μεϊδανί.

»Ἡ δ' ἐμφάνισις τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεως ταύτης

ἐνεψύχωσε καὶ τὸν στρατὸν τῆς πολιορκίας, ὅστις τότε πανταχόθεν ἐφώρμησε κατὰ τοῦ φρουρίου.

»Οἱ δὲ ἄπιστοι ἰδόντες ὅτι τὰ πλοῖα ἐπληρώθησαν Μουσουλμάνων καὶ ὅτι μετεκόμισαν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ κόλπου ἀκτὴν ἔμειναν ὡς ἐμβρόντητοι καὶ ἤρχισαν νὰ δεικνύωσιν ἀδυναμίαν.

»Ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ ἐν τῇ πόλει ἀσεβεῖς εἰκονολάτραι, ἀπελπισθέντες ὁλοτελῶς, ἤρξαντο γογγύζοντες καὶ καταβοῶντες κατὰ τοῦ τυφλώττοντος Τεκὺρ (Αὐτοκράτορος).

»Πρῶτον μὲν ἐπαπειλεῖ νὰ μᾶς καταστρέψῃ ὁ λιμός, ἔκραζον, δεύτερον ἡ βροχὴ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τρίτον ὁ ἕνεκα τῶν Τούρκων τρόμος.

»Ταῦτα εἰπόντες ἤρξαντο λαθραίως νὰ φεύγωσι διὰ τῶν ρηγμάτων τοῦ τείχους καὶ ν' αὐτομολῶσι πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους.

»Τοῦτο ἰδόντες οἱ στρατιῶται τοῦ Ἰσλαμ ἀνεθαρρύνθησαν καὶ παρέλαβον τοὺς φυγάδας ὑπὸ τὴν προστασίαν των.

»Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἦλθον πρὸς βοήθειαν ὁ Καραμὰν ὀγλοῦ καὶ ὁ Ἀϊδὶν βέη ὀγλοῦ μετὰ 700 ἀνδρῶν καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ἐνεδυναμώθησαν.

»Ἐνῷ δὲ οὗτοι διεπεραιοῦντο διὰ τῶν πλοίων εἰς τὰ ἀντίπεραν μέρη, περιεκύκλωσε καὶ ὁ Τιμοὺρ τὰς πασᾶς τὰ παρὰ νὸ Ἐβδὺ Ἐγιοὺπ Ἀνσαρῆ μέρη τῆς πόλεως.

»Ὁ Μολλᾶ Μπουλὰτ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Μπαλὰτ καπουσού.

«Ἦτο δὲ ὁ Μολλᾶς οὗτος εἷς τῶν μεγάλων διαβασμέ-

νων, ὅστις ἐγνώριζεν ἐκ στήθους ὅλον τὸ Κοράνιον καὶ εἶχεν εὐγενῆ χαρακτῆρα.

» Ὁ σεβασμιώτατος Μολλᾶ Φεναρῆς κατέλαβε τὸ Φενὲρ καπουσού.

»Οἱ ἄπιστοι εἶχον οἰκοδομήσει ἐνταῦθα εἰς τὸ διάστημα μιᾶς μόνης νυκτὸς ἓν φρούριον, τὸ ὁποῖον οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς δὲν ἠδύναντο οὐδ' εἰς ἔτος ν' ἀποπερατώσωσιν. Ἐκ τοῦ φρουρίου δὲ τούτου ἔφυγεν εἷς καλόγηρος, ὀνομαζόμενος Πέτρος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τριακοσίους ἄλλους καλογήρους, ἅπαντες δ' οὗτοι, αὐτομολήσαντες πρὸς ἡμᾶς, ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν . .

« Ὁ Πέτρος ὅστις μετωνομάσθη Μεχμέτ, καὶ πάντες οἱ ἄλλοι καλόγηροι, οἵτινες ἐπίστευσαν εἰς τὸν Μωάμεθ, ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο.

»Κατὰ προσταγὴν δὲ τοῦ Θεοῦ ἐκυρίευσεν ὁ Πέτρος (Μεχμὲτ) κατὰ τὴν αὐτὴν ἔτι νύκτα τὸ νεόδμητον ἐκεῖνο φρούριον τῶν ἀπίστων, καὶ ὁ Σουλτάνος τῷ ἐχάρισεν εἰς ἀμοιβὴν μίαν ὁλόκληρον ἐπαρχίαν.

» Ἐξ αὐτοῦ δ' ἐκλήθη καὶ ἡ ἐκεῖ ὑπάρχουσα πύλη Πετρὶ καπουσού.

» Ὁ Ἀγιὰδ Δεδέ, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν 3000 Δερβίσας τοῦ τάγματος Ναυκσεβενδὶ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Ἀγιὰς καπουσού. Πεσὼν δ' ἐνταῦθα ὡς μάρτυς, ἐτάφη ἔπειτα εἰς τὸν ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης εὑρισκόμενον Σεκερτζὶ Τεκεσί, ὅστις ἦτο πρότερον δικαστήριον.

» Ὁ Θεὸς συγχωρήσοι αὐτόν.

« Ὁ σεβασμιώτατος Τσιὲπ Ἀλῆ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Τσιοὺμπ Ἀλῆ.

» Ὁ Τσιὲπ Ἀλῆ οὗτος ἦτον ὁ Σάχης τοῦ τῆς Αἰγύπτου Σουλτάνου Κυλαούν, ἐλθὼν ἐκεῖθεν εἰς Πρόῦσαν, ἵνα παρευρεθῇ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

» Ἐν Προύσῃ δὲ ὢν κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ σεβασμιωτάτου Σεϊνεδδὶν χαφῆ.

» Ὠνόμασαν δ' αὐτὸν Τσιὲπ Ἀλῆ ἐπειδὴ ἔφερε πάντοτε ἕνα σάκκον(Τσιὲπ), ὅστις ἦτο κατεσκευασμένος ἐξ ἑνὸς ἐφιππίου. Ἐλθὼν οὗτος μετὰ τοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διωρίσθη πρῶτος ἀρτοποιὸς τοῦ στρατοῦ.

»Τόσος δὲ ἦτον ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον ἔψηνε καθ' ἑκάστην εἰς ἕνα μόνον κλίβανον, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων, καὶ πάντες ἔτρωγον ἐν τῷ στρατοπέδῳ κάλλιστον ἄρτον· οὐδεὶς ὅμως ἠδυνήθη νὰ ἐξιχνιάσῃ τὸ μυστήριόν του τοῦτο.

» Ἀφοῦ τὰ πλοῖα ἐκεῖνα, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐρρέθη, κατῆλθον ἀπὸ τοῦ Ὄκ Μεϊδανὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Τσιὲπ Ἀλῆς δὲν ἐμβῆκεν εἰς κανὲν ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ τί ἐποίησεν ;

» Ἐξήπλωσεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἂς ἔφερον δορὰς (*)

(*) Οἱ Δερβίσαι φέρουσιν, ὡς γνωστόν, καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν δοράν τινα, συνήθως τίγρεως, ἢ ἐλάφου, ἢ παρδάλεως, ἐφ' ἧς, ἱστάμενοι, τελοῦσι τὴν

αὐτὸς καὶ 300 ἄλλοι Δερβίσαι ἐκ τοῦ τάγματος Ζεϊνεδδὶν Χαφῆ, καὶ Ἀλλάχ! Ἀλλάχ! κράζοντες, ἐκάθισαν ἐπὶ τῶν δορῶν αὐτῶν, αἵτινες, πλέουσαι, διεπόρθμευσαν αὐτοὺς εἰς τὴν παρὰ τὸ φρούριον ἀκτὴν τοῦ Κόλπου.

»Τοῦτο δὲ ἰδόντες οἱ ἄπιστοι ἐκ τοῦ φρουρίου ἔμειναν ὡσεὶ ἐμβρόντητοι.

»Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ Τσιὲπ Ἀλῆς μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐπεραιώθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐφ' ᾧ, ἐξαγαγόντες ἐκ τοῦ ὕδατος τὰς δορὰς αὐτῶν, κατέλαβον πάντες ὁμοῦ τὰ παρὰ Τσιουμπαλῆ καπουτοῦ μέρη.

»Ἕνεκα δὲ τῆς γενναιότητας ταύτης ἐτάφη ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Γκιοὺλ Τσαμησί, ἀφοῦ μετὰ ταῦτα ἔγεινε μάρτυς.

»Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἅπαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κατῴκησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο.

»Ὁ Χορὸς Δεδὲ κατέλαβε τὸ Οὖν καπὰν (ἀποθήκη ἁλεύρου)· διὰ τοῦτο καλεῖται καὶ ἡ ἐκεῖ πύλη Χορὸς καπουσοὺ (Πύλη Ἀλέκτορος.)

»Ἐκτὸς τῆς πύλης ταύτης ἀριστερόθεν ὑπάρχει ἓν ὑψηλὸν Μαυσωλεῖον καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἷς ἀλέκτωρ ἐγγεγλυμμένος, ἐξ οὗ καλεῖται ἡ πύλη αὕτη καὶ Χοροσλοὺ καπού.

»Ἦτο δὲ ὁ Χορὸς Δεδέ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ προπάππου μου Τοὺρκ Τουρκὰν Χοντζᾶ Ἀχμὲτ Γεσεβῆ κα-

προσευχήν των (Ναμάζ). Αἱ τοιαῦται δορὰι εἰσὶ καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς τῶν Τούρκων τίμιαι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

Σ. Μ.

λουμένου ἐσχατόγηρος δ' ἤδη ὤν, ἦλθεν ἐκ Χορασὰν μετὰ τοῦ Χατζῆ Βεκτὰς Βελῆ.

»Ἀφοῦ δὲ ἔφθασε μετὰ τοῦ ΣουλτὰνΜεχμὲτ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ φωνάζῃ ὡς ἀλέκτωρ 24 φορὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἤτοι ἅπαξ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν τοῦ ἡμερονυκτίου καὶ οὕτως ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας τῆς πίστεως φωνάζων «Κικιρί! ἐγερθῆτε ὀκνηροί!» Διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Χορὸς Δεδὲ (Πάτερ πετεινός).

»Ὁ μακαρίτης πρόπαππός μου ἠγάπα αὐτὸν ὑπερβολικά διὰ τοῦτο καὶ ᾠκοδόμησε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἔνδοθεν τοῦ Οὖν καπὰν ἐν τῇ ὁδῷ τῶν σκυτοτόμων ἓν τέμενος, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πατδὰρ τσαμὶ μαχαλεσί Ἀποθανὼν δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Χορὲς Δεδὲ πρὸ τῆς πύλης Χοροσλοὺ Καποὺ ἐτάφη κατὰ διαταγὴν τοῦ προπαππου μου ἐκτὸς τοῦ Οὖν καπὰν ἐπί τινος ἀνωγαίου Ὠκοδόμησε δὲ πλησίον αὐτοῦ ὁ πρόπαππός μου πολύκρουνον τιναν κρήνην, ἵνα πλύνωνται οἱ πιστοὶ πρὸς ἁγιασμόν.

»Ἡ κρίνη αὕτη θεωρεῖται καὶ μέχρι σήμερον ἱερά.

»Τὸ παρὰ τὸ Ἁγίασμα Καπουσοὺ μέρος κατέλαβεν ὁ Ἀλῆ Βὰδ βέη, ὅστις ἦτο τυφλὸς καὶ κατήγετο ἐκ τῶν τόπων τοῦ Οὐζοὺν Χασὰν, ἡγεμόνος τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ.

»Ὁ Ἀλῆ Βὰδ βέη ἔκτισε ἐκεῖ μίαν κρίνην, ἵνα πλύνωνται οἱ πιστοί, ἐξ ἧς καὶ ἡ πύλη αὕτη ἐκλήθη Ἁγιασμα καπουσού. Ὑπάρχει δ' ἐνταῦθα καὶ πηγή τις παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης.

» Χαταβλοὺ Σουλτὰν Δεδὲ, ὁ ἐν Καισαρείᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὀδουντζῆ ὀγλοῦ (υἱὸς ὑλεπρατου] γνωστὸς, ἄνθρωπος ἀνάπηρος μὲν καὶ διάστροφος, ἀλλα δικαιότατος, περιεκύκλωσε μετὰ δισχιλίων ὀπαδῶν τὴν πύλην Οδοὺν καπουσού Διὰ τοῦτο φέρει ἡ πύλη αὕτη καὶ ἄχρι τῆς σήμερον τὸ ὄνομα Ὀδοὺν καπουσού.

» Ὁ Σέχης Ζινδανὶ Ἄπτ οὺλ Ρεὶφ Σαμδανῆ ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν εὐγενῶν ἀπογόνων τοῦ προφήτου, καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Βαβὰ Τζαφὲρ Σὲχ Ζινδανὶ, ὅστις ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρσὺν-ἔλ-Νεσσὶτ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινουπολιν ὡς πρέσβυς, ἐξηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ τότε Αὐτοκρατορος.

» Γνωρίζων λοιπὸν ὁ προειρημένος, ὅτι ὁ πρόγονός του οὗτος ἦτο τεθαμμένος παρὰ τὴν πύλην τοῦ δεσμωτηρίου (Ζινδὰν καπουσοὺ) ὥρμησε μετὰ 300 εὐγενῶν ἀπογόνων τοῦ ποοφήτου πρὸς τὴν πύλην ταύτην καὶ χωρὶς ν' ἀναπαυθῇ εἰσήλασεν εἰς αὐτήν.

» Ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ προγόνου του καὶ προσευξάμενος, ἐπέθηκεν, ἣν ἐφόρει πρασίνην τιάραν ἐπὶ τοῦ τόπου, ἔνθα ὑπῆρχον ἡ κεφαλὴ τοῦ Βαβὰ Τζαφὲρ Σουλτάν.

» Ἔζησε δὲ πολλοὺς χρόνους μετὰ τὴν ἅλωσιν ὡς ταφωρὸς, καὶ μετέστη ἐκ τοῦ παρόντος βίου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλταν Βεγιαζήτ.

» Διὰ τὴν ἀνάπαυσιν δὲ τῆς ψυχῆς τούτου ἠλευθέρωσεν ὁ Βεγιαζητ ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους, διατάξας προσέτι νὰ οἰκοδομηθῇ μαυσωλεῖον ἐν τῇ μεγάλῃ ὁδῷ ἀ-

πέναντι τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ ἐν τῷ περιβλέπτῳ τούτῳ τόπῳ νὰ ἐνταφιασθῇ ὁ νεκρός. Ἅπαντες οἱ ταφωροὶ κατάγονται ἐκ τοῦ γένους τούτου.

» Ὁ Κιαμκιὰρ Βεης ἦτον εἷς ἐκ τῶν ἐν Κυττυαίῳ Κερεμιὰν ὀγλοῦ.

» Οὗτος ἐλθὼν μετὰ 3000 ἐνδόξων ἡρώων κατέλαβε τὴν πύλην Σεχὶτ καπουσού.

» Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πύλη αὕτη ἔκειτο πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας, συνηθροίσθησαν πολλοὶ ἄπιστοι, οἵτινες ἀνοίξαντες τὴν θύραν καὶ ἐξορμήσαντες, συνῆψαν μάχην κρατεραν, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ στρατιῶται τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἔγειναν μάρτυρες.

» Διὰ τοῦτο δὴ καὶ καλεῖται ἡ πύλη αὕτη Σεχὶτ καπουσοὺ (Μαρτύρων πύλη).

» Αἱ πύλαι τοῦ νῦν Σουλτανικοῦ Σεραΐου δὲν ἐπολιορκήθησαν· κατὰ δὲ τῶν λοιπῶν πυλῶν τοῦ τείχους διωρίσθησαν, ὁ μὲν Καραμὰν ὀγλοῦ κατὰ τῆς Γεδὶ κουλὲ καπουσού, ὁ δὲ Τεκὲ Βέη ὀγλοῦ κατὰ τῆς Γενὶ καπού, ὁ δὲ Σαρουχὰν βέη ὀγλοῦ κατὰ τῆς Τὸπ καπουσού.

» Ἀλλὰ τοῦτον, πεσόντα ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς πίστεως, διεδέξατο εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὁ Μεντεσὲ βέης.

» Κατὰ δὲ τῆς Ἐδιρνὲ καπουσοὺ διωρίσθη ὁ Ἰσφεντιὰρ ὀγλοῦ καὶ κατὰ τῆς Ἐγρὶ καπού ὁ Χαμὶτ βέη ὀγλοῦ.

» Ἅπασα ὅμως ἡ παραλία τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ Ἐπταπυργίου μέχρι τῆς ἄκρας του Σεράϊ Βουρνοῦ ἔμεινεν ἀπολιόρκητος καὶ ἐλευθέρα.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν πολιορκούντων τὸ Ἐπταπύγιον, ὁ στρατηγὸς Σαΐρ Ἀχμὲτ πασᾶς, καρτερῶς μαχόμενος καὶ τὰ καννόνια καὶ τα τουφέκια τῶν ἀπίστων ταταφρονῶν, κατέστρεψε πολλὰ μέρη τοῦ φρουρίου τούτου.

»Ὁ στρατηγὸς Χαΐδὰρ πασσᾶς, παρατεταγμένος ἀπέναντι τῆς Σηλυβρὶ καπουσοὺ καὶ ἀδιακόπως παρενοχλῶν τοὺς ἀπίστους, κατώρθωσεν ὥστε νὰ μὴ δύνανται οὗτοι μήτε καννόνιον μήτε τουφέκιον να πυροβολήσωσιν.

»Ὁ στρατηγὸς Μαχμοὺτ πασσᾶς, ὅστις ἦρχε τῶν παρὰ τὴν Γενὶ καποῦ πολιορκητῶν, καταστρέψας διὰ τῶν πυροβόλων του τὰ ὀχυρώματα τῶν ἀπίστων, ἐπεχείρησε τρεῖς ἐφόδους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν.

»Ὁ στρατηγὸς Νισαντζῆ πασᾶς, διοικῶν τοὺς παρὰ τὸ Τὸπ καπουσοὺ Μουσουλμάνους, δὲν ἄφινε καιρὸν εἰς τοὺς ἀπίστους μηδὲ ἓν καννόνιον νὰ πυροβολήσωσιν.

»Ὁ στρατηγὸς Τζὲμ Σὰχ Σκαδὴ πασᾶς ἀρχηγὸς τοῦ πρὸ τῆς Ἐδιρνὲ καπουσοὺ στρατοῦ, συνηνώθη μετὰ τοῦ Ἰσφεντιὰρ ὀγλοῦ. Καθὰ δὲ μαρτυροῦσιν αἱ εὐγενεῖς παραδόσεις, ἀμφότεροι οὗτοι οἱ ἔνδοξοι ἥρωες, ἐπιποθοῦντες νὰ γίνωσιν αὐτοὶ οἱ πορθηταὶ τῆς πόλεως, ἐποίησαν ἐκ συμφώνου σύγχρονόν τινα ἔφοδον, καθ' ἣν κατέστρεψαν τὰ παρὰ την πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως τείχη εἰς πέντε, καὶ σήμερον ἔτι ὁρώμενα, μέρη.

»Ὁ στρατηγὸς Ἐρσένα ὀγλοῦ Ἀχμὲτ πασσᾶς ἦτορος τὴν λοξὴν πύλην (Ἐγρὶ καποὺ) διωρισμένος. Οὗτος

διὰ συνεχοῦς καννονοβολισμοῦ ἐποίησε τὴν μὲν πύλην ταύτην εὐθεῖαν, τὸ δὲ κέντρον τῶν ἀπίστων λοξόν.

»Τοιουτοτρόπως ἐξηκολούθει λοιπὸν ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' οὐδόλως ἐφαίνετο προσεγγίζουσα ἡ πτῶσις αὐτῆς.

»Τότε δὴ ἅπαντες οἱ στρατιῶται τῆς πίστεως, οἱ 66 θεοσεβεῖς, 3000 καὶ ἐπέκεινα Μολλάδες ἐκ τῶν τεσσάρων ὀρθοδόξων αἱρέσεων καὶ ἄπειρον πλῆθος Δερβισάδων ἤρξαντο ν' ἀναπέμπωσι θερμὰς δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως.

»Προευχομένων δὲ τούτων, ἐσκοτίσθη ἐν τῷ ἅμα ὁ οὐρανὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ παρηκολούθησαν τὸ σκότος· πῦρ δ' ἐξελθὸν ἐκ τοῦ Ἀτ Μεϊδανὶ (Ἱπποδρόμιον) ἐτίναξεν εἰς τοὺς ἀέρας τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο· τοὺς δ' ἐν αὐτῷ ἀπίστους μέρος μὲν ἔρριψεν εἰς τὴν ξηράν, μέρος δ' εἰς τὴν θάλασσαν.

»Σύγχυσις μεγάλη ἐκυρίευσε τότε τοὺς ἐν τῇ πόλει πολιορκουμένους, καὶ 30000 ἐξ αὐτῶν ἔφυγον ἔντρομοι ἐκ τῆς πόλεως κατὰ τὴν αὐτὴν ἔτι ἡμέραν.

»Ἐκ τούτων δέ τινες μὲν ἐδέξαντο τὸν Ἰσλαμισμόν, τινὲς δ' ἔφυγον εἰς ἄλλα μέρη. Ἀλλὰ καὶ ὅμως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος αὐτῶν οἱ ἄπιστοι, ἀλλ' ἐπισκευάσαντες τὰ φθαρέντα μέρη τῶν τειχῶν, ἐξηκολούθουν πολεμοῦντες.

»Ἐν τούτοις ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν τροφίμων ἐγίνετο ἡ κατάστασις αὐτῶν δεινοτέρα καὶ χειροτέρα καὶ ἀπαρηγόρητος.

»Κατὰ τὴν τριακοστὴν δὲ τῆς πολιορκίας ἡμέραν ὁ Σουλτάνος, ἐπιθεὶς τὴν ὑψηλὴν τιάραν ἐπὶ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κεφαλήν, ἐνδυσαμενος χιτῶνα Οὐλεμᾶ, ὑποδε, θεὶς πέδιλα κυανᾶ καὶ καθίσας ἐπὶ ἡμιόνου, ὡσεὶ πενθῶν ἐπεθεώρησε τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διένειμε πολλὰ δῶρα εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ἀνερρίπισε τὸ θάρρος αὐτῶν πρὸς τὸν πόλεμον.

»Ἐκεῖθεν δὲ πορευθεὶς εἰς Κιατχανὲ καὶ Λεβὲντ τσεφλίκ, διέταξε νὰ τεθῶσιν ἐπὶ φαλάγγων αἱ ἐκεῖ ναυπηγημέναι τεσσαράκοντα φρεγάται (μονόκροτα) καὶ διὰ τοῦ Ὄκ Μεϊδανὶ νὰ καθελκυσθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὸ Σὰχ κουλὲ σκελεσί.

»Ἐπὶ τῶν πλοίων δὲ τούτων ἐπεβιβάσθησαν οἱ ἀνδρεῖοι ἐρυθροὶ στρατιῶται, οἱ ἐκ τοῦ ἐν Ἰσὰκ Ἀραβίᾳ ὁρμώμενοι.

»Ἐνῷ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπέστρεφεν, ὁ Σουλτάνος εἰς τὸ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατόπεδον ἐφάνησαν κατα τὸ Σεραῖ Βουρνοῦ δέκα τριήρεις καὶ διήρεις φέρουσαι πολεμεφόδια.

»Φθασαντα δ' ἐκεῖ τὰ πλοῖα ταῦτα, ὕψωσαν τὴν σήμαίαν τοῦ σταυροῦ καί, εἰσπλεύσαντα εἰς τὸν λιμένα, ἠγκυροβόλησαν.

»Ἀλλ' ἐνῷ ἔχαιρον ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ταύτῃ ἀρίξει, καὶ ἐπυροβόλουν πανταχόθεν πρὸς ἔνδειξιν τῆς χαρᾶς ταύτης ἰδοὺ ὁρμῶσι κατ' αὐτῶν διακόσιαι Μουσουλμανικαὶ τριήρεις. Οἱ δ' ἐπ' αὐτῶν στρατιῶται τοῦ Ἰσλὰμ, ἐπιπεσόντες κατὰ τοῦ κυριωτέρου τῶν πλοίων τούτων, ὡς ἐπιπίπτουσιν αἱ μέλισσαι εἰς τὸ μέλι, εἰσέδυσαν εἰς αὐτὸ, ἐνῷ οἱ ἄπιστοι ναυβάται, νομίζοντες, ὅτι οἱ εἰσδύσαντες ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς προϋπάντησιν αὐτῶν ἐλθόντες, οὐδεμίαν ἐποίησαν ἀντίστασιν.

»Αλλ' ἐν τῷ ἅμα εἶδον, ὅτι οἱ ἐλθόντες ἐφώναζον εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν: Ἀλλάχ! Ἀλλάχ! καὶ ὅτι συλλαμβάνοντες τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων ἀπίστους, διήρπαζον τὸ φορτίον.

»Τότε λοιπὸν ἐνόησαν μὲν ὅτι ἠπατήθησαν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀδύνατον ν' ἀντισταθῶσι. Κενωθέντων δὲ καὶ τῶν πυροβόλων ὅπλων, συνελήφθησαν ἅπαντες αἰχμάλωτοι.

»Ἰδόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῇ πόλει ἄπιστοι ἔτιλλον τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των καὶ ἤρχισαν νὰ καννονιοβολῶσιν ἀπὸ τοῦ Σεραΐ Βουρνοῦ, τοῦ Κουρσουνλοῦ μαγαζῆ καὶ τοῦ Κὶζ Κουλέ.

»Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πλοῖα εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου, οὐδόλως ἠδύναντο νὰ βλάψωσι τα καννόνια ταῦτα.

»Οἱ δὲ νικηταὶ, κρεμάσαντες τὰς σημαίας τῶν οὕτω κυριευθεισῶν δέκα τριηρῶν καὶ ἰσαριθμων διηρῶν καὶ πυροβολοῦντες χαρμοσύνως διὰ τὴν νίκην ταύτην, ἐρυμούλκησαν τὰ κυριευθέντα πλοῖα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ναυστάθμου.

»Τὸ συμβὰν τοῦτο παρέλυσε μὲν τὸ θάρρος τῶν ἀπίστων, ἐνεψύχωσε δὲ τοὺς Μουσουλμάνους στρατιώτας τῆς πίστεως, οἵτινες, χαίροντες ἀνέμενον τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν.

»Ἐπὶ τῶν πλοίων δὲ τούτων ἐκυρίευσαν οἱ Μουσουλμάνοι ἐκτὸς πολλῶν θησαυρῶν καὶ 8000 χιλιάδας αἰχμαλώτους. Πρὸς τούτοις καὶ 20 πλοιάρχους, ἕνα πρίγκηπα, μίαν Γαλλίδα πριγκίπισσαν, 1000 Μωαμεθανίδας παρθένους αἰχμαλωτισθείσας ὑπὸ τῶν ἀπίστων πρότερον κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἄκκας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ πολεμοφόδιά της καὶ τὰ ὅπλα.

»Ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἀκριβοῦς ἀπογραφῆς αὐτῶν γενομένης, παρεδόθησαν εἰς τὸν σεβασμιώτατον Ἀκ Σαμσεδδῖν, ἵνα τὰ φυλάττῃ, καὶ ἡ πολιαρχία τῆς πόλεως ἤρχισε πάλιν τὴν τακτικὴν πορείαν αὐτῆς.

»Ὁ Κωνσταντῖνος ἦττον ἠραβωνισμένος μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος εἶχεν ἀποστείλει κατὰ τὰ γενέθλια τῆς θυγατρὸς του 600 πλοῖα, ἵνα λεηλατήσωσι τὰ παράλια τῆς Ἀραβίας, τῆς Ἄκκας, τῆς Σαΐδας, τοῦ Βερουτίου, τῆς Τριπόλεως, τῆς Γάζας, καὶ τῆς Ράμλας.

«Ὅσα δὲ λάφυρα καὶ αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐπιβιβάσας ἐπὶ δέκα τριηρῶν καὶ δεκα διηρῶν, ἔπεμψε μετὰ τῆς θυγατρός του, ὡς προῖκα αὐτῆς, πρὸς τὸν Τεκὺρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

»Ἀφοῦ δ' ἔφθασαν οὗτοι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εἶδον, ὅτι ἦσαν ἐκεῖ φρούρια ᾠκοδομημένα καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν τοῦ Ἰσλὰμ κατεχόμενα. Ὅθεν προέπεμψαν, οὐρίου πνέοντος νοτιοδυτικοῦ ἀνέμου, πέντε πλοῖα κενά, καὶ κατόπιν τούτων ἠκολούθουν τὰ ρηθέντα ἐκεῖνα εἴκοσι.

Τὰ δὲ καννόνια τῶν φρουρίων, πυροβολήσαντα, κατεπόντισαν μὲν πολλὰ κενὰ πλοῖα, ἀλλ' ὅμως τὰ ἑπόμενα τούτοις εἰσέπλευσαν ἀβλαβῆ· διότι πρὶν λαβωσι καιρὸν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ νὰ γεμίσωσι πάλιν τὰ καννόνια καὶ νὰ πυροβολήσωσι, προέπλευσαν ἤδη τὰ ἑπόμενα πλοῖα εἴκοσι μίλια μακρὰν τοῦ φρουρίου.

» Διὰ τοῦ στρατηγήματος λοιπὸν τούτου διαπλεύσαντες τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀφίχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

»Ἀλλὰ δεδοξασμένος εἶη ὁ Θεός! ἅπαντα τὰ πλοῖα ταῦτα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων, ἡ θυγάτηρ ἐκείνη τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τοῦ Σουλτάνου Βεγιαζήτη.

»Ἂν δὲ καὶ περὶ τούτου διαφωνῶσιν οἱ ἱστορικοί, τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, καθὼς ἤδη εἴπομεν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Σουλτὰν Μεχμὲτ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀκ Σεμσεδδῖν τὰ λάφυρα καὶ τὴν πριγκήπισσαν τῶν Γαλλικῶν πλοίων περιῆλθεν ἔφιππος τὰ τείχη καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας τῆς πίστεως,

» Κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν τελος παρετηρήθη ἐν τῇ πόλει κίνησις καὶ ταραχὴ μεγάλη. Πολλαὶ χιλιάδες ἀπίστων ὕψωσαν τὰς σημαίας ἐπὶ τῶν πύργων καὶ τῶν ἐπάλξεως καὶ ἐζήτουν νὰ παραδοθῶσιν. Ὅθεν τοῖς ἐδόθη μιᾶς ἡμέρας διορία καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἀπῆλθε διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὅπου ἂν ἤθελε.

» Κατὰ τὴν ἡμέραν δηλαδὴ ἐκείνην ἀπέθανεν ἐν τῇ

πόλει ὁ Ἰδοὺτ Σουλτὰν καὶ ἐν τῷ ἅμα παρελύθησαν αἱ δυνάμεις τῶν ἀπίστων, οἵτινες ἀπελπισθέντες ἐντελῶς, παρέδωσαν τὴν πόλιν.

» Τότε ὁ Σουλτὰν Μεχμέτ, ἄγων 70—80 χιλιάδας στρατιωτῶν εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν, κατευθυνόμενος εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Κωνσταντίνου.

» Πρὸς ὑπεράσπισιν ὅμως αὐτοῦ ἦσαν ἐκεῖ πολλαὶ χιλιάδες ἀπίστων.

» Ὅθεν ἐγένετο μάχη μεγάλη πρὸς κυρίευσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τούτου παλατίου. Κατὰ τὴν ἅλωσιν δὲ τούτου ἐφονεύθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, τὸ πτῶμα τοῦ ὁποίου ἔθαψαν οἱ ἄπιστοι μετὰ ταῦτα εἰς τὸ Σουλοὺ Μοναστηρ (1).

» Τοσοῦτοι δὲ θησαυροὶ εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου, ὥστε μόνος ὁ μέγιστος Θεὸς γνωρίζει πόσοι ἦταν.

» Διότι ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος ἦτον ὁ ἔννατος κτήτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ κυριαρχία συνεπληρώθη οὕτως, ἀφοῦ ἐπὶ τέλους ἔπεσεν ἡ πόλις εἰς τὰς χεῖρας τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν.

» Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθη ὁ πορθητὴς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, θέλων νὰ ἐκτελέσῃ ἐν αὐτῇ μίαν εὐχαριστήριον προσευχὴν ἐκ δύο περιόδων

(1) Σουλοὺ Μοναστὴρ ἦτον ἡ πάλαι μονὴ τῆς Περιβλέπτου τὰ νῦν ἐκκλησία τῶν Ἀρμενίων, καμένη μεταξὺ τῶν Ὑψωμαθίων καὶ τῶν Ἑξ Μαρμάρων (Αλτῆ Μερμέρ)

» Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ καὶ περιξ αὐτῆς κατοικοῦντες παππάδες, κλεισθέντες ἐν αὐτῇ, ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσιν ὡς βροχὴν τὰς βόμβας καὶ τὰς σφαίρας κατὰ τῶν Ἰσλαμικῶν στρατευμάτων καὶ ἐποίουν μεγάλην ἀνταρσίαν.

» Τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος οὗτος κατὰ τοῦ πορθητοῦ καὶ τῶν Ἰσλαμικῶν στρατευμάτων, τὴν δὲ πεντηκοστὴν τρίτην ἡμέραν ἐκυριεύθη τέλος καὶ αὐτὴ ἡ Ἁγία Σοφία.

» Πρῶτος δὲ ἐπάτησε τὸ ἔδαφος αὐτῆς ὁ Σουλτὰν Μεχμέτ, ὅσσις φονεύσας τοὺς ἀπαντῶντας αὐτῷ ἀπίστους, ἔστησε τὴν σημαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Μεχραπ (ἱερὸν βῆμα ἐν τοῖς τεμένοις) καὶ διελάλησεν αὐτὸς τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ Μωαμεθανικὸν κέλευσμα πρὸς προσευχήν.

» Οἱ δὲ Μουσουλμάνοι στρατιῶται τῆς πίστεως ἐφόνευσαν ξίφει τοὺς λοιποὺς παππάδες, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐβάφη ἐρυθρὸν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἀπίστων τούτων εἰκονολατρῶν.

» Μετὰ ταῦτα ὁ Σουλταν Μεχμὲτ Γαζὶ λαβὼν ἐν τετραπτέρυγον βέλος καὶ τοξεύσας δ' αὐτοῦ τὸ κέντρον τοῦ θώλου τῆς ἁγίας Σοφίας, εἶπε « Τοῦτο ἔστω τὸ ἐμὸν σημεῖον ».

» Εἶνε δὲ καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ὁρατὸν ἔτι τὸ σημεῖον τοῦ βέλου ἐκείνου.

» Εἷς ἐκ τῶν ἀγάδων τοῦ Σολὰκ, ἀφοῦ ἐφόνευσε διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἕνα ἄπιστον, ἐνέβαψε εἰς τὸ αἷμα

αὐτοῦ τὴν δεξιὰν χεῖρα, καὶ ἀναπηδήσας, παρόντος τοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ Χάν, ἀπέμαξε τὴν χεῖρα ταύτην ἐπὶ μιᾶς μαρμαρίνης στήλης. Ὁ δὲ τύπος τῆς αἱματοφύρτου ταύτης παλάμης φαίνεται καὶ σήμερον ἔτι ἔνδοθεν τῆς πύλης τοῦ Μαυσωλείου κατὰ τὴν ἀπέναντι γωνίαν εἰς ὕψος ἓξ ὀργυιῶν. Ἐνῷ δὲ ὁ Σουλτὰν Μεχμὲτ περιήρχετο ἐκ τῆς Ἰδρούσης στήλης.

»Ἅπαντες οὖν ἔδραμον πρὸς τὸ μέρος τοῦτο καὶ εὗρον κείμενον ἐκεῖ ἓν πτῶμα λευκόν, ἐστραμμένον πρὸς Μεσημβρίαν.

»Ὁ δὲ Ἄκ Σεμσεδδὶν καὶ οἱ λοιποὶ μεγάλοι ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ παρετήρησαν παρευθὺς, ὅτι ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ πτώματος τούτου ὑπῆρχε γεγραμμένον δι' ἐρυθρᾶς σαρκὸς τὸ ὄνομα Ἰοδούτ.

» Ἰδοὺ λοιπὸν, ὦ Πατισὰχ, εἶπον, διατί ἐβράδυνεν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κυρίευσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ πλύνωσι τὸ πτῶμα, ἠκούσθη αἴφνης φωνὴ, λέγουσα «Εἶνε ἤδη πλυμένος ὑπὸ τοῦ ἱδρῶτος τῆς ἱδρούσης στήλης ἐνταφιάσατε αὐτὸν οὕτος ὡς ἔχει »

» Θάμβος καὶ ἔκτασις κατέλαβεν ἐπὶ τούτῳ τοὺς πάντας· οἱ δὲ Σεχηδες, λαβόντος ἔθεσαν αὐτὸν, ὡς εἶχεν, ἐντὸς μιᾶς νεκροθήκης καὶ φέροντες αὐτὸν ἐκτὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἤθελον νὰ τὸν θάψωσι παρὰ τὴν πύλην τῶν μαρτύρων.

» Ἀλλ' ἡ νεκροθήκη, ἐκφυγοῦσα τοὺς φέροντας αὐτὴν, ἔτρεφε πρὸς τὰ πρόσω ἀπατασχέτως· φθάσασα δὲ εἰς τον

αἰγιαλὸν, ἐπέβη ἐπί τινος λέμβου, ἥτις ἄνευ ἱστίων καὶ ἄνευ κωπηλασίας προπλεύσασα ὡς ἀστραπὴ, κατηυθύνετο πρὸς τὸ μέρος τὸ καλούμενον νῦν Ἰοδοὺτ σκελεσὶ, ὅπου καὶ ἐστάθη. Τότε δὲ ἡ νεκροθήκη ἐξῆλθε τῆς λέμβου, εἰσῆλθεν εἴς τινα ἐκεῖ ὑπάρχοντα ἀνοικτὸν τάφον καὶ ἔμεινεν ἐν αὐτῷ Ἅπαντες οἱ διαβασμένοι καὶ εὐσεβεῖς κατὰ σειρὰν ἠκολούθουν τὸν νεκρὸν καὶ εἶδον τὰ γενόμενα Ἤκουσαν δὲ πάντες καὶ τῆς φωνῆς τοῦ Ἰοδοὺτ, ἐξερχομένης ἐκ τοῦ τάφου. Τότε δοξολογοῦντες τὸν μέγαν Θεὸν ἐνταφίασαν τὸν Ἰοδοὺτ καὶ ἀνεχώρησαν Διὰ τοῦτο καὶ καλεῖται ὁ τόπος οὗτος Ἰοδοὺτ κελεσί.

Ἡ πόλις ἐκυριεύθη ἐν ἔτει 857 ἀπὸ τῆς Χιτζρὲτ (Ἐγείρας) ἡμέραν τετράδην 20 τοῦ μηνὸς Τσεμαζὶ οὔλ ἀχὺρ, ἤτοι τὴν 12 Ἰουλίου.

Ἐπὶ τῇ ἁλώσει δὲ ταύτῃ ἐποίησαν οἱ ποιηταὶ διάφορα Χρονόστηλα.

Ἓν ἐκ τούτων παριστάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν διὰ λέξεων τοῦ μεγάλου Κορανίου "Μπελτεὶ Ταϊμπὲ,, (ἡ καλὴ πόλις) καὶ "Ἀχηρούν,, (οἱ τελευταῖοι. Τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἁλώσεως ἐκάλεσαν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως. Ὁ Ὕψιστος Θεὸς εἴη δεδοξασμένος !

Ἡ πόλις αὕτη ἡ καταγοητεύουσα τὴν καρδίαν καὶ κινοῦσα τοὺς πάντας εἰς θαυμασμὸν μέγαν, ἀποκαθίσταται ὁσημέραι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διὰ τοῦ εὐθύμου αὐτῆς λαοῦ τὸ ἀντικείμενον τοῦ φθόνου τῶν βασιλέων καὶ τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου.

Ἀφοῦ ὁ τροπαιοῦχος πορθητὴς ἐπιθεώρησε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ εἶδε τὴν δύναμιν τῶν στηλῶν, τὴν στερεότητα τῶν θεμελίων καὶ τὸ ὕψος τοῦ θόλου, ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτον ἄξιος νὰ γείνῃ θαυμαστὸς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ εὐκτήριος οἶκος, ὅστις καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον νὰ μὴ ἔχῃ ἄλλον ἐφάμιλλον αὐτῷ.

» Διέταξε λοιπὸν νὰ ἐκπλύνωσι τὰ ἐκκεχυμένα αἵματα, να τὸν καθαρίσωσι καὶ νὰ θυμιάσωσιν αὐτὸν, τὸν ἐγκέφαλον τῶν στρατιωτῶν τῆς πίστεως, μὲ ἀγάλλοχον ἄβραν καὶ ὑακινθον.

» Ταὐτοχρόνως διέταξε νὰ οἰκοδομηθῇ, ἓν μικρὸν Μιμπὲρ, (ἄμβον) Μαχφὶλ καὶ Μιναρὲ καὶ οὕτω μεταποιήσας εἰς Μωαμεθανικὸν τέμενος τὸν παραδείσιον τοῦτο καὶ θαυμάσιον τόπον παρέστη αὐτοπροσώπως κατὰ τὴν πρώτην τελεσθεῖσαν ἐν αὐτῷ Χουτβὰ (προσευχὴ τῆς Παρασκευῆς).

» Εἰσήγαγον δὲ τὸν Σουλτάνον κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ἀκ Σεμσεδδὶν καὶ Καρὰ Σεμσεδδίν. Τότε ὁ Ἀκ Σεμσεδδὶν ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν μακαρίαν κεφαλὴν τοῦ Σουλτάνου τὴν ἑαυτοῦ τιάραν, ἐνέπηξεν ἔπειτα ἐπ' αὐτῆς ἐρωδιοῦ πτερὸν καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Σουλτάνου ἓν ξίφος γυμνόν.

» Τούτων δὲ γενομένων, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ Μιμπὲρ, ὑμνῶν τὸν Ὕψιστον καὶ εἶπε τὸ Χουτβὰ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ.

» Καταβὰς δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ Μιμπὲρ, ἐζητήσατο ὁ Ἀκ Σεμσεδδὶν καὶ ἔλαβε τὸ ὑπούργημα τοῦ Ἰμὰμ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

» Πλῆθος δὲ μέγα κληρικῶν ὑπῆρχον κεκρυμμένοι ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἀλλ' ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐν τῷ ἅμα 300 ἐξ αὐτῶν ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν.

» Μεταξὺ δὲ τούτων ὑπῆρχε καλόγηρός τις ἔχων ἡλικίαν 300 ἐτῶν, ὅστις γενόμενος Μωαμεθανὸς μετενομάσθη Παπὰ Μεχμέτ.

» Οὗτος ὁ παπᾶ Μεχμὲτ ἔδειξεν εἰς τὸν πορθητὴν τὸ ἀρχαῖον ὑπὸ Σολομῶντος κατεσκευασμένον προσευκτήριον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Μιχραπ εὑρισκόμενον.

» Παρευθὺς δ' ὁ Σουλτάνος ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου μίαν προσευχὴν ἐκ δύο περιόδων.

» Ἐκ τῶν ὑπογείων δὲ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐξήγοντο ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα θησαυροὶ ἄπειροι καὶ δεκιανὰ φλωρία. Καὶ ταῦτα δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ θησαυροφυλακίῳ εὑρεθέντα κειμήλια μετεκομίσθησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ναυστάθμου.

» Τὰ δ' ἐκ τῆς Ἁγίας Σοφίας ληφθέντα ὁμοιώματα (εἰκόνες), χρυσῷ, ἀργύρῳ καὶ λιθοις πολυτίμοις κεκοσμημένα, ἐσταθησαν ἐπὶ τοῦ Ὄκ Μεϊδανὶ ὡς σκοπὸς καὶ κατετοξεύθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.

Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ παρὰ τοῖς τοξόταις συνηθης φράσις «εἰκόνος βέλος».

Τεμάχια δὲ τῶν εἰκόνων τούτων ἐσώζοντο ἔτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Ἀχμὲτ. Ἓν ἐνὶ λόγῳ ἅπαντες οἱ στρατιῶται τῆς πίστεως κατετόξευσαν δι' ἀπείρων βελῶν τὰς εἰκόνας ταύτας ἐπὶ τοῦ Ὄκ Μεϊδανὶ πρὸς τέρψιν τῆς

ψυχῆς τοῦ προστάτου αὐτῶν Σαὰδ Μπὶν, Ἐβοῦ Βακάς. Ἔκτοτε δ' ἐπεκράτησε καὶ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ πορεύωνται καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάτοικοι εἰς τὸ Ὄκ Μεϊδανὶ καὶ νὰ γυμνάζονται ἐκεῖ εἰς τὸ τοξεύειν.

»Μετὰ ταῦτα ἱστίασεν ὁ Σουλτὰν Μεχμὲτ τοὺς στρατιώτας τῆς πίστεως τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας

»Αὐτοπροσώπως δὲ παρῶν κατὰ τὴν ἑστίασιν ταύτην καὶ μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν περιερχόμενος, προσέφερεν αὐτοῖς τὰ σιτία.

»Ἀφοῦ δὲ πάντες ἔφαγον, διένειμεν ὁ Σουλτάνος εἰς τοὺς ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοῦ ὑπάρχοντας διαβασμένους καὶ μεγιστάνας ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν διάφορα δῶρα.

»Ὁ Θεὸς μακαρίσοι αὐτόν!

»Μετὰ δὲ τὴν δημοθοινίαν ταύτην συνῆλθον πάντες οἱ γραμματεῖς καὶ διεφτερδάραι.

»Συναθροίσαντες δὲ εἰς ἕνα τόπον ἅπαντα τὰ λάφυρα ὅσα καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐποίησαν, ἀπετέλεσαν ἐξ αὐτῶν ὅρος ὁλόκληρον.

»Διανεμομένων δὲ τούτων, πρῶτον μὲν ἔλαβον οἱ χειρουργοὶ καὶ ἰατροὶ χρυσὸν καὶ διάφορα πολύτιμα πράγματα, δεύτερον δὲ οἱ Σεριφαι, οἱ Οὐλεμάδες καὶ οἱ Δερβίσαι, τρίτον οἱ Ἰμάμηδες, οἱ Χοτίβαι καὶ οἱ Σέχηδες, τέταρτον οἱ Μολλάδες καὶ οἱ Καδίδες, πέμπτον οἱ ἄτακτοι ἐθελονταί, ἕκτον οἱ Λεβένται τῆς Ἀραπίας, ἕβδομον οἱ Γενίτσαροι,

ὄγδοον οἱ σπαχῆδες, ἔνατον οἱ Ζαΐμηδες, δέκατον οἱ πυροβολισταί, οἱ θωρακοφόροι, οἱ ὑπονομοποιοὶ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ στρατιῶται. Ἐν ἐνὶ λόγῳ 170,000 ἄνδρες.

»Παρεκτὸς δὲ τῶν θησαυρῶν διενεμήθησαν εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ 63,000 οἰκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Λείαν τοιαύτην οὐδέποτε ἐποίησε μονάρχης τοῦ κόσμου.

»Ἀφοῦ δὲ πάντες οἱ στρατιῶται τῆς πίστεως ἔλαβον τοιουτοτρόπως τὸ ἀναλογοῦν μέρος τῆς λείας, ἔδωκαν ἕκαστος αὐτῶν κατὰ θείαν ἐντολὴν τὸ πέμπτον μέρος εἰς τὸν Πατισάχ.

»Κατὰ τὴν ἀναλογίανδὲ ταύτην ἔλαβεν εἰς τὸ μερίδιόν του ὁ Σουλτάνος 3800 αἰχμαλώτους, 20 πουγγία δεκιανῶν φλωρίων, 3000 παλάτια, 2 Βεζεστένια, 7000 ἐργαστήρια, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἑτέρας ἑπτὰ ἐκκλησίας.

»Παρεκτὸς δὲ τούτων ὑπελογίσθησαν διὰ τὸν Σουλτάνον καὶ 1000 ἄσπρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὡς ἐνοίκιον διὰ τὸ νέον παλάτιον. Ἐδωρήσαντο πρὸς τούτοις εἰς τὸν Σουλτάνον οἱ στρατιῶται τῆς πίστεως τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν βασιλόπαιδα τῶν Γάλλων καὶ ηὐχήθησαν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς δυναστείας αὐτοῦ.

»Ἐπὶ τέλους δὲ ἐγερθεὶς ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Ἄκ Σεμσεδδὶν εἶπε «Μουσλίμιδες! στρατιῶται τῆς πίστεως! μάθετε καὶ ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ὁ προφήτης τῶν τελευταίων χρόνων, ὁ ὑπερευλογημένος καὶ ἡ τῶν ὄντων χαρά, εἶπε τὰ ἑξῆς δι' ἡμᾶς. «Θέλετε κυριεύσει τὴν Κωνσταντινού-

πολιν. Μακάριος ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος! Μακάριος ἐκεῖνος ὁ στρατός!

»Ὁ προφήτης, Θεοῦ θέλοντος, συγχωρήσει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Μὴ κατασπαταλᾶτε ὅμως τὰ ἐκ τῶν λαφύρων χρήματα, ἀλλ' οἰκοδομήσατε δι' αὐτῶν ἀγαθοεργὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀπὸ τοῦ Ὀσμὰν Γαζὶ ἐκαλεῖτο τὸν Πατισὰχ ἡμῶν Βέην, ἀπὸ τοῦ νῦν καλεῖτε αὐτὸν Σουλτάνον. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐστίασιν ταύτην ἐξένισεν ὑμᾶς, ὀνομάσατε αὐτὸν Μεγαλόδωρον.

»Ταῦτα εἰπὼν ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Πατισὰχ ἕνα δισκελῆ λοφίσκον καὶ εἶπε· «Ὦ Πατισὰχ! Σὺ γέγονας τὸ κολλύριον τοῦ οἴκου Ὀσμάν. Σὺ εἶ ὁ ἀγωνιστὴς εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ ὑψίστου!»

»Ἐπὶ τούτοις δὲ ἀνεφώνησε τὸ πολεμιστήριον ἀλαλαγμὸν τῶν Μωαμεθανῶν καὶ οἱ Μουσλίμαι στρατιῶται τῆς πίστεως ἤρχισαν νὰ οἰκοδομῶσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν Ιμαρὲτ (πτωχοτροφεῖον;).»

. . . . . .

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἅλωσις τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων, τῆς πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἡμισέληνος ἀντικατέστησε τὸν σταυρόν, ὁ δὲ περικαλὴς οὗτος Ναὸς τῆς Σοφίας, ὁ Παρθενὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ μετετράπη εἰς Ὀθωμανικὸν τέμενος καὶ ἐκεῖ ἔνθα ὑμνολογεῖτο ὁ Ὕψιστος εἰς τὴν θείαν τοῦ Πλάτωνος γλῶσσαν, ἀντηχεῖ ἤδη ἡ τοῦ Ἰμάμη φωνή.

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο συγκεντροῦται (*) ὅλης τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας διάρκεια· ἡ καρδία τοῦ Χριστιανοῦ ἀναγνώστου πάλλει, καὶ ἡ θρησκεία μετὰ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας προσηλοῦσι τὴν προσοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ πλέον ἀδιαφόρου.

Περὶ τοῦ πολυθρυλλήτου τούτου κτιρίου ἐγράφησαν καὶ ἐποιήθησαν τόσα, ὅσα περὶ οὐδενὸς σχεδὸν ἄλλου τῶν ἀρχαίων μνημείων.

Ὁ δὲ περιστοιχῶν αὐτὸ θαυμασμὸς καὶ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εἶνε ὑποχρεωτικὸς σχεδὸν καὶ ὁμόφωνος, παραγομένων τῶν πλείστων ὑπὸ τῆς μεγαληγορίας τῶν τῆς Βυζαντίδος ἱστορικῶν.

Ὁ ναὸς οὗτος κεῖται, κατὰ τὸν Γύλλιον, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ αὐχένος καὶ μέρος ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ πρώτου λόφου, ἀπέχον 70 βήματα περίπου πρὸς τὸ δυτικοβόρειον τῆς Μεγάλης τοῦ Σαραγίου πύλης (Μπὰμπ-ὑ-χουμαϊσύν). Ὅθεν ἡ ἀπ' αὐτοῦ πρὸς μεσημβρίαν μὲν κάθοδος ἐκτείνεται εἰς 700 βήματα μέχρι τῆς παραλίας τῆς παρὰ τὸ Ἀχχὺρ-καπύ· ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Κόλπου πρὸς αὐτὸν ἄνοδος ἐπὶ 1000 βήματα.

Ἐθεμελιώθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κων-

(*) Χάριν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν παρεθέτομεν ἐνταῦθα λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐρανιζόμενοι αὐτὴν ἐκ συγγράμματος περιγράφοντος εἰδικῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν Σ. Ε.

σταντίνου τῷ κ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας (326—327), καὶ ἐπεκλήθη τῷ ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας αὐτοῦ δηλονότι τοῦ Χριστοῦ. Ἐκαλεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἁπλῶς Σοφία.

Καίτοι ὁ Κωδινὲς λέγει ὅτι μετεποιήθη ἀπὸ Ἑλληνικοῦ εἰδωλείου, ἀλλ' ἀποδοκιμάζει τὴν παράδοσιν ὁ Δουκάγγιος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοῦ Κεδρηνοῦ φράσεως, γράφοντος διαρρήδην ὅτι ᾠκοδομήθη ἐκ βάθρων, καὶ τοι τούτου παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὡς προείπομεν, σημαίνοντος πολλάκις ἁπλῆν ἀνοικοδόμησιν. «Ἦν δὲ τῷ σχήματι δρομικός, τετράγωνος δηλαδὴ ἐπιμήκης, δίκην νάρθηκος, κατα τὴν ἐξήγησιν του Θ. Ζυγομαλᾶ πρὸς τὸν Κρούσιον.

Εἴτε δὲ διότι ἦτον στενός, εἴτε διότι εἶχε πάθει ὑπὸ σεισμοῦ εἴτε, πιθανώτερον, διοτι ἔμεινεν ἀτελείωτος, καθὼς καὶ ἄλλα τῶν ἐν ΚΠ κτιρίων τοῦ Κωνσταντίνου, μετεποιήθη ἔπειτα (τῷ 358) ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἐπὶ τὸ εὐρυχωρότερον, ὅτε καὶ τα ἐγκαινια αὐτοῦ ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπέστατα τῷ 360, μετα 34 δηλονότι, καὶ ὄχι, καθὼς λέγει ὁ Κάλλιστος 13 ἔτη τῆς πρώτης αὐτοῦ θεμελιώσεως, ὑπὸ τοῦ τότε ἐπισκόπου τῆς ΚΠ Εὐδοξίου τοῦ Ἀρειανοῦ κατατεθέντων, ἐν αὐτῷ τῶν λειψάνων τῶν Ἁγίων Παμφίλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Θεοδούλου, Πορφυρίου καὶ Παύλου, μετακομισθέντων ἐξ Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου.

« Ἀναγορευθέντος δὲ τοῦ Ἰουλιανοῦ Αὐτοκράτορος ἐν

Γαλλίαις, ἔπεσεν ἡ τροῦλλα τοῦ ναοῦ τούτου, φουρνικὴ οὖσα, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, καὶ τόν τε ἄμβωνα καὶ τὰς σολέτας, ἐξ ὀνυχίτου λίθου ὄντα, συνέτριψε, καὶ εἰς χοῦν ἀπετέλεσε ».

Τῇ 20 Ἰουνίου τοῦ 404, ὡς γράφει ὁ Θεοφάνης, τῆς Ἀρκαδίου Βασιλείας, ἐπυρπολήθη, διότι ἦτον ξυλόστεγος, ἐπὶ τῆς ἐγερθείσης τότε στάσεως διὰ τὴν παράνομον ἔξωσιν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τῶν λεγομένων Ἰωαννιτῶν ἢ Ξυλοκερκιτῶν εἴτε αὐτῶν τούτων ἐμβαλόντων τὸ πῦρ, εἴτε τῶν ἀπὸ τῆς ἐναντίας φατρίας, εἴτε καὶ αὐτομάτως ἐκραγέντος κατὰ θεομηνίαν.

« Ἐκάη δὲ οὐχὶ ὁλόκληρος, ἀλλὰ τὰ περὶ τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ τὸν ἄμβωνα αὐτοῦ μέρη μόνον μετὰ τῆς στέγης. Καὶ τότε, φαίνεται ὅτι, οἱ θιασῶται τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου διέσωσαν τόν τε ἀρχιερατικὸν θρόνον καὶ τὸν ἄμβωνα τοῦ ναοῦ, σωζομένους, ὡς ἡ παράδοσις, ἄχρι σήμερον ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τῆς ΚΠ ἐκκλησίᾳ.

« Ἀνακαινισθεῖσα δὲ ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Νεωτέρου, καὶ ἐγκαινιασθεῖσα τῇ 11 Ἰανουαρίου τοῦ 415 ὅτε καὶ τὰ καθ' ἑκάστην διετίαν ἑορταζόμενα γεννέθλια τῆς ΚΠ ἐπανηγυρίζοντο ἤδη τὸ ἔννατον (*) δρομικὴ ὡς καὶ πρότερον, καὶ στεγασθεῖσα διὰ θόλου (« διὰ κυλινδροειδῶν καμαρῶν, κατὰ τὸν Κωδινόν » ἐπιστασίᾳ τοῦ Μαγίστρου Ρουφίνου,

(*) Τὸ ὁποῖον ὅμως οὐ συμβιβάζεται μετὰ τοῦ 330 ἀπὸ Χριστοῦ, προσδιορισθέντος ὡς πρώτου ἔτους τῶν ἐγκαινίων τῆς ΚΠ.

διέμεινεν ἔτη 117 μέχρι τοῦ 532 ὅτε ἐπυρπολήθη μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς πόλεως, κατακαέντων καὶ τῶν ἀρχείων αὐτῆς, ὅπου διετηροῦντο ὅλα τῶν προνομίων καὶ τῶν προσόδων αὐτῆς τὰ ἔγγραφα, ὑπὸ τῶν Οὐϊκτοριανῶν, τῶν διεγειράντων τὴν φρικώδη ἐκείνην στασιν τὴν ἀπὸ τοῦ συνθήματος αὐτῶν ἐπικληθεῖσαν τοῦ Νίκα (Vinca).

«Καὶ ἦλθον, λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Θεοφάνης, καὶ ἔκαυσαν καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν σὺν τοῖς ἀμφοτέροις κίοσι (;), καὶ πᾶσα ἐκ τετραέντου (**) κατηνέχθη».

Τότε ὁ Ἰουστινιανός, ἐν ἀκμῇ ἤδη τῆς ἰσχύος καὶ δόξης του, ἐφιλοτιμήθη νὰ τὴν ἀνοικοδομήσῃ ἐκ θεμελίων, ἀνυπέρβλητον τῇ πολυτελείᾳ καὶ τῷ μεγέθει, καὶ πρὸς τοῦτο διέταξε νὰ συναχθῇ πανταχόθεν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἡ ἀπαιτουμένη ὕλη, καὶ νὰ συνέλθωσιν οἱ ἐπιτηδειότεροι ἀρχιτέκτονες. Ἤρξατο δὲ τῆς οἰκοδομῆς τῇ 23 Φεβρουαρίου τοῦ 533 καὶ συνετέλεσεν αὐτὴν ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν, δέκα μηνῶν καὶ δύο ἡμερῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐκορυφώθη εἰς 100 ἔχοντας ἕκαστον ὑφ' ἑαυτὸν 100 οἰκοδόμους. διῃρημένους ἀνὰ πεντακισχιλίους εἰς δύο μοίρας, καὶ ἀρξαμένης τῆς

(**) Ἀπόρησαν, καὶ δικαίως, οἱ Σχολιασταὶ καὶ Μεταφρασταὶ περὶ τῆς λέξεως, καὶ ἐπεχείρησαν, οἱ μὲν νὰ τὴν διορθώσωσιν, οἱ δὲ νὰ τὴν ἑρμηνεύσωσι, λέγοντες, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλ' ἀντ' ἄλλων. Οὔτ' ἐγὼ δύναμαι νὰ εἴπω ἐν πεποιθήσει τι, ἐκτὸς μόνον ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ λόγου ὑπαγορεύει νὰ ἐξηγηθῇ, ἄρδην ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ οἱ τέσσαρες αὐτῆς τοῖχοι.

πλευρᾶς, ἁμιλλωμένους τίς νὰ συντελεσῃ ταχύτερον τὸ λαχὸν ἑκατέρῳ μέρος, δι' ὀπτασιῶν ἐπρομηθεύοντο θησαυροὺς, δι' ἐμφανείας Ἀγγέλων ἐλύοντο τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ζητήματα· τὰ πάντα, ἐνὶ λόγῳ, αἰτιολογοῦντο ἐπὶ τὸ ὑπερφυσικώτερον, ὥστε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη, πατροπαραδότως θρυλλούμενα τὰ περὶ τοῦ ναοῦ τούτου θαύματα, διαδίδονται ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν ὁποίων πολλοὶ μαρτυροῦσινδτι ἔγιναν αὐτόπται τῶν ἐν τοῖς ἀδύτοις αὐτοῦ κευθμῶσι ἀλωβήτων διατηρουμένων δῆθεν λειψάνων, καὶ αὐτήκοσι τῶν ψαλμωδιῶν κατὰ τὴν τοῦ Πάσχα νύκτα.

Πολλοὶ μάλιστα τῶν Ὀθωμανῶν, ἀπ' ἐναντίας τῆς ἱστορίας, φρονοῦσι τὸ κτίριον τοῦτο καὶ ὑπὸ σεισμοῦ ἀκατάπτωτον· ὅθεν καὶ πλῆθος αὐτῶν καταφεύγουσιν ἐν αὐτῷ ἐν καιρῷ τοιούτου κινδύνου.

Παραλείποντες ταῦτα πάντα εἰς τοὺς τῶν χρονογραφημάτων φιλακροάμονας, ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν μόνον ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ Ἰουστινιανείου τούτου ναοῦ ὑπερέβη πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν τοῦ πυρποληθέντος· οἱ δὲ τὰ Πάτρια τῆς ΚΠ συγγραψάμενοι διετήρησαν ἀκριβῶς τὰ τῶν ἰδιοκτητῶν ὀνόματα, εἰς ὅσους ἀνῆκον τὰ ἐπὶ τούτῳ ἀγορασθέντα ἢ δωρηθέντα γήπεδα· ὥστε ὁ Γύλλιος ἀμφιβάλλει ἐὰν ὁ νεοζοῦτος ναὸς ἐκτίσθη ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦδε τοῦ πρώτου, ἢ ἐὰν ἐκεῖνος δὲν εἶνε μᾶλλον ὁ πλησίον αὐτοῦ οἰκοδομῆς τῶν μὲν ἐκ τῆς μιᾶς, τῶν δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας

παρὰ τὸ Νομισματοκοπεῖον, ὁ χρησιμεύων ὡς ἐπλοθήκη.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς οὗτος συγχέει πρὸς αὐτὸν, γνωριζόμενον ὡς τῆς Παλαιᾶς Ἁγίας Εἰρήνης, ἄλλον ναὸν τὸν τῶν Ἁγίων Στεργίου καὶ Βάηχου, τὸν καλούμενον Μικραν Ἁγίαν Σοφιαν, ἡ γνώμη του δὲν φαίνεται πιθανή.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχιτεκτόνων διεκρίνοντο καὶ ἐπρώτευον. Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς, οὐχὶ μόνον ἀρχιτέκτων, ἀλλὰ καὶ μηχανικὸς ἄριστος, «ὡς καὶ σεισμοὺς μιμεῖσθαι καὶ κεραυνούς,» καθὼς λέγει ὁ Ἀγαθίας· Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος· καὶ ὁ μαγίστωρ Ἰγνάτιος.

Συντελεσθέντος δὲ τοῦ ναοῦ, ἐπετέλεσεν αὐτοῦ λαμπρότατα ὁ Ἰουστινιανὸς τὰ ἐγκαίνεια (θυρανοίξια) τῷ ιά ἔτει τῆς αὐτοκρατορίας του, τῇ 22 Δεκεμβρίου 538. πομπεύσας ἀπὸ τοῦ Παλατίου μέχρι τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Πατριάρχου Μηνᾶ διὰ τοῦ Αὐγουστεῶνος, ὅτε εἶπε καὶ τὸ μνημονευόμενον: «Νενίκησάσε, Σολομών!» Ἡ δὲ λιτὴ (λιτανεία) ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας.

Ἀλλὰ τῇ 7 Μαΐου τοῦ 558 ἢ 559, μετὰ εἴκοσι δηδηλονότι ἔτη, διαρραγέντος τοῦ τρούλλου ὑπὸ τῶν προγεγονότων ἀλλοπαλλήλων σεισμῶν, καὶ τῶν μηχανικῶν καταγινομένων περὶ τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ, ἐπειδὴ, πρὸς οἰκονομίαν τῶν ἐξόδων, δὲν εἶχον στήσει τὰ πρὸς ἀνάβασιν ἐκριώματα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐτρύπησαν τοὺ πινσοὺς τοὺς βαστάζοντας τὸν τροῦλλον, «διὰ τοῦτο

οὐ κατεβάσταξαν, λέγει ὁ Θεοφάνης, καὶ οὕτω κατέπεσε πρῶτον μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ θόλου» καὶ κατεσύντριψε τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὸν Ἄμβωνα· εἶτα δὲ, κατηνέχθη καὶ τὸ λοιπὸν μέρος τὸ ἀπομεῖναν καὶ αὐτὰ τὰ εἰλήματα.»

Πιθανωτέραν τῆς καταπτώσεως ταύτης αἰτίαν ἀποδίδει ὁ Ἄμμερ τὸ ἰλυῶδες τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐθεμελιώθη τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τοῦ ναοῦ.

Ἀνοικοδομήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἰουστινιανὸς πολλῷ στερεώτερον διὰ Ἰσιδώρου τοῦ νεωτέρου, ἀνεψιοῦ τοῦ πρώτου, ἤγαγε τὰ δεύτερα αὐτοῦ τῇ 24 Δεκεμβρίου τοῦ 562 ἢ 563, μετὰ πέντε ἔτη τῆς πτώσεως, ὅτε ἐποίησεν ἐν ἡρωϊκῷ τῷ μέτρῳ καὶ τὴν σωζομένην γλαφυρωτάτην ἔκφρασιν αὐτοῦ Παῦλος ὁ Κύρου τοῦ Φλώρου ὁ Σιλεντιάριος.

Ἀλλ' εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν ταύτην ἀπώλεσε τὸ κτίριον μέγα μέρος τῆς προτέρας ἀερώδους, οὕτως εἰπεῖν, γλαφυρότητός του, καὶ γενόμενον στερεώτερον, κατέστη συγχρόνως καὶ ὀγκωδέστερον.

Τοσαύτην δὲ χρημάτων ποσότητα ἐδαπάνησε, παρεκτὸς τῆς πανταχόθεν τοῦ Κράτους συναθροισθείσης, ὡς προείπομεν, ὕλης καὶ τῶν πολυτελῶν κειμηλίων, ὥστε, κατα τοὺς τῶν ὑπολογισμὸς ἱστορικῶν, ἐξωδεύθησαν εἴς τε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, τὴν ἀγορὰν τῶν γηπέδων, τὴν μετακόμισιν τῆς ὕλης κτλ, 80 ἢ κατ' ἄλλους 320 κεντηνάρια χρυσίου (*)

(*) 80 ἢ 320 χιλιάδων λιτρῶν Ἀγγλικῶν.

ΕΛΙΣΜΑΝΟΓΙΟ

Επειδὴ ὁ ναὸς οὗτος ἐχρησίμευσεν ὡς πρώτυπον ἔνθεν μὲν τῶν ἐπισημοτέρων ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ρωσσίας, ἰδίως δὲ τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἁγίου Μάρκου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν πλειοτέρων αὐτοκρατορικῶν τζαμίων τῆς ΚΠ. ἐνδιατρίβομεν λεπτομερέστερον εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων μερῶν αὐτοῦ, χρησιμεύουσαν πρὸς διασάφησιν πολλῶν ἱστορικῶν χωρίων.

Ἀλλὰ τὸ γλαφυρὸν καὶ ἀερῶδες ἐπὶ πᾶσιν ἐκεῖνο, ἡνωμένον μὲ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ γιγαντιαῖον, τὸ ὁποῖον δίδουσιν εἰς τὸ κτίριον τοῦτο οἱ πλειότεροι τῶν συγγραφέων, δὲν διακρίνεται πλέον, καὶ μάλιστα ἐξωτερικῶς, ἐξ αἰτίας τῶν διαφόρων προσγενομένων εἰς αὐτὸ προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν· ὥστε μεταξὺ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁποῖος ἐξῆλθεν ἀπὸ τῶν τοῦ Ἰσιδώρου χειρῶν, καὶ τοῦ σήμερον σωζομένου, ἡ διαφορὰ εἶνε μεγίστη, ὡς πρὸς τὰ καθέκαστα τῆς οἰκοδομῆς.

Ἀρίνοντες τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα δεινούς, θεωροῦμεν τὸ κτίριον τοῦτο ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ἥτις δι' ἡμᾶς ἰδίως τοὺς Ἕλληνας εἶνε παντὸς λόγου ἀξία, καὶ λέγομεν πρῶτον ὅτι:

Τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ ἐν γένει εἶνε τετράγωνον ἢ σταυροειδὲς ἐν τετραγώνῳ· τὸ δὲ μῆκος αὐτοῦ, ὑπερέχον τοῦ πλάτους κατὰ μόνον τὸ ἱερὸν βῆμα, εἶνε, μετρούμενον ἀπὸ τῆς κόγχης τοῦ ποτὲ ἱεροῦ Συνθρόνου μέχρι τῆς κατὰ τὸ μέσον τοῦ προναΐου μεγίστης πύλης, ποδῶν γεωμετρικῶν

269, τὸ δὲ πλάτος 243, καὶ τὸ ὕψος, ἐξ εἰκασίας, ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ τρούλλου μέχρι τοῦ ἐδάφους 188, ὥστε εἶνε μικρότερος τοῦ μὲν ἐν Ρώμῃ ἁγίου Πέτρου κατὰ 341 πόδας μήκους, 15 πλάτους, καὶ 201 ὕψους· τοῦ δὲ ἐν Λονδίνῳ ἁγίου Παύλου κατὰ 205 μήκους καὶ 56 ὕψους· ὑπερβαίνει ὅμως τοῦτον κατὰ 40 πόδας πλάτους.

Διὰ τὸ τηλικοῦτον δὲ αὐτῆς μέγεθος, οὐχ ἧττον δὲ καὶ διὰ τὴν παρὰ τοὺς τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν προέδρους ὑπεροχὴν (τὰ πρεσβεῖα) τοῦ ἐν αὐτῇ ἐδρεύοντος Πατριάρχου, ἐκαλεῖτο ἡ Ἐκκλησία αὕτη κατ' ἐξοχὴν Μεγάλη, ἐπίθετον τὸ ὁποῖον διετήρησε καὶ ἡ τὰ προνόμια αὐτῆς διαδεξαμένη Ἐκκλησία τοῦ ἐν ΚΠ Πατριαρχείου.

Ἅμα δὲ ἔμβῃ τις εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, περιλαμβάνει διὰ μιᾶς τὴν ὅλην ἐσωτερικὴν αὐτοῦ θέαν, καὶ εἶν' ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκπλαγῇ διὰ τὸ κολοσσαῖον καὶ ἑνταυτῷ εὐάρμοστον τῶν ἀναλογιῶν αὐτοῦ ὅλων.

Ἰδίως δὲ διεγείρει τὴν ἔκπληξιν τὸ παράτολμον μέγεθος τῶν ἀψίδων καὶ τοῦ θόλου. Τὸ δὲ ἀμέσως προσβάλλον τὴν ὅρασιν εἶνε τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέγα τόξον, ἢ ἡμικύκλιον, σκεπασμένον μὲ ἡμιθόλιον.

Περὶ αὐτὸ δὲ τὸ μέγα τόξον, ἐπέχον ὅλον τὸ πρὸς ἀνατολὰς πλάτος τοῦ μεγάλου θόλου, κάμπτονται τρία ἄλλα μικρότερα, τὸ μὲν ἐκ δεξιῶν, τὸ δὲ ἐξ ἀριστερῶν, καὶ τὸ τρίτον ἐν τῷ μέσῳ εἰς σχῆμα κόγχης, σκεπασμένα ὡταύτως μὲ ἡμιθόλια.

Τὸ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, εἰσέχον βαθύτερον τῶν ἄλλων,

εἶνε τὸ ἄδυτον ἢ βῆμα ἄλλοτε τοῦ ναοῦ. Ἡ ἀλληλουχία δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ἡμιθολίων μετὰ τοῦ θόλου, αὐξάνουσα τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, καὶ ἀποδεικνύουσα ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ ἀχανὲς τοῦ κτιρίου, ἀποτελεῖ κυρίως τὸ ἐκπληκτικὸν καὶ ἀπαράμιλλον τοῦ θεάματος.

Τὸ δὲ καταντικρὺ αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς μέγα τόξον, σκεπασμένον ὡσαύτως μὲ ἡμιθόλιον, ἔχει μὲν ἑκατέρωθεν καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ τρία ἄλλα μικρότερα τόξα, καθὼς καὶ τὸ πρὸς ἀνατολάς· ἀλλὰ τὸ μεσαῖον αὐτοῦ, ἐν ᾧ εἰσὶν οἱ τρεῖς μεγάλοι τοῦ ναοῦ πυλῶνες, δὲν ἀποτελεῖ ἡμικύκλιον, καθὼς ἐκεῖνο, ἀλλὰ τετράγωνον σκεπασμένον μὲ καμάραν ἢ ἀψῖδα, καὶ ὄχι κόγχην ἢ ἡμιθόλιον.

Ἐν τῷ κενῷ δὲ τῆς ἀψῖδος ταύτης εἶνε ἓξ πυράθυρα.

Πρὸς τὰς ἄλλας δὲ δύω πλευρὰς τοῦ ναοῦ, τὴν μεσημβρινὴν καὶ τὴν πρὸς βορρᾶν, ἐκτείνονται παρομοίως δύο μεγάλα τόξα, ἐπέχοντα τὸ καθολικὸν αὐτοῦ ἢ μέσον μῆκος, «ἀψῖδες τέσσαρες ἐν τετραπλεύρῳ», κατὰ τὸν Προκόπιον.

Ἐπιστηρίζονται δὲ καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα τόξα εἰς τέσσαρας μεγάλους Πινσοὺς, τοὺς καλουμένους κτιστοὺς κίονας ὑπὸ τοῦ Οὐλπιανοῦ.

«Πεποίηνται δὲ οἱ λόφοι λίθοις εὐμεγέθεσι σύνθετοι, »λογάδην μὲν συνειλεγμένοις, ἐς ἀλλήλους δὲ τρὸ τῶν » λιθολόγων ἐπισταμένως ἐναρμοσθεῖσιν, οὐ τιτάνῳ οὐκ » ἀσφάλτῳ, ἀλλὰ μολύβδῳ χυθέντι καὶ μεταξὺ παν» ταχόσε χωρήσαντι, καὶ τῶν λίθων τῇ ἁρμονίᾳ ἐνετηκό-

» τητι. Ἐξ ὕψους τηλικοῦτον ἱκνοῦνται, ὡς αὐτοὺς εἰ» κάσαις εἶναι σκοπέλους ὀρῶν ἀποτόμους».

Ὁ χυτὸς μόλυβδος εἶνε ἢ πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ Προκοπίου, ἢ πιθανώτερον ἀπάτη τῶν οἰκοδόμων, οἱ ὁποῖοι ἔχυνον μὲν τῷ ὄντι μόλυβδον μεταξὺ τῶν λίθων, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς συγκράτησιν αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς στερέωσιν τῶν συνεχόντων αὐτοὺ σιδηρῶν μοχλῶν ἢ ὀχέων.

» Ἡ δὲ ἔμπλασις μετὰ τοῦ ἐλαίου καὶ ἀσβέτου, καὶ » οὕτως ἐπείνω ἀνέστησαν τὰς ποικίλας ὀρθομαρμαρώσεις.

Ἡ ἔμπλασις αὕτη, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι κτισμένα καὶ ἄλλα παλλαιὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς κτίρια, καὶ αὐτὰ, ὡς λέγεται, τὰ τῆς πόλεως τείχη, ἦτο μίγμα τι ἐκ θερμοῦ ὕδατος (ἐν ᾧ εἶχε βράσει μέχρι χυλώσεως κριθὴ ἄρθονος), ἀσβέστου ὀστρακοκόνεως καὶ φλοιοῦ πτελαίας κοπανισμένης.

Οἱ δὲ πινσοὶ οὗτοι οἱ ὁποῖοι καὶ κίονες καταχρηστικῶς λέγονται ὑπὸ τοῦ Κωδινοῦ, παρωνομάζοντο ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν εἰκονισμένων τεσσάρων Ἱεραρχῶν (ὡς στύλων τῆς Ἐκκλησίας.)

Καὶ ὁ μὲν πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος ἐλέγετο τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὁ δὲ πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, ἐκ δὲ τῶν πρὸς δυσμὰς, ἐκ δεξιῶν τοῖς εἰσιοῦσι τὰς Ὡραίας πύλας ἐκαλεῖτο: Τῶν τριῶν Γερμανῶν, εἰς μνήμην τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο διαπρεψάντων τριῶν Πατριαρχῶν ΚΠ.

Μετὰ τοὺς τέσσαρας τούτους μεγάλους πινσούς, εἶνε

τέσσαρες ἄλλοι μικρότεροι, δύω μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἀνέχοντες τὸ ἡμιθόλιον τὸ στεγάζον τὸ ἱερὸν βῆμα, δύο δὲ πρὸς δυσμάς, ὑποστηρίζοντες τὴν κάμαραν τὴν ὑπεράνωθεν τῶν προειρημένων τριῶν μεσαίων πυλῶν τοῦ ναοῦ.

Τῶν μεγάλων πινσῶν αἱ γωνίαι ἐξέχουσαι ἀναλόγως, ὑποκρατοῦσι τὰς βάσεις, ἔνθεν μὲν τῶν τεσσάρων μεγάλων τόξων, τῶν σχηματιζόντων, ὡς εἴπομεν, τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ καθολικοῦ ἢ μεσαίου τετραγώνου τοῦ ναοῦ· ἑτέρωθεν δὲ, δύω ἄλλων μικροτέρων τόξων, ὧν τὸ μὲν ἐκτείνεται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν μικρῶν πινσῶν, τὸ δὲ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν πρὸς καὶ Ἄρητον Μεσημβρίαν τοῦ ναοῦ τῶν τοίχων.

Αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν τεσσάρων μεγάλων τόξων, εἰς καμπὴν ἀχανῆ περιαγόμεναι, αἱ μὲν πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν συγκλείονται διὰ τῶν κιόνων τοῦ γυναικωνίτου καὶ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς θυρίδων, ἀνεῳγμένων εἰς τρεῖς σειρᾶς ἀνὰ ἑπτὰ καὶ ἑπτὰ καὶ πέντε, διά τινος διακεκομμένου τοίχου· διὰ δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς διήκει ἀπαρεμπόδιστον τὸ βλέμμα ἀπὸ τῆς πύλης τῆς εἰσόδου μέχρι τοῦ ἡμικυκλίου του Ἱεροῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῶν πυλῶν πρὸς τὸν Νάρθηκα.

«Ἐπὶ τούτοις δὲ ἀψῖδες τέσσαρες ἐν τετραπλεύρῳ ἀνέχουσι.

«Τῶν ἀψίδων δὲ τῆς συμπλοκῆς ἐν τετραγώνῳ ἐξηρ-»γασμένης, ἐς τρίγωνα τέσσαρα μεταξὺ τὸ ἔργον ἀποτετέ-«λεσται. Καὶ ἡ μὲν τριγώνου ἑκάστου κρηπὶς, πεπιεσμένη

»τῇ ἐς ἄλληλα τῶν ἀψίδων ἐνέρσει, ὀξεῖαν ποιεῖται τὴν »τὴν κάτω γωνίαν, συναναβαίνουσα δὲ τὸ λοιπὸν καὶ εὐ-»ρυνομένη τῇ μεταξὺ χώρᾳ, εἰς τὸ κυκλοτερὲς τελευτᾷ, ὃ »ταύτῃ ἀνέχει, γωνίας δὲ λειπομένας ἐνταῦθα ποιεῖται »(Προκοπ.)»

Περὶ τὰ τέσσαρα δὲ τρίγωνα ταῦτα, τὰ ὁποῖα σχηματίζουσιν αἱ ἐν τέσαρσι γωνίαις συνερχόμεναι ἐκτὸς συμβολαὶ τῶν τεσσάρων μεγάλων τόξων, διακρίνονται τέσσαρα Σεραφεὶμ ἢ Ἑξαπτέριγα, εἰκονισμένα διὰ μουσείου, τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι, καί τοι ἀναγνωρίζοντες ἐκ παραδόσεως τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων γνωστῶν Ἀρχαγγέλων, Γαβριὴλ, Μιχαὴλ, Ραφαὴλ καὶ Ἰσραὴλ, ἀποτροπιαζόμενοι ὅμως ἀφ' ἑτέρου πᾶν ἀνθρωποειδὲς ὁμοίωμα, ἐπέχρισαν, ἐπιγράψαντες τὰ μονογράμματα τῶν τεσσάρων Κχαλιφῶν.

Κατ' ἄλλους δὲ, αἱ εἰκόνες αὗται εἶνε τῶν Εὐαγγελιστῶν· οἱ δὲ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐκλαμβάνουσιν ὡς ὁμοιώματα νυκτερίδων, λέγουσιν ὅτι, ἀφ' οὗ ἐχαλάσθησαν αἱ νυκτερίδες, αἱ ὁποῖαι πρότου δὲν ἔμβαινον εἰς τὸν ναὸν, ἄρχισαν νὰ ἐμβκίνωσι καὶ νὰ φωλεύωσιν.

Ἄλλοι πάλιν δοξάζουσιν ὅτι, πρὸ τῆς ἐλεύσεως μὲν τοῦ Μωάμεθ ἐλάλουν ἐν καιρῷ ἐξαισίων συμβαινόντων καὶ προέλεγον αὐτά· μετὰ δὲ τὴν γέννησιν αὐτοῦ ἔμειναν ἄναυδα. Εἰς τὴν πρό τινων δὲ ἐτῶν γενομένην ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ μόνα τὰ ὁμοιώματα ταῦτα (Ἑξαπτέρυγα εἰς σχῆμα σφαιρῶν πτερωτῶν) ἔμειναν ἀνεπίχριστα, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀνεγνώρισαν ἐν αὐτοῖς τὰ Μελαϊκέϋμουκα

ριμπέϊν, εἰκονιζόμενα εἰς τὰς Περσικὰς βίβλους, ἀναμιμνήσκοντα ἴσως τὰ ἀρχαῖα Φερουχέρ.

«Τὸ θυριδωτὸν δὲ τειχίον, τὸ διατεῖνον, ὡς εἴπομεν τὸ διάμεσον τῶν πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν μεγάλων τόξων τὸ καλούμενον Παραπίνσιον ὑπὸ τοῦ Κώδικος τῶν Βασιλικῶν καὶ ἔχον εἴκοσι ποδῶν μῆκος, ὑποστηριζόμενον δὲ τοῖς ἓξ θεταλικοῖς κίοσι τοῦ γεναικωνίτου, προσετέθη εἰς τὴν δευτέραν τοῦ ναοῦ οἰκοδομὴν ὑπὸ Ἰσιδώρου νεωτέρου, συνιδόντος ὅτι ἡ αἰτία τῆς καταπτώσεως τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ ναοῦ ἦτον τὸ λίαν ἐκτεταμένον καὶ ἀνυποστήρικτον τῶν ἀψίδων αὐτοῦ.

Προεκτείνας δὲ αὐτὸ μικρὸν ἐσωτέρω τοῦ κυρτώματος τῆς τοῦ τόξου καμπῆς, ἔδωκεν ὡσειδὲς τρόπον τινὰ σχῆμα εἰς τὸ ἄλλως τετράγωνον τοῦ μέσου τοῦ ναοῦ, καθὼς γραφιμώτατα τὰ σαφηνίζει ὁ Ἀγαθίας.

Τοιοῦτον ἦτο σχεδὸν καὶ τοῦ καθολικοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν τὸ σχῆμα, εἴπερ, κατὰ τὸν Προκόπιον, «Τὰ μὲν ἄλλα τοῦ »νεὼ μέρη κατ' εὐθὺ ἑστᾶσιν οἱ κίονες, κατὰ δὲ τὰ μέσα ὑποστέλοται εἴσω».

Ὄπισθεν δὲ τῶν τεσσάρων ἡμικυκλίων, τῶν τε πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῶν πρὸς δυσμάς, τα ὁποῖα εἴπομεν ὅτι σχηματίζουσιν αἱ ἀπὸ τῶν μεγάλων πινσῶν ἐκφυόμεναι ἀψῖδες, ὑπάρχει ἀνὰ ἓν τετραγων διάστημα φωτιζόμενον ὑπὸ τριῶν ἕκαστον μικρῶν θυρίδων, μόλις εἰσαγουτῶν ἀμυδρόν τι φῶς, καὶ ἔχον εἰς τὰς τέσσαρας αὐτοῦ γωνίας ἀνὰ ἕνα κίονα Αἰγυπτιακοῦ λίθου, ἐξ ὧν οἱ περὶ τοὺς τέσσαρας μεγάλους

πινσούς, ὡς κινδυνεύοντες ὑπὸ τὸν σεισμῶν, προσωκοδόμηνται αὐτοῖς διὰ τοιχοδομίας, ἀρχαιοτέρας φαίνεται τῆς τῶν Τούρκων ἐποχῆς.

Μεταξὺ δὲ τῶν τεσσάρων τούτων τετραγώνων σχηματίζοντα ἄλλα δύο, τὸ μὲν πρὸς ἄρκτον, τὸ δὲ πρὸς μεσημβρίαν ὀλίγον ἐπιμηκέστερα, καὶ ἔχοντα ὡταύτως ἀνὰ τέσσαρας κίονας γρανίτου λίθου ὄχι ὅμως εἰς τὰς γωνίας, καθὼς ἐκείνων, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον, ὑποστηρίζοντας ἰδιαιτέραν τινὰ στενωτάτην καμάρκν καὶ διαιροῦντας τὸ διάστημα τοῦτο εἰς δύο.

Ἐπομένως τὰ μὲν δύο ταῦτα ἐπιμήκη τετράγωνα μὲ τοὺς τέσσαρας αὐτῶν κίονας, σχηματίζουσι τὰς κεραίας τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ σχήματος τοῦ ὁποίου ᾠκοδόμηται ὡς προείπομεν, ἡ Ἁγία Σοφία· τὰ δὲ προειρημένα τέσσαρα ἄλλα εἶνε, τρόπον τινά, τὰ κενὰ διαστήματα, τὰ ὁποῖα ἤθελον μένει εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας σταυροῦ ἐμβεβλημένου ἐντὸς τετραγώνου περιφερείας.

Τὰς τετραγώνους ταύτας αὐλάς, τῶν ὁποίων τὸν θόλον ὑποστηρίζουσιν αἱ στοαὶ καὶ οἱ κίονες περὶ ὧν προείπομεν, οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀποκαλοῦσι Κουβίκουλα καὶ Οἰκίσκους, ὁμοίας οὔσας κατά τι μὲ τὰ παρεκκλήσια (Chapelles) τῶν Λατινικῶν ναῶν.

Ἐκ τούτων ὀκτὼ μὲν κίονας Αἰγυπτίους ἢ Πορφυροῦς, ὁμοίους καὶ τῷ ὕψει καὶ τῇ διαμέτρῳ καὶ αὐτῇ σχεδὸν τῇ ὁλκῇ, ἔπεμψεν ἐκ Ῥώμης Μαρκία τις, χήρα τῶν εὐγενῶν, πελθόντας εἰς αὐτὴν ἐκ κληρονομίας, στολί-

ζοντας δέ ποτε τὸν ἐν τῇ πόλει Μπαλμπὲκ ναὸν τοῦ Ἡλίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Ῥώμην ὁ Αὐρηλιανός· ὀκτὼ δὲ πρασίνους Θεσσαλικούς, θαυμαστοὺς μεγέθει καὶ κάλλει, μετεκόμισεν ἐξ Ἐφέσου ὁ ἔπαρχος Κωνσταντῖνος· ἄλλους ἐκ τῆς Κυζίκου ἄλλους ἐκ τῆς Τρωάδος· ἄλλους ἐκ τῶν Κυκλάδων, καὶ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν αὐτῶν, καὶ πόθεν οὐχί;

Ὥστε ὅλοι οἱ κίονες τοῦ ναοῦ ἀριθμοῦνται εἰς 170 (*), 40 μὲν εἰς τὸ κάτω μέρος ἢ τὸ δάπεδον αὐτοῦ, 67 δὲ εἰς τὰ ὑπερῷα ἢ γυναικεῖα.

Καὶ εἶνε μὲν εἰργασμένοι οὐκ ἀκόμψως, τὰ κιονόκρανα αὐτῶν ὅπως, λέγει ὁ περιηγητὴς Γκρελλῶτος, δὲν ἀναλογοῦσι πρὸς τὴν ὡραιότητα, καὶ δύσκολον εἶνε νὰ προσδιορίσῃ τις τὸν ρυθμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀρχιτεκτονικῶς ἀνήκουσιν, ἐκτὸς ἐὰν ὀνομάσῃ αὐτὸν Γραικογοτθικόν.

Τοὺς κάτω 40 κίονας ἀποτελοῦσιν ὀκτὼ μὲν πορφυροῖ, οἱ τῆς Μαρκίας, ὀκτὼ δὲ πράσινοι οἱ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου, καὶ 24 Αἰγυπτιακοῦ γρανίτου. Ὁ δὲ παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ἀξιάγαστος οὗτος ἀριθμὸς τῶν 40 θεωρεῖται σημεῖον μεγαλείου εἰς τὰς πολυτελεῖς οἰκοδομάς.

Ὅθεν καὶ τὰ ἐρείπεια τῆς Περσεπόλεως ὀνομάζονται καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη Τζεχχελσουτούν, τεσσαράκοντα στῆλαι.

(*) Ἑκατὸν δηλ. περισσότερον τῶν ἑπτὰ στύλων, οὓς Ὑπήρεισεν εἰς τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἡ αἰώνιος τοῦ Θεοῦ Σοφία, λέγει παίζων ὁ Ἄμμερ.

Ἐξ αὐτῶν ὀκτὼ μὲν πορφυροῖ ἡ τῆς Μαρκίας ἐστήθησαν εἰς τὰς τέσσαρας κόγχας (γωνίας) τοῦ Καθολικοῦ, τὰς μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν πινσῶν, ἀνὰ δύω εἰς ἑκάστην, ἐπὶ τετραγώνων βάσεων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ὑψουμένων ἴσα μὲ τὸ τρίτον τοῦ κορμοῦ ἑκάστου αὐτῶν περικαλλέστατα.

Τοὺς κίονας τούτους, καὶ ἰδίως τοὺς πρὸς δυσμάς, ὡς πολλὰ βεβαρημένους διὰ τὰς ἐπ' αὐτῶν τε καὶ τῶν πινσῶν στηριζομένας πέντε ἀψῖδας, τὰς ὑποκρατούσας τὰ ἡμικύκλια, ἠναγκάσθησαν νὰ περιζώσῃ διὰ σιδηρῶν καὶ ὀρυχαλκίων στεφάνων, ἵνα μὴ συντριβῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου, καθὼς καὶ εἶχον ἤδη ἀρχίσει (*)

Ὀκτὼ ἄλλοι, ἀνὰ τέσσαρες ἑκατέρωθεν, ὑψοῦνται, εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ Καθολικοῦ, μεταξὺ τῶν μεγάλων πινσῶν, καὶ εἰκοσιτέσσαρες ὑποστηρίζουσι τὰς καμάρας τῶν ὑπερώων, ἀνὰ 12 ἑκατέρωθεν.

Τὰ δὲ κιονόκρανα αὐτῶν, ἀνήκοντα εἰς τὴν προρρηθεῖσαν νόθον ἐκείνην Γραικογοτθικὴν τάξιν, εἶναι μίμησις δῆθεν φύλλων ἀκάνθης, θαυμασίας μὲν διὰ τὴν λεπτουργίαν των, ἀπεχούσης ὅμως ὡς πρὸς τὴν ὁμοιότητα.

Εἶναι δὲ ὅλα διάτορα (a jour), καὶ φαίνεται ὅτι ἐν τῷ

(*) Ἐκ τῶν κιόνων τούτων, ὁ εἰς τὸ τετράγωνον τὸ ἀριστερόθεν εἰσερχομένῳ ἀπὸ τοῦ Ἐσωνάρθηκος τῆς πρὸς βορρᾶν πύλης, ὀνομάζεται Ἱδρώων στύλος διὰ τὴν ἐξικμαζομένην ἀπ' αὐτοῦ ἐνίοτε ὑγρασίαν, ἥτις νομίζεται θαυματουργὸν θεραπείας μέσον.

ISMANOGLIO

μέσῳ τῆς σχηματιζούσης αὐτὰ φυλλάδος ἠθέλησαν νὰ παρεμβάλωσι καὶ εἰδός τι μονογράμματος.

Ἔχουσι δὲ ὅλοι, χωρὶς ἐξαίρεσιν, καὶ ἄλλην ἔλειψιν ὡς πρὸς τὸν κορμὸν αὐτῶν, ὅττις δὲν ἔχει τὸ ἀτρακτοειδὲς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦσιν οἱ κανόνες τῆς τέχνης, ἀλλ' εἶναι ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κατω ἰσοπαχεῖς, καὶ ἐπομένως χωρὶς κομψότητος.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν τοίχων ἦτον ἡ εἴσοδος (*), δι' ἧς ἀνήρχοντο εἰς τὰ γυναικεῖα οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι, ὁσάκις ἐν καιρῷ τῆς ἀκολουθίας ἔπρεπε νὰ θυμιάσωσι.

Τὰ δὲ ὑπερῷα ἢ γυναικεῖα ταῦτα ἐλέγοντοκαταχρηστικῶς, καθὼς καὶ λέγονται ἀκόμη, καὶ Κατηχουμενεῖα ἢ Κατηχούμενα.

Ἐκαλοῦντο δὲ καὶ Ἔμβολοι τῆς Γυναικωνίτιδος, καὶ ἦσαν, καθὼς καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, μαρμαρόστρωτα.

«Ταύταιν δὲ ταῖν στοαῖν (λέγει ὁ Προκόπιος ἐννοῶν τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ ναοῦ) ἑτέρα μὲν (ἡ κατω δηλαδὴ) τοὺς ἄνδρας εὐχομένους διακεκλήρωται γυναιξὶ δὲ τοὐτὸ ποιούσαις ἡ ἑτέρα ἀνεῖται. Παραλαξ δὲ οὐδὲν ἔχουσιν οὐδὲ διαφέρουσι δήπου ἀλλήλαιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴσον αὐταῖν τῷ ἱερῷ ἐς

(*) Κατὰ τὸν Ἄμμερ, ὁ γυναικωνίτης εἶχεν ὀκτὼ ἀνόδους ὧν τέσσαρες μὲν, ἀνὰ δυω ἑκατέρωθεν, ἔξωθεν εἰσιτηταί, διὰ τὰς γυναῖκας· τέσσαρες δὲ, ἀνὰ δύω ὡσαύτως ἑκατέρωθεν, διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους, ἔσωθεν τοῦ ναοῦ·

κάλλος διήκει. καὶ ὡραΐζει τὸ ἐμφερές. Τίς ἂν τῶν ὑπερῴων τῆς γυναικονίτιδος ἑρμηνεὺς γένοιτο;»

Ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐταῖς κιόνων οἱ μὲν 40 εἶνε πράσινοι, οἱ δὲ 20 ἐξ ἰάσπιδος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐκ γρανίτου· εἶνε δὲ πολὺ μικρότεροι τῶν κάτω καὶ τὰ κιονόκρανα αὐτῶν ἄλλης ἐργασίας, ἀλλὰ πολὺ ὡραιότερον πεποικιλμένοι (plu richemeut étoffées, καθὼς λέγει ὁ Θεβέτος καὶ ἐπὶ τὸ κάλλιστον ἀπεστιλβωμένοι· τὰ δὲ διάστυλα αὐτῶν εἶναι 7 ποδῶν καὶ 11 δακτύλων.

Ἐξ αὐτῶν δὲ τριάκοντα ἓξ μὲν, ὧν οἱ πλείους βαίνουσιν ἀπὸ κενοῦ (portent à faux) ὑψοῦντο ἑκατέρωθεν, τοῦ ναοῦ, ὑποστηρίζοντες ἀνὰ ἓξ τὸ ὅλον δεκαοκτὼ, ἑκατέρωθεν, τὸν μέγαν θόλον καὶ τὰ ἡμιθόλια, 24 δὲ, ἐπὶ τῶν κιόνων τῶν ἐνπὸς τῶν κάτω στοῶν.

Ἐξ αὐτῶν δὲ οἱ μὲν ὀκτὼ εἶναι τετράγωνοι, ἔχοντες περίμετρον 6 ποδῶν· τέσσαρες δὲ ἄλλοι, ἀνα δύω ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς κατ' αὐτό που τῶν στοῶν τὸ μέσον, χαμηλότεροι μὲν τῶν ἄλλων, εἰ καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους, ἀλλὰ πολὺ ἰσχυρότεροι, ὑποκρατοῦντες τὴν ὀροφὴν τῶν γυναικείων· ὅθεν ἴσως, ὡς πρὸς ἀσφάλειαν μᾶλλον ἢ κόσμον συντελοῦντας, πεσσοὺς καὶ τούτοις καλεῖ ὁ Εὐσέβιος· εἶνε δὲ λευκοὶ ὑπόγλαυκοι, καὶ ἔχουσιν ἑπτὰ ποδῶν περιφέρειαν παρὰ τὴν βάσιν· καὶ τρεῖς τέλος μικρότεροι ὑπεράνω τῶν πυλῶν, οἱ ὁποῖοι, ὡς μηδὲν στηρίζοντες, ἐχρησίμευον, φαίνεται, μόνον ὡς διάμεσον δικτυωτοῦ τινος ἢ δρυφράκτου, πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν γυναικῶν.

Μεταξὺ τῶν κιόνων τούτων ἐκτείνεται θριγκίον, ὕψους τεσσάρων ποδῶν, ἐκ Θεσσαλικοῦ ὡς καὶ οἱ κίονες λίθου,

«. . . . . ἔνθα κλιθεῖσαι
» ἐργοπόνους ἀγκῶνας ἐπηρείσαντο γυναῖκες»,

κατὰ τὸν Σιλεντιάριον, θεωροῦσαι πρὸς τὰ κάτω, ἢ, κατὰ τὸν Εὐάγριον, «προκύπτουσαι ὅτε βούλοιντο εἰς τὰ τελούμενα.

Τοῦτο ὅμως μόνον πρὶν ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία· ταύτης δὲ τελουμένης, παρεξηρτῶντο κατὰ μῆκος τῶν θριγκίων παραπετάσματα (βῆλα), ὥστε μηδεμίαν αὐτῶν προκύπτει ἢ ἀφορᾶν πρὸς τὸ βῆμα.

Ἐνταῦθα ἵσταντο καὶ αἱ Αὐγοῦσται, καὶ αὐτὴ ἡ Αὐτοκρατόρισσα, ὅπου διὰ τοῦτο ὑπῆρχε καὶ «Μητατώριον ἐν τοῖς Κατηχουμενείοις», κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον.

Κατὰ τὸν συγγραφέα δὲ τοῦτον, «εἰς τὸν γυναι»κωνίτην νάρθηκα (εἰς τὸν ὁποῖον διήρχοντο ἀπὸ τοῦ »Σκευοφυλακίου), τὴν συνήθη στάσιν ἐκέκτηντο καὶ αἱ »τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διακόνισσαι».

Ἐν αὐτοῖς συνεκροτήθησαν πολλάκις καὶ Σύνοδοι, ἰδίως δὲ ἐν τοῖς δεξιοῖς αὐτῶν συνῆλθον ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἡ λεγομένη Ὀγδόη, ἀοξαμένη τῇ 5 Ὀκτωβρίου τοῦ 869, καὶ λήξασα τῇ τελευταίᾳ Φεβρουαρίου τοῦ 870, παρόντων τῶν τοποτηρητῶν τοῦ τε Πάππα Ἀδριανοῦ τοῦ Β'. καὶ τῶν ἄλλων τριῶν Πατριαρχῶν, Ἰγνατίου δὲ τοῦ Ραγγαβῆ, Πατριάρχου Κωνσταντινου-

πόλεως αὐτοπροσώπως, καὶ δώδεκα μὲν ἐπισκόπων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ, συγχωρηθέντων καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσοι εἶχον λάβει μέρος μετὰ τοῦ Φωτίου (κατὰ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη καὶ ἡ Σύνοδος), ὡς βία καθυπαχθέντων, συμπληρωθέντος τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν εἰς ἑκατὸν δύω.

Ἐν αὐτοῖς κατώκουν, ὡς φαίνεται, καὶ οἰκογένειαι, πτωχαὶ πάντως καὶ ἄστεγοι· ὅθεν ἀπαγορεύουσιν οἱ κανόνες καὶ αἱ Αὐτοκρατορικαὶ διαταξεις «ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις συνοικεῖν τινας γυναιξίν».

Ἐχρησίμευον δὲ καὶ ὡς φυλακαὶ τῶν κολαζομένων ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. «Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, λέγει Γρηγόριος »ὁ Διάλογος, ὅταν ἁμάρτῃ τις καὶ ἐξομολογήσεται . . . »φυλακίζουσιν αὐτὸν εἰς τὰ κειμηλιαρχεῖα καὶ εἰς τὰ Δια»κονεῖα τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ Κατηχούμενα».

Εἶνε δὲ θολοσκεπάσματα, ἢ κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, «ἐσκεπασμένα σκυφικὰς ἀψῖδας», κατὰ δὲ τὸν Σιλεντιάριον,

«Σχῆμα θόλου φορέουσιν, ὃ νειόθεν ἐστὶν ἐδέσθαι».

καὶ εἶνε μικροτέρα τῶν ὑποκάτωθεν αὐτῶν Αὐλῶν· διότι μέγα μέρος αὐτοὶ ἐπέχουσιν ἔνθεν μὲν οἱ πινσοὶ, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ πρὸς τὸν τοῖχον βάσεις τοῦ μεσαίου τόξου, τὸ ὁποῖον διαιρεῖ ἕκαστον αὐτῶν εἰς δύο, καὶ σχηματίζει ὥσπερ διοδον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο.

Τὸ δὲ πλάτος αὐτῶν εἶνε, κατὰ τὸν Ἄμμερ, 60 ποδῶν, κατὰ δὲ τὸν De Loir, 53.

Ἀλλ' ὁ Γύλλιος, μετρῶν τὸ πλάτος αὐτῶν ἀπὸ τοῦ

τοίχου τοῦ ναοῦ μέχρι τῆς ἀψῖδος, λέγει ὅτι εἶνε 44 ποδῶν· ἐκεῖ δὲ ὅπου σχηματίζεται ἡ μεταξὺ αὐτῶν δίοδος, 20 μόνον.

Οἱ Τοῦρκοι, τῶν ὁποίων αἱ γυναῖκες δὲν προσεύχονται εἰς τὰ τζαμία, οὔτε παρευρίσκονται εἰς αὐτὰ ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς, μετεποίησαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀντὶ γυναικείων καταστήσαντες αὐτὰ ἀνδρῶα.

Ἡ δὲ πρὸς αὐτὰ ἄνοδος ἡ διὰ τὰς γυναῖκας ἦτον, ὡς εἴπομεν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ βορείου αὐτοῦ μέρους, διὰ τεσσάρων ἑλικοειδῶν μέν, ἀλλ' ὁμαλωτάτων κλιμάκων, καὶ φωτιζομένων ὑπὸ τριῶν ἑκάστη θυρίδων, καὶ χρησιμευουσῶν, παρεκτὸς τούτου, καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θόλου.

Ἀλλ' ὁ Δουκάγγιος λέγει ὅτι πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ναοῦ δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἄνοδος, ἀλλὰ μόνον

«. . δύο κενεῶνες παστοειδεῖς ἄντα πυλάων».

κατὰ τὸν Σιλεντιάριον.

Τοῦτο ὅμως δὲν μοι φαίνεται πιθανόν, καὶ ἡ φράσις τοῦ ποιητοῦ ἔχει ἄλλην ἴσως σημασίαν. Τὰς ἀνόδους ταύτας οἱ συγγραφεῖς ὀνομάζουσι Κοχλίας, καί τοι τοῦ ὀνόματος ταύτου λέγει ὁ Γύλλιος, μὴ ἀνήκοντος αὐτὰς, ὡς μὴ ἑλικοειδῶς ἀλλὰ κατὰ γωνίας προϊούσας.

Αἱ καμπαὶ αὗται εἶνε πέντε, οὐχὶ διηρημέναι διὰ βαθμίδων, ἀλλ' εἰς ἀνεπαχθῶς ἐπικλινὲς ἠγμέναι διὰ μεγίστων μαρμάρων. Ἡ δὲ ἀνωφέρεια αὕτη εἶναι τόσον ὁμαλή, ὥστε δύναταί τις ἀμέσως νὰ ἀναβῇ αὐτὰς ἐφιππος.

Τὸ ὕψος δὲ ἑκάστης αὐτῶν εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 19 3)4 ποδῶν, καὶ τὸ πλάτος 5, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι τὸ ἔδαφος τῶν Γυναικείων ὑψοῦται 97 πόδας ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ.

Ἐντεῦθεν δὲ μέχρι τῆς ἀνωτάτης καμπῆς τῶν μεγάλων ἀψίδων, 45 3)4 ποδῶν, εἴ γε τὸ ὅλον τοῦ ναοῦ ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφου ἄχρι τῶν καμπῶν, τούτων εἶναι, καθὼς, ἀκολούθως θελομεν ἰδεῖ, 142 ποδῶν.

Ἀπὸ τῶν σκαλινῶν τούτων ἄρχονται αἱ ἄνοδοι οὐχὶ ἐπικλινῶς ὑπτιαι ὡς αὐταὶ, ἀλλ' εἰς βαθμίδας συγκλώμεναι, φέρουσαι μέχρι τοῦ τέγους ἢ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ, ἥτις κατεστεγάσθη πᾶσα, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν πυρκαϊῶν, μὲ μαρμαρίνας δενδρομήκεις δοκούς, κατὰ τὸν Σιλεντιάριον, χωρὶς ξύλου διόλου. Τὰς ἑλικοειδεῖς ταύτας κλίμακας Λαβυρίνθους ὀνομάζει ὁ Σκυλίτζης.

Ἐφθάσαμεν τέλος καὶ εἰς τὸν θόλον, ἢ τροῦλλον, τὸ θαυμαστότερον τοῦ ναοῦ τούτου μέρους, περὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ὁποίου ὅλαι τῶν παλαιῶν αἱ περιγραφαὶ συμφωνοῦσι, καί τοι ἐκκλίνουσαι εἰς ὑπερβολὴν, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε ὕφος.

Ἂς ἀκούσωμεν πρῶτον τὸν Προκόπιον· «Τούτου δὲ τοῦ κυκλοτεροῦς παμμεγέθης ἐπανεστηκεῖά τις σφαιροειδὴς θόλος, ποιεῖται αὐτὸ διαφερόντως εὐπρόσωπον. Δοκεῖ δὲ οὐκ ἐπὶ στερρᾶς τῆς οἰκοδομίας, διὰ τὸ παρειμένον τῆς οἰκοδομίας, ἑστάναι· ἀλλὰ τῇ σειρᾷ τῇ χρυσῇ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐξημμένον, καλύπτειν τὸν χῶρον».

« Ἦν (ὀροφὴν) οὐ μόνον ὡς ἔχει λέγειν, ἀλλ' οὐδὲ ὁρᾶν δυνάμεθα, λέγει ὁ Χρυσολωρᾶς».

«Μᾶλλον δέ, ὁρῶντες ὅπως ἔστηκεν, ἀπιστοῦμεν καὶ ὅπως τὴν ἀρχὴν γέγονεν ἀποροῦμεν, καί τοι πλεῖστον τοῦ μεγέθους τῆς ὄψεως ἀνάγκη τὸ ὕψος ἀφαιρεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕψους· ὅμως ἀμήχανον τὸ τῆς ὑπερβολῆς φαίνεται.. Ἦν ἀνάγκη τὸν ἀρχιτέκτονα ἐκεῖνον εὐθὺς ἀπὸ τῶν θεμελίων, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς τούτων καταβολῆς, ὡς νῦν ἔχει διανοηθῆναι, καὶ θαρρῆσαι τῷ στῆσαι δύνασθαι, ὃ νῦν ὁρώμενον ἀπιστεῖται.

Τὸ ὕψος αὐτοῦ εἶναι τόσον, λέγει ὁ Εὐάγριος, ὥστε: «ἔνερθε μὲν τοῖς ἀτενίζουσι δυσέφικτον εἶνε τὴν τοῦ ἡμισφαιρίου ἀποπεράτωσιν· ὕπερθε δὲ τοὺς γινομένους μηδαμῇ πειρᾶσθαι εἰ καὶ μάλα τολμητής τις εἴη, ὑποκύπτειν, καὶ ἐς τὸν πυθμένα τὰς ὄψεις παραπέμπειν».

Ὁ θόλος ὅμως οὗτος δὲν εἶνε καθὼς εἴδομεν, ὁ τῆς πρώτης κτίσεως, ἀλλ' ὁ τῆς δευτέρας, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη αὐτοῦ κατασκευὴ ἦτο πολὺ θαυμασιωτέρα καὶ μετα τοῦ εὐογκωτέρου γλαφυρωτέρα.

Τώρα δὲ εἶνε κυμβαλοειδής, καὶ τὸ πάχος αὐτοῦ εἶναι κάτωθεν μὲν πλατύτερον, βαθμηδὸν δέ, καθόσον ὑψοῦται, στενότερον.

Καὶ τοῦτο, «ἵνα μὴ πάλιν πέσῃ» λέγει ὁ Ἀνώνυμος. «Καὶ γέγονεν ἐντεῦθεν εἰκότως, καθὼς λέγει ὁ Ἀγαθίας, ἰθύτερος μὲν καὶ εὐεπίστροφος, καὶ πανταχόθεν τῇ γραμμῇ ἐξετάζων, στενότερος δὲ καὶ ὀξυτενής, καὶ οἷος οὐχ οὕτω λιαν ἐκπλήττειν τοὺς «θεωμένους ὡς πά-

λαι, πολλῷ δὲ ὅμως πλέον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεηβηκέναι».

Ὑπάρχει δὲ καὶ διαφωνία μεταξὺ τῶν συγγραφέων περὶ τοῦ ὕψους του, τῶν μὲν λεγόντων ὅτι ὑψώθη πλέον εἴκοσιν ἢ εἰκοσιπέντε πόδας· «ἐπανω τοῦ πρώτου κτίσματος» τῶν δέ, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅτι «ἀπελείπετο πρὸς τὸ πρῴην ὀργυιῶν δεκαπέντε».

Ἔχει δὲ σήμερον, ἐὰν βάλωμεν βάσιν εἰς τὴν καταμέτρησιν τοῦ Γυλλίου, 108 ποδῶν διάμετρον καὶ 38 ποδῶν ὕψος, ὥστε ὑπερβαίνει μὲν κατὰ πέντε πόδας τὸν ἐν Λονδίνῳ Ἅγιον Παῦλον, ἐλαττοῦται δὲ κατὰ 28 πόδας τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἁγίου Πέτρου.

Σύγκειται δὲ ἐκ πλινθίων μικρῶν, σπογγοειδῶν καὶ λευκῶν, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Κωδινὸν καὶ ἄλλους κατεσκευάσθησαν ἐν τῇ Ρόδῳ ἰσόσταθμα καὶ ἰσομεγέθη, ἐντυπωθέντος ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν διὰ σφραγῖδος τοῦ ἑξῆς ψαλμικοῦ ρητοῦ: «Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεταί Βοηθήσει. αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρωὶ πρωί»-

Ἦσαν δὲ τόσον ἐλφρά, ὥστε πέντε, ἢ, κατ' ἄλλους, δώδεκα ἐξ αὐτῶν ἰσοσταθμοῦντο ἑνὶ τῶν συνήθων. Ὅθεν καὶ ᾄδεται κοινῶς ὅτι ὁ τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι κισσήρινος.

Ἐκ τῶν αὐτῶν βησάλων, λέγει ἀπιθάνως ὁ Ἀνώνυμος, ὅτι ᾠκοδομήθησαν καὶ αἱ τέσσαρες μεγάλαι ἀψῖδες. Προθέτει δέ, πιθανότερον τοῦτο, ὅτι, «ἀρξάμενοι κυλίειν τὸν τροῦλλον, δώδεκα βήσαλα ἐτίθουν, καὶ κατὰ δώδεκα

αὐτῶν ὀπὴν, καὶ ἐποίουν οἱ ἱερεις εὐχήν, καὶ ἐνέβαλον εἰς τὴν ὀπὴν λείψανα Ἁγίων».

Ἔχει δὲ 24 παράθυρα καμαρωτὰ ὁλοτρόγυρα(*). Ὅθεν καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Εὐαγρίου Ἔμφωτον.

Τὸ δὲ μέσον αὐτοῦ σχηματίζεται, ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ συγκεντρουμένων καὶ βαθμηδὸν λεπτυνομένων βεργίων, εἰς εἶδος ρόδου.

Τὰ δὲ βεργία ταῦτα ἐπέχοντα, τὰ μεταξὺ τῶν θυρίδων εἶναι περὶ τὴν βάσιν αὐτῶν ἰσοπλατῆ μὲ αὐτάς, καὶ ἐξέχουσιν ἕνα σχεδὸν πόδα· χρησιμεύουσι δὲ πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ θόλου, ὁλόγυρα τοῦ ὁποίου ἐπιγέγραπτε νῦν δι' ὡραιοτάτων χαρακτήρων, ἐφευρεθέντων ὑπὸ τοῦ Ἰακούτ, ὁ περιβόητος ἀραβικὸς στίχος τοῦ Κοὺρ-ἂν «Ὁ Θεὸς ἔστι τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ «τῆς γῆς».

Ἡ ἐπιγραφὴ δὲ αὕτη εἶναι ἔργον περιωνύμου τινὸς καλλιγράφου, Μπιτσακσῆ ζαδὲ-Μουσταφᾶ-τσελεπῆ καλουμένου, καὶ ζῶντος ἐπὶ Μουράτ τοῦ Δ', ἐκτελέσαντος (δὲ

(*) Τὰ ὁποῖα, ἀπορῶ διατὶ κανεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ μετρήσῃ ἀκριβῶς ἕως πρό τινων ἐτῶν· ἀλλ' ὁ μὲν Γύλλιος ὡρίθμισε «Ὁ ὁ δὲ Γκρελλῶτος 28, καὶ ἄλλοι 26, ἐνῷ ἀπὸ στόματος τοῦ Κ. Φοσσάτη ἤκουσα ὅτι εἶναι 44. Φαίνεται δὲ ὅτι μέτρουν μόνα τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἑκάστου αὐτῶν ἀνοικτά· διότι πολλὰ κ[illegible]ῶν καὶ τῶν εἰς ἄλλα τοῦ ναοῦ μέρη παρ[illegible]ακολούθως, ἐκλείσθησαν κατὰ καιρούς, διὰ τὸν φόβον τῶν σεισμῶν

αὐτὴν κατὰ τὸν ὑπογραμμὸν ἄλλου περιβοήτου καλλιγράφου τοῦ Καραχχισαρῆ.

Τὸ δὲ μῆκος ἑκάστου τῶν ὀρθοστατούντων στοιχείων (τοῦ Ἐλίφ. παραδ. χάριν) εἶναι, κατὰ τὸν Ἐβλιάν, δέκα πηχῶν.

Κατὰ δὲ τὰς ἱερὰς νύκτας (κὰδρ-γκετζεσὺ τοῦ Ραμαζανίου φωταγωγοῦνται κομψότατα, καθὼς καὶ ὁλόκληρος ὁ θόλος, δι' ἀπειραρίθμων λαμπτήρων.

Κατέπεσε δὲ ὁ θόλος οὗτος, πρῶτον μέν, οὐχὶ ὁλόκληρος, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β' τῷ 984, καὶ ἀνῳκοδομήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ δεύτερον ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, ἓν ἔτος πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ι. Καντακουζηνοῦ ἁλώσεως τῆς Κπ, πάλιν μέρος αὐτοῦ μετὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς μεγάλης ἀψῖδος, καὶ ἀνεκτίσθη ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορίσσης Ἄννης, τῆς χήρας τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἔπειτα, καὶ μετ' αὐτὸν τοῦ Παλαιολόγου, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐκτεθήσεται πλατύτερον.

Ἡ δὲ ἔσωθεν ἐπιφάνεια τῶν τε τοίχων καὶ τῶν ὀκτὼ πινσῶν τοῦ ναοῦ εἶναι ὅλη κεκαλυμμένη, μέχρι μὲν τοῦ ἀνωτέρου τῶν περιτρεχόντων αὐτὸν ὁλόγυρα δυφράκτων, περὶ ὧν ἐφεξῆς, διὰ λιθομαρώσεως ἐκ πυρφυρίτου, ἰάσπιδος καὶ ὀφείτου λίθου δι' ὀρμένης εἰς μεγάλα ἰσομήκη καὶ εὔρηθμα τετράγωνα, σχηματίζοντα τέσσαρας ἐπαλλήλους δόμους, τῶν ὁποίων τὸ ἐντὸς σύγκειται ἐκ διαφόρων ἀνίσων τὸ μέγεθος τμημάτων, συνηρμοσμένων ὅπως ἔτυχεν, ἀλλὰ τόσον συμφυῶς, ὥστε νομίζει τις ὅτι εἶναι πλάκες μονόλιθοι, καὶ ἀπορεῖ διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὡραιότητά

των· ὑπεράνωθεν δὲ τῶν κιόνων τοῦ γυναικείου σχηματίζεται ἐκ διαφόρων σπανίων καὶ πολυτελῶν λίθων θαυμάσιόν τι σύμπλεγμα θαλλῶν καὶ ἀνθέων· ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τῆς ὀροφῆς, καθὼς καὶ ὅλοι ἔσωθεν οἱ θόλοι, εἶναι πεποικιλμένοι διὰ μουσείου χρυσοῦ ἢ χρωματισμένου, συγκειμένου ἐκ κυβικῶν τμημάτων κρυστάλλου, ἔχοντος μεταξὺ παρεμβεβλημένον τὸν χρυσὸν ἢ τὴν βαφὴν καὶ παριστῶντος διαφόρους ἁγίων εἰκόνας ἢ Σταυροὺς ἢ μονογράμματα τῶν ὁποίων τὰς πλειοτέρας οἱ Τοῦρκοι ἢ ἐξήλωνον, καὶ ἐπώλουν καθημέραν τα ψηφίδιαεἰς τοὺς εὐλαβεῖς καὶ περιέργους, ἢ ἐπέχριον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δι' ἀσβέτου, ἀποστρεφόμενοι, ὡς γνωστὸν, πᾶν μορφώματος εἶδος

Ἀντ' αὐτῶν δὲ εἶνε περὶ τοὺς τοίχους προσηρτημένοι μεγάλοι πίνακες, ἔχοντες ἐγγεγραμμένα Ἀραβιστὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Προφήτου, καὶ τῶν τεσσάρων πρώτων χαλίφων, Ἄμπου — μπέκρ, Ὁμέρ, Ὀσμὰν καὶ Ἀλῆ. Τὰ δὲ γράμματα ταῦτα εἶνε γιγαντιαῖα τῷ ὄντι δείγματα τουρκικῆς καλλιγραφίας.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον διεκρίνοντο εἰς πολλὰ μέρη ἔνια τῶν εἰκόνων τούτων καὶ Α', παρεκτὸς τῶν εἰς τὰς τριγώνους τῶν ἀψίδων γωνίας Ἐξαπτερύγων, ἐντὸς μὲν τῆς ὑποκάτωθεν τῶν ἀνατολικῶν ἀψίδων περιφερείας, ἡ Θεοτόκος καὶ τέσσαρες Ἅγιοι Β', ὑπεράνωθεν δὲ τοῦ Συνθρόνου, τὸ ἅγιον Μανδύλιον, καὶ ἑκατέρωθεν δύο Ἄγγελοι Γ', κατωτέρω δὲ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ μυχῷ τῆς κόγχης, ὅλη χρυσοψηφιδωμένης, ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου, ἀγκαλοφοροῦσα τὸν

Χριστὸν εὐλογοῦντα. Ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς δυσμὰς ἀψῖδος, ὑπεράνωθεν τῶν δύο μεγαλειτέρων πυλώνων, ἐν μέσῳ μὲν ἡ Θεοτόκος μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὰς ἀγκάλας, ἑκατέρωθεν δὲ οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων.

Αἱ ζωγραῖαι αὗται εἶνε μεταγενέστεραι, διότι χρονολογοῦνται ἀπὸ Βασιλείου τοῦ Β'.

Αἱ εἰκόνες αὗται ολαι καὶ τὰ ψηφοθετήμα, ἐπὶ τῆς ἐσχάτως γενομένης ἐπισκευῆς τοῦ ναοῦ, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐπεσκευάσθησαν ὅσον ἐνεδέχετο ὑπὸ τοῦ ἀρίστου ψηφοθέτου Λανζώνη, μὲν τοποθετηθέντα πάλιν ἐκ τῶν καταπεσόντων, τὰ δι' ἀναπληρωθέντα ὑπ' ἄλλων ὁμοιοχρόων μαρμάρων, ἐξαχθέντων ἐκ τοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον μένει δια τοὺς Τούρκους ἄχρηστον, καὶ ἀνεφάνησαν πάλιν ζωηρότατα καὶ λαμπρότατα, διατηρηθησόμενα τοῦ λοιποῦ ἀλώβητα καὶ ἀνεπηρέαστα.

Τὰ δὲ ἐλλείποντα ἢ καταπεσόντα ὅσων δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ὁμοιόμορφος λίθος ἀνεπληρώθησαν εὐφυέστατα διὰ μίγματος ἀπομιμουμένου μὲ τὴν ἀκριβεστέραν ἐντέλειαν τὰ οἰκεῖα εἰς ἕκαστον τόπον χρώματα ὑπὸ τοῦ ἀρίστου σκηνογράφου Φορνάρη, ὁδηγηθέντος εἰς τὸ δυσκολώτατον τοῦτο ἔργον ὑπὸ τῆς τῶν σωζομένων ἀναλογίας.

Τοῦ περὶ τὸν γυναικωνίτην μάλιστα ἐμπεπετασμένου ψηφοθετήματος, παριστῶντος στέφανον ἀνθινὸν ἐκ διαφόρων ποικίλων λίθων, «Κέρας ὀπώραισι βεβριθὸς καὶ ταλάρους, καὶ φύλλα», κατὰ τὸν Σιλεντιάριον, ὅσα μέρη ἡ ἀνεπιτηδειότης καὶ ἀπροσεξία τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους

αἰῶνας στεγαστῶν εἶχε καταφανίσῃ, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἐπέτυχε νὰ ἀναπληρώσῃ ἁρμονικώτατα.

Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦ ναοῦ εἶνε τεχνικώτατα συνηρμοσμένον καὶ κατὰ ποικίλας διαιρέσεις εὐθετημένον ἀπολυτελέσι καὶ ποικίλοις μαρμάροις, Ῥωμαίοις Πηγανησίοις (ὑποπρασίνοις), καὶ τοῖς λοιποῖς ροδοποικίλοις, ἐστιλβωμένοις», κατὰ τὸν Ἀνώνυμον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ὀθωμανοὶ ἐμβαίνουσιν εἰς τοὺς ναοὺς ἀνυπόδητοι, τὸ ἔχουσιν ὅλον ἐσκεπασμένον μὲ ψάθας, καὶ ἐπάνωθεν αὐτῶν κατὰ μέρος μὲ μεγάλους τάπητας τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁλόγυρα δὲ τοῦ ναοῦ περιτρέχει ἄνωθεν κρηπὶς ἢ χηλὴ δρύφρακτος, διπλῆ, ἀνωτέρα δηλονότι καὶ κατωτέρα.

Ἀλλ' ἡ μὲν ἀνωτέρα περιζώνει ὅλον γύρωθεν τὸν ναὸν· ἡ δὲ κατωτέρα περατοῦται εἰς τὰς γωνίας τῶν πρὸς ἀνατολὰς δύω μεγάλων πινσῶν, ὁπόθεν εἶνε καὶ αἱ πρὸς αὐτὴν ἄνοδοι.

Τὰ δρύφρακτα ταῦτα ἐχρησίμευον καὶ τὸ πάλαι καθὼς χρησιμεύουσι καὶ σήμερον, εἰς τοὺς κανδηλάπτας.

Ἰδοὺ δὲ πῶς περιγράφει αὐτὰ ὁ Σιλεντιάριος:

« . . . . . ὑπὸ προβλῆτι δὲ κόσμῳ
» ἐκκρεμέες λαΐγγες ἑστερνώσαντο πορίην
» στεινήν, τερμιόεσαν, ὅπῃ καὶ φοσφόρος ἀνήρ,
ἄτρομος ἀμφιθέων, ἱεροὺς λαμπτῆρας ἀνάπτῃ.»

Ἑλλαδικῇ φωνῇ δόγματι δ' ὀρθοτόμοις.
» Θαῦμα τόδ' ἐμφανὲς ὀψὲ Θεὸς πόρε νῦν μετὰ μακροὺς
τέσσαρες αἰῶνας ἀλλοθρίου λατρείης.
» Τοῖον ἐμήσατο τύμβον ἀοίδιμον εὖ μάλα τέκτων,
ἐν ναῷ Σοφίης πνεῦμα παραθείς».

Τούτων τὸ μὲν ἀνώτερον διαβαίνει ὑποκάτωθεν τῆς προειρημένης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιθρόνου· τὸ δὲ κατώτερον περατοῦται ὑποκάτωθεν τῶν τοῦ ἁγίου Μανδυλίου δύο Ἀγγέλων, καὶ ἐκεῖ εἶνε καὶ αἱ θύραι του. Ἀπὸ τῶν δρυφράκτων βλέπει τις ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ναοῦ τούτου μεγαλειότητα, καὶ τὸ ἀχανὲς καὶ κολοσσαῖον τῶν ἀναλογιῶν του.

Κατὰ δὲ τοῦ Ραμαζανίου τὰς νύκτας, καὶ μάλιστα Κὰδρ-γκετζεσί, καὶ ἰδίως τὴν 27, τὴν κατ' ἐξοχὴν ἱεράν (λεϊλὲτ-οὐλ-κάδρ, νύκτα τοῦ Προορισμοῦ), καθ' ἣν κατῆλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τὸ Κοὺρ ἂν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σουλτάνος ἀπέρχεται ἐν παρατάξει εἰς τὸν ναὸν, καὶ διαμένει τὸ πλεῖστον τῆς νυκτὸς προσευχόμενος, ἀνάπτοντα, εἰς ὅλα τῶν δυρράκτων τούτων τὰ κάγκελα κανδῆλαι, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε τῷ ὄντι ἀξιοθέατον.

Περὶ δὲ τῆς φωτεινότητος τοῦ ναοῦ, λέγει ὁ Προκόπιος ὅτι εἶνε τοσαύτη, ὥστε «φαίης ἂν οὐκ ἔξωθεν καταλάμπεσθαι ἡλίῳ τὸν χῶρον ἀλλὰ τὴν αἴγλην ἐν αὐτῷ φύεσθαι. Τοιαύτη τις φωτὸς περιουσία εἰς τοῦτο δὴ τὸ ἱερὸν περικέχυται».

Καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ὑπερβολὴ διότι καὶ ὁ Γύλλιος λέγει τὸ ἴδιον, ἀριθμῶν, ἐκτὸς τῶν περὶ τὸν θόλον θυρίδων, 32 μὲν τὰς τῶν μεσαίων αὐλῶν 20 δὲ καὶ ἐπέκεινα ἐν ἑκάστῃ τῶν πρὸς ἀνατολάς, ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς πρὸς δυσμὰς καὶ τῶν ἐν ταῖς τέσσαρσι κατωτέραις, ἐκτὸς τῶν τοῦ βήματος καὶ τῶν δύω ἡμιθολίων, ὧν ἁπάντων τὸ πλῆθος δυσεξαρίθμητον.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον πολλοὶ εὑρίσκουσι σήμερον σκοτεινὸν τὸ ἔσωθεν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἴσως διότι, πρῶτον μὲν τὰ ὑαλία τῶν θυρίδων τούτων, τὰς ὁποίας θέλομεν περιγράψει λεπτομερέστερον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν περιγραφήν, εἶνε, παρεκτὸς τῶν τοῦ βήματος, χρωματισμένα καὶ συνηρμοσμένα μὲ γύψον, τὰ δὲ περισσότερα χαμηλὰ καὶ μικροφεγγῆ, καθὼς δύναται ἕκαστος νὰ συμπεράνῃ βλέπων τὰ τοῦ μεγάλου θόλου καὶ τῶν ἡμιθολίων· καὶ δεύτερον διότι πολλὰς τῶν θυρίδων τούτων εἶχον ἀποκλείσῃ κατὰ καιρούς, ὡς προεἰπομεν διὰ τῶν ἀπὸ σεισμῶν φόβων.

Παρεκτὸς δὲ τοῦ ἡλιακοῦ τούτου φωτός, ἦτον, κατὰ τὸν Βενιαμὶν ἐκ Τολεδης, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἀπειραριθμων λυχνιῶν καὶ λαμπάδων, τῶν πανταχόθεν ἀπό τε τῆς ὀροφῆς ἐπὶ πολυειδῶς ἐσχηματισμένων πολυκανδήλων ἐξηρτημένων, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ ἐπὶ μεγίστων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν μανουαλίων ἑστημένων· διότι κατὰ τὸν Μανουὴλ Μαλαξὸν «ἔκαμεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ... τὰ πολυκάνδηλα καὶ βαστάγια τοῦ ὅλου ναοῦ χιλιάδες γ ἐξ ἀσήμου καθαροῦ χρυσωμένα».

Ὥστε Βασίλειος ὁ Μακεδών, μενόντων τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ἐσβεσμένων, δι' ἔνδειαν ἢ ἀμέλειαν τῶν κατὰ καιροὺς Αὐτοκρατόρων, ἀφιέρωσεν εἰς φωταγωγίαν τοῦ ναοῦ τούτου «μέγιστον κτῆμα, ὃ προσηγορεύετο Μάντεα», κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον.

Κρέμανται δὲ καὶ τώρα ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ 120 λαμπρὰ πολυκάνδηλα, διατεθειμένα μετ' ἐπιστήμης ὡς πρὸς τὴν διανομὴν τοῦ φωτός, καὶ πλῆθος ποικιλοχρόων σφαιροειδῶν λαμπτήρων, ἐχόντων ὑπεραιωρημένα στρουθοκαμήλων ὠά, συμβολα τῶν πλανητῶν ἀστέρων φωτιζομένων ὑπὸ τῶν ἀπλανῶν, καθὼς διὰ καμψοτάτης περιγραφῆς ἐκφραζει τὴν ἰδέαν καὶ ὁ Σιλεντιάριος.

« Τὰ μεν τοι τῶν κειμηλίων τοῦ νεώ . . ἅπαντα μὲν » φρασαι ἀκριβολογουμένω ἀμήχανον· ἑνὶ δὲ μόνῳ τεκμη» ριώσαιτ' ἄν τις ᾧ τὸ θυσιαστήριον μόνον λιτρῶν ἀργύ» ρου μυριάδας ἐπιφέρεσθαι τέσσαρας (Προκόπ)».

Καὶ τῷ ὄντι αἱ περιγραφαὶ τῶν ἱστορικῶν καταντῶσιν ἀπίστευτοι, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ λοιπῶν κειμηλίων τοῦ ναοῦ τούτου, μερικὰ τῶν ὁποίων θέλομεν περιγράψει κατόπιν.

Εἶχε δὲ, παρεκτὸς τῶν ὀκτακοσίων κληρικῶν τε καὶ ὑπηρετῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὴν δαπάνην ἐπήρκει μόλις ὁλοκλήρου, ὡς λέγεται, τῆς Σικελίας ἡ πρόσοδος, καὶ ἑκατὸν ἀδούσας, μερίζομένας εἰς δύω ἑβδομάδας, καὶ κατοικούσας τὰ παρὰ τὸν ναὸν δύω ἀσκητήρια.

Ἔχει δὲ καὶ τὴν σήμερον πλῆθος νεωκόρων (φερρὰς),

κηρύκων (μευιζζίν), ἀναγνωστῶν (δέβρι Χουρὰν), ψαλτῶν (ναὰτ-τζουρὰν), θυρωρῶν (μπεβὰμπ) κτλ. κτλ. Ἀλλὰ καὶ τὰ εἰσοδήματα αὐτοῦ δὲν εἶν' ὀλιγώτερα συμποσούμενα, ὡς λέγεται εἰς 800 χιλιάδας δραχμῶν κατ' ἔτος.

Διότι, παρεκτὸς ἄλλων ἀφιερωμάτων, ὅλα τὰ περὶ αὐτοῦ γήπεδα εἶνε ἰδιοκτησία του, καὶ πληρόνουσι κατ' ἔτος ἔγγειον φόρον (ἰτζαρὲ), μήτε αὐτοῦ τοῦ Σουλτανικοῦ Σαραγίου ἐξαιρουμένου, διὰ τὸ ὁποῖον πληρόνει, καθὼς λέγουσιν, ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν ναὸν 1001 ἄσπρα ἑκάστης ἡμέρας.

Τὸ περιεργότερον ὅμως εἶνε, ὅτι ἡ ἀφιέρωσις αὕτη εἶνε τόσον ἀρχαία καὶ τὸ σέβας τῶν Τούρκων πρὸς τὰ ἀφιερώματα καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐν γένει τόσον μέγα, ὥστε χρονολογεῖται, καθὼς φαίνεται, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοδοσίου ὅστις, κατὰ τὸ Χρονικὸν τῆς ΚΠ, «καταργήσας τὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναὸν τοῦ Ἡλίου, ἐποίησεν αὐλὴν οἰκημάτων, καὶ ἐδωρήσατο τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις αὐλὴ κέκληται ἕως τοῦ νῦν Τοῦ Ἡλίου»

Ὁ δὲ Μουδδερίσης (Καθηγητὴς, Ἱεροδιδάσκαλος) τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶνε σημαντικὸν ἀξίωμα τοῦ Νομοδιδασκαλικοῦ κλάδου παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Διηγοῦνται δὲ ὅτι, ἐπὶ Σουλτὰν-Μεχμὲτ τοῦ Β', ὁ ἀκμάζων τότε Μολλὰ Χουσεὶν-Δεβρισὶ, ἀπελθὼν εἰς προσκύνησιν τοῦ Σουλτάνου, ἔλαβε τὴν χεῖρά του νὰ ἀσπασθῇ· ὁ δὲ Σουλτάνος ὑπὸ φιλοφροσύνης, ἀναστρέψας αὐτὴν, τοῦ ἐπρόσφερε τὴν παλάμην, χαμογελῶν εὐμενῶς.

Ὁ δόκτωρ κλίνας τὴν κεφαλὴν, ἔμεινε σιωπῶν, καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, Τί συλλογίζεσαι, Χότζα;

— Τὴν τιμὴν, ἀπεκρίθη, τὴν ὁποίαν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ηὐδόκησε νὰ μὲ κάμῃ, διορίσασά με Μουδδερίσην τῆς Ἁγίας Σοφίας (ἀϊὰς Σοφιὰ, παλάμην τῷ σοφῷ).

Ὁ Σουλτάνος τόσον ἐνοστημεύθη τὸ ἐξ ἀπροόπτου λογοπαίγνιον τοῦτο, ὥστε τὸν διώρισεν ἐν τῷ ἅμα εἰς ταύτην θέσιν.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν καθέκαστα τοῦ ναοῦ, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου βήματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζεται πλέον εἰμὴ μόνον ἡ κόγχη (ὁ μύαξ, ἡ ἀχηβάς), περὶ ἧς φέρεται ὅτι, διαφωνούντων πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀρχιτεκτόνων, καὶ τῶν μὲν μονοκάλαμον ταύτην βουλομένων ποιῆσαι, τῶν δὲ διπλῆν, Ἄγγελον ἐπιστάντα ἐνὶ αὐτῶν ἐν μορφῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κελεῦσαι τρίφωτον αὐτὴν γενέσθαι καὶ διὰ τριῶν στοῶν (καμαρῶν), εἰς ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Οὕτω γοῦν εἰς τρεῖς κοιλότητας ἡ κόγχας διαιρεθείσης αὐτῆς, τὴν μὲν μεσαιοτάτην ἔλαβεν ἡ Ἁγία Τράπεζα καὶ τὸ Πατριαρχικὸν Σύνθρονον, τὴν δὲ ἐκ δεξιῶν ἢ βόρειον ἡ Ἁγία Πρόθεσις, καὶ τὴν ἐξ ἀριστερῶν ἢ μεσημβρινὴν τὸ Διακονικόν.

Ἡ κόγχη αὕτη εἶχε κατὰ τὸν Σιλεντάριον, πέντε θυρίδας ὑαλωτὰς κατὰ νώτου.

Ἐχωρίζετο δὲ τοῦ Χοροῦ διὰ χρυσῶν ἢ ἐπιχρύτων πλακῶν ἢ σανίδων, παρεκτεινομένων ὑπὸ το μέγα τόξον τὸ

κρατοῦν πρὸς ἀνατολὰς τὸν θόλον, καὶ διηρημένων διὰ δώδεκα χρυσῶν ὡσαύτως κιόνων, οἷς ἐνεστήλωντο αἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου κλπ.

Τὸ διάφραγμα τοῦτο, ἢ αἱ κιγκλίδες (τὰ δύφρακτα) τοῦ Βήματος, τὸ κοινῶς Τέμπλον εἶχε τρεῖς θύρας, καὶ ὑπεράνωθεν τῆς μεσαίας τῆς ἄλλως Ἁγίας (τῶν κοινῶς Βημοθύρων ἢ Βημοθύρων ἦτον ἐγγεγλυμμένον ἐπὶ πλακὸς ἀσπιδοειδοῦς τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας εἰς σχῆμα Σταυροῦ. Ἦσαν δὲ «τά τε στήθεα καὶ οἱ κίονες σὺν τοῖς πυλῶσι, πάντα «ἀργυρᾶ χρυσέμβαφα», λέγει ὁ Ἀνώνυμος.

Ἐν μέσῳ τῆς κόγχης ταύτης ἵστατο ἄλλοτε ἡ πολυθρύλητος ἐκείνη Ἁγία Τραπεζα, ἥτις εἰς τὸν πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ναόν, εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τῆς Πουλχερίας, «ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων, θαυμάσιόν τι χρῆμα». Ἀλλ' ἡ ἀνατεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτον διά τε τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς ὕλης, ἀσύγκριτος. Τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ πομπώδεις τῶν διαφόρων ἱστορικῶν ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν ἀντηχοῦσιν εἰς τῆς κριτικῆς τὸ χωνευτήριον.

«Ἡ δὲ θυρωρὸς Τράπεζα, λέγει ὁ Χωνιάτης, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν σύνθημα, συντετηγμένων πυρὶ καὶ περιχωρησασῶν «ἀλλήλας εἰς ἑνὸς ποικιλοχρόου κάλλους ὑπερβολὴν ἐξαισίου τῷ ὄντι καὶ ἀξιαγάστου παρ' ἔθνεσιν ἅπασι». «Βαλόντες γὰρ χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους ἐκ

πάντων, μαργαρίτας, χαλκόν, σίδηρον, μόλυβδον, ὕελον, ἔχωσαν ἀδάκτου».

Ἀλλ' ὁ Κωδινὸς, ὅστις εἶνε ὁ λαλῶν, φαίνεται ὅτι καὶ ὀρυκτολόγος ἦτον ἀνεπιτήδειος καθὼς καὶ ἀρχαιολόγος.

Ὁ δὲ Ἀνώνυμος, ὅστις ἀμφιβάλλω ἐὰν εἶδέ ποτε τὴν Τράπεζαν ταύτην, βεβαιόνει οὐχ ἧττον ὅτι «τοσαύτας » χροιὰς καὶ στιλπνότητας ἐνήλλασσεν, ὡς τὸ ταύτης » εἶδος ὁρᾶσθαι, ποτὲ μὲν χρυσίζον, ἐν ἄλλῳ τόπῳ δὲ ἀργυρίζον, εἰς ἄλλο δὲ μέρος σαπφειρίζον ἐξαστράπτον, καὶ » ἁπλῶς εἰπεῖν ἀποστέλλει σθ'. χροιὰς, κατὰ τὰς φύσεις » τῶν λίθων καὶ μαργαριτῶν καὶ πάντων τῶν μεταλλων».

Πολὺ ὅμως πάντων ἐκφραντορικώτερον ἐκφράζεται ὁ Κεδρινὸς, ὅστις ἀναφέρει καὶ τὴν ἐπιγραφήν της. «Τότε » ποιεῖ καὶ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἔργων ἀμίμητον, Ἀπό » τε γαρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου παντοίου, καὶ » ξύλου, καὶ μετάλλου. καὶ εἴδους ἄλλου, ὅσα τε γῆ φέρει » καὶ θάλασσα καὶ πᾶς ὁ Κόσμος, ἐκ πάντων συνάξας, » τὰ μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλείονα, τὰ δὲ ἐλάττω » ἐνδεέστερα, τὰ τηκτὰ τήξας, τὰ ξηρὰ ἐπέβαλε καὶ » οὕτως εἰς τύπον ἐπιχέας, ἀνεπλήρωτεν αὐτὴν ὅθεν καὶ » ποικίλη φαινομένη, θάμβος παρέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτε» νίζουσιν ἐπιγράψας γύρωθεν ταῦτα: «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν » σοὶ προσφέρομεν οἱ δοῦλοί σου Χριστὲ, Ἰουστινιανὸς καὶ » Θεοδώρα, ἃ εὐμενῶς πρόσδεξε Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ,

» ὁ σαρκωθεὶς καὶ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἡμᾶς ἐν
» τῷ ὀρθοδόξῳ σου πίστει διατήρησον· καὶ τὴν πολιτείαν
» ἣν ἡμῖν ἐπίστευσας, εἰς την ἰδίαν σου δοξαν, αὔξησον
» καὶ φύλαξον, πρεσβείας τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ Ἀει-
» παρθένου Μαρίας »

Ἀνέκδοτον δέ τι Γλωσσάριον, ὁριζον τὴν φύσιν τοῦ ἠλέκτρου, λέγει: «Ἤλεκτρον εἶνε χάλκωμα καθαρὸν ἢ ἀλλότυπον χρυσίον μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λίθοις (λιθίᾳ), οἵας ἦν κατασκευῆς ἡ τῆς Ἁγίας Σοφίας Τράπεζαν».

Ὁ Δουκάγγιος λέγει ὅτι συντριβείσης τῆς πρώτης ταύτης Ἁγίας Τραπέζης ὑπὸ τοῦ καταπεσόντος θόλου, εἶν' ἐπόμενον ὅτι, εἰ καὶ ῥητῶς δὲν ἀναφέρεται παρὰ τῶν ἱστορικῶν, ὁ Ἰουστινιανὸς κατεσκεύασεν ἄλλην ὁμοίαν, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπέθηκεν ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ καὶ τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας γίνεται μνεία, καίτοι ἀποθανούσης πρὸ τῆς τοῦ θόλου καταπτώσεως. Φαίνεται ὅμως πιθανώτερον, ὅτι ἡ Ἁγία Τράπεζα αὕτη ἔμεινεν ἀβλαβής. Τί γὰρ ἂν καὶ ἔπαθεν, ἐκ μετάλλων καὶ λίθων συγκειμένη ;

Ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως ΚΠ, «κατετεμαχίσθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς», καθὼς λέγει ὁ Νικήτας. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ παράδοσις κρατεῖ, ὅτι, μετακομιζομένης αὐτῆς εἰς Οὐενετίαν ἢ ὁπουσδήποτ' ἄλλοτε τῆς Εὐρώπης, καὶ διαρραγέντος τοῦ μετακομίζοντος αὐτὴν πλοίου, κατεποντίσθη ἐν τῷ τῆς Προποντίδος βυθῷ, ὅπου καὶ νῦν γαληνιώσης τῆς θαλάσσης, οἱ ναῦται ἐπιχέοντες ἔλαιον, λέγουσιν ὅτι βλέπουσιν αὐτὴν ἐν τῷ πιθμένι.

Εἶχε δὲ περὶ ἑαυτὴν βαθμίδας, «ὅπου ἵσταντο οἱ ἱερεῖς εἰς τὸ ἀσπάζεσθαι αὐτὴν», λέγει ὁ Κωδινός, «Ὑποκάτωθεν δὲ αὐτῆς ἔστησε κίονας, καὶ αὐτοὺς ὁλοχρύσους μετὰ λίθων πολυτελῶν» κατὰ τὸν ἀνώνυμον. «Τήν τε θάλασσαν ἐξ ἀτιμήτων λίθων πεποίηκε καὶ κατεχρύσωσεν αὐτὴν (Κώδιν)».

Ὑπεράνωθεν δὲ αὐτῆς ἐξετείνετο καμαροειδῶς τὸ Κιβώριον ἀργυρεγκαυστον, στηριζόμενον εἰς κίονας εὐμεγέθεις, καὶ αὐτοὺς ἀργυροχρύσους, καὶ ἔχον ὁλόγυρα ἢ εἰς τὰς τέσσαρας μόνον αὐτοῦ γωνίας τὰ καλούμενα Κρίνα ἢ Κρατῆρας ἢ Ἐπιστύλια κρινοειδεῖς τινας κώνους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀργυρᾶ μιμήματα λαμπάδων.

Εἰς τὰς τέσσαρας δὲ αὐτοῦ πλευρὰς ἦσαν προσηρτημένα πολυτελέστατα παραπετάσματα (βῆλα) ἀνοιγόμενα ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας, καὶ καλούμενα Τετράβηλον, «ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας λαμπρῶς καθυφασμένον, καὶ θαυμασταῖς ἁγίαις εἰκόσι πεποικιλμένον» δῶρον Μιχαὴλ τοῦ Ραγγαβῆ ἢ Κυροπαλάτου, κατὰ τὸν Θεοφάνην. Τὰς εἰκόνας ταύτας, ἔχει, φαίνεται, ὑπόθεσιν καὶ τὸ ἑξῆς δίστιχον, τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, καὶ ἐπιγεγραμμένον «Εἰς τὸν Κιβώριον τῆς Ἁγίας Σοφίας:

»Ἂς οἱ πλάνοι καθεῖλον ἐνθάδ' εἰκόνας
Ἄνακτες ἐστήλωσαν εὐσεβεῖς πάλιν».

»Ἐπάνω δὲ τοῦ Κιβωρίου» ἔστησε σφαῖραν (*) ὁλό-

(*) Τό καλούμενον ἄλλως Μῆλον, καὶ συχνότερα Πόλον.

κληρον, ζυγίζονσαν 116 λίτρας, καὶ ἐπ' αὐτῆς «σταυρὸν χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτελῶν καὶ δυσπορίστων, ζυγίζοντα 70 λίρας», κατὰ τὸν Ἀνώνυμον.

Ἄλλος, δὲ φαίνεται, ἦτον ὁ σταυρὸς, κρεμάμενος ἴσως ἀπὸ τοῦ Κιβωρίου ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὅστις ἐφαίνετο κραδαινόμενος, ὁσάκις, ἱερουργῶν ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ὁ τοῦ Ραγγαβῆ, ἐπρόφερε τὰς μυστηριώδεις τῆς μετουσιώσεως λέξεις, κατα τὸν Βιογράφον του.

Ὑπεράνωθεν δὲ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἀνήρτησεν ὁ Αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος κατα τὸν Κενδρινὸν, τὸ πολύτιμον στέμμα, τὸ ὁποῖον ἡ γυνὴ αὐτοῦ Κωνσταντίνα καὶ ἡ χήρα τοῦ Ἰουστίνου Σοφία προσήγαγον αὐτῷ κατασκευάσασαι, ὡς δῶρον Πασχάλιον, τῷ 601, ἐκκρεμάσας αὐτὸ «διὰ τριχαλάστου ἁλυσιδίου διαλίθου καὶ χρυσοῦ», κατὰ τὸν Θεοφάνην, τὸν ὁπῖον ὁ Νικηφόρος Κάλιστος λέγει ὅτι «μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως διεσώζετο»

Ἐπίσης καὶ Ἡρακλιωνᾶς ὁ δευτερότοκος τοῦ Ἡρακλείου υἱός, ἀφιέρωσεν ἔπειτα τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον, ὁ ἀδελφὸς καὶ προκάτοχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ μνημείου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἤθη προσπεφυκὸς τῷ κρανίῳ.

Λέων δὲ ὁ τοῦ Κοπρωνύμου ἐπῆρεν ἔπειτα πάλιν τοῦτο ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐφόρεσεν· ἀλλ' ὕστερον ἡ γυνὴ αὐτοῦ Εἰρήνη, βασιλεύσασα, προσήνεγκεν αὖθις τῇ Ἐκκλησίᾳ, «ἐπικαλλωπίσασα διὰ μαργάρων».

Παρεκτ ς δὲ τῶν στεμμάτων τούτων, ἀπηώρηται ὑπε-

ράνωθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ τὸ στέμμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἢ τὸ νομικέμενον ὡς τοιοῦτο, τὸ ὁποῖον νεωκόρος τις, ἀνελθὼν διὰ κλίμακος καὶ καταβιβάσας, ἐπέθηκεν εἰς τὴν κεφαλὴν Ἰσακκίου τοῦ Ἀγγέλου, κατὰ τὸν Χωνειάτην, ὅτε τῷ 1185 καταφυγὼν ἐνταῦθα, ἵνα λυτρωθῇ τῶν τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Τυράννου, χειρῶν, ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν Αὐτοκράτωρ.

Ἀνάλογα μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἦσαν καὶ τα λοιπὰ σκεύη τὰ πρὸς την ἱεραν μυσταγωγίαν χρησιμεύοντα, ἐν οἷς ἰδίως ἀξιοθέατος ἦτον ὁ ἱερὸς δίσκος, ἀνάθεμα τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου, περὶ οὗ ἔγραφεν ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς πρὸς Θεόφιλον τὸν Βασιλέα «Ψηλάφησον καὶ ἴδε τὸν μέγιστον αὐτοῦ (τοῦ Θεοδοσίου) δίσκον, εἰς ὃν περ ἐγκαυστικοῖς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ἐγκεκόλαπται».

Ὁ δὲ Ἀνώνυμος ἀναφέρει πρὸ πολλοῖς ἄλλοις καὶ «δισκοκαλύμματα ὁλόχρυσα διὰ μαργαριταρίων καὶ λίθων τιμίων, χιλιάδος μιᾶς».

Τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀφοῦ ὁ Σουλτὰν Μεχμὲτ ὁ Φατίχης ἐπιβὰς εἰς αὐτὴν, καὶ κλίνας εἰς προσευχὴν τὰ γόνατα, καθιέρωσε διὰ τῆς τελετῆς ταύτης τὸν ναὸν πρὸς τὴν Τουρκικὴν λατρείαν, καθεῖλον οἱ Τοῦρκοι, ὡς ἄχριστον δι' αὐτούς· καὶ ἐπειδὴ ὁ ναὸς τέτραπται πρὸς ἀνατολὰς, αὐτοὶ δὲ προσεύχονται, ὡς γνω-

στὸν τετραμμένοι πρὸς τὴν Μέκκαν (κχιμπλεὶ ναμὰζ), τοῦτο δὲ τὸ κλίτος ἐν ΚΠ εἶνε μεταξὺ ἀνατολῶν χειμερινῶν καὶ μεσημβρίας, ὕψωταν ἀντ' αὐτῆς πρὸς τοῦτο τοῦ βήματος τὸ μέρος ἐξ ἀριστερῶν τοῦ ἱεροῦ Συνθρόνου, τὸ Μιράμω ἢ Μαχρὲμπ αὐτῶν, εἰς σχῆμα κογχοειδοῦς σηκοῦ ἢ προσκυνηταρίου, ἐνῳκοδομημέ.. ἐντὸς τοῦ παρατειχίσματος, ὅλον μαρμάρινον καὶ ..λλωπισμένον μὲ πολυάραβουργήματα (arabesques) καταχρυσωμένα.

Ἐπὶ τῆς κλιτύος δὲ αὐτοῦ, ἱδρυμένου συνήθως ἔν πᾶσι τοῖς τουρκικοῖς ναοῖς ἐν τῷ καταντικρὺ τῆς εἰσόδου μεσαιτάτῳ σημείῳ ἀνάκειται τὸ Κουρ-ἄν πρὸς ἀναγνωστιν· δύο δὲ μεγάλα κοντόχονδρα μανουαλια ἀνέχουσιν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ μίαν ὀγκωδεστάτην λαμπάδα.

Διὰ τὴν θέσιν δὲ ταύτην τοῦ Μιχράμπ τὴν πρὸς τὸν Κχιμλὲν, αἱ ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸν ἕτερον τῶν ἀνατολικῶν δύω μικρῶν πινσῶν ἐκτεινόμενοι κατ' εὐθεῖαν δύο βαθμίδες, αἱ ἀποτελοῦσαί ποτε τὸν Σ ο λ έ α ν, ἐστρωμενον ἐξ ὀνυχίτου τοῦ καὶ ἀλαβαστρίτου λιθου, παρεμβλημένων καὶ σαρδωνύχων καὶ κρύων καὶ ἰάσπιδων καὶ σαπφείρων καὶ ἄλλων πολυτίμων λίθων, ἐκτείνονται τώρα λοξοειδῶς καὶ εἶναι περίεργον νὰ βλέπῃ τις γονατισμένους ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς τοὺς μουσουλμάνους ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας νὰ σχηματίζωσιν ἀντὶ ὁριζοντίων διαγωνίους σειράς.

Τρία μεγάλα παράθυρα φωτίζουσι τὴν κόγχην τοῦ βήματος, περὶ ὧν πολλὰ ἐγράφηταν ὑπὸ τῶν τῆς Βυζαν-

τίδος, Ἱστορικῶν. Εἶνε δέ, τόσον αὐτά, ὅσον καὶ τὰ ἄλλα δύο τὰ εἰς τὰς ἑκατέρωθεν δύω κόγχας, χαμηλὰ καὶ σκοκεινά, ὁμοιάζοντα, κατὰ τὸν Γκρελλῶτον, πνευστῆρας (soubirails) ὑπογείου μᾶλλον.

Εἰς τὰ μεταξὺ δὲ αὐτῶν διαστήματα εἶνε γραμμένα, ἐντὸς κύκλων, τὰ ὀνόματα τῶν ὀκτὼ μεγάλων διδασκάλων ἢ ἑρμηνευτῶν τοῦ Μωαμεθανικοῦ Νόμου.

Ἐν τῶν παραθυρίων τούτων, τὸ πρὸς βορρᾶν, οὐχὶ μακρὰν τῆς πύλης, δι' ἧς ἀπὸ τῆς πρὸ τοῦ Σαραγίου πλατείας εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν ὁ Σουλτάνος, εἶνε ἡ παρὰ τοῖς Τούρκοις φημιζομένη Ψυχρὰ θυρίς, διὰ τὴν ἀείποτε εἰσπνέουσαν δι' αὐτῆς δροσερὰν αὔραν καὶ λογίζεται παρ' αὐτοῖς τόπος ἱερός, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτοῦ ὁ περιώνυμος Σέϊχης Ἀκ-σεμσ ἐδ-δίν, ὁ συνόμιλος τοῦ Φατίχη, ἀνέγνω τὴν πρώτην ἀγγελίαν περὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Κοῦρ ἂν

Πρὸ τῆς Ἁγίας δὲ πύλης (τῶν Ἁγίων θυρίων) τοῦ Βήματος ἦτο τὸ καλούμενον Π ο ρ φ υ ρ ο ῦ ν Ὀ μ φ ά λ ι ο ν, καθὼς καὶ εἰς τὰς σημερινὰς ἡμῶν ἐκκλησίας ὁ λεγόμενος Ἀετὸς τὸ κέντρον τοῦ Καθολικοῦ.

Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν δύω μικρῶν καὶ τῶν δύω μεγάλων ἀνατολικῶν πινσῶν διάστημα, ἑκατέρωθεν τῆς κόγχης τοῦ βήματος, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Σολέου, ἦτον ὁ καλούμενος Χορὸς, ὅπου ἵσταντο οἱ ψάλται καὶ ἄλλοι τῶν ἐκ τοῦ κοσμικοῦ Κλήρου.

Ὅλον δὲ τοῦτο τὸ μέρος σκεπάζεται ἄνωθεν ὑπὸ ἀνατολικοῦ ἡμιθολίου.

Πλησίον τοῦ μέρους τούτου πρὸς ἑκατέρας τὰς τοῦ ναοῦ γωνίας ὑπῆρχον ἄλλοτε δίοδοι (διαβατικα, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον), διὰ τῶν ὁποίων μετέβαινον οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τοῦ Σκευοφυλακίου ἢ Διακονικοῦ εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα. Κατὰ δὲ τὸν Ἀνώνυμον, δι' αὐτῶν διήρχετο καὶ Ἰουστινιανὸς, ὁσάκις ἤθελεν, «ἵνα μὴ ὁρᾶται παρά τινος, πρὸς τὸ παρίστασθαι ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ».

Ἓν δὲ ἐξ αὐτῶν ἐκαλεῖτο, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον(*), τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὅλα ταῦτα εἶναι τώρα κλεισμένα. Τὸ δὲ Διακονικονικον (Sacristie) συγχέεται πολλάκις μὲ τὸ Σκευοφυλάκιον, ἴσως διότι ἐχρησίμευον ἀμφότερα πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων, ἢ διότι ἐντὸς τοῦ Διακονικοῦ ἦτον καὶ τὸ Σκευοφυλάκιον.

Ἐλέγετο δὲ καὶ Μιτατώριον ἢ Μεσατώριον καὶ ἄλλοτε μὲν τοποθετεῖται, Ἐκ δεξιῶν, ἄλλοτε δὲ Ἐξ ἀριστερῶν, καθ' ὃν δηλαδὴ τρόπον ἐκλαμβάνεται ὁ βλέπων, εἴτε πρὸς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, εἴτε ἀπ' αὐτῆς.

Τοποθετεῖται δὲ συνήθως πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ βήματος, δηλαδὴ πρὸς τὴν νοτιοανατολικὴν τοῦ ναοῦ στοὰν ἢ κόγχην.

Ἐκεῖ, «πλησίον τοῦ Διακονικοῦ», κατὰ τὸν Κωδινόν, ἵστατο ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ οἰκίσκῳ, καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τοὺς

(*) Βεβλ. Α΄ λε΄. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως ἦτο μᾶλλον εἰς τὸ ἔξω νάρθηκα, ὅπου θέλομεν ἰδεῖ ὅτι ἦτο καὶ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου τούτου.

ἄρχοντάς του, ὁσάκις δὲν ἤθελε νὰ σταθῇ εἰς τὸν θρόνον του.

Ἀλλὰ τοῦ μέρους τούτου ἡ θέσιν δύσκολον εἶνε νὰ προσδιορισθῇ διότι, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτον πλησίον τοῦ Διακονικοῦ, τότε πρέπει νὰ τὸ τοποθετήσωμεν πρὸς τὸ νότιον μέρος· εἰ δέ, ἐκ τοὐναντίου, συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ δωματίου, ὅπου καὶ σήμερον ἵσταται ὁ Σουλτάνος, καθὼς μετ' ὀλίγον θέλομεν ἰδεῖ, τότε πρέπει νὰ τοποθετηθῇ πρὸς τὸ βόρειον, καὶ τοῦτο φαίνεται πιθανώτερον.

Τὸ μέρος τοῦτο ἦτον διῃρημένον εἰς διαφόρους κοιτῶνας, ἕνα τῶν ὁποίων κατεσκεύασεν ὁ Ἰουστιανός, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, ὡραῖον, διάχρυσον, ἵνα, εἰσπορευμένου αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ, ἐκεῖσε καθεύδῃ. Εἶχε δὲ πρὸ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον καὶ εὐκτήριον, ἴσως αὐτὸ τοῦτο τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀφ' οὗ παρωνομάζετο, ὡς προείπομεν, καὶ ἐν τῶν Διαβατικῶν. Τὸ δὲ Διακονικὸν ἦτον τόσον εὐρύχωρον, ὥστε καὶ Σύνοδοι ἐν αὐτῷ συνεκροτήθησαν καὶ δικαστήρια ἐκκλησιαστικά.

Ἐχρησίμευε δὲ καὶ ὡς φυλακὴ τῶν ἐκ τοῦ Κλήρου διότι, κατὰ τὸν Πάππαν Γρηγόριον τὸν Β΄, «ἀντὶ τῆς ἀγχόνης καὶ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ, περιθέασιν εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ (τοῦ ἁμαρτήσαντος Κληρικοῦ) τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Σταυρόν, καὶ φυλακίζουσιν αὐτὸν εἰς τὰ Κειμηλιαρχεῖα καὶ εἰς τὰ Διακονεῖα τῆς Ἐκκλησίας».

Τὸ Μινσατώριον δὲ τοῦτο δὲν πρέπει, νομίζομεν, νὰ συγχέηται μὲ τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὸ καλούμε-

νον Βαπτιστῆρα ἢ Βαπτιστήριον. Διότι, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, ὁ Ἰουστινανός, πρὸ τοῦ ἄρχεσθαι κτίζειν τὸν ναόν, προέκτισεν εὐκτήριον χρυσώροφον καὶ περικαλλὲς κύκλῳ μετὰ λίθων πολυτελῶν καὶ πολυτίμων, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου· ὅπερ ἐστὶ πλησίον τοῦ Ὡρολογίου, τὸ καλούμενον Βαπτιστήριον, καὶ τὰ πλησιάσαντα τοῦ Μιτατωρίου, ἵνα ἐκεῖσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ πολλάκις καὶ ἐσθίῃ, ὅπου τὸ Ἐκεῖσε ἀναφέρεται εἰς τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ ὄχι εἰς τὸ Σκευοφυλάκιον, καθὼς σαφέστερον ἐκτίθησι παρακατιὼν τοῦτο ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, διηγούμενος ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ἤγαγε τὸν υἱὸν αὐτοῦ «ἐπὶ τὸ ἄριστον τοῦ Βασιλέως»

Ἐκεῖσε γὰρ ἦν ὁ βασιλεὺς (ἐν τῷ Βαπτιστῆρι), ἐπὶ τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἐσθίων ἐν τῷ Ὡρολογίῳ.

Παρὰ τὴν πρὸς βορρᾶν δίοδον, εἰς τὸ αὐτὸ ἴσως τοῦτο μέρος, ὅπου ἵσταντο, ὡς εἴπομεν, καὶ τὸ πάλαι οἱ Αὐτοκράτορες, ᾠκοδόμηται νῦν δωμάτιόν τι κατάχρυσον, ἐστρωμένον μὲ Ἀσιατικὴν πολυτέλειαν, ἡ θυρὶς τοῦ ὁποίου, ἐπέχουσα ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος καὶ βλέπουσα πρὸς τὰ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, εἶνε κλεισμένη διὰ δικτυωτοῦ χρυσωμένου.

Ἐν αὐτῷ ἐμβαίνων διὰ τῆς ἐξ ἀνατολῶν θύρας τῆς γειτνιαζούσης πρὸς τὸ παλάτιον ὁ Σουλτάνος, καὶ ἀναβαίνων διὰ μικροῦ τινος δικτυωτοῦ ὡσαύτως περιστυλίου, ἐκτελεῖ ἀθορύβως τὴν προσευχὴν τῆς παρασκευῆς, καὶ ἐν αὐτῷ ἱστάμενος βλέπει, χωρὶς νὰ βλέπηται, τοὺς ἐν τῷ ναῷ. Ὁ

θρόνος οὗτος τοῦ Χαλίφου, κτίσμα Σουλτὰν-Μεχμὲτ τοῦ Γ', καλούμενος Μάκσ-σουρᾶ, πρὸς διαστολὴν τοῦ Μααφίλ, περὶ ὧν μετ' ὀλίγον, ἦτον ἄχρις οὗ πρὸ πολλοῦ καὶ στενὸς καὶ εἰς κακὴν θέσιν.

Ὅθεν κατὰ τὴν πρό τινων ἐτῶν γενομένην τοῦ ναοῦ ἐπισκευήν, οἱ ΚΚ. Φοσσάται, ἐκλέξαντες ἄλλην θέσιν προσφυεστέραν, ἀφ' ἧς ἡ θέα τῆς ὅλης τοῦ κτιρίου ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως εἶνε μεγαλοπρεπεστάτη, κατεσκεύαταν νέον θρόνον κατὰ τὸ Βυζαντινὸν ὕφος σχήματος πολυγώνου, ὑποβασταζόμενον ὑπὸ ὀκτὼ ἀρχαίων κιόνων ὧν τοὺς τρεῖς ἐκ βαθυπρασίνου μαρμάρου ἐδωρήσατο ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν ναὸν, καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ πολυτελοῦς κουβουκλίου φέροντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἥλιον ἀκτινοβολοῦντα.

Ὄπισθεν δὲ τοῦ θρόνου ὑπάρχει προθάλαμος καὶ δωμάτιον πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ Σουλτάνου, ἀμφότερα, καθὼς καὶ ὁ συνεχόμενος μετ' αὐτῶν ἀντιθάλαμος καὶ ἡ στοά, ὅσον εἷόν τε μεγαλοπρεπέστατα καὶ πολυτελῆ. Δύω δὲ πίνακες, ζωγραφισθέντες ὑπὸ τοῦ Κ. Φορνάρη, παριστῶσιν ἐν τῷ διαιτήματι τούτῳ τὰς δύω ἱερὰς πόλεις, τὴν Μεδίνην καὶ Μέκκαν, καὶ μεταξὺ τῶν βαρυτίμων ἐπίπλων, δι' ὧν εἶνε κεκοσμημένον, διαπρέπει μαρμαρίνη τις τράπεζα φέρουσα τὸ Αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα ψηφοθετηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Λανζώνη.

Φαίνεται δὲ ὅτι, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, πλησίον τοῦ Σκευοφυλακείου ἦτον καὶ ναὸς (τὸ ἄλλως Ἀποστολεῖον) τοῦ ἁγίου Πέτρου, «συγκείμενον μὲν τῇ μεγάλῃ ἐκκλη-

16

σια», κατὰ τὸ Συναξάριον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τῇ 12 Δεκεμβρίου· ἔνδον δὲ αὐτῆς κείμενον, κατὰ τῆς 16 Ἰανουαρίου.

Ὁ δὲ τόπος τοῦ Ἄμβωνος ἀμφιβάλλεται. διότι, κατὰ μὲν τὸν Σιλεντιάριον, ὑψοῦτο πρὸς τὸ μέσον μὲν τοῦ ναοῦ, νενευκὼς δὲ μᾶλλον πρὸς ἀντολίην· συνήθως δὲ ὁ ἄμβων ἔκειτο πρὸ τοῦ βήματος εἰς τρόπον ὥστε τὸ μὲν μέρος αὐτοῦ τὸ λεγόμενον δεξιόν, ἔβλεπε πρὸς τὸ βῆμα καὶ τὸν Σολέαν, τὸ δὲ πρὸς τὸν ναὸν καὶ τὰς καλουμένας Ὡραίας Πύλας.

Εἶχε δὲ δύω ἀνόδους (κοχλέας), τὴν μὲν ἀπ' ἀνατολῶν, ὅθεν συνήθως ἀνέβαινον· τὴν δὲ ἐκ δυσμῶν, τὴν τῆς καθόδου. Ἀμφότεραι δὲ ἦτον πρὸς περιφερές τι ἐπίπεδον, κιονωτὸν καὶ θολοσκέπαστον εἰς σχῆμα πύργου, «ἔχο τροῦλλον χρυσοῦν μετὰ λίθων καὶ μαργαριταρίων».

»Ὁ δὲ Σταυρὸς αὐτοῦ εἶχε σταθμὸν λίτρας ἑκατόν »Εἶχε δὲ κατασειστά, λυχνίδας σὺν μαργαριταρίοις ἀπιδω- »τοῖς. Ἐπάνω δὲ ὁλόχρυσα πετάσια ἀντὶ στηθίων.» Εἰς »κατασκευὴν δὲ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Σολέου «ἐγένετο ἔξοδος, »λέγει ὁ Κωδινός, χρόνου πάκπον τῆς Αἰγύπτου, κεντη- »νάρια τξε'.» Συντριβέντα δὲ καὶ τοῦτον τῇ καταπτώσει »τοῦ θόλου, ὡς εἴπομεν, «μὴ δυνάμενοι ποιῆσαι τοιοῦτον »πολυέξοδον καὶ πολύτιμον, ἐποίησαν οὐτὸν οὐδαμινὸν διὰ »λίθων καὶ κιόνων ἀργυρενδύτων μετὰ περιφερῶν ἀργυρῶν. »Τροῦλλον δὲ αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησε ποιῆσαι, διὰ τὴν πολ- »λήν, ὡς εἶπον, ἔξοδον».

Ἀπὸ τοῦ Ἄμβωνος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐπαρηγόρει τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τεθλιμμένους, καὶ ἐκεραυνοβόλει τὰς ἀδικίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας. «Εἰωθὸς γὰρ ἦν ἐκείνῳ, «λέγει Νικηφόρος ὁ Καλλιστος, ἐπ' ἄμβωνος ἀναβαίνοντα διεξέναι τοὺς λόγους, ἵν' ἅπαντας ἡ φωνὴ ἐπιφθάνοι».

Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι τὸν τόπον αὐτοῦ ἐπέχει σήμερον τὸ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ μεσημβρινοανατολικοῦ μικροῦ πινσοῦ ὑψούμενον Μενπὲρ τοῦ Σέϊχ-οὐλ-ἰσλάμ, εἶδος ἄμβωνος μὲ ὑψηλὴν καὶ στενὴν ἄνοδον, ὅπου ὁ τῶν Ὀθωμανῶν οὗτος Ποντίφηξ, καὶ ἐνίοτε ὁ Κιατίμπης τοῦ ναοῦ, ἀναβαίνων κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ Ραμαζανίου καὶ τῶν Μπαϊραμίων, καθημέραν, ἀπαγγέλλει τὸ Χοτμπέ, δηλ. τὴν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου ἐπίσημον δέησιν (εὐχήν), τὸ πρῶτον τοῦτο τῶν δικαιωμάτων τῆς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ μεγαλειότητος.

Εἰς τὰς βάσεις δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς δύω μεγάλων πινσῶν προσηρείδοντο ἄλλοτε οἱ θρόνοι, τοῦ μὲν Αὐτοκράτορος πρὸς βορρᾶν, τοῦ δὲ Πατριάρχου πρὸς νότον, «πρὸ τῶν δρυφράκτων τοῦ ἱερατείου», κατὰ τὸν Σωζομενόν, ὅπου τώρα εἶνε, ἐνταῦθα μέν, ἓν ἐκ τῶν τριῶν ἀναβάθρων (τεμπλίγκ) τῶν μουσικῶν τοῦ ναοῦ, κτίσμα Σουλτὰν Μεχμὲδ τοῦ Γ', ὅπου Σουλτὰν Μεχμὲτ ὁ Φατίχης προσήρτησε τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας τοῦ Κεαμπὲ κεντημένον με χρυσᾶ γράμματα· ἐκεῖ δέ, ἐν μέσῳ δηλ. τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, καὶ παρὰ τοὺς τέσσαρας μεγάλους κίονας,

περὶ ὧν προείπομεν, ὁ συνήθης ἄμβων (κουρσὶ) τοῦ ναου, ἀνάβαθρόν τι μαρμάρινον εἰς εἶδος καθέδρας, διαφανῶς εἰργασμένον καὶ δι' ἀραβουργημάτων κεκοσμημένον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναβαίνων διὰ μικρᾶς βαθμίδος, ἀρ' οὗ ἐκβάλει παρὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ τὰ πέδηλά του, ὁ Κιατὶμπ ἢ Βαζίφ, διδάσκει, καθήμενος σταυροποδητί, τὸν λαὸν, συνήθως κατὰ Τρίτην καὶ Παρασκευήν.

Αἱ διδαχαὶ τῶν Ὀθωμανῶν εἶνε πρὸ πάντων ἀξιοπαρατήρητοι διὰ τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀνενθουσίαστον τοῦ δημηγοροῦντος τρόπον, καὶ πρὸ πάντων διότι οὐδέποτε συνοδεύονται μὲ χειρονομίας. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ εἰς ὅλα μὲν τὰ ἄλλα τζαμία, ἰδίως δὲ εἰς τὰ Αὐτοκρατορικὰ, τοιοῦτοι Ἱεροκήρυκες, διδάσκοντες καὶ καθ' ἡμέραν, καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας, συνήθως ὅμως καὶ ὑποχρεωτικῶς, κατὰ Παρασκευήν.

Οἱ δὲ λόγοι τῶν εἶνε συμβουλευτικοὶ καὶ ἠθικοί, οὐδέποτε σχεδὸν δὲ δογματικοί.

Καθάπτονται τῆς πολυτελείας, τῆς ἀδικίας, τῶν καταχρήσεων τῶν ὑπαλλήλων, καὶ αὐτῶν πολλάκις τῶν Ὑπουργῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ περίφημος ἱεροκῆρυξ τῆς Ἁγίας Σοφίας Μεχὺ-ἐδ-δὶν ἐφέντης, ὅστις ἐπὶ Μεχμὲτ τοῦ Γ', ἐξ αἰτίας τῆς μαλθακότητος καὶ ἀδρανείας τοῦ ὁποίου, μὴ θέλοντος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὑπέφερε τὰ πάνδεινα ἡ Αὐτοκρατορία, κατώρθωσεν ὅ,τι δὲν εἶχον κατορθώσει οὔτε αἱ παρακλήσεις τῶν περὶ τὸν Σουλ-

τάνον, οὔτε τῶν Ὑπουργῶν του αἱ παρατηρήσεις, οὔτε ἡ φωνὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Ἀφ' οὗ ἐζωγράφησε τὴν ἐλεεινὴν τοῦ Κράτους κατάστασιν, τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου τὰ καθήκοντα τοῦ Κχαλίφου, ὑποχρεωμένου νὰ στρατηγῇ τῶν Πιστῶν, ἀνέκραξε· Ποῦ εἶνε λοιπὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ὁ ὑπὲρ τῆς θρησκείας ζῆλος, καὶ ἡ πρὸς τὸν σεβαστότερον τῶν Προφητῶν ἀγάπη (Ἄνυ γαϊρὲτ δίν, βὲ μουχαμπὲτ-ρεσοὺλ γουζίν);

Αἱ λέξεις αὗται, κινήσασαι εἰς δάκρυα τὸ ἀκροατήριον, ἔκαμαν τοιαύτην εἰς τὸν ἰσχυρογνώμονα Σουλτάνον ἐντύπωσιν, ὥστε ἀπεφάσισεν, ἀφήσας τὸ Σαράγιον, νὰ στρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν Οὔγγρων.

Ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τούτου, τὸν ὁποῖον κατεσκευάσατο Σουλτὰν Μουρὰτ Δ', ἱδρυμένον ἐπὶ τεσσάρων μαρμαρίνων στηλῶν, κυματίζουσι δύω σημαῖαι, εἰς σημεῖον τῆς κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰουδαϊσμοῦ νίκης τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, τοῦ Κοὺρ-ἂν κατὰ τῆς Π. καὶ Ν. Διαθήκης, τὰς ὁποίας οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι εἶνε ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Μεχμὲτ κατακτηθεισῶν, οἱ δὲ ὅτι ἀνῆκον εἰς τοὺς δύω ὁρτάδας τῶν Γενιτσάρων, οἵτινες πρῶτα ἀνέβησαν τὰ τείχη τῆς ΚΠ.

Ὁ δὲ Κατὶμπ οὐδέποτε ἀναβαίνει τὸν ἄμβωνα τοῦτον, εἰμὴ μὲ τὸ Κοὺρ-ἂν εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ μὲ ξύλινόν τι ξῖφος εἰς τὴν ἄλλην, τὸ ὁποῖον κρατεῖ δι' ὅλης τῆς διδαχῆς, καθὼς καὶ εἰς ὅλα τῶν κατακτηθεισῶν πόλεων τὰ τζαμία, τὰ ἀπὸ Ἐκκλησιῶν μεταποιηθέντα

Παρὰ τὸ εἰρημένον Τεμπλίγκ (ἐξέδραν) τῶν Μουσικῶν,

τὸ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ἀνατολικῶν πινσῶν, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα δύο παρὰ τὰς βάσεις τῶν ἄλλων δύω τῶν πρὸς δυσμὰς, ὅμοια κατά τι μὲ τὰ περίστωα ἀνάβαθρα, (balconi) τῆς Ἰταλικῆς ὀρχήστρας, ἐκτὸς μόνον ὅτι τὰ κάγκελλα τούτων εἶνε πολὺ χαμηλότερα· τοῦτο δὲ ἵνα φαίνωνται αἱ διάφοροι γονυκλισίαι τῶν ἐν αὐτοῖς Μπεϊλικλὲρ (μουσηγετῶν ἢ πρωτοψαλτῶν) οἱ ὁποῖοι εἶνε, τρόπον τινὰ, οἱ διευθύνοντες τὰ κινήματα τῶν προσευχομένων, ὅσων ἡ ὅρασις δὲν φθάνει μέχρι τοῦ πλησίον τοῦ Μιχράμπ γονυκλινοῦντος ἱμάμη.

Λέγονται δὲ καὶ Μααφίλ, καὶ εἶνε κτίτμα τοῦ Σουλτὰν-Μουρὰτ τοῦ Γ'. ὑψοῦνται δὲ καταντικὺ ἓν τοῦ ἄλλου.

Ἀπροσδιόριστος εἶν' ἐπίσης καὶ ὁ τόπος ὅπου ἦτόν ποτε τὸ καλούμενον Ἅγιον Φρέαρ, τὸ ὁποῖον ὁ Δουκάγγις τοποθετεῖ, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον τοῦ Κομπορικίου, πλησίον τοῦ βήματος καὶ τοῦ Ἀμβωνος.

Κατὰ τὰς ἐκφράσεις ὅμως τοῦ Πορφυρογεννήτου, φαίνεται ὅτι ἦτον ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, καὶ εἶχε καὶ ἔμβολον ἰδιαίτερον.

Διότι «προσκυνήσαντες (λέγει) οἱ Αὐτοκράτορες τὸ Ἅγιον Φρέαρ, εἰσέρχονται διὰ τῆς εἰσαγούσης πύλης ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.»

Εἶχε δὲ καὶ ἑτέραν πύλην φέρουσαν ἔξω τοῦ ἐμβόλου. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει καὶ Βῆλον χρεμάμενον εἰς τὸ Ἅγιον Φρέαρ. Ὄπισθεν δὲ τοῦ Βήλου τούτου εἰσερχόμενοι οἱ Αὐτοκράτορες ἀνελάμβανον διὰ τῶν τοῦ Πατριάρχου

χειρῶν τὰ στέμματά των, τὰ ὁποῖα εἰσερχόμενοι τὸν ναὸν, ἐξέβαλλον τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καθὼς φαίνεται ἐκ τῆς Νεαρᾶς Θεοδοσίου τοῦ νέου, διαγορευούσης ὅτι «Dei templum ingressi, foris arma reliquimus, et ipsum etiam diadema deponimus».

Διὰ τοῦ Ἁγίου Φρέατος ἀνήχθη, κατὰ τὸν Νικήταν, εἰς τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ὁ τοῦ Ραγγαβῆ ἀναλαβὼν τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος «Πρὸς τοῖς ὑπερῴοις δὲ τοῦ ναοῦ διὰ τῆς δεξιᾶς εἰσιόντι πύλης, προϋπήντησεν αὐτῷ τῶν Πατρικίων ἡ τάξις προσκυνοῦσα καὶ δεξιουμένη.»

Καὶ συμπεραίνω ἐκ τούτου ὅτι ἔκειτο μᾶλλον ἔν τινι τῶν προτεμενισμάτων, καὶ ἴσως τὸ πρὸ τοῦ δευτέρου Νάρθηκος μικρὸν περιστύλιον, περὶ οὗ ἀκολούθως.

Ὠνομάσθη δὲ Ἅγιον ἀπὸ τοῦ περιστομίου τοῦ φρέατος, παρὰ τὸ ὁποῖον διελέχθη τῇ Σαμαρείτιδι ὁ Χριστός, μεταχομισθέντος, ἐνταῦθα ἐν Σαμαρείας. Πλησίον δὲ αὐτοῦ ἦτον καὶ τις εἰκὼν θαυματουργὸς τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δὲ Ἀνώνυμος προσθέτει ὅτι ἐπάνω τοῦ Ἁγίου Φρέατος τούτου ἀπετέθησαν καὶ αἱ χαλκαῖ σάλπιγγες, διὰ τοῦ ἤχου τῶν ὁποίων ἐκρημνίσθησαν τῆς Ἰεριχὼ τὰ τείχη». Κατὰ δὲ τὸν Κωδινόν, ὑπεράνωθεν αὐτῶν καὶ τοῦ Φρέατος ἦτον καὶ ὁ θρόνος τὸ Καθισμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, αὐτὸς ἂν εἰδείη ποῖον τοῦτο καὶ πόθεν

Νομίζω δὲ προσέτι ὅτι τὸ Φρέαρ τοῦτο, καὶ ὁ Λουτὴρ ἢ τὸ μικρὸν Βαπτιστήριον ἦσαν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος,

ὅπου καὶ ἡ Καταφυγή, δηλαδὴ τὸ Ἄσυλον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ Ἀνάσταθμος καὶ τὸ Πρωτοκδικεῖου, ὅλα εἰς τὸν Ἐξωνάρθηκα, τοῦ ὁποίου Ἐώα μὲν μεγάλη πύλη εἶνε ἡ πρὸς τὸν ναὸν ἢ τὸν Ἐσωνάρθηκα εἰσάγουσα, μεσημβρινὴ δὲ ἡ φέρουσα ἐκτὸς τοῦ Ἐμβόλου».

Ἦσαν δὲ ἐκεῖ, καὶ ἦσαν πάντοτε ἀνοικτά, ἐνῷ ὁ λοιπὸς ναὸς ἦτον κεκλεισμένος, τὸ μὲν διὰ τοὺς προσερχομένους, ὅσαι τε ἡμέρας ὧραι ὅσαι τε νυκτὸς, πρὸς βάπτισιν, τὸ δὲ διὰ τοὺ καταφεύγοντας εἰς τὸν ναὸν ὡς εἰς ἄσυλον.

Ἡ περιγραφὴ ἑνὸς ἑκάστου τῶν μερῶν τούτων, τὰ ὁποῖα εἶν' ἐπάναγκες ὡς πρὸς τὴν Ἱστορίαν νὰ προσδιορισθῶσι, θέλουσι μᾶς πληροφορήσῃ ἀκολούθως σαφέστερον.

Μετὰ τοῦ Φρέατος τούτου δὲν ἔχει τι κοινὸν τὸ σημερινὸν τοῦ ναοῦ τούτου φρέαρ, ἢ μᾶλλον στόμιον διὰ τοῦ ὁποίου ἀντλοῦσιν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τὸν ναὸν κινστέρνης, ἠνεῳγμένον παρὰ τὴν βόρειον τοῦ καθολικοῦ πλευράν, πλησίον τοῦ βορειοδυτικοῦ μεγάλου πινσοῦ.

Ἀπὸ τοῦ φρέατος τούτου γεμίζονται καθ' ἑκάστην ὁ πλησίον αὐτοῦ, κατὰ τὰς δύω στοὰς, τὴν βορειοδυτικὴν καὶ βορειανατολικὴν, ἱστάμενοι δύω ὑπερμεγέθεις μαρμάρινοι πίθοι ἢ κάλπαι μὲ μικρὰ μαστάρια, πλήρεις πάντοτε ὕδατος διὰ τοὺς διψῶντας.

Τοὺς πίθους τούτους, χωροῦντας, κατὰ τὴν Ἀσιατικὴν μεγαληγορίαν, χιλίους μοδίους ἕκαστον σίτου, μετεκομίσατο ἐκ τῆς νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ, ὅπου καὶ ἐλαξεύθησαν,

Σουλτὰν-Μουρὰτ ὁ Γ'(*). Ἴσως δὲ εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο μέρος ἦσαν ἄλλοτε τὰ Περιραντήρια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπεγέγραπτο ὁ προειρημένος καρκινικὸς στίχος τοῦ Γρηγορίου, καθ' ὅσον μάλιστα εἰς τὴν θέσιν τοῦ φρέατος τούτου εἶνε σήμερον εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας τὸ Προσκυνητάριον, ὅπου ἱστάμενος ὁ ἱερεὺς ραντίζει δι' ἁγιάσματος ἢ χρίει δι' ἐλαίου τοὺς προσερχομένους. Καὶ, κατ' ἄλλα διδόμενα, τὰ Ἁγιασματάρια ταῦτα ἔκειντο παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νάρθηκος· διότι καὶ ὁ Συνέσιος «τὰ καθαρτήρια ταῦτα χέρνιβα» ἐν τοῖς προτεμενίσμασι τοποθετεῖ.

Καθ' ἣν ἠκολουθήσαμεν τάξιν, ἀρξάμενοι τῆς περιγραφῆς τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀπ' ἀνατολῶν, καὶ προχωροῦντες πρὸς δύσιν, ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὰς λεγομένας Βασιλικὰς πύλας, τὰς φερούσας ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰς τὸν πρῶτον ἢ μέγαν Νάρθηκα.

Αἱ δὲ πύλαι αὗται εἶνε τὸν ἀριθμὸν ὧν αἱ μὲν τρεῖς μεσαῖαι εἶνε ἠνεῳγμέναι, καθὼς προείπομεν, ἐπὶ τοῦ μεσαίου τετρανωνικοῦ τοίχου τῆς πρὸς δυσμὰς μεγάλης, ἀψῖδος, καὶ ἡ μεσαιτατη αὐτῶν εἶνε μεγαλειτέρα τῶν ἑκατέρωθεν αὐτῆς δύω· μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τῶν πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ δύω μικρῶν πινσῶν, εἶνε ἐκ δεξιῶν καὶ

(*) Τοιούτους πίθους μετεκόμισαν καὶ ἐπὶ τοῦ Μεσαίωνος πολλάκις εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐτιμῶ το πολὺ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, ὡς αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ τῶν ἐν Καιᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμων. Ἴδε Ἀνδρ. Β', περὶ Οὐγγρων, ἔτος 1218, καὶ Graf Singendoif περὶ Τουρκίας.

ἀριστερῶν δύο δίοδοι, φέρουσαι πρὸς τὰς ἄλλας ἓξ πύλας, τὰς ἀνὰ τρεῖς ἑκατέρωθεν.

Ὅλαι αὗται αἱ θύρα (τὴν ἐπιστασίαν τῶν ὁποίων εἶχον οἱ Ὀστιάριοι) εἶνε μαρμάριναι, τὰ δὲ θυρόφυλλα αὐτῶν ὀρειχάλκινα, ἐπειργασμένα μὲ πολλοὺς σταυροὺς ἀκροσχιδεῖς (patées, trepfiées, fieurdelisées) τῶν ὁποίων ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐχάλασαν τὰς κεραίας, διότι φρονοῦσιν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐσταυρώθη πραγματικῶς, ἀλλὰ κατὰ φαντασίαν. Παρὰ τοὺς σταυροὺς τούτους διακρίνονται ἐπ' αὐτῶν καὶ ἄλλαι εἰκόνες, καὶ μονογράμματα κλπ.

Ὁ δὲ χαλκὸς αὐτῶν ἦτον, φαίνεται χρυσωμένος, ἢ, πιθανώτερον, ἐπαληλιμμένος διὰ βαφῆς ἢ σμάλτου· ὅθεν ἓν τινι χειρογράφῳ χημικῷ κώδηκι, σωζομένῳ ἐν τῇ τῶν Παρισίων Βιβλιοθήκῃ, ἀναφέρεται «Βαφὴ τοῦ παρὰ Πέρσαις ἐξευρημένου χαλκοῦ ἀπὸ ἀρχῆς »Φιλίππου τοῦ τῶν Μακεδόνων, εἷς ὁ ἐν ταῖς πύλαις τῆς Ἁγίας «Σοφίας(*).»

Ἐπὶ τῆς τελευταίας τοῦ ναοῦ ἐπισκευῆς, ὅτε τῶν θυροφύλλων τούτων ἔλλιπον ἀντικατεστάθησαν δ' ἑτέρας ὕλης

(*) Ὁ Ἀνώνυμος λέγει ὅτι αἱ πύλαι οὗται ἦσαν ἐξ ἠλέκτρου, τὸ δὲ ἔσωθεν αὐτοῦ ἐκ τῶν ξύλων τῆς Κιβωτοῦ. Ἰδοὺ ὁλόκληρον τὸ χωρίον τοῦ συγγραφέως τούτου «Ἐποίησε δὲ .. καὶ ἐν τῷ Νάρθηκι ἠλέκτρου πύλας καὶ πυλῶνας τρεῖς, δύω ἐμμέτρους, καὶ μέσον τῶν δυοῖν μεγίστην ἀργυρᾶν χρυσέμβαφον, τὰς παραπύλας αὐτῆς χρυσώσας. Ἔσωθεν δὲ τῶν τριῶν πυλῶν ἀνὰ ἓν ξύλων καινῶν (κοινῶν;) ἔβαλεν ἐκ τῶν τῆς Κιβωτοῦ ξύλων».

ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ χαρακτῆρος· τὰ δὲ σωζόμενα ὀκτὼ μόνον ἐπεσκευάσθησαν.

Ἀγνοῶ δὲ πόθεν λαβὼν ὁ Pertusier λέγει, ὅτι ὑπέρανωθεν τοῦ μεσαίου πυλῶνος τούτου εἶνε ὁ τάφος τῆς Ἁγίας, Εἰρήνης, οὔτε ἠδυνήθην νὰ μαντεύσω τίνα ταύτην Ἁγίαν ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς οὗτος.

Εἶνε δὲ ἀφ' ἑτέρου ἀληθές, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, ὅτι «Καὶ εἰς τοὺς πινσοὺς καὶ εἰς τὰς στοὰς καὶ εἰς τὰ μεγάλα κιόνια ἔβαλον λείψανα Ἁγίων ἐπισήμων»· καὶ ὅτι, κατα τὸν αὐτὸν παρακατιόντα. «Ἓν παντὶ κίονι τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω, ἓν ἕκαστον λείψανον ἔχει ἐνθρονιασμένον». Τάφοι ὅμως ἐπισήμων Ἁγίων, οὔτε Αὐτοκρατόρων, οὔτε Πατριαρχῶν, δὲν ὑπῆρχον ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐκτὸς τῶν ταφέντων ἐν αὐτῇ ἐπὶ Λατινοκρατίας (**).

(**) Ἐξ ὧν ἀναφέρεται Α'. Μαρία σύζυγος Βαλδουίνου τοῦ Α', αὐτοκράτορος τῶν Λατίνων ἐν ΚΠ, θυγάτηρ Ἐρρίκου τοῦ Πλατῆ Le Large), Κόμητος τῆς Καμπανίας, καὶ Μαρίας τῆς θυγατρὸς Φιλίππου Β', Βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἡ βασιλὶς αὕτη, ἐμποδισθεῖσα ὑπὸ τῶν θείων της ν' ἀκολουθήσῃ τὸν σύζυγόν της εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ὡς ἔγκυος, ἔπλευσεν ἔπειτα πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Πτολεμαΐδι, μετεκομίσθη καὶ ἐτάφη ἐν ΚΠ Β', Ἐρρῖκος ὁ Δάνδολος, Δοὺξ τῆς Βενετίας, εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1203, ἀνὴρ συνετὸς καὶ ἀνδρεῖος, ἀποθανὼν εἰς ἡλικίαν 97 ἐτῶν. Εἶχε δὲ ἐκλεχθῆ δοὺξ τῇ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1192 καὶ ἦρξε 13 ἔτη μέχρι τοῦ 1205 Κατέλιπε δὲ δύω υἱοὺς, Ῥαϋνέριον τὸν χρηματίσαντα Προκουράτορα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, καὶ Φαντιέριον τὸν διαδεξάμενον Θωμᾶ τὸν Μοκερῖνον εἰς τὴν Πατριαρχείαν τῆς ΚΠ.

Εἰς τὸν πυλῶνα τοῦτον ἐξεδέχετο ὁ Πατριάρχης τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις, κατὰ τὴν ἀξιοπαρατήρητον φράσιν τοῦ Πορφυρογεννήτου, «εἰσελθὼν ἀπὸ τοῦ Ὡρολογίου διὰ τῆς πύλης ἀπεστρέφετο ὑπὸ τῶν Πραιποσίτων ἔνδον τοῦ Βήλου τοῦ κρεμασμένου εἰς τὴν καμάραν, ἤγουν εἰς τὸ προπύλαιον τοῦ Νάρθηκος

Διὰ τῶν ἑνιέα πυλῶν τούτων ἐκβαίνομεν εἰς τὸν πρῶ- ἢ μέγαν Νάρθηκα, τὸν μονολεκτικῶς Ἐσωνάρθηκα, ὑπεράνωθεν τοῦ ὁποίου εἶνε τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ ὑπερῷον τοῦ Γυναικείου ἢ Κατηχουμενείου,

Ὁ Νάρθηξ οὗτος ἔχει δεκαὲξ πύλας, ἐννέα μὲν τὰς προειρημένας φερούσας πρὸς τὸν ναὸν, πέντε ἄλλας καταντικρὺ αὐτῶν, φερούσας πρὸς τὸν δεύτερον ἢ μικρότερον Νάρθηκα, αἱ ὁποῖαι εἶνε συνήθως πάντοτε κλεισμέναι, καὶ δύω, μίαν πρὸς ἄρκτον, καὶ ἄλλην πρὸς μεσημβρίαν, αἵτινες φέρουσιν εἰς τὰ προαύλια καὶ τὰ Κατηχουμενεῖα

Ἐξ αὐτῶν οἱ φέρουσαι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον νάρθηκα πέντε πύλαι εἶνε αἱ καλούμεναι Ὡραῖαι, καὶ ὀνομάζονται προσέτι (*) καὶ Πυλαι τῶν Ἀρμενίων διότι κτιζομένων αὐτῶν ἀπεδέξαντο, φαίνεται, οἱ Ἀρμένιοι τὴν πέμπτην Σύνοδον (**)

Τούτων αἱ τέσσαρες εἶνε χαμηλότεραι τῆς μεσαίας,

(*) Αὗται, καὶ οὐχὶ αἱ τοῦ ἱεροῦ βήματος, καθὼς ὑπέλαβεν ὁ Γουκάγγιος.

(**) Ἰδὲ τὸν Συγγρ ἑα των Ἀρμενικῶν, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Κομπεφικίου.

ἐχούσης, 18 ποδῶν ὕψος, καθὼς καὶ αἱ λυπαὶ δύω, α εἰς τὰ πλάγια, ἐπὶ τῶν ὀρειχαλκίνων θυροφύλλων μιᾶς τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ ἐμπεπηγμένοι ἀσγυροῖ χαρακτῆρες τοῦ ὀνόματος τῆς Θεοτόκου ἑκατέρωθεν κενοῦ τινος διαστήματος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτον, φαίνεται, ἐμπηγμένη ἡ εἰκὼν αὐτῆς.

Τὸ πλάτος τοῦ νάρθηκος τούτου, καθὼς καὶ τοῦ ὑπεράνωθεν αὐτοῦ γυναικείου, εἶνε, κατα τὰς νεωτέρας καταμετρέσεις, δέκα Γαλλικῶν μέτρων (***), τὸ δὲ μῆκος ἴσον μὲ τὸ τοῦ ναοῦ πλάτος, δηλ. 60 μέτρων.

Ἡ δὲ στέγη αὐτοῦ, στολισμένη διὰ μουσείου εἶνε ψαλιδωτὴ, καὶ οἱ τοῖχοι, μάλιστα μεταξὺ τῶν πρὸς τὸν ναὸν πυλῶν, κεκοσμημένοι κατ' ὀρθομαρμάρωσιν δι' ὡραιοτάτων ποικιλοχρόων λίθων, ἐν οἷς πολλοὶ ἀλάβαστροι καὶ ὀνυχῖται, σχηματίζοντες διὰ τεχνικωτάτης διακοσμήσεως πολυσχήμους περιπλοκάδας.

Ὑπεράνωθεν δὲ τῆς ὀρθομαρμαρώσεως ταύτης, ἥτις φθάνει μέχρι τῶν ὑπερθύρων, φαίνεται πολλαὶ εἰκόνες Ἁγίων καὶ Σταυροὶ διὰ μουσείου.

Ἰδίως δὲ ὑπεράνωθεν τῶν τριῶν μεσαίων πυλῶν τῶν πρὸς τὸν ναὸν διακρίνονται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καθημένου καὶ εὐλογοῦντος, καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ τῆς Θεοτόκου μὲν ἐκ δεξιῶν, τοῦ Προδρόμου δὲ ἐξ ἀριστερῶν, ὑποκάτωθεν δὲ αὐτοῦ γονυκλιτήςτις τῶν Αὐτοκρατόρων

(***) 28 ποδῶν, κατὰ τὸν Γύλλιον. 32 κατὰ τὸν De Loir καὶ κατ' ἄλλους ἄλλως.

Ἦτον δὲ ἐν αὐτῷ, ὑπεράνωθεν, ὡς φαίνεται, μιᾶς τῶν εἰσόδων, καὶ πιθανῶς ἐκ τοῦ ἔξωθεν μέρους, ἐζογραφισμένος διὰ μουσείου καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, «ἐσπασμένος ρομφαίαν, καὶ οἷον φύλαξ προβεβλημένος τοῦ Ἱεροῦ» κατὰ τὸν Χωνειάτην. Ἔχει δὲ τρία παράθυρα, ἀνοιγμένα ἐπὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ τείχου μεταξὺ τῶν πρὸς τὸν Ἐξωνάρθηκα θυρῶν, ὅθεν καὶ εἶνε σκοτεινὸς ὀλίγον.

Ἐκβαίνοντες τοῦ προνάου ἢ Ἐσωνάρθηκος τούτου διὰ τῶν πρὸς δυσμὰς πέντε θυρῶν, ἐμβαίνομεν εἰς τὸν δεύτερον ἢ μικρότερον Νάρθηκα, τὸν Ἐξωνάρθηκα τοῦ Γκοάρου, ὅστις ἐχρησίμευε διὰ τοὺς μετανοοῦντας ἢ ὑποπίπτοντας, ὅθεν καὶ δὲν ἔχει κἀὲν ἐκ τῶν κοσμημάτων, ὅτα καταστολίζουσιν ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ ναοῦ μέρη, ἀλλ' εἶνε ἁπλούστατος, καὶ παριστάνει τῷ ὄντι χῶρον μετανοούντων.

Ἡ ὀροφὴ αὐτοῦ εἶνε ὁμοίως ψαλιδωτὴ (eu arète pe boisson), καὶ τὸ ἔδαφος ἐστρωμένον ἁπλῶς μὲ μαρμαρίνας στιβαρὰς τετραπέδους πλάκας. Ὅθεν τινὲς ἐνόμισαν ὅτι τὸ προτεμένισμα τοῦτο δὲν εἶνε σύγχρονον τοῦ ἄλλου, ὡς ἐπιπροσθοῦν, παρεκτὸς τούτου καὶ εἰς τὴν ἔποψιν τοῦ μετώπου τοῦ ναοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδὲν ὑπάρχει τεκμήριον ὅτι εἶχέ ποτε ὁ ναὸς οὗτος ἄλλην παρὰ τὴν νῦν ὑπάρχουσαν πρόσοψιν ἢ εἴσοδον, καὶ ἀρ' ἑτέρου φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὸ Κωδωνοστάσιον, ἀπέχον 20 μόνον πόδας τοῦ ὅλου κτιρίου, ὡς καὶ τὰ ἓξ ἀντιτειχίσματα ὅλα διάκενα, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσιν ἐπίσης, δὲν συνείχοντο μετὰ τοῦ λοιποῦ κτιρίου διά τινος μεσολαβούσης ὀλιγοδπαάνου οἰκοδομῆς,

δύναταί τις νὰ διϊσχυρισθῇ, λέγει ὁ Γκρελλῶτος, ὅτι ὁ πρόναος οὗτος εἶν' ἐπίσης ἀρχαιος ὡς καὶ τὸ λοιπὸν κτίριον, καὶ ἐχρησίμευεν ἵνα συνδέῃ μετ' αὐτοῦ τὰς προειρημένας οἰκοδομάς.

Τὸ πλάτος αὐτοῦ εἶνε ἓξ Γαλλικῶν μέτρων, τὸ δὲ μῆκος ἐλαττοῦται κατά τι τοῦ πρὸ αὐτοῦ.

Ἔχει δὲ δεκατρία μικρὰ παράθυρα καὶ δέκα θύρας, πέντε μὲν πρὸς τὸν μεγάλον Νάρθηκα, περὶ ὧν προείπομεν τρεῖς πρὸς δυσμὰς ὧν ἡ μεσαία, ἀνοιγομένη πλησίον τοῦ ὁτὲ Κωδωνοστασίου, εἶνε διὰ τοὺς ὑπηρέτας καὶ λειτουργοὺς τοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων τὰ κελλία κεῖνται πέριξ τοῦ περὶ τὸ Κωδωνοστάσιον προαυλίου περὶ ὧν ἐφεξῆς· καὶ δύω εἰς τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα, φερούσας εἰς τοὺς πρὸς δυσμὰς δύω μιναρέδες(*).

Εἰς τὸν πρόναον δὲ τοῦτον μᾶλλον ἢ τὸν πρὸ αὐτοῦ ἦτο, νομίζω καὶ τὸ Διδασκαλεῖον(**) «ἔνθα ἐπιγέγραπται τὰ Πασχάλια, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον.

Ἀπορεῖ δέ, καὶ δικαίως, ὁ Δουκάγγιος, πῶς ὁ μὲν Κω-

(*) Μηναρὲ ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ ἑλ μηνάρ, πυρσὸς ἢ φωστήρ, ἐξ αἰτίας τῶν λαμπτήρων, δι' ὧν αἱ πύργοι οὗτοι φωτίζονται, κατὰ τὰς τοῦ Ῥαμαζανίου νύκτας.

(**) Ἐὰν ἦτον κοινὸν Γραμματοδιδασκαλεῖον, περίεργος φαίνεται ἡ ἀρχαιότης τῆς συνηθείας τοῦ διδάσκεσθαι τὰ κοινὰ γράμματα τοὺς τῶν Χριστιανῶν παῖδας ἐν τοῖς Νάρθηξι τῶν ἐκκλησιῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῆς ἐνορίας, ὅστις ἦτο συγχρόνως, καθὼς καὶ ἐλέγετο, **Διδάσκαλος.**

δινὸς ἀναφέρειτέσσαρας Νάρθηκας τοῦ ναοῦ τούτου, «ὧν τὰ ὄροφα κατεχρύσωσεν (ὁ Ἰουστινιανὸς) ἐξ ὑελίνου χρυσοῦ λαμπρότατα», τὰ δὲ Πρακτικὰ τῆς ς' Συνόδου, ὅπου τὸ Δικύμβαλον (***) ἐντρίτῳ Νάρθηκι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἀλλ' οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους ἐπιφέρει πρὸς αἰτιολογίαν τούτου εἶνε ἀνίσχυροι, διότι ὁ Ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπομνήματος λέγει ρητῶς ὅτι τὸ «τὸ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ καὶ οἱ τέσσαρες Νάρθηκες, καὶ ὁ Λουτήρ, καὶ τὰ περὶξ αὐτῶν, ὑπῆρχαν οἰκήματα Δαμιανοῦ Πατρικίου».

Καὶ παρακατιών· «τὰς γὰρ τέσσαρας φίνας τοῦ ναοῦ ὠνόμασε τέσσαρας ποταμοὺς τοὺς ἐξερχομένους ἐκ τοῦ Παραδείσου, καὶ ἔδωκε νόμον, ἵνα κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἵστασθαι ἐν αὐτοῖς ἕνα ἕκαστον (τοὺς) ἀφοριζομένους».

Καὶ διὰ τοῦτο πιθανώτερον ἴσως ὅτι οἱ δύω ἄλλοι Νάρθηκες εἶνε τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ Ἐσωνάρθηκος δύω χωρίσματα, δι' ὧν, πρὸς ἄρκτον μὲν καὶ μεσημβριαν, αἱ δύω πρὸς τὰ προαύλια ἔξοδοι τοῦ ναοῦ πρὸς ἀνατολας δέ, ἀνὰ δύω εἰς ἕκαστον, αἱ ἄνοδοι πρὸς τὰ γυναικεῖα.

Εἰς ἕνα δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτον πιθανῶς καὶ τὸ Ἅγιον Φρέαρ, καὶ τὸ Βῆλον, ὅπου ἀπεστέφετο, ὡς προείπομεν, ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσερχόμενος καὶ ἀνεστρέφετο, ἐξερχόμενος τὸν

(***) Οἰκοδόμημα ἔχον δύω κυμβαλοειδεῖς θολους, καθὼς ἦτον καὶ Τρικύμβαλον ἐν τῷ Τσυκανιστηρίῳ τοῦ Παλατίου.

ναὸν, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ Λουτήρ, ἢ τὸ Μικρὸν Βαπτιστήριον, ἀνοικτὸν πάντοτε διὰ τὰς καθημέραν βαπτίσεις, ἐνῷ τὸ Μέγα, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν θέλομεν μετ' ὀλιγον προσδιορίσει, ἠνοίγετο κυρίως τὸ μέγα Σάββατον καὶ τὰ Θεοφάνεια, διὰ τοὺς κατηχουμένους. Ὅθεν ὁ μὲν Πορφυρογέννητος λέγει ὁ Αὐτοκράτωρ, «διερχόμενος διὰ τῶν Βασιλικῶν πυλῶν, καὶ διελθὼν τὸν Νάρθηκα καὶ τὸν Λουτῆρα, κατέρχεται τὸν Ἀθύραν κτλ.», ὁ δὲ Ἀνώνυμος, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς «ἐν τῇ πρώτῃ εἰσόδῳ τοῦ Λουτῆρος (καὶ σημειωτέα ἡ φράσις) ἐποίησε πυλῶνας ἠλέκτρου κτλ.»

Ἡ κολυμβήθρα τοῦ Βαπτιστηρίου τούτου, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Μεγάλου, ἦτον ἰδιαιτέρως τὸ ἄσυλον τοῦ Ναοῦ, ὅπου κατέφευγον οἱ ἔνοχοι, εἰς τὸ Προαύλιον (Προσκύνιον) τοῦ ναοῦ, τὸ φέρον πρὸς τὴν Αὐγουστεῶνα, τὸ ὁποῖον (διὰ τὴν ἀνωφερῆ ἴσως αὐτοῦ θέσιν, διαγραφησομένην ἐν τοῖς ἑξῆς) ἐλέγετο Ἀνάσταθμος, ὅπου ἐδίκαζεν ὁ Πρωτέκδικος, εἰς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Πατριαρχείου, ἔχων ὑπὸ τὴν δοκαιοδοσίαν αὐτοῦ τοὺς ἀσυλίαν ἐξαιτουμένους, ὅθεν ἐλέγετο καὶ Πρωτοδικεῖον, καὶ ἐπὶ πᾶσι Καταφυγή, ὄνομα τὸ ὁποῖον εἶχον καὶ τῶν ἄλλων ναῶν οἱ Ἐξωνάρθηκες, καίτοι μὴ ἔχοντες δικαίωμα ἀσυλίας.

Ἡ Ἄννα ὀνομάζει Προσφύγιον, τὸ μέρος τοῦτο (ἐὰν ἦναι τὸ ἴδιον) κατήντησε μετὰ καιρὸν ναὸς, κτισθεὶς ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος εἰς ὄνομα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ φαίνεται ὅτι ἦτον πρὸς Δορρᾶν τοῦ Νάρθηκος, καὶ ἔγγιστα τοῦ περιβόλου τοῦ Μεγάλου Παλατίου.

Εἰς τὸν Ἀνάσταθμον τοῦτον ἀνῆλθε κατὰ τὸν Χωνιάτην, τῇ 11 Σεπτ. τοῦ 1289 καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, μετὰ τὸν φόνον Στεράνου τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου· ὅθεν, καὶ ἐκ τῆς φράσεως ἀκόμη τοῦ Χωνιάτου φαίνεται ὅτι τὸ ἄσυλον τοῦτο ἔκειτο περὶ τὸν ἐξωνάρθηκα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου ἦν τῶν ὑποπιπτόντων ἡ στάσις.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἀσυλίας κατηργήθη ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου.

Ἐδῶ κατέφυγον ἡ μήτηρ, αἱ νύμφαι καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὅταν ἐξώρμησεν οὗτος διὰ νυκτὸς πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Ἰσαακίου πρᾶξιν.

Ἐπειδὴ εὑρίσκομεθα νῦν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ εἴμεθα ἠναγκασμένηνὰ περιγράψωμεν ἐν συντόμῳ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ.

Εἰς τὸ βορειοανατολικὸν προαύλιον τῆς Ἁγίας Σοφίας ὅπου εἰσάγει ὁ προερημένος μεγαλοπρεπὴς πυλών, εἰσελθὼν Σουλτὰν-Μουρὰτ ὁ Δ', κατὰ τὸν Δοσίθεον «ἐτόξευσε » βέλεσι καὶ ἀπέκτεινε χειρὶ τῇ βασιλῇ πολλοὺς τῶν (ἐν » τῇ αὐλῇ τοῦ Βασιλικοῦ βήματος καὶ τῶν προαυλίων » καὶ κύκλῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας συνηθροισμένων εἰς » πλῆθος Ἀρμενίων, δικαζομένωνπρὸς τοὺς Γραικοὺςἐνώ- » πιον τοῦ Βεζύρη, ἤτοι κρίσεως τῆς Βασιλικῆς περὶ τοῦ » Ἁγίου Τάφου. Ἐ ὸς δὲ παππᾶ Ἀρμενίου,λίαν βοῶντος, » ὅπου γεπροσέταξετῷ δημίῳκαὶ ἔκοψε τὴν κεφαλὴν αἴφνι- » δίως ὅπου γε ἵστατο,καὶ ἐπεπήδησεν ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ » εἰς τὸ ἄναντες!»

Ὑπάρχουσιν ἱστορικά τινα συμβάντα τὰ ὁποῖα, καίτοι ἱστορούμενα ὑπὸ συγγραφέων ἀξιοπίστων, ἀπαναίνεται νὰ παραδεχθῇ τὐχ ἧττον ὁ ἀναγνώστης, ὡς ἂν εἰ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐζήτει νὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τῆς δυσπιστίας ταύτης ἐναντίον τῶν μεγάλων αὐτοῦ παρεκτροπῶν, καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν τὰς ἀναγνωρίζει.

Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ παροῦσα πρᾶξις τοῦ αἱμοβόρου τούτου Σουλτάνου, τοῦ ὁποίου πολλὰς τοιαύτας ἀναφέρει ἡ ἱστορία.

Ὁ δὲ ἱστορικὸς προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὀργῆς τοῦ Σουλτάνου, τῆς ὁποίας ἔπεσε θῦμα καὶ ὁ συνόμιλος (μουσαίμπης) αὐτοῦ Ἀμπαζᾶ πασᾶς, ἀφ' οὗ ἔμαθε καθ' ὁδὸν ὁ Σουλτάνος, περιφερόμενος ἀγνώριστος, παρά τινος μοναχοῦ Ἁγιοταφίτου, προκατηχηθέντος ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Μπισταντζῆ-μπασῆ, ὑπερασπίζοντος τῶν Γραικῶν. ὡς καὶ αὐτοῦ Γραικοῦ ἐκ μητρὸς, ὅτι ὁ Ἀμπαζᾶ πασᾶς, δωροδοκημένος ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων, ἐπηρέασε τὴν κρίσιν ὑπὲρ αὐτῶν.

Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀνατολικομεσημβρινὴν τοῦ ναοῦ γωνίαν ὑψούμενος μιναρὲς εἶναι μὲν χαμηλότερος καὶ ἀκομψότερος τῶν τριῶν ἄλλων, ἀλλ' ἔχει μεγίστην παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀξίαν, ὡς οἰκοδομηθεὶς πρῶτος ἐν ΚΠ, εὐθὺς ἀφοῦ ὁ Σουλτάν-Μεχμὲτ μετεποίησε τοῦτον εἰς τζαμίον. (*)

(*) Ὁ Καντεμίρης λέγει ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες μιναρέδες τῆς Ἁγίας Σοφίας διαφέρουσι πρὸς ἀλλήλους, τήν τε κατα-

Κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ τοῦ ναοῦ ἐπισκευὴν ὁ πῦργος οὗτος ἔμεινεν ὅπως ἀπ' ἀρχῆς ἦτον μὴ συγχωρήσαντος τοῦ Σουλτάνου τὴν ἐκ νέου ἀνοικοδόμησιν του· ὑψώθη δὲ μόνον ἕτερα μὲ τοὺς τρεῖς ἄλλους ἵνα συντελῇ μετ' αὐτῶν πρὸς τὴν ἁρμονίαν τοῦ ὅλου.

Ἡ δὲ μεσημβρινὴ τοῦ ναοῦ πλευρὰ δὲν διαφέρει τῆς πρὸς βορρᾶν ἐχούσα καὶ αὐτὴ ἐπίσης τὴν μεγάλην καραρωτὴν θυρίδα τὴν μεταξὺ τῶν δύω μεγάλων ἢ κοχλιωτῶν ἀντηρίδων τὰς τέσσαρας μικροτέρας ἀντηρίδας τὰ δώδεκά της παράθυρα κ. τ. λ.

Περιέχεται δὲ ὁλόκληρος ἐντὸς δενδροφύτου περιβόλου ἐνῷ οἱ τάφοι (τουρπὲ) διαφόρων Σουλτάνων ἰδίως τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ του Γ′ καὶ τῶν 120 αὐτοῦ τέκνων θαμμένων ὅλων περὶ αὐτὸν τοῦ Σουλτὰν Μουσταφᾶ τοῦ Α′, ἀδελφοῦ τοῦ Σουλτὰν Ὀσμὰν κτλ,

Δὲν ἔχει δὲ κατ' οὐδεμίαν πρὸς τὸν ναὸν εἴσοδον κατὰ τὸν Δευκάγγιον ε' καὶ ὁ Γκελλῶτος λέγει ὅτι ἦσαν καὶ ἐντεῦθεν δύω καθὼς καὶ ἐκ τῆς πρὸς βορρᾶν τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ πιθανώτερον.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκλείσθησαν περιτοιχισθείσης ὅλης ταύτης τῆς πλευρᾶς διὰ τὰ Βασιλικὰ ταρεῖα.

Παρὰ τὸν ἔξω δὲ τοῖχον τοῦ περιβόλου τουτου τὸν πρὸς τὴν ὁδὸν, εἶναι τὸ Ὑδρονομεῖον (Σεμπίλ χανὲ), ὅπου ὁ ἐπὶ

σκευὴν καὶ τὸ μέγεθος, ἐνῷ τῶν λοιπῶν τζαμίων εἶναι πάντοτε ὅμοιοι.

τούτῳ διωρισμένος, ὡς ἐτὶ τὸ πολὺ δερβίσης, διανέμει δωρεὰν εἰς τοὺς διψῶντας ὕδωρ διὰ καθαρωτάτων μεταλλίνων καυκίων κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν καθὼς καὶ τοῦ ψυχροῦ ποτηρίου τοῦ Εὐαγγελίου μόνον ὁ κατοικῶν τὰ θερμὰ μέρη τῆς Ἀσίας δύναται ἀποχρῶντος νὰ ἐκτιμήσῃ.

Ὁ Σεμπίλ-χανὲς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἐν Κ Π. συστηθεὶς ὑπὸ τοῦ πλησίον αὐτοῦ θαμμένου Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Γ′.

Ἂς ἐξηγήσωμεν ἤδη καὶ τὰ διάφορα μέρη τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ ναοῦ προσόψεως.

Ἡ βορειοδυτικὴ τοῦ ναοῦ ἔξωθεν ἄποψις.

Ὁ θόλος εἰς σχῆμα ἡμισφαιρίου ἢ κυμβάλου μὲ 24 καμαρωτὰ παράθυρα ὁλόγυρα ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τεσσάρων μεγάλων ἀρτηρίδων τὰς ὁποίας ὅμως ὡς ἀδικούσας τὴν ὄψιν αὐτοῦ καὶ ἀλλοτρίας ὡς πρὸς τὴν ὅλην τοῦ οἰκοδομήματος χάριν οἱ Κ,Κ.Φοσσάται κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ναοῦ ἀρχιτέκτονα περικαλώσαντες ἀντ' αὐτῶν τὸν θόλον περὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ μὲ σιδηροῦς ἀλυσοειδεῖς στεφάνους κατὰ προσφατον παράδειγμα τῶν ἐπισκευῶν τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ διὰ τῆς τολμηρᾶς ἐργασίας ταύτης ἀναδείξαντες ὁλόκληρον τοῦ θόλου τὸ κάλλος.

Ἡ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐπίχρυσος ἡμισέληνος ἔχει καθὼς λέγεται 30 ποδῶν διάμετρον καὶ φαίνεται εἰς 100

μιλλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Διὰ δὲ τὸ χρύσωμα μόνον αὐτῆς Σουλτὰν Μουρὰτ ὁ Γ' ἐδαπάνησε κατὰ τὸν Ἱστορικὸν Ἑβλιὰ πεντήκοντα χιλιάδας φλωρίων.

Τὰ τέσσαρα μεγάλα ἀντειχίσματα ὀγκώδη καὶ ἀτέχνως εἰργασμένα προσωκοδομημένα δὲ ἔξωθενείστοὺς τέσσαρας μεγάλους πινσοὺς καὶ ἔχοντα ἔσωθεν αὐτῶν τὰς προειρημένας ἀνόδους τὰς εἰς τὰ Γυναικεῖα τὰς ὁποίας, πλήρεις οὔσας πετρῶν καὶ χωμάτων ἐπισεσωρευμένων ἐκεῖ ὡς ἐκ τοῦ προχείρου ἐκ προγενεστέρων ἐπισκευῶν· ἐκαθάρισαν ἀρτίως ἵνα μὴ βαρύνωσι τοὺς πινσούς.

Τὰ ὑπερῷα ἢ Κατηχουμενεῖα ἢ Γυναικεῖα.

Τὸ ὑπὲρ τὸν Ἐσωνάρθηκα Γυναικεῖον.

Ἡ πρὸς βορρᾶν εἴσοδος τοῦ Ἐσωνάρθηκος.

Ἐξωνάρθηξ.

Τὸ ποτὲ Κωδωνοστάσιον.

Ἡ καθοδος εἰς τοὺς κρουνοὺς τῆς ὑπὸ τὸν κιντσέρ ην.

Ἡ πρὸς δυσμὰς εἴσοδος τοῦ Ἐσωνάρθηκος.

Οἱ τέσσαρες μιναρέδες, ὧν τὸν μὲν πρῶτον ἀνήγειρεν, ὡς εἴπομεν Σουλτὰν Μεχμὲτ ὁ Β', τοὺς δὲ δύο ἄλλους, τοὺς ἐπὶ τῆς ἀπέναντι δυτικῆς πλευρᾶς, Σουλτὰν Μουρὰτ ὁ Γ'.

Ἡ θύρα τοῦ περιβόλου τῶν Σουλτανικῶν Μαυσωλείων.

Ὁ περίστωος αὐλόγυρος, ὅπου τὰ κελλία τῶν νεωκόρων.

Ὁ περίβολος ὁ περικλείων τὰς τρεῖς βορείους ἡμιαντηρίδας.

Τὸ ὀκτάγωνον οἰκοδόμημα, ὁ ΜέγαςΒαπτιστὴρ ἢ Σκευοφυλάκιον.

Ἡ φιάλη διὰ τοὺς ἁγνισμούς,

Ἡ μεσημβρινοδυτικὴ ἔξωθεν πρόσοψις τοῦ ναοῦ.

Τὸ Γυναικεῖον.

Τὸ ὑπὲρ τὸν Ἐσωνάρθηκα Γυναικεῖον.

Ἡ πρὸς μεσημβρίαν εἴσοδος τοῦ Ἐσωνάρθηκος.

Τὰ ἀντειχίσματα τὰ στηρίζοντα τὰ ὑπερῷα.

Οἱ πρὸς δυσμὰς δύο πυλῶνες τοῦ Ἐσωνάρθηκος.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο περιβόλων προαύλιον.

Βρύσεις πρὸς ἁγνισμὸν τῶν προσερχομένων.

Τὸ παράθυρον τοῦ Σεμπὶλ Χανέ.

Ὁ περίβολος τῶν Σουλτανικῶν Μαυσωλείων.

Τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ.

Τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Σουλτὰν-Μουσταφᾶ.

Ὁ Μιναρὲς τοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ.

Τὸ πρὸς δυσμὰς ἡμιθόλιον, φωτιζόμενον ὑπὸ πέντε θυρίδων.

Ἡ μεγάλη τοξοειδὴς θυρίς, ἡ φωτίζουσα τὸ ἐπάνωθεν τοῦ Νάρθηκος γυναικεῖον (*).

Μικροὶ θολοσκέπαστοι πυργίσκοι, ὑψωθέντες ἐνταῦθα πρὸς στολισμὸν μόνον· διότι εἶνε διόλου πλήρεις ἔσωθεν.

Τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ μεγάλου ἡμιθολίου δύο μικρότερα,

(*) Ἡ θυρὶς αὕτη διαιρεῖται εἰς ἓξ χωρίσματα, διὰ μιᾶς ἐγκαρσίου ἐπιστηριζομένης, εἰς δύο ἤ, κατὰ τὸν Γυλλιον, τρεῖς μικροὺς τετραγώνους κίονας, ὑπανέχοντας ἄλλους δύο, ἅπαντα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὑπογλαυκίζοντος.

ἔχοντα ἕκαστον ἀνὰ ἓξ παράθυρα, καὶ σκεπάζοντα μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοίων δύο τῶν πρὸς ἀνατολὰς τὰ τέσσαρα ἡμικύκλια, τὰ ἐν ταῖς τοῦ Καθολικοῦ γωνίαις.

Τὸ ὑπὲρ τὸν ἐσωνάρθηκα ὑπερῷον, φωτιζόμενον ἔξωθεν ὑπὸ ἐννέα μεγάλων καμαρωτῶν θυρίδων, καὶ ἀντιστηριζόμενον ἔξωθεν ὑπὸ τῶν ἓξ ἀντιτειχισμάτων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐξέχει.

Ὁ ποτὲ πύργος τοῦ Κωδωνοστασίου.

Ἡ μεγάλη θυριδοπόρος ἁψὶς, ὁμοία τῆς ἐν τῇ βορειοπλευρᾷ, περικλείουσα ὅλων τῶν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ἀντηρίδων τοῖχον, καὶ περιέχουσα δώδεκα ἀρρύθμως διατεθειμένας (*) θυρίδας.

Τὰ ἑπτὰ παράθυρα τὰ φωτίζοντα τὸ γυναικεῖον.

Δύο μεγάλαι καμαρωταὶ θυρίδες, φωτίζουσαι τὰ κάτω Γυναικεῖα.

Ὑποκάτωθεν αὐτῶν ἄλλαι ὅμοιαι μετὰ τῆς μεγάλης θυριδοπόρου καμάρας, φωτίζουσαι ἑκατέρωθεν τὰς τοῦ ναοῦ αὐλὰς ἢ στοάς.

Ἔπαθε δὲ ὁ ναὸς οὗτος πολλάκις, καὶ ἐπομένως ἐπεσκευάσθη καὶ πρὶν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν. Καὶ Α', τῇ 9 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους

(*) Διότι αἱ ἑπτὰ κατώτεραι ἀνοιγμέναι εἰς τὴν αὐτὴν σειράν, ἐκεῖ ὅπου τελειώνει τοῦ Γυναικείου ἡ στέγη, εἶνε πολὺ μικρότεραι τῶν ὑπεράνωθεν αὐτῶν πέντε. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς Γυναικείοις, ἦσαν πρότερον κλεισμέναι διὰ τοιχοδομίας, φόβῳ τῶν σεισμῶν.

867 πρὸ τῆς λεγομένης Ὀγδόης Συνόδου ὅτε διερράγη εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Β' τῇ 25 Ὀκτωβρίου τοῦ 975 ἐτὶ Βασιλείου τοῦ Β' ἢ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ διαρραγείσης τῆς πρὸς δύσιν αὐτοῦ ἁψίδος καὶ καταπεσόντος καὶ τοῦ ἡμισφαιρίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτόπτου Ἱστορικοῦ τοῦ Διακόνου Λέοντος «ἅπερ αὐθις ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐν ἓξ ἐνιαυτοῖς ἐδοματήσατο» «δαπανήσας εἰς μόνας τὰς μηχανὰς τῆς ἀνόδου, δι' ὧν οἱ τεχνῖται ἱστάμενοι, καὶ τὰς ὕλας ἀναγομένας δεχόμενοι, ᾠκοδόμουν τὸ πεπτωκὸς, χρυσίου κεντηνάρια δέκα», κατὰ τὸν Κεδρ. Σκυλ., καὶ Γλυκᾶν· Γ' Ἀνδρόνικος δὲ Παλαιολόγος ὁ πρεσβύτερος πληροφορηθεὶς τῷ 1317 παρὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅτι τὸ ἀνατολικοβόρειον τοῦ ναοῦ μέρος εἶχεν ἤδη κατακαθίσῃ καὶ ἐπαπείλει ταχεῖαν πτῶσιν τὰς ὁρωμένας ταύτας ἐκ βάθρων τῶν θεμελίων ἀνηγείρατο πυραμίδας δι' ὧν κράτιστα τὸν ἀποτελούμενον ἔστησε κίνδυνον» ἀναλώσας πρὸς τοῦτο μέγα μέρος τῶν χρημάτων ὅσα εἶχεν ἀφήσει συμποσούμενα εἰς πολλὰς μυριάδας ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρήνη ἀποθανοῦσα ἐν Δράμᾳ τῷ 1316.

Τοῦτο δὲ λέγει ὁ αὐτὸς Ἱστορικὸς ἐμπόδισε τὴν κατάπτωσιν ὁλοκλήρου τοῦ ναοῦ ὅτε περὶ τὰ 1545 ἐν ὥρᾳ μεσονυκτίου, αἰθρίας οὔσης καὶ χωρὶς νὰ συμβῇ σεισμὸς ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἁψὶς προπεπονθυῖα ἤδη καὶ ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1344 νὰ παραρρήγνυται ἡσυχῇ καὶ νὰ παραρίπτει ὄχι μόνον ψηφίδας ἀλλὰ καὶ πλίνθους ἐνίοτε κατέπεσε τέλος ἐξ ὁλοκλήρου συνερελκύσασα καὶ τὸ

ἐπερειδόμενον αὐτῇ τοῦ ἡμισφαιρίου μέρος καὶ συντρίψασα τότε Ἅγιον Βῆμα καὶ τὸ Τέμπλεον κτλ.

Συρτεύσασα δὲ πρὸς τὴν θέαν τοῦ πάθους πᾶσα ἡ πολις καὶ διατρύσαντες τὸ συμβὰν ἤρξαντο ἐκροεῖν τὴν ὕλην ἐργαζόμενοι ἀνενδότως ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐπὶ τριάκοντα ἡμερονύκτια.

Ἐξ αἰτίας δὲ τούτου καὶ αἱ τῶν Βασιλέων «τελεταὶ λέγει ὁ Καντακουζινὸς ἐν Βλαχέρναις ἐτελέσθησαν ἐκεῖσε πρότερον εἰωθός. Τὴν μὲν οὖν μεγάλην στοὰν μετὰ τοῦ βήματος ἡ βασιλὶς ἀνήγειρεν εὐθὺς Ἄννα Φακεωλάτον ἐπιστήσασα τῷ ἔργῳ, τὰ ἐπέκεινα δὲ μετὰ τῆς ὀροφῆς βασιλεὺς ὕστερον ἀνέστησεν ὁ Καντακουζηνὸς καὶ τῆς ἄλλης ἐπεμελήθη τοῦ τεμένους εὐκοσμίας ὅση τε ἐν μαρμάροις καὶ λεπτῇ ψηφῖδος διαθέσει. Εἴ τι δὲ ἐ έδει πρὸς τελείωσιν. Παλαιολόγος ὕστερον ἐπέθηκεν ὁ νέος Βασιλεὺς μόνος ἤδη τῆς τῶν Ρωμαίων ἡγεμονίας ἔχων τὴν ἀρχήν».

Σελὴμ δὲ ὁ Β′ τῷ 1573, κυριευθεὶς μετὰ τὴν ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίαν, ὑπὸ ὁρμημάτων εὐλαβείας, ἐπεσκεύασε, πρὸς παρηγορίαν τῆς θλίψεώς του, τὸν ναὸν τοῦτον, κατασκευάσας, κατὰ τὸν Καντεμίρην μέν, καὶ τοὺς τέσσαρας αὐτοῦ μιναρέδες εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας, πιθανώτερον δέ, τοὺς τρεῖς μόνον, διότι ὁ εἷς προϋπῆρχεν καθὰ προείπομεν ἀνυψωθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν-Μεχμέτ. Καταστρέψας δὲ καὶ τινα ἰδιωτικὰ οἰκήματα γειτνιάζοντα, ὑκοδομήσατο ἀντ' αὐτῶν δύο μεγαλοπρεπῆ Γυμνάσια (μεδρεσέ.

Τότε, φαίνεται ὅτι, ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοῦ ναοῦ καὶ τὰς τέσσαρας ἐκείνας μαρμαρίνας πλάκας, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν συγκεχυμένην ἄλλως περιγραφὴν Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων περιέχουσας ἐγγεγραμμένην τὴν Ἅδικτον τὴν δοθεῖσαν τῇ ἐκκλησίᾳ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, βεβαιοῦντος τὰ πεπραγμένα τῇ ἐπ' αὐτοῦ συγκροτηθείσῃ ἐν ΚΠ Συνόδῳ περὶ τοῦ πολυθρυλήτου ζητήματος τοῦ «Ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν», εἶχον στήσει εἰς τὸ εὐώνυμον μέρος τοῖς εἰσιοῦσιν εἰς τὸν ναόν, καὶ εἰς μέρος τὸ ἐνδότατον, ἐπερειδομένας ἐπὶ κιόνων λεπτῶν πορφυρῶν. Ἦσαν δὲ «ἑκάστη τὸ μὲν μῆκος ὀργυιαὶ τρεῖς, τὸ δὲ πλάτος ὀργυιαὶ ἐλάσσονες ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων τετράγωνον ἴσον ἰσάκις». Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Ἁδίκτου εἶνε ἀξία ἀναγνώσεως, ὅταν ἐνθυμηθῇ τις εἰς ὁποίαν ἐποχὴν ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος ἐπιτλοροφεῖτο «Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεύς, Πορφυρογέννητος, Ρωμαίων Αὐτοκράτωρ εὐσεβέστατος ἀεισέβαστος Ἰσαυρικός Κιλικός Ἀρμενικός Δαλματικὸς Οὐγγρικός Βοσθνικός Χωρβατικός Λαζικὸς Ἰβηρικός Σερβικός Ζηχικός, Χαζαρικός Βουλγαρικός, Γοτθικός, θεοκυβέρνητος κληρονόμος στέμματος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ψυχῇ νεμόμενος πάντα τὰ τούτου δίκαια».

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἡρμήνευσαν Τουρκιστὶ εἰς τὸν Σουλτάνον οἱ κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πατριάρχου σταλέντες σοφοί.

Ἐκεῖνος δέ, κατὰ προτροπὴν τοῦ Μουρτῆ, διέταξε ν'

ἀποξεσθῶσι τὰ γράμματα, καί, συντριβεισῶν τῶν τριῶν πλακῶν, τὴν μείναταν, ἐπέθηκε τῷ τάφῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον τῷ ὄντι ἤρμοζον πολὺ καταλληλότερον οἱ τίτλοι οὗτοι!!

Εἶχε δὲ ἀναλάβει νὰ ἀνοικοδομήσῃ καὶ τὸ ἀνατολικὸν τοῦ ναοῦ ἡμισφαίριον, καταρραγὲν ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπελειώθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Γ', ὅστις καὶ ἐσωτερικῶς διεκόσμησε καὶ ἐξωτερικῶς ἐπηύξησε δι' οἰκοδομῶν τὸν ναόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἐπισκευάσει καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ Σουλτὰν-Σουλεϊμάν.

Ἀλλ' εἰς τὸν Σουλτάνον Ἀμπδ-οὐλ-μετζὴδ ἀπέκειτο ἡ δόξα τῆς γενικῆς τοῦ ναοῦ τούτου ἐπισκευῆς ἥτις ἐὰν ὀλίγον τι ἀνεβάλλετο ἔμελλε ν' ἀποβῇ ἀκατόρθωτος καὶ τὸ κτίριον νὰ καταπέσῃ ἴσως ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἀλλ' εὐτυχῶς ἀπεπερατώθη χάρις εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος πρόνοιαν καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὸν ζῆλον τῶν ἀρίστων ἀρχιτεκτόνων Φοσσάτων. — Καὶ ἡ ἁ, τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1849 μένει τοῦ λοιποῦ ἀξιομνημόνευτος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κοσμοθρηλήτου τούτου κτηρίου· διότι, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, Παρασκευὴν τῆς ἑβδομάδος, περαιωθείσης τῆς ἐπισκευῆς, μετὰ διετῆ χρόνον καὶ ὑπερόγκους δαπάνας, παρευρεθεὶς εἰς τὴν τελεσθεῖσαν ἐν αὐτῷ προσευχὴν ὁ Σουλτάνος, ἐπέχουσαν ἐγκαινίων τόπον, ἐφιλοδώρησε μεγαλοπρεπῶς τοὺς ἀρχιτέκτονας, τοὺς ζωγράφους, καὶ τοὺς λοιποὺς τεχνίτας καὶ

ἐπιστάτας· νομισματόσημον δὲ χρυσοῦν, φέρον ἔνθεν μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ ναοῦ, ἐκ θατέρου δὲ τὸ μονόγραμμα τοῦ Σουλτάνου, θέλει διαιωνίσῃ τὸ ἀξιόλογον τοῦτο συμβὰν τῆς αὐτοκρατορίας του.

Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε τὸ ἱστορικὸν τοῦ κτηρίου τούτου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὅταν τις ἀναλογισθῇ πόσα καὶ πόσον παράδοξα πράγματα ἐτελέσθησαν, ἐν διαστήματι 1300 ἐτῶν θέλει δικαιώσῃ, ἐλπίζομεν, τὴν λεπτομέρειαν μεθ' ἧς διεγράψαμεν ἕκαστον αὐτοῦ μέρος.

Στέψεις Αὐτοκρατόρων, Πατριαχῶν ἐκθρονίσεις, θριάμβων καταγωγαί, αἱρετικῶν κατακρίσεις, ὅλαι τῆς Γραικορωμαϊκῆς ἱστορίας αἱ ἐπίσημοι πράξεις εἶνε συνδεδεμέναι μὲ τοῦ ναοῦ τούτου τὴν ἱστορίαν. Θέλει τις ἵνα ἴδῃ καθαιρούμενον Πατριάρχην; ἂς ἀναγνώσῃ τὸν Θεοφάνην διηγούμενον πῶς ὁ ἀπὸ Σολλαίου (τῆς Παμφυλίας) Κωνσταντῖνος ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ Κοπρωνύμου καθηρέθη, ἐνταῦθα καὶ ἀναθεματίσθη, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐμαστιγώθη ἀνηλεῶς.

«Ἐκέλευσε δὲ αὐτὸν εἰς ῥορεῖον βασταχθῆναι καὶ ἀπελθόντα καθίσαι ἐν τῇ Σολαίᾳ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ ἀσηκρῆτις ἦν σὺν αὐτῷ, βαστάζων τόμον χάρτου, ἐνῷ ἦν γεγραμμένα τὰ τούτου αἴτια. Παντὸς δὲ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως ἐκ διαταγῆς βασιλικῆς ἐκεῖσε ἀθροισθέντος καὶ ὁρῶντος, ὑπανεγινώσκετο ὁ χάρτης ἐπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ κατὰ ἓν κεφάλαιον ἔπαιεν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ὁ ἀσηκρῆτις, τοῦ Πατριάρχου Νικήτα ἐν τῷ συνθρόνῳ καθεζομένου καὶ

» ὁρῶντος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἀναβιβάσαντες αὐτὸν ἐν τῷ
» ἄμβωνι, καὶ στήσαντες ὄρθιον, ἔλαβε Νικήτας τὸν χάρ-
» την, καὶ ἀποστείλας ἐπισκόπους καὶ λαβὼν τὸ ὠμοφό-
» ριον αὐτοῦ, ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν, καὶ ἐπωνομάσαντες
» Σκοτιόψιν, ἐξέωσαν αὐτὸν ὀπισθοφανῶς τῆς ἐκκλησίας».

Θέλει ἔπειτα ἵνα ἴδῃ στεφόμενον Αὐτοκράτορα; ἂς ἀκούσῃ τὸν γραμματικὸν Λέοντα, διηγούμενον τὴν στέψιν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὅστις εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων ἐκείνων, ὅσοι, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γενόμενοι δυναστειῶν ἀρτηγέται, συνεκάλυψαν μὲ τῆς πορφύρας τὴν λάμψιν ὅλα τὰ προλαβόντα αἴσχη. Εἶχεν ἤδη τῇ ά, Ἀπριλίου 866 κατακοπῇ μεληδὸν ὁ Βάρδος ὁ φιλόμουσος κα φιλόδοξος ἐκεῖνος θεῖος του Μιχαὴλ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Βασίλειον ἐντὸς, πῆς σκηνῆς (κόρτης) καὶ εἰς τὸ πλάγιον τοῦ ἀνεψιοῦ του καὶ ἰδοὺ τῇ 25 Μαίου ὑψὲ Σαββάτου τῆς Πεντηκοστῆς ὁ Μιχαὴλ ὁμνύει τῷ Πατριάρχῃ (Φώτιος ἦν ἐκεῖνος οὐ πολὺς παρὰ πᾶσι λόγος) ὅτι τῇ ἐπαύριον μέλλει νὰ ἀναγορευθῇ ὁ Βασίλειος. Καὶ ἀμέσως ἀπὸ πρωΐας προσέρχονται ἐκ τοῦ παλατίου δύο σελλία.

«Οἱ δὲ λαοὶ ἐταράχθησαν πῶς ἑνὸς βασιλέως ὄντος
» δύο σελλία ἐξῆλθον τοῦ δὲ Βασιλέως διερχομένου ἐν
» τῇ προλεύσει ὄπισθεν Βασίλειος περιπάτει φορῶν σκα-
» ραμάγγιον μετὰ σπαθίου ὡς ἔθος Παρακοιμωμένης».

»Μέχρι δὲ τῶν Βασιλικῶν πυλῶν ἐλθὼν ὁ Βασιλεὺς, οὐκ ἀπέθετο τὸ στέρος, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Βασιλεῦσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε μέχρι τῶν Ἁγίων θυρῶν, καὶ

ἀντιστραφεὶς ἀνέβη τοὺς βαθμοὺς τοῦ Ἄμβωνος ἑστεμμέ-
»νος, καὶ ὑποκάτω τοῦ Ἄμβωνος Βασίλειος ὁ παρακοι-
»μώμενος, κάτωθεν δὲ τοῦ Βασιλείου, Λέων ὁ Κοιέστωρ
»καὶ Ἀσηκρῆτις, ἔχων τόμον ἐπὶ χεῖρας' καὶ ὁ Πραιπόσι-
»τος. καὶ οἱ δήμαρχοι ἅμα τοῖς δήμοις.

»Ἤρξατο οὖν ὁ Ἀσηκρῆτις ἀναγινώσκειν, λέγων ὅτι Βάρ-
»δας ὁ Καίσαρ ἐβουλεύσατο κατ' ἐμοῦ ἀνελεῖν με· καὶ εἰ
»μὴ διὰ Βασιλείου ἐμηνύθη μοι, οὐκ ἂν ἐν τοῖς ζῶσιν ἦ-
»μην. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐτελεύτησεν ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρ-
»τίας· θέλω δὲ Βασίλειον Παρακοιμώμενον, ὡς πιστὸν ὄν-
»τα, καὶ φυλάττοντα τὴν ἐμὴν βασιλείαν, καὶ τοῦ ἐχθροῦ
»ἐλευθερώσαντά με, εἶναι φύλακα τῆς ἐμῆς βασιλείας,
»καὶ ὑπὸ πάντων εὐφημεῖσθαι ὡς βασιλέα». Βασίλειος δὲ
»ἐπληροῦτο δακρύων. Καὶ δέδωκεν ὁ Βασιλεὺς τῷ Πατρι-
άρχῃ τὸ στέμμα, ἄρας ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. Ὡς εἰσα-
»γαγὼν αὐτὸ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τραπέζῃ, ἐποίησεν εὐχὴν ἐπ'
»αὐτῷ. Καὶ οἱ Προπόσιτοι ἐνεγκανες διβητήσιον καὶ τσαγ-
»γία. ἐνέδυσαν Βασίλειον, ὅστις βαλὼν τὴν χλαμύδα ἔπε-
»σεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Πατρι-
»άρχης καὶ ἦρε τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Βασιλεί-
»ου, καὶ ἐπέδωκεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ· καὶ τῶν σκήπτρων πε-
»σόντων, ὡς ἔθος, ἔστεψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον· καὶ
εὐφήμησαν πάντες. Μιχαὴλ καὶ Βασιλείου πολλὰ ἔτη».

Ἄλλην ὅλως διάφορον μορφὴν εἶχε πάντως ἡ τελετὴ τῆς στέψεως τοῦ πρώτου Λατίνου Αὐτοκράτορος Βαλδουΐνου, ἀναγορευθέντος μὲν τῇ 15 Ἀπριλίου, στερθέντος δὲ

τῇ 17 Ἰουλίου τοῦ 1204, ἀφ' οὗ προεψηφίσθη ὑπὸ δώδεκα ἐκλογέων ἐξ μὲν ἐκ μέρους τῶν Γάλλων Νεβέλωνος τοῦ ἐπισκόπου τῆς Σουεσσίωνος Κορράδου τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ἀλμτερτσάδτ Γαρνιέρου τοῦ ἐπισκόπου Τροΐας Πέτρου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Βηθλεὲμ (τοῦ καὶ Λεγάτου τοῦ Πάππα) Ἰωάννου ἐπισκόπου Πτολεμαΐδος (Ἄκκης) καὶ Ἡέτρου τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐν Λομβαρδίᾳ Λόκκας (τοῦ μετὰ ταῦτα Πατριάρχου Ἀντιοχείας)· ἓξδὲ ἐκ μέρους τῶν Οὐεννιτῶν Ἀνταλίου τοῦ Δάνδολου ναυάρχου Ὄθωνος Κυρίνου Βερτουκίου Κονταρίνου Νικολάου Ναβαγκέρου Παντολέοντος Βάρβου καὶ Ἰωάννου Βασεγγίου ἢ κατ' ἄλλους Μιλάλη,

Ὁ δὲ Ἄμμερ ἀναρέρει διὰ τὸ παράδοξον τῆς συμπτώ- καὶ τὴν ἐπὶ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Δ' συγκροτηθεῖσαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας φιλονικείαν μεταξὺ τῶν θεολόγων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἀφ' ἑνὸς ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ μεγάλου νομοδιδασκάλου Γαζῆ-Χὰν. τῶν ἐκ τοῦ τάγματος δὲ τῶν Μεβλεβῆ καὶ Χαλβετῆ δερβισῶν καὶ σοφίδων ἀφ' ἑτέρου. οἱ ὁποῖοι διετείνοντο νὰ ὑποστηρίξωσιν ἀληθῆ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Χίζρ, τοῦ φύλακος τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς2 τὸ ἔννομον τῆς μουσικῆς καὶ ὀρχήσεως ἐν ταῖς προσευχαῖς τὴν εἰς τὴν ἀληθῆ θρησκείαν προσέλευσιν τοῦ Φαραὼ, τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ καχβὲ καὶ τοῦ καπνοῦ, καὶ ἑπτὰ-ὀκτὼ ἄλλα τοιουτότροπα κεφάλαια, προεξάρχοντος αὐτῶν τοῦ Σεΐχ-Σιβατζῆ, τὸ ὁποῖον ὁ πολὺς ἱστορικὸς οὗτος παραβάλλει (τολμηρότερον τοῦτο) πρὸς τὸν μέγαν παρὰ τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, καθὼς

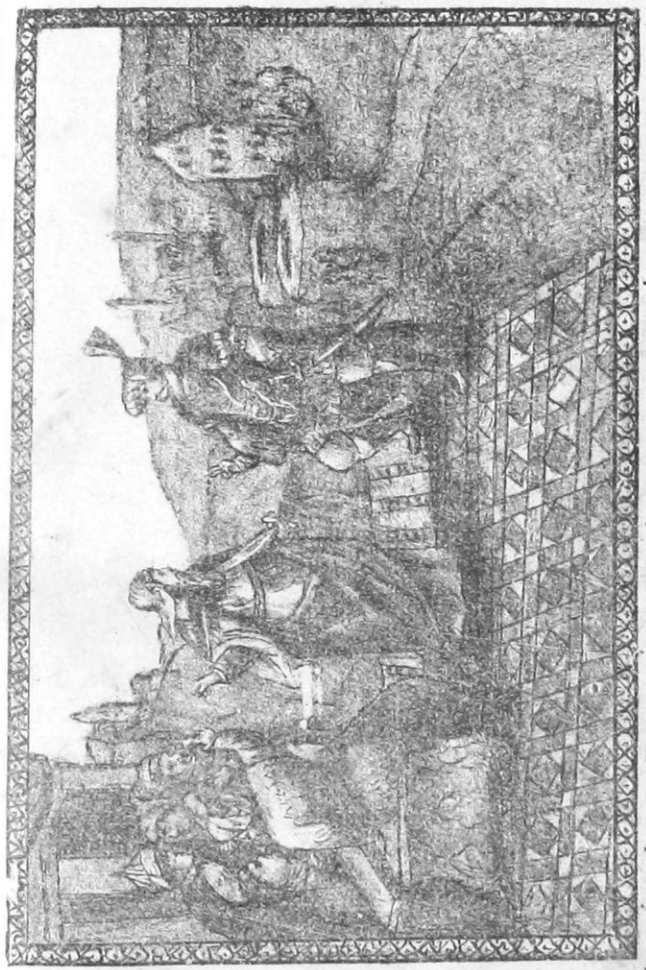

Ὁ σουλτὰν Μωάμεθ ὁ πορθητὴς μπαίνων, ἀπαίτητος, τὸ σιδηροῦν τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ πρωΐ τῆς ἁλώσεως τὴν 29ην Μαΐου 1453

καὶ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην πρὸς τὴν κατὰ Βερλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου συγκροτηθεῖσαν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ Σύνοδον, τῷ 1341 πρὸ 508 δηλαδὴ ἐτῶν.

Ἐδῶ τέλος, ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῇ 26 Μαΐου τοῦ 1453, συνέρρευσαν σωρηδὸν οἱ ἄθλιοι πολῖται, ἄνδρες πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, γυναῖκες μὲ τὰ βρέφη εἰς τὰς ἀγκάλας, μοναχοὶ καὶ μονάζουσαι, ὅλοι συμπεφυρμένοι καὶ καταπεπληγμένοι. Συνέτρεχον δὲ οὐχί, καθὼς ἴσως ἤθελεν ὑποθέσει τις, ὡς πρὸς ἀπόρθητον φρούριον ἀλλ' ἐναγόμενοι ὑπό τινος παλαιοῦ χρησμοῦ, λέγοντος ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἔμελλον νὰ κόπτωνται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἄχρι τοῦ Πορφυροῦ κίονος· ἐκεῖθεν δὲ κατ' ἐπιφάνειαν ξιφηφόρου Ἀγγέλου, οἱ διωκόμενοι τέως ἔμελλον νὰ λάβωσι διωκόμενον θέσιν καὶ κατακόπτοντες τοὺς Τούρκους αὐτοὶ νὰ ἐξώσωσιν αὐτοὺς τῆς πόλεως.

Ὑπὸ τοιούτων ἐλεεινῶν ἐλπίδων ἀναπτοημένοι οἱ δυστυχεῖς ἔσπευδον καταλιπόντες τὰς οἰκίας αὐτῶν ν' ἀφήσωσι τὸν περίφημον κίονα Καὶ αὐτὴ ἦν ἡ αἰτία λέγει ὁ Δούκας τῆς εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν φυγῆς. Ἐγένετο οὖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς πλήρης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ κάτω καὶ ἄνω καὶ ἐν τοῖς περιαυλίοις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ὄχλος ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας εἱστήκεσαν τὴν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου σωτηρίαν ἐλπίζοντες».

Οἱ Τοῦρκοι ἐν τούτοις σφάζοντες διαρπάζοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες ἔρθασαν ἄχρι τοῦ ναοῦ καὶ συντρίψαντες

τὰς πύλας ἐχώρησαν τὸν μυριάριθμον ὄχλον ἐκεῖνον ἄοπλον, ἔκπληκτον καὶ εἰς τὰς οἰμωγὰς καὶ θρήνους μόνον διαλυόμενον «ἕκαστος τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον ἐδέσμει ὡς βάσταγον οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων ἢ μὴ προδιδοὺς ἑαυτόν».

Ὁποία σκηνὴ φρικώδης ἀξία τῆς γραφίδος τῶν Γεράρδων καὶ Βερνέτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἀνδρῶν οἰμωγαὶ γυναικῶν ὀλολυγαὶ, νηπίων κλαυθμυρισμοὶ, ὅλα τῆς βίας καὶ τῆς ἀπελπισίας τὰ εἴδη! «Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθοὺς ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ ὥσπερ ἀγέλας!» «Περὶ δὲ ἑβδόην ὥραν τῆς ἡμέρας εἰσῆλθε καὶ ὁ Σουλτάνος ἐντὸς τῆς πόλεως σὺν τοῖς αὐτοῦ Μεσάζουσι καὶ ἑτέροις Σατράπαις. Κατελθὼν δὲ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀποβὰς τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς(*) ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ».

(*) Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη καὶ ἡ παρὰ πολλοῖς τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν ἐπαναλαμβανομένη φήμη ὅτι ὁ Μεχμὲτ εἰσελθὼν ἔφιππος ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐπέζευσεν ἐπὶ τῆς Ἁγίας τραπέζης καὶ τοῦτο λέγουσι κατὰ παρακίνησιν τῶν περὶ αὐτὸν, οἵτινες τὸν ἐπληροφόρησαν ὅτι καὶ οἱ εὐγενεῖς τῶν Γραικορωμαίων ἔφιπποι εἰσήρχοντο εἰς τὸν ναὸν ἐνῷ καὶ αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ καθὰ προείπομεν εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄφινε τὸ στέμμα του καὶ τὸ ξίφος του εἰς τὸν νάρθηκα.

ΟΤΡΗΡΟΙΣ

ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ

ΔΙΚΑΙΩΝ ΠΡΟΜΑ-

ΧΟΙΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ

ΜΕΓΑΛΕΙΟΥ ΣΚΑΠΑΝΕΥΣΙ

ΣΤΑΥΡΟΥ ΒΟΥΤΥΡΑ

καὶ ΚΩΝΣΤ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΜΟΥ ΕΛΑΧΙ-

ΣΤΟΝ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΤΑ ΤΟΥ ΓΕ-

ΝΟΥΣ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΑΝΑΤΙΘΕΑΣΙΝ

ΟΙ ΕΚΔΟΤΑΙ

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

ΤΑ ΑΠΟΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

ΕΙΣ ΤΟΤΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΤΣ

Ἀφοῦ οἱ βασιβουζοῦκοι καὶ στρατιῶται τοῦ Μωάμεθ ἀπέκαμον πλέον σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες, ὁ κατακτητὴς ἐσκέφθη νὰ ρυθμίσῃ χριστικῶς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ μέγα τῶν Ρωμαίων Χριστιανῶν ὑπηκόων του πλῆθος. Ἐπειδὴ δὲν συνέφερεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐξισλαμισθῶσιν ὅλοι οἱ Χριστιανοί, καθότι οἱ πιστοὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπετέλουν τότε οὐχὶ ἔθνος, ἀλλὰ στρατὸν ἔχοντα ἀνάγκην ἐργατῶν φορολογουμένων, ἐδέησε νὰ κανονισθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν διοίκησις. Ἐντεῦθα δὲ συνέπεσε παραδόξως νὰ συμβιβασθῇ τὸ συμφέρον τοῦ Ἀνατολικοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ νέου κυριάρχου.

Τὸ μέγα πλῆθος τῶν Ἑλλήνων οὐδαμῶς ἐπείθετο ν'

ἀναγνωρίσῃ τὸν Πάπαν ὡς ἀνώτατον πνευματικὸν ἀρχηγὸν καὶ εἰς αὐτας ἀκόμη τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου ὁ δὲ Μωάμεθ πολιτικῶς σκεφθεὶς πρὸς στερρεοποίησιν τῆς κατακτήσεώς του διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν διάστασιν ταύτην τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀπεφάσισεν οὐ μόνον ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ Ὀρθόδοξον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδώσῃ τοὺς οἴακας αὐτοῦ εἰς χεῖρας ἀνδρὸς πανδήμως κατὰ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀγωνισθέντος.

Ἄγνωστον τί ἀπέγεινεν ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος προχειρισθεὶς τοιοῦτος τῷ 1450. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ὁ ἀγχίνους Σουλτάνος προύτίμησε τὸν Γεώργιον Σχολάριον, τοῦ ὁποίου ἐγίνωσκε τὴν πολύκροτον πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀντιπολίτευσιν καὶ τὴν ἐξαίρετον παρὰ τῷ λαῷ εὔνοιαν καὶ ἐπιρροήν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν μόλις τὸν εὗρε μετά τινας μῆνας αἰχμάλωτον ἑνὸς τῶν Ὀθωμανῶν μεγιστάνων διατρίβοντα εἰς κώμην τινὰ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Καλέσας τότε παρ' ἑαυτῷ τὸν ἄνδρα καὶ πεισθεὶς διὰ ποικίλων συνδιαλέξεων περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, διέταξε νὰ προχειρισθῇ κατὰ τὰ νενομισμένα πατριάρχης τῶν χριστιανῶν ἢ μᾶλλον τοῦ Βασιλικοῦ Γένους τῶν Ρωμαίων, καθὼς ἔλεγεν ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις.

Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξετελέσθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1453 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1454.

Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ κύρωσις διεξήχθησαν ὅσον ἔνεστι κατὰ

τὰ ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν προτέρων βασιλέων κεκανονισμένα μὲ τὴν διαφορὰν μόνον, ὅτι ὄχι ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀλλ' ἐν τῷ Ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἐκεῖ συνελθόντες ὀλίγοι τινὲς ἐκ τῶν πλησιέστερον εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐδρευόντων Ἀρχιερέων καὶ οἱ περιλιπόμενοι ἀξιωματικοὶ τῆς Πατριαρχικῆς αὐλῆς καὶ ὁ λαὸς ἐχειροτόνησαν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον μετονομάσαντες αὐτὸν Γεννάδιον Β'.

Μεθ' ὃ προσεκάλεσεν ὁ Σουλτάνος τὸν νέον Πατριάρχην νὰ συγγευματίσωσι. Ὅτι δ' ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ προσέφερεν αὐτῷ ἰδίᾳ χειρὶ τὸ δικανίκιον χρυσοῦν καὶ τοῦ εἶπε τοὺς ἀξιομνημονεύτους ἐκείνους λόγους: Πατριάρχευε ἐν εἰρήνῃ, βασίσθητι εἰς τὴν φιλίαν μας καὶ ἀπόλαυε ἅπαντα τὰ τῶν κατόχων σου

Καὶ ὁ Μωάμεθ δὲν ἐβράδυνε νὰ περιβαλῃ διὰ κύρους ἐπισήμου τὰς προφορικὰς πρὸς τὸν Πατριάρχην Γεννάδιον ἐπαγγελίας.

Διὰ Βερατίων ἐκανονίσθησαν τὰ προνόμια καὶ τὰ Δίκαια τοῦ Πατριάρχου.

Ἐνταῦθα λοιπὸν ἵνα δώσωμεν τελείαν εἰκόνα εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τῆς μετὰ ταῦτα καταστάσεως μετὰ τὴν πτῶσιν δηλαδὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Βασιλικοῦ Γραικικοῦ γένους καὶ τῆς κατόπιν ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς, μεταβολῆς σημειωνούσης σταθμὸν ἐν

τῇ παγκοσμίῳ Ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εὔκαιρον ἡγούμεθα ν' ἀναδράμωμεν εἰς παρωχημένους χρόνους τῆς Μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς Ἄραβας Μουσουλμάνους καὶ ν' ἀναφέρωμεν ὅλα τὰ ἑκάστοτε πρὸς τοὺς χριστιανοὺς Ἕλληνας παραχωρηθέντα προνόμια.

Τὰ Προνόμια δηλ. τὰ παραχωθέντα ὑπὸ τοῦ Προφήτου Μωάμεθ, τοῦ Ὁμὲρ Χατὰπ, καὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ

Καὶ τόσον μᾶλλον ἐνδιαφέρουσι τοὺς Ἕλληνας αἱ διαθῆκαι αὐταὶ, διότι πάντοτε ἐπ' αὐτῶν ἐρεισθέντες ἠδυνήθημεν νὰ ἀντεπεξέλθωμεν ἐκ τοῦ καταποντισμοῦ, ὃν πάντοτε ἠπείλησαν οἱ τὸ Γένος μας ἐπιβουλευθέντες.

Δὲν κρίνομεν ἀπὸ σκοποῦ μετὰ τῆς παραθέσεως τῆς Διαθήκης τοῦ Προφήτου Μωάμεθ νὰ παραθέσωμεν τινὰ περὶ τοῦ βίου καὶ δράσεως καὶ τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἔδωκε ταύτη τοῖς Συναίταις.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

ΣΧΕΤΙΚΩΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ

Ὁ Προφήτης Μωάμεθ, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς, ἐγεννήθη κατὰ τὸν α'. χρόνον τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου ἀνεψιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἐν ἔτει στ ν ζ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ φ ν α'(M X) ἐπίσης κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἱστορικοὺς εἰς τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος Φωκᾶ τοῦ Τυράννου(τῷ φ ψ ε' M.X.) ἤρχισε τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως, ὅπερ διήρκεσεν ἐπὶ 23 ἔτη, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ 21 ἔτος τῆς Βασιλείας τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, ἐν ἡλικίᾳ 66 ἐτῶν.

Ὁ Προφήτης Μωάμεθ κατήγετο ἐκ τινος χωρίου τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας καλουμένου Μπατλᾶ, πλησίον τῆς Μεδινᾶς, γεννηθεὶς τὴν 22 Ἀπριλίου ἡμέραν Τρίτην τῆς ἑβδομάδος, ὁ πατήρ του ὠνομάζετο Ἀπτ-ούλλαχ, ἡ δὲ μήτηρ του Ἐμινέ. Ὁ Προφήτης ἔμεινε ὀρφανὸς πατρὸς μὲν μετὰ δύο ἔτη, μητρὸς δὲ μετὰ ἓξ ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸ γένος τῶν ἀθέων Ἀράβων, προσκυνούντων τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ὀνομά-

ζουσι 'Αφροδίτην ἢ Αὐγερινόν· ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τοῦ 17 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἤρχισε νὰ μετέρχεται τὸ ἐπάγγελμο μεταπράτου περιερχόμενος τὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου καὶ 'Ιερουσαλὴμ, ἔνθα (ἢ κατ' ἄλλους ἐνΛιγύπτῳ) συντυχὼν μετά τινος Καλογήρου Νεστοριανοῦ ὀνομαζομένου Παχωμίου Μπέκρε, ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τρία ἔτη, τὴν λατρείαν τοῦ 'Αληθινοῦ καὶ 'Αοράτου Θεοῦ, ἀναπτυχθεὶς δὲ οὕτω διὰ τῆς πανθομολογουμένης αὐτοῦ ἀγχινοίας καὶ φρονήσεως, ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς τὴν πατρῴαν αὐτοῦ γῆν καὶ ἤρχισε εἰς τὸ κήρυγμα τῆς λατρείας τοῦ Δημιουργοῦ τῆς κτίσεως, τοῦ 'Αληθινοῦ Θεοῦ, ἐλέγχων τὸ γένος αὐτοῦ διὰ τὴν πλάνην ἐν ᾗ εὑρίσκετο, μὴ λατρεύον τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ λέγει: « —'Εγὼ τώρα εὑρῆκα Θεὸν νὰ πιστεύσωμεν, οὗτος εἶνε ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν Οὐρανὸν, τὴν Γῆν, καὶ τὴν Θάλασσαν, κατοικεῖ δ' ἐν τῷ Οὐρανῷ, βλέπει τὰ πάντα καὶ ἀόρατος τοῖς πᾶσι. 'Επειδὴ ὅμως δὲν τὸν ἠξεύρετε πρότερον, δὲν ἤχετε ἁμαρτίαν, νῦν ὅμως εὑρήκατε δι' ἐμοῦ ἐὰν τὸν πιστεύσητε ἤδη, καλῶς, ἐὰν ὅμως ἀρνηθῆτε τὴν πρὸς αὐτὸν λατρείαν, ὑπάγω ὀπίσω καὶ ἀναγγέλω αὐτῷ τὰ πάντα, αὐτὸς δὲ θέλει σᾶς καταστρέψῃ, ἀποστέλλων πῦρ ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ».

Εἰς τοὺς λόγους καὶ τὴν διδαχὴν τοῦ Μωάμεθ πρῶτος ἐπίστευσεν ὁ 'Εμπουπεκὴρ μετὰ τῶν 5 αὐτοῦ φίλων ὀνομαζομένων 'Οσμὰν μπὶν 'Αφφὰν Ξιβὲρ μπὶν 'Αββὰμ, 'Αβδουλραχμὰν μπὶν 'Αοὺφ Σεϊδ μπὶν, 'Εμπ-ου-Μασὶτ καὶ 'Απτουλλὰχ μπὶν Δζεράχ. 'Εντὸς πενταετοῦς χρονικοῦ διαστήματος ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν συνεπληρώθη εἰς 39. 'Ο 'Ομὲρ-'Ελ-Χατὰπ πιστεύσας μετὰ 5 ἔτη ἔγινεν ὁ 40ός.

Κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς διδασκαλίας τοῦ Προφήτου Μωάμεθ κατεξανέστη ἐναντίον αὐτῶν ὁ ἐκ τῆς φυλῆς των καταγόμενος 'Ιμετ Γερσᾶ μετὰ τῶν πολλῶν ὀπαδῶν ἀπειλῶν τοὺς εἰδωλολάτρας τοῦ Κιαμπὲ ὅπως μὴ πιστεύσωσιν εἰς τὴν διδαχὴν αὐτοῦ εἰς δὲ τὸνΒωμὸν τοῦΚιαμπὲν ἐτοχοκόλλησε δηλωτικὸν περὶ τούτου γράμμα καὶ οὕτως ἐνίκησεν τὸν Μωάμεθ καὶ ἠμπόδισε τὴν διάδοσιν τῶν περὶ τοῦ ἀληθοῦ Θεοῦ θεωρειῶν αὐτοῦ ὁ μετὰ τῶν 'Ιμων Γερσῶ πόλεμος διήρκεσε δύο ἔτη, κατεστράφη δὲ τὸ Κιαμπὲν, ὁ Μωάμεθ κατέφυγεν εἰς Μέκκαν τὸ δέκατον ἔτος τῆς διδασκαλίας του καὶ ἐκεῖ ἔλαβεν ὡς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ 'Εμπου Μπεκήρ Τὸ 13 ἔτος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ προσελθόντες εἰς Μέκκαν 73 ἄνδρες καὶ 2 γυναῖκες κατετάχθησαν εἰς τὸ δόγμα αὐτοῦ αὐτὸς δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἐξελέξατο δώδεκα μαθητὰς καὶ ἐχειροτόνησεν αὐτοὺς εἰς προφήτας διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ὁποίων, ἐστερεώθη πλέον ἡ θρησκεία τοῦΜωάμεθ εἰς τὸΚιαμπὲ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐρημωθῇ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 'Ιμων Γερσῶ.

Καὶ ἐντεῦθεν, ἤτοι ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐρημώσεως τοῦ Κιαμπὲ, ἀρχίζει τὸ ἀραβικὸν ἔτος τῆς 'Εγείρας (Χιδζρέτ).

'Ο Μωάμεθ ἐπέστρεψεν ἐκ Μέκκας εἰς Μεδινᾶν τὸ α' ἔτος τῆς 'Εγείρας, τὴν 14 'Οκτωβρίου, ἡμέραν Τετάρτην, ἐκεῖ δὲ ἐτέλεσε τοὺς γάμους τῆς ϑυγατρὸς αὐτοῦ

Φατμᾶς μετὰ τοῦ 'Αλῆ μπὶν-'Εμπουταλὲπ (τοῦ προστάτου τῶν Περσῶν). Τὸ β' ἔτος τῆς 'Εγείρας μαθὼν ὅτι δύο Χριστιανοὶ ἄρχοντες ἐπετέθησαν μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως κατὰ τῶν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Γρεσῶ καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, ὥρμησε κατ' αὐτῶν μετὰ 349 ὁπαδῶν του καὶ ἐνίκησεν αὐτούς, ἀνερχομένους εἰς 490;

Οὕτω ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται ἡ δύναμις καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, φόβῳ δὲ συνεχόμενοι προσῆλθον παρ' αὐτῷ ἐκ τῶν πέριξ πλεῖστοι Πέρσαι καὶ Ἕλληνες καὶ 'Ιουδαῖοι ὅπως ζητήσωσι ὑποστήριξιν παρ' αὐτοῦ, ὑποσχόμενοι νὰ πληρώσουν τὸν ἀπαιτούμενον φόρον (χαράτσι).

Η ΠΑΡΑ ΤΩ ΠΡΟΦΗΤΗ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΣΙΝΑΙΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

Τότε καὶ οἱ Μοναχοὶ τοῦ Σινᾶ μετά τινος χριστιανοῦ ἄρχοντος Πατρικίου τὸ ἀξίωμα προσῆλθον πρὸς τὸν Μωάμεθ ἵνα καὶ αὐτοὶ ζητήσωσι χάριτας πρὸς ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

'Ο Μωάμεθ ἰδὼν τὸν Πατρίκιον ἀνηγέρθη ἀμέσως καὶ τὸν ὑπεδέχθη μετὰ τιμῶν· ἐπὶ δὲ τῇ παρατηρήσει τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διατί ἀνηγέρθη; ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

«— Καὶ ὑμεῖς πρέπει νὰ τιμᾶται τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, διότι ἡ Πίστις αὐτῶν δικαία καὶ ἀληθινή ἐστιν· τὰ δὲ βιβλία, ἃ ἀναγινώσκουσιν ἐξ οὐρανῶν παρὰ Θεοῦ εἶναι ἐσταλμένα».

'Αποτεινόμενος δὲ πρὸς τοὺς Σιναΐτας Μοναχοὺς ἠρώτησεν αὐτοὺς τὴν αἰτίαν τῆς ἐπισκέψεως αὐτῶν, οἵτινες καὶ ἀπεκρίθησαν ὡς ἑξῆς: — «Βλέπομεν ὅτι πάντες προστρέχουσι πρὸς σὲ, καὶ ποιοῦσι συμφωνίας ὅπως μένωσιν ἀπείρακτοι ἀπὸ τὸ γένος σου. ἤλθομεν καὶ ἡμεῖς ἵνα ζητήσωμεν ἄδειαν ἵνα εὑρισκώμεθα ἀπείρακτοι εἴς τε τὴν Πίστιν μας καὶ εἰς τὸ Μοναστήριόν μας, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, ἔνθα ἐδόθη παρὰ Θεοῦ ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσέως».

'Ακούσας ταῦτα ὁ Μωάμεθ, τοὺς ἐτίμησε πολὺ, ἐνθαρρύνων αὐτούς, ὅπως μὴ ἔχωσι φόβον καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ πειράξῃ ἢ ἀδικήσῃ αὐτούς,- «διότι ὅστις ἀδικήσῃ ὑμᾶς θέλει ἀδικηθῇ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ».

»'Εγὼ, εἶπεν, αὐτοπροσώπως θέλω ἐπισκεφθῇ τὸ ὄρος ἐκεῖνο τὸ ἅγιον καὶ θέλω δώσῃ ὑμῖν Διαθήκην ὅπως καὶ ὑμεῖς καὶ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν μηδεὶς τολμήσῃ καὶ πειράξῃ αἰωνίως· δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πληρώσητε εἰς ἐμὲ οὐδὲ ὀβολὸν καὶ αἰωνίως θὰ εἶσθε ἀπηλλαγμένοι τοῦ φόρου, διότι εἶσθε προσκυνηταὶ τοῦ ἁγίου τούτου τόπου μόνον ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Χριστιανοὺς θέλω χαράτζι· ἂς μένωσι δὲ ἀπείρακτοι εἰς τὴν Πίστιν αὐτῶν».

Μετά τινα χρόνον ὁ Μωάμεθ παραλαβὼν τοὺς μαθη-

τὰς αὐτοῦ διῆλθεν πεζῇ τὰς ἐκεῖ ἐρήμους, καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐτίμησεν καὶ ηὐλαβήθη αὐτὸ, ὡς ἅγιον, προστάξας καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὅπως ἀσπασθῶσι καὶ προσκυνήσωσι τὴν κορυφὴν τοῦ Ὄρους, διότι, εἶπεν, ἐνταῦθα ὡμίλησεν ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ Προφήτου Μωϋσέως δοὺς αὐτῷ τὰς θείας ἐντολάς.

Εἶτα ὁ Μωάμεθ κατελθὼν ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν ἔνθα μετὰ τιμῶν ἐκτάκτων γενόμενος δεκτὸς παρὰ τῶν Πατέρων ἐριλοξενήθη ἐν αὐτῇ ἐπί τινας ἡμέρας, μέχρι δὲ τῆς σήμερον σώζεται οὐχὶ μακρὰν τῆς Μονῆς, περιτειχισμένος τις τόπος ἔνθα, λέγουσιν οἱ Ἄραβες καθήμενος ὁ Προφήτης ἔκρινε, μετὰ σεβασμοῦ δὲ ἀσπάζονται τὸν τόπον ἐκεῖνον.

Ὁ Μωάμεθ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Μονῆς ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ καὶ ἔκρινεν ὡς συμφέρουσαν καὶ ἐπιτηδείαν τὴν περιφρούρησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἡμετέρου γένους, ἀφίνων τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἔγγραφον ἄχταμὲν ἤτοι Διαθήκην καὶ παραγγελίαν συστατικήν.

Ἀφοῦ λοιπὸν, ἐπεκύρωσε τὰ παλαιὰ προνόμια τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἔγραψε πρὸς τούτοις περισσότερα καὶ μεγαλείτερα, καθὼς τὰ ὑπηγόρευσεν ἡ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους κληρικοὺς εὔνοιά του, τὰ ἐπεσφράγισε μὲ τὸν τύπον τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρὸς καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τοὺς Σιναΐτας Μοναχούς.

Ὅλοι οἱ ἀληθεῖς ὀπαδοὶ τῶν Μωαμεθανικῶν δογμάτων

ἐσεβάσθησαν τὴν Διαθήκην ταύτην τοῦ Προφήτου των καὶ ὑπερησπίσθησαν ταῦτα ὡς ἱερὰ καὶ ἀπαρασάλευτα καὶ μάλιστα ὁ Γιαβοὺζ Σουλτὰν Σελὴμ ὁ Α'. ὁ Κατακτητὴς τῆς Αἰγύπτου ὅταν ἐνεχείρησαν εἰς αὐτῶν οἱ κατὰ καιρὸν Μοναχοὶ τοῦ Θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ τὴν εἰρημένην Διαθήκην ζητοῦντες δι' αὐτῆς τὴν Βασιλικὴν αὐτοῦ ὑπεράσπισιν ἐνόμισεν ὅτι εὗρεν ἀτίμητον θησαυρὸν καὶ ὁμολόγησεν ὅτι δὲν ἐχάρη τόσον διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου ὅσο διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ τοῦ θησαυροῦ, ὅθεν ὡς ἐν λεπτομερείᾳ ἀναφέρει κατωτέρω ὁ νουνεχὴς οὗτος Σουλτάνος τὸ μὲν πρωτότυπον ἐφύλαξε εἰς τὸ ταμεῖον τῶν Βασιλικῶν Κειμηλίων ἔδωκε δὲ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους κληρικοὺς ἀπαράλλακτον ἀντίγραφον, ὅπερ ἀντὶ τοῦ τύπου τῆς τιμίας τοῦ Προφήτου Μωάμεθ χειρὸς φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐν Μέκκᾳ ἱεροῦ τεμένους φέρει δὲ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Σουλτάνου ὅτι εἶναι ἀκριβὲς ἀντίγραφον.

Ὁ Σουλτάνος Σελὴμ ὁ Α'. ἐκτὸς τοῦ ἀντιγράφου τῆς Διαθήκης ταύτης, ἔδωκε καὶ ἰδιαίτερον «Χάττι Σερὶφ», τὸ ὁποῖον παρὰ πάντων τῶν αὐτοῦ διαδόχων ἐπεκυρώθη καὶ ἐθεωρήθη ἱερόν.

Διὰ τὸ σέβας, τῶν κρατούντων πρὸς τὴν Διαθήκην ταύτην, πολλάκις αὕτη ἐπὶ πολλῶν περιστάσεων, ἐφάνη ἐπωφελὴς, καθὼς αὐτὴ πρὸ αἰῶνος σχεδὸν, μὲ τὸ αὐτὸ σέβας εἶχεν ἀναγνωσθῇ, εἰς τὴν πληρεστάτην Σύνοδον τῆς Γερουσίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, τὴν συγκροτηθεῖσαν

ἐπίτηδες διὰ τὴν διαφορὰν τῶν Γραικῶν καὶ Ἀρμενίων περὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου κατὰ τὸ 1810, ὁπότε οἱ Ἀρμένιοι πυρπολήσαντες τὸν ἱερὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσως, διεξεδίκουν κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ Ναοῦ τούτου. Ἀναγνωσθεῖσα λοιπὸν ἡ Διαθήκη αὕτη, ὡς περιεκτικὴ πολλῶν φράσεων ἀναφερομένων εἰς τὰ δικαιώματα ὅλου τοῦ Γραικικοῦ ἔθνους συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐθυδικίαν καὶ ἐπεδίκασεν τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως εἰς τοὺς ἀληθεῖς αὐτῆς δικαιούχους, οἵτινες εἰσὶν οἱ Ἕλληνες.

Μὲ αὐτὴν τὴν Διαθήκην ὠφελήθη μέχρι τοῦδε πολλαχῶς τὸ ἡμέτερον Ἔθνος, ἀπολαμβάνων πάντοτε τῶν προνομιῶν αὐτοῦ.

Τὴν ἱερὰν δὲ ταύτην Διαθήκην, ἥτις ἔχει ἔννοιαν θρησκευτικὴν διὰ τὸν Ἰσλαμισμὸν καταλυροῦσι καὶ πάντων τῶν ἐφεξῆς Χαλιρῶν τὰ «Χάττι-Σερίφια» τὰ Φιρμάνια, τὰ Βεράτια μέχρι τοῦ Πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ νῦν ἀνάσσοντος ἐπὶ τοῦ θρόνου των Ὀσμανιδῶν Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β'.

Ἡ Διαθήκη τοῦ Προφήτου Μωάμεθ ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς :

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

ΔΙΑΙΡΕΙΤΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΕΙΣ 18 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΠΙ ΛΕΞΕΙ ΩΣ ΕΞΗΣ:

Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἐλεήμονος καὶ Φιλευσπλάγχνου Θεοῦ παρ' αὐτοῦ ἡ ἀντίληψις

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐστὶ Μέγας καὶ Κυβερνήτης διὰ νὰ μὴ μείνῃ μαρτυρία ἀδικίας πρὸς τὸν Θεὸν, διὰ τὰ πρὸς ἀνθρώπους διδόμενα χαρίσματα τὸ παρὸν γράμμα ἔγραψεν ὁ Μωάμεθ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπτουλλὰχ καὶ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ ὁ θυρὸς καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ παντὸς Κόσμου, πρὸς ὅλους τοῦ ἔθνους του καὶ τῆς θρησκείας του, ὡς στερεὸν καὶ βέβαιον τάξιμον καὶ ὑπόσχεσιν, διὰ τὴν φυλὴν τῶν Χριστιανῶν. καὶ διὰ τὴν γενεὰν τῶν Ναζωραίων, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκονται. ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἢ Δύσει πλησίον ἢ μακράν, εὐγενεῖς ἢ καὶ ἄσημοι. ἔνδοξοι ἢ καὶ ἄδοξοι. νὰ εἶναι οὗτοι λέγων οὕτως :

α')—Ὅστις ἐκ τῆς φυλῆς ἢ τοῦ ἔθνους μου καὶ τῆς θρησκείας μου θέλει τυχὸν παραβῇ τὸν ὅρκον καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, ποῦ εἶνε εἰς τὴν παροῦσαν Διαθήκην, παραβαίνει τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. ἐμπαίζει τὴν πίστιν του (μὴ γένοιτο Θεέ!

ἱστάρουρλαν!), γίνεται ἄξιος τοῦ ἀναθέματος ἢ Βασιλεὺς νὰ εἶνε ὁ τοιοῦτος ἢ καὶ πτωχὸς καὶ γενικῶς εἰπεῖν ὁποιος δήποτε τῶν Μουσουλμάνων.

ϐ΄.)—Λοιπὸν, ὁπόταν τις ἀπὸ τοὺς Μοναχοὺς περιηγητὰς θέλει κατοικήσει εἰς κανὲν ὄρος, ἢ κορυφὴν, σπήλαιον, ἢ χωρίον καὶ τόπον οἰκούμενον, ἢ αἰγιαλὸν, ἢ ἀμμουδιὰ, ἢ εἰς Μοναστήριον, ἢ Ἐκκλησίαν καὶ οἶκον εὐκτήριον, ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, εἶμαι προστάτης καὶ φύλαξ αὐτῶν, καὶ ὅλων τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἐγὼ ἐματαίωσα πᾶσαν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων δυσκολίαν μὲ τὴν ἰδίαν μου ψυχὴν, μὲ τὴν βοήθειαν καὶ προστασίαν μου, μὲ ὅλον μου τὸ ἔθνος καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ ἐξαρτωμένους, διότι αὐτοὶ εἶνε ραγιάδεσμου καὶτιμή μου, ἐγὼ ἐμάκρυνα ἀπ' αὐτοὺς πάντα τὰ πρὸς τοὺς πείσμονας ἀνήκοντα ϐάσανα.

γ΄)—Νὰ μὴ δώσουν οὔτοι χαράτζι, ἀλλ' ὅ,τι προαιροῦνται νὰ δώσουν, διότι διὰ παρόμοια πράγματα ϐία καὶδυναστία δὲνἐπιϐάλλεται εἰς αὐτούς.

δ΄.)—Τοὺς ἐπισκόπους(Ρεῖσι-Νεσσαρῆ=Κριτὰς ἢ Ἡγουμένους) αὐτῶν νὰ μὴ τοὺς ἀλλάξῃ τις, νὰ μὴ ἐνοχληθῇ ὁ Παπᾶς ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων του καὶ νὰ μὴ διωχθῇ ὁ καλόγηρος, ὁ ὁποῖος παραμένει εἰς τὸ κελλίον του.

ε΄.)—Νὰ μὴ ἐμποδίζωνται οἱ ἐν περιοδείᾳ εὑρισκόμενοι κληρικοί.

στ΄.)—Νὰ μὴ ἀραιρεθῇ τι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα (ὑλικὰ) τῶν κελλίων, Ἐκκλησιῶ ,ἢ Μοναστηρίων αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ληφθῇ τι ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς τὰ κτίρια τῶν Μουσουλμανικῶν εὐκτηρίων οἴκων(Μεδζίτ δὲ Μενζίλ).

ζ΄)—Ὅστις δὲ ἐνεργεῖ ἐναντίον τῶν ἐντολῶν μου τούτων θεωρεῖται παραϐάτης τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀποστόλου Αὐτοῦ.

η΄)—Νὰ μὴ ἐπιϐαρύνωνται διὰ τῶν φόρων δζιζιὲ δὲ γουραμὰ οἱ κληρικοί,κριταί,ἡγούμενοι καὶ μοναχοί, ὡς καὶ οἱ μαθηταὶ δοῦλοι καὶ ὑποτακτικοὶ αὐτῶν, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται ἢ εἰς ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἢ εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν ἢ εἰς Ἄρκτον καὶ Μεσημϐρίαν ἐγὼ εἰμὴ ὁ προστάτης καὶ ἀπὸ παντὸς κακοῦ φύλαξ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐπειδὴ οὗτοι καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτοὺς εἶνε χρέος μου, ὅρκος μου καὶ παρακαταθήκη μου.

θ΄)—Νὰ μὴ ληφθῶσι φόροι καὶ δέκατα ἀὸ τοὺς γεωργικοὺς καρποὺς τῶν μοναζόντων ἐπὶ ὀρέων καὶἱερῶν τόπων, οὔτε νὰ κυριεύωνται οἱ καρποί των, διότι δὲν ἐργάζονται πρὸς ἐμπορίαν, ἀλλὰ τοῖς χρησιμεύουν ταῦτα πρὸς συντήρησίν των· ἐὰν δὲ γίνῃ εὐφορία τῶν καρπῶν τότε νὰ

« δίδουν εἰς κάθε ἐρτέσι ἕνα καυχὶ (=μέτρον σίτου).

ι')—Νὰ μὴ προσκληθοῦν οἱ κληρικοὶ εἰς στρατολογίαν ἂν παρουσιασθῇ ἀνάγκη πρὸς πόλεμον καὶ οὔτε νὰ ζητήσουν ἀπ' αὐτοὺς χαράτζι.

ια')—Ἔτι δὲ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ὅσοι καταγίνονται μὲ ἐμπόριον καὶ ἀποκτοῦν πλοῦτον νὰ μὴ πληρώνουν περισσότερον ἀπὸ δώδεκα δραχμὰς ἐτησίως διὰ χαράτζι.

ιβ'.)—Ἐκτὸς τοῦ φόρου τούτου νὰ μὴ ζητήσουν ἀπ' αὐτοὺς περισσότερον καὶ μὴ ἀνοχλοῦνται κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ. Ὅστις λέγει : « Μὴ ἐνοχλεῖται τοὺς σεβομένους τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ πεμθέντα βιβλία, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀγαθότερον τοῦ ἀγαθωτέρου τρόπου νὰ τοὺς ἀγαθοποιήσετε καὶ μάλιστα μὲ τούτους νὰ συναναστρέφεσθε καὶ μὴ ἀρίσετε κανένα νὰ τοὺς πειράξῃ.

ιγ'.)—Οὗτος ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται καὶ, ὅπου ἂν μεταβαίνουν πρέπει νὰ φυλάττωνται ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλοστοργίας προφυλασσόμενοι ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

ιδ'.)—Ἐαν χριστιανὴ γυνὴ ὑπανδρευθῇ μετὰ Μουσουλμάνου οὗτος χρεωστεῖ νὰ κάμῃ τὸ θέλημα τῆς γυναικὸς ἐκείνης, νὰ μὴ παραβιάσῃ ἢ ἀποστρέφηται αὐτὴν καὶ νὰ μὴ ἐμποδίσῃ αὐτὴν

« ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν της, ἀπὸ τὴν προσευχήν της καὶ ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς πίστεώς της.

ιε'.)—Ὅστις παραβαίνει τὰς ἐντολὰς ταύτας καὶ ἐνεργεῖ ἐναντίον αὐτῶν, ἔσται παραβάτης τῆς διαθήκης καὶ ἀποστάτης τοῦ ἀποστόλου τοῦ Θεοῦ.

ιστ'.)—Νὰ μὴ ἐμποδίσουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

ιζ)—Δὲν πρέπει αὐτοὶ (ἐκ φόβου) να φέρουν ὅπλα οἱ Μουσουλμάνοι νὰ προφυλάττουν αὐτοὺς πολεμοῦντες δι' αὐτούς.

ιη')—Ἡ Διαθήκη αὕτη εἶνε αἰώνιος μέχρι τῆς συντελείας τοῦ Κόσμου : προστάζω ὅπως νὰ μὴ ἐναντιωθῇ κατ' αὐτῆς οὐδείς.

Ὁ δὲ γράψας τὴν Διαθήκην ταύτην Μωάμεθ, υἱὸς Ἀπτουλλὰχ, ἀπόστολος τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς Διαθήκης ταύτης, χαιρετᾷ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς (Νασρανῆ) ἐπικυροῖ καὶ ἐπιβεβαιοῖ πάντας τοὺς ἄνωθεν ὅρους, δι' οὓς μαρτυροῦν καὶ οἱ ὑποφαινόμενοι μάρτυρες.

Οἱ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἀλῆ Ἐμπ-ου-Ταλὲπ, — Ἔμπουμπεκὶρ, — Ὀσμὰν μπὶν Ἀφφὰν, — Ζιβὲρ μπὶν Ἀββὰμ, — Ἀμπτουρραχμὰν μπὶν Ἀοὺρ, — Σεὶδ Ἔμπου-Μαὰδ, — Ἀβδουλλὰχ μπὶν Δζερρὰχ, — Ὁμὲρ μπὶν Χαττὰπ, — Ἀμπτουλλὰχ μπὶν Μεσοὺδ, — Ἀββᾶς μπὶν Ἀμπτουλμουτάλεπ, — Ταλὰτ

μπὶν 'Αβδουλλὰχ, — 'Αβδοὺλ-'Αζὶμ μπὶν Χασὰν,— 'Αβδουλλὰχ μπὶν 'Ομὲρ κτλ.

Τὴν παροῦσαν Διαθήκην ἔγραψεν ἰδιοχείρως ὁ ὁδηγὸς καὶ διάδοχος 'Αλῆς μπὶν Ἔμπ-ου-Τάλεπ εἰς τὸ Μεσδζίδι τοῦ προφήτου τοῦ β' χρόνου τοῦ Χιδζρὲτ τῇ 3 τοῦ μηνὸς Μουχαρρὲμ, ὁ δὲ Προφήτης (ἐν ᾧ εἴη εἰρήνη) ἔθεσε τὸν τύπον τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρός.

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΟΜΕΡ-ΧΑΤΑΠ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ

Ἡ δευτέρα Διαθήκη ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ 'Ομὲρ Χαττὰπ ἐν 'Ιεροσολύμοις τὸ ἔτος 637 μ. Χ., ὅστις ἦτο δεύτερος διάδοχος τοῦ Προφήτου Μωάμεθ καὶ ὑπογεγραμμένος μάρτυς εἰς τὸν ὑπ' ἐκείνου ἐκδοθέντα 'Αχτιναμέ· εἶναι δὲ γεγραμμένη διὰ Κουρικῶν γραμμάτων ἐπὶ περγαμηνῆς καὶ ἐδόθη εἰς τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον ἐν τῷ ὄρει τῶν 'Ελαιῶν καὶ φυλάσσεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου· τὸ δὲ ἱστορικὸν γεγονὸς, ὅπερ προὐκάλεσε τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς :

Κατατροπωθέντων τῶν Βυζαντινῶν παρὰ τὸν 'Ιερόμακα διετάχθη νὰ ὁδηγηθῶσιν οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ πρὸς πολιορκίαν τῆς 'Ιερουσαλὴμ, ὁ δὲ λαὸς τῆς 'Ιερουσαλὴμ παρεσκευάσθη πρὸς ἄμυναν, μὴ δώσας προσοχὴν εἰς τὰς περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως προτάσεις τοῦ

ἐχθροῦ· ἐφ' ᾧ διετάχθη ἔξοδος κατ' αὐτῆς. Ἐπὶ δέκα δὲ ἡμέρας ἐρώρμων οἱ Μωαμεθανοὶ ἄνευ ἀποτελέσματος, τὴν δὲ ἑνδεκάτην ὁ στρατηγὸς 'Αμποὺ 'Οπέδη ἔπεμψε γραπτὴν πρόσκλησιν προσκαλῶν αὐτοὺς, ὅπως πιστεύσωσιν εἰς τὸ ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ ἢ ἀναγνωρίσωσι τὴν δεσποτείαν τοῦ Καλίφου 'Ομὲρ υἱοῦ Χαττὰπ γινόμενοι φόρου ὑποτελεῖς εἰς αὐτὸν, ἄλλως, ἔλεγεν αὐτοῖς, θὰ ἐπαγάγῃ ἐπ' αὐτῶν ἀνθρώπους ἀγαπῶντας τὸν θάνατον πλεῖον ἢ ὅσον οἱ πολιορκούμενοι τὸν οἶνον καὶ τὸ χοίρινον κρέας. Τότε Σωφρόνιος ὁ Πατριάρχης τῶν 'Ιεροσολύμων ἀπήντησεν ὅτι ἡ πόλις 'Ιερουσαλὴμ εἶναι 'Αγία, ὁ δὲ ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς αὐτὴν ἁμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐξ ἄλλου βλέπων ὅτι πᾶσα ἐλπὶς ἐπιτυχίας ἀπώλετο διότι ὁ Αὐτοκράτωρ 'Ηράκλειτος οὐδεμίαν βοήθειαν ἀπέστελλεν ἐκεῖ, συγκατετέθη νὰ παραδώσῃ τὴν 'Ιερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως ὁ Καλίφης 'Ομὲρ, ὅπως λάβῃ κατοχὴν αὐτῆς καὶ προσυπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως, ἡ πρότασίς του ἐγένετο δεκτὴ καὶ ὁ Καλίφης ἦλθεν ἐκ Μεδίνης εἰς 'Ιεροσόλυμα, ὅπου ὑπέγραψε τὴν συνθήκην, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον ἰδιόχειρον Διαθήκην ('Αχτιναμέ), δι' ἧς ἐρρυθμίζετο ἡ ζωὴ, ἀνεγνωρίζετο ἡ ἰδιοκτησία, ἠσφαλίζετο ἡ χρῆσις τῶν Ναῶν, καὶ ἐπετρέπετο ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῆς θρησκείας αὐτῶν.

Ἔχει δὲ ἡ αὐθεντικὴ μετάφρασις αὐτῆς ὡς ἑξῆς :

ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΟΜΕΡ ΧΑΤΤΑΠ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΑΣ

(Ἀχτιναμέ).

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλεοῦντος καὶ ἐλεήμονος. Χάρις τῷ Θεῷ τῷ ποιήσαντι ἡμᾶς ἐνδόξους διὰ τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τιμήσαντι διὰ τῆς πίστεως καὶ ἐλεήσαντι διὰ τοῦ Προφήτου αὐτοῦ Μωάμεθ, (ἐφ' ᾧ εὔξαιτο ὁ Θεὸς καὶ εἰρήνη εἴη αὐτῷ) καὶ ὁδηγήσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ συναγαγόντι ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς διασπορᾶς, καὶ ἑνώσαντι τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ δόντι νίκας ἡμῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ στερεώσαντι ἡμᾶς κατὰ τῶν πόλεων, καὶ καταστήσαντι ἡμᾶς ἀδελφοὺς συνηγαπημένους. Εὐχαριστήσατε οὖν τῷ Θεῷ οἱ λάτρεις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ χάριτι. Τὸ παρὸν εἶναι γράμμα ἐμοῦ τοῦ Ὁμὲρ υἱοῦ Χαττὰπ καὶ ἐδόθη τῷ σεβασμίῳ καὶ ἐντίμῳ Πατριάρχῃ τοῦ βασιλικοῦ Ἔθνους Σωφρονίῳ ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν, τῷ Ἱερῷ τόπῳ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὡς συνθήκη καὶ ὑπόσχεσις ἀποβλέπουσα εἰς τοὺς ὑπηκόους Ἱερεῖς καὶ Καλογήρους καὶ Καλογραίας, ἔνθα ἤθελεν εἶναι καὶ ὅπου ἤθελον εὑρίσκεσθε, ἵνα ἔχωσιν ἀσφάλειαν (ὅταν ὁ ὑποτελὴς φυλάττῃ τὰ τῆς ὑποτελείας καθήκοντα, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν παρά τε ἡμῶν τῶν πιστῶν καὶ παρὰ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἡγεμονευσόντων), καὶ ἵνα ἀρθῶσιν ἀπ' αὐτῶν τὰ αἴτια τῶν ἐνοχλήσεών των κατὰ τὴν ἣν ἔδειξαν ὑποταγὴν καὶ εὐπείθειαν· καὶ ἵνα ἔχωσιν ἀσφάλειαν

αὐτοί τε καὶ αἱ Ἐκκλησίαι των καὶ τὰ Μοναστήριά των, καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τὴν κυριότητά των λοιπὰ προσκυνήματα τὰ ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐκτὸς ὄντα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ Καμαμὲς (ἤτοι ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως) καὶ ἡ ἐν Βηθλεὲμ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ (ἐφ' ᾧ εἴη εἰρήνη), καὶ τὸ σπήλαιον τὸ ἔχον τρεῖς θύρας, μεσημβρινὴν, ἀρκτικὴν καὶ δυτικὴν καὶ ἵνα ἔχωσιν ἀσφάλειαν τὰ εὑρισκόμενα ἐκεῖ Χριστιανικὰ ἔθνη, ἤτοι οἱ Ἴβηρες καὶ οἱ Ἀβυσσηνοὶ καὶ οἱ χάριν προσκυνήσεως ἐρχόμενοι Φράγκοι, Κόπται, Συριάνοι, Ἀρμένιοι, Νεστοριανοί, Ἰακωβῖται καὶ Μαρωνῖται οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὸν ρηθέντα Πατριάρχην, καὶ αὐτὸς νὰ ἦναι πρωτεύων ἐπ' αὐτῶν, διότι τὸ βασιλικὸν ἔθνος ἔλαβε χάρι παρὰ τοῦ Τιμίου καὶ ἀγαπητοῦ Προφήτου τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένου, καὶ ἐτιμήθησαν τῇ σφραγῖδι τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρὸς, καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἔχωσιν εὔνοιαν καὶ ἀσφάλειαν, οὕτω καὶ οἱ πιστοὶ εὐεργετοῦμεν αὐτοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ εὐεργετήσαντος αὐτούς. Καὶ ἔσονται ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸ χαράτζι, τὸ καράρι καὶ τοὺς φόρους καὶ ἀπηλαγμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπηρείας ἔν τε τῇ ξηρᾷ καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὸν Καμαμὲ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ των προσκυνήματα νὰ μὴ πληρώνουν οὐδέν, ὅσοι δ' ἐκ τῶν Χριστιανῶν προσέρχονται εἰς τὸν Καμαμὲ χάριν προσκυνήσεως, νὰ δίδῃ ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὸν Πατριάρχην ἓν δράμι ἀσημίου καὶ ἓν τρίτον τοῦ δραμίου. Πᾶς λοιπὸν πιστὸς καὶ πᾶσα πιστὴ θέλει φυλάττει ὅσα προσετάξαμεν, ἢ βασιλεὺς ἤθελεν εἶναι, ἢ κριτὴς, ἢ

ἡγεμὼν ἐξουσίαν ἔχων ἐπὶ τῆς γῆς, πλούσιος ἢ πένης ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς πιστοὺς καὶ πιστάς. Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ὁ παρὼν ὁρισμὸς ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς τιμίας συνοδίας τοῦ Μωάμεθ,—τοῦ Ἀβδουλλᾶ,—τοῦ Ὀσμὰν υἱοῦ Ἀφφᾶν,—τοῦ Σάεδ υἱοῦ Ζεϊδ,—τοῦ Ἀβδουρραχμὰν υἱοῦ Ἀσὺρ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τῆς τιμίας συνοδίας. Στηριχθήτω οὖν ἕκαστος εἰς τὰ ἐκτεθειμένα ἐν τῷ παρόντι ἡμετέρῳ γράμματι, καὶ ἐνεργείτω κατὰ τοῦτο, ἀρίνων αὐτὸ πάλιν εἰς τὰς χεῖράς των. Εὔξαιτο δὲ ὁ Θεὸς, καὶ δώῃ εἰρήνην τῷ δεσπότῃ ἡμῶν Μωάμεθ καὶ τοῖς συγγενέσι καὶ τῇ τιμίᾳ συνοδίᾳ αὐτοῦ, καὶ δόξα τῷ Θεῷ τῷ Κυρίῳ τῶν κόσμων. Ἱκανός ἐστιν ἡμῶν ὁ Θεὸς καὶ κάλλιστος ἐπίτροπος,—ἐγράφη τῇ κ' τοῦ μηνὸς Ρεπιουλλεββὲλ τῷ ιε' τῆς προρητικῆς φυγῆς.—Ὅστις ἐκ τῶν πιστῶν ἀναγνώσῃ τὸν παρόντα ἡμέτερον ὁρισμὸν καὶ παραβῇ αὐτὸν, θὰ ἦναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τῆς ἡμέρας τῆς Κρίσεως παραβάτης τῆς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ μισητὸς τοῦ ἠγαπημένου αὐτοῦ Ἀποστόλου.

(Ἐκ τοῦ προσκυνηταρίου τῆς Ἁγίας Γῆς σελ. 144 ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Βενιαμὶν Ἰωαννίδου ἐκδοθέντος ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ 1877).

ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΩΑΜΕΘ ΤΟΥ Β'.

(Ἀχτιναμέ,)

Πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ Πατριάρχης ἔχει τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηρίων.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἔχει τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα ὅλων τῶν ἀνέκαθεν πρὸς τὴν θείαν λατρείαν ὡρισμένων κτιρίων, νέα ὅμως νὰ μὴ δύναται νὰ οἰκοδομήσῃ.

Εἶναι ὁ ὕπατος ποινικὸς δικαστὴς ἅπαντος τοῦ κλήρου κατηγορηθέντος δὲ Ἐπισκόπου ἐνώπιον τῆς Πύλης αὕτη δὲν δύναται τὰ συλλάβῃ καὶ κρίνῃ αὐτὸν εἰμὴ τῇ συναινέσει τοῦ Πατριάρχου.

Ἔχει τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν νὰ καθαιρῇ Ἀρχιεπισκόπους καὶ Ἐπισκόπους ἡ δὲ Πύλη τῇ προτάσει αὐτοῦ ἐκδίδει τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα Φιρμάνια.

Εἰς οὐδένα Χριστιανὸν ἐπιτρέπεται νὰ καταναγκασθῇ εἰς τὸ νὰ ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμόν.

Οἱ Ἐπίσκοποι ὑπάγονται εἰς ἰδιάζουσαν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν καὶ δὲν δύνανται νὰ κατηγορηθῶσιν εἰμὴ ἐνώπιον τοῦ Διβάνιου ὑπὸ τὸν ἐκτεθέντα ὅρον τῆς τοῦ Πατριάρχου συναινέσεως,

Ὁ Πατριάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἦναι ἀρχηγὸς τοῦ Βασιλεύοντος Ἔθνους τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ δικάζῃ πᾶσαν γαμικὴν καὶ κληρονομικὴν διαφοράν.

Ὁ Πατριάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ ὅλας τὰς ἀστυκὰς διαφορὰς ὅσας οἱ διάδικοι ἐὰν ὦσιν ἀμφότεροι Χριστιανοὶ καθυποβάλλωσιν εἰς αὐτόν.

Ὁ Πατριάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ καὶ συντηρῇ ἀστυνομικοὺς φύλακας καὶ φυλακάς.

Ἔχει ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα ἁπάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν κτημάτων καὶ τὴν ἐλευθέραν διαχείρησιν αὐτῶν.

Ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Κλῆρος εἶναι ἕνεκα τῶν κτημάτων τούτων ἀφορολόγητος ὁ δὲ Πατριάρχης ἰδίως ἐλεύθερος πάσης δόσεως, ἐξαιρέσει ρητῶς ὡρισμένων τελῶν.

Ὁ Πατριάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φορολογῇ χάριν τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀναγκῶν οὐ μόνον τὸν κλῆρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Λαϊκούς.

Πᾶς Χριστιανὸς ὑποχρεοῦται νὰ διαθέτῃ τὸ τρίτον τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ δὲ τοιαῦται διαθῆκαι εἰσὶν ἀναγκαστικῶς ἐκτελεσταί.

(Ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ Κ Παπαρηγοπούλου Ε. τόμου σελ 509 δημοσιευθείσης ἐν Ἀθήναις τὸ 1874).

Μετὰ δὲ τὴν φοβερὰν ἁλήθειαν τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Πρέσβεις τῶν Δυνάμεων μετέβαινον ἐκεῖ, ὅπως συγχαρῶσι τὸν ἔνδοξον πορθητὴν αὐτῆς. Ἐπὶ δὲ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ μετέβη ἐκεῖ, τῷ 1457 καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἀθανάσιος ὁ Γ' μετὰ τῶν Μοναχῶν, ὅπως προσκυνήσωσιν αὐτὸν, παρουσιάζοντες εἰς αὐτὸν

τὸν Ἀχτινὰμὲ τοῦ Προφήτου, ὃν δέδωκεν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ (διότι τοῦτο ὑπείκει εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων), καὶ τὸν Ἀχτινὰμὲ τοῦ Ὁμὲρ Χαττὰπ, ὃν δέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ ἐξαιτήσωνται χάριν, ἵνα συμφώνως πρὸς αὐτοὺς ἔχωσι τὴν χρῆσιν καὶ κυριότητα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πάντων τῶν προσκυνημάτων των, καὶ τούτου γενομένου ὁ ἔνδοξος Πορθητὴς ἐδέχθη αὐτοὺς φιλοφρόνως καὶ πρὸς βεβαίωσιν ὅτι θέλει σεβασθῇ τὰ ἱερὰ ἔγγραφα, ἅτινα τῷ ἐπεδείχθησαν, ἐξέδοτο ἐπὶ μεμβράνης τὸ κατωτέρω περισπούδαστον ἔγγραφον, ὅπερ διαφυλάσσεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου καὶ φέρει ἡμερομηνίαν τὸ ἔτος 1457, ἐκδοθὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Σιεβὰλ 862.

Ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς :

ΧΑΤΤΙ ΣΕΡΙΦΙΟΝ ΜΩΑΜΕΘ ΤΟΥ Β'.

Γενέσθω κατὰ τὸ παρόν. Ὅστις δ' ἂν παραβῇ τὰ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πανευτυχεστάτου Μου τούτου ὁρισμοῦ, ἔστω ἔνοχος θείας ἀρᾶς.

Ὑπόθεσις τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑψηλοῦ Μου τούτου Σουλτανικοῦ ὁρισμοῦ, ὅστις πρέπει νὰ γραφῇ μεθ' ὑψηλῆς λαμπρότητος (δῴη δ' ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς τὴν Νίκην ἄχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τῆς Κρίσεως), εἶναι ὅτι μετὰ τὴν θείαν διαταγὴν καὶ βοηθείᾳ τοῦ τιμίου Προφήτου ἐκπόρθησιν καὶ ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦλθον εἰς τὴν εὐτυχεστά-

την Μου Πρωτεύουσαν Πρέσβεις παρὰ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ Βασιλέων τῶν διαφόρων τόπων καὶ χωρῶ, ἵνα Μοὶ συγχαρῶσι διὰ τὴν ἐκπόρθησιν καὶ ἅλωσιν αὐτῆς. Ἤδη δὲ ἦλθεν εἰς τὴν εὐτυχεστάτην Μου Πρωτεύουσαν καὶ ὁ Καλόγηρος Ἀθανάσιος ὁ Γ', Πατριάρχης τῶν Ρωμαίων τῆς Ἱερουσαλὴμ μετὰ τῶν Καλογήρων αὐτοῦ κλίνων πρόσωπον προσκυνήσεως καὶ παρουσιάζων ἀνὰ χεῖρας αὐτοῦ ὑψηλὸν ὁρισμὸν τοῦ τιμίου ἡμῶν Προφήτου, (ὃν ὁ Θεὸς δῴη εὐλογίαν καὶ χάριν), ἐσφραγισμένον διὰ τῆς εὐλογημένης αὐτοῦ παλάμης, καὶ τοὺς ὑψηλοὺς ὁρισμούς, ἔνθεν μὲν τοῦ τιμίου Ὁμὲρ Χαττὰπ, ὃν ἐλεήσαι ὁ Θεὸς, γεγραμμένον ἐν Κουρικῇ γραφῇ, ἔνθεν δὲ τῶν προκατόχων Σουλτάνων, καὶ παρεκάλεσαν Ἡμᾶς, ἵνα συμρώνως πρὸς ταῦτα ἔχωσι τὴν χρῆσιν καὶ κυριότητα πάντων τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἐκκλησιῶν καὶ προσκυνημάτων αὐτῶν, ὅπως μέχρι τοῦδε, δυνάμει τῶν προειρημένων ὁρισμῶν τῶν χάριτι καὶ ἐλέῳ δεδομένων πρὸς αὐτοὺς (τοὺς Πατριάρχας τοῦ Βασιλικοῦ Ἔθνους) παρὰ τοῦ τιμίου Προφήτου, ὃν ὁ Θεὸς δῴη εὐλογίαν καὶ χάριν, καὶ τοῦ τιμίου Ὁμὲρ Χαττὰπ, καὶ τῶν προγενεστέρων βασιλέων. Δυνάμει λοιπὸν τῶν παλαιῶν τούτων ὁρισμῶν καὶ κατὰ τὸ ἀνέκαθεν πρὸς αὐτοὺς ἔλεος τοῦτο πᾶσαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἐκκλησίαι καὶ τὰ προσκυνήματα ὁ Καμαμὲς, τὸ Μοναστήριον τῶν Ἰβήρων (ὁ ἅγιος Ἰάκωβος) καὶ αἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ εὑρισκόμεναι Ἐκκλησίαι καὶ Μοναστή-

ρια καὶ ὁ τόπος, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς, ἐφ' ᾧ εἴη εἰρήνη ἥτα ἡ ἐν Βηθλεὲμ Μ. Ἐκκλησία καὶ τὸ Σπήλαιον καὶ αἱ κλεῖδες τῶν τρῶν πυλῶν τῶν εὑρισκομένων ἐντὸς τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας, μεσημβρινῆς, ἀρκτικῆς καὶ δυτικῆς, καὶ ἅπαντα τὰ Χριστιανικὰ ἔθνη νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων· προσέτι δὲ ὅλα τὰ παρεκκλήσια, τὰ ἀφιερώματα καὶ κτήματα αὐτῶν νὰ ἦναι ἐλεύθερα, ὅπως μέχρι τοῦδε, δυνάμει τῶν ἐλέῳ καὶ χάριτι δεδομένων αὐτοῖς ὁρισμῶν, ἀπὸ πάτζια, χαράτσια, καφάρια καὶ ὅλους ἐν γένει τῆς κυβερνήσεως τοὺς φόρους. Ὅθεν ἐπὶ τούτων τῶν ὑπὸ τοῦ τιμίου ἡμῶν Προφήτου, ὃν ὁ Θεὸς δῴη ἔλεος καὶ χάριν, τοῦ τιμίου Ὁμὲρ Χαττὰπ, ὃν ὁ Θεὸς ἐλεήσαι, καὶ τῶν προπαρελθόντων Σουλτάνων δεδομένων ἐλέῳ καὶ εὐσπλαγχνίᾳ ὑψηλῶν ὁρισμῶν βασιζομένη νῦν καὶ ἡ ἐμὴ Μεγαλειότης δίδωμι τὸ ὑψηλὸν τοῦτο Φιρμάνιον ἐλέῳ καὶ εὐσπλαγχνίᾳ, διατάσσων ἵνα οἱ κατὰ καιροὺς διοικηταὶ τοῦ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησίν Μου Κράτους παρέχωσι προστασίαν εἰς τοὺς εἰρημένους Πατριάρχας τῶν Ἱεροσολύμων, ὥστε ὑπὸ μηδενὸς νὰ ἐνοχλῶνται, διότι ἐτιμήθησαν δι' ἔλεος καὶ εὐσπλαγχνίαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Προφήτου ἡμῶν, ὃν ὁ Θεὸς δῴη ἔλεος καὶ χάριν, δι' ὑψηλοῦ του ὁρισμοῦ ἐσφραγισμένου διὰ τῆς εὐλογημένης παλάμης του, καὶ τοῦ Ὁμὲρ Χαττὰπ, ὃν ἐλεήσαι ὁ Θεὸς, διὰ τοῦ δεδομένου αὐτοῖς Κουρικοῦ ἐγγράφου, καὶ τῶν προηγηθέντων Σουλτάνων δι' ὑψηλῶν διαταγ-

μάτων ἀπὸ χάριτος καὶ εὐσπλαγχνίας δεδομένων, καὶ τέλος τάνυν ἔτι ὑπ' Ἐμοῦ ἐλέει καὶ εὐσπλαγχνίᾳ διὰ πανευτυχοῦς Μου Χαττισεριφίου καὶ τιμιωτάτου Μου ὁρισμοῦ. Ἅ δέ τις τῶν μετὰ ταῦτα Διαδόχων Μου, τῶν ὑπερτάτων Βεζυρῶν μου, τῶν οὐλεμάδων καὶ ἀρχόντων καὶ δούλων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ἢ καὶ καθόλου τῶν Μωαμεθανῶν τις τολμήσῃ νὰ ἀνατρέψῃ ταῦτα ἢ χαριζόμενος ἢ ἀντὶ χρημάτων, ἔστω ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ τιμιωτάτου αὐτοῦ Προφήτου. Τοῦτο γινωσκέτωσαν καὶ βασιζέσθωσαν καὶ ὑποτασσέσθωσαν εἰς τὸ τίμιόν Μου σημεῖον.—Ἐξεδόθη περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Σιέβελ 862. (1456).

(Ἴδε ὑπομνείωσιν ἐν σελ. 67 τοῦ βιβλίου τοῦ ἐπιγραφομένου «Ἱερὰ Μονὴ τοῦ ὄρους Σινᾶ» ὑπὸ Π. Γρηγοριάδου).

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἔγγραφα, ἅτινα αἱ τρεῖς μεγάλαι προσωπικότητες τοῦ Ἰσλαμισμοῦ παρεχώρησαν ἐν εἴδει συνθήκης εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τῶν ὁποίων ἡ σωστικὴ ἰσχὺς δὲν ἔπαυσεν ἀπ' αἰώνων μέχρις σήμερον ἐπιδαψιλεύουσα εἰς αὐτὴν μὲν ἀποτελεσματικὴν προστασίαν, εἰς δὲ τὰς Μονὰς ἀληθῆ ἀσυδοσίαν, καὶ τοὺς Ἱεράρχας αὐτῆς νὰ καθίστᾳ Ἄρχοντας καὶ Κριτὰς τοῦ δουλεύοντος Ἔθνους τῷ Ρωμαίων, τὸν δὲ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ ΕΘΝΑΡΧΗΝ αὐτοῦ.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἔγγραφα διὰ τῶν ὁποίων ἔχουσι χορηγηθῆ ὑπὸ διαφόρων Σουλτάνων δικαιώ-

ματα εἴς τε τὰς Μονὰς τοῦ Ἔθνους τῶν Ρωμαίων καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ἔθνος τῶν Ρωμαίων. Ὡς ἦν τὰ ἔγγραφα, ἃ δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Σουλτὰν Σελὶμ τὸ ἔτος 1 17 καθ' ἡμᾶς καὶ 923 ἀπὸ Ἐγείρας.—Ἦτοι—Πρῶτον χρυσόβουλον, ὅπερ δέδωκεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους Σουλεμᾶ τῆς Τραπεζοῦντος Μονὴν τῆς Θεοτόκου ἐν ᾗ καὶ ἀριέρωσε πέντε λαμπάδας, αἵτινες ἀπαιωρῶνται ἐκ τοῦ Τρούλλου τοῦ Ναοῦ μέχρις σήμερον εἰς τεκμήριον τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ καὶ τοῖς πᾶσιν ὁρατάι εἰσιν. Ὑπὸ δὲ λόγους ἦν ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καιροῖς ἦν διαιτώμενος εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, καὶ ποτε κυνηγῶν εἰς τὸ Ὄρος τοῦ Σουλεμᾶ εἶδεν ἐν τῷ ὄρει ῥῶγα καὶ μαθὼν ὅτι εἶναι ἐκεῖ ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου ἠβουλήθη κατασκάψαι αὐτὴν, μὴ δυνθεὶς ὅμως ἐξαναστῆναι τοῦ οὗ ἐκάθητο τόπου, εἶπεν, «ὦ Μῆτερ Μαρία ἐὰν Βασιλεύσω ποιήσω ἐν τῷ Μοναστηρίῳ Σου ὅσας εὐεργεσίας ἐποίησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ρωμαίων».—Ἀχτιναμὲ ὅνπερ δέδωκε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δωρόθεον τὸν Β', δι' ἃς ἐδέχθη παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν Πατέρων τοῦ Ἁγίου Τάφου περιποιήσεις καὶ εὐποιΐας, ἐπισκεφθεὶς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐνδιατρίψας ἡμέρας τρεῖς ἐν αὐτοῖς καὶ ὅτε ἀπήρχετο εἰς τὸ καταλαβεῖν τὴν Αἴγυπτον διὰ τούτου δὲ τὸ Ἀχτιναμὲ ἐθεσπίσατο εἶναι τὰ Προσκυνήματα καὶ τὰ Μοναστήρια καὶ τὰς Ἐκκλησίας εἰς χεῖρας τοῦ Βασιλεύοντος Ἔθνους εἶναί τε καὶ τὸν Πατριάρχην ἐν πάσαις ταῖς φυλαῖς πρῶτον καὶ τὸ θελήματι αὐτοῦ τοῦ Πατρι-

ἀρχου προσκυνεῖν τοὺς λοιποὺς εἰς τὰ προσκυνήματα εἶνε δὲ ἐλεύθερος Κουμερκίων καὶ φόρων, ἤτοι χαραδζίων καὶ ἄλλων εἰσφορῶν καὶ ἀπαιτήσεων, τοὺς Πατέρας, τοὺς δὲ λαοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ μηδεμίαν εἰσφορὰν δίδοναι πλὴν τοῦ χαραδζίου. Τρίτον ἀσυδοσίας πρόγραμμα ὅπερ δέδωκεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ὄρους Σινᾶ κατὰ τὸν Ἀχτιναμὲ τοῦ Προφήτου ἐνῷ ἀπαριθμοῦνται ἄπειροι ἀσυδοσίαι. Ὁ δὲ λόγος ἦν ὅτι εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἦσαν πολλοὶ χριστιανοί, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ Τσεριωτᾶς Πελοποννήσιος Μπέης, ὅστις ἐσύστησεν αὐτῷ τοὺς Σιναΐτας καὶ οὕτω ἐσώθη καὶ τὸ Μετόχιον τοῦ Σινᾶ τὸ ἐν Καΐρῳ ἐκ βεβαίου ἀρανισμοῦ καὶ ἐδόθη καὶ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν, ἅτινα εὐχῆς μεγάλης ἔργον εἶναι καὶ ὠφέλεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους νὰ περισυναχθῶσιν εἰς ἕν καὶ δοθῶσιν εἰς τὴν δημοσιότητα.

Ἡ καταγωγὴ δὲ τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων καὶ αἱ ἐναποτεθειμέναι ῥήσεις τοῦ Προφήτου Μωάμεθ ἐν αὐτῷ τῷ Κορανίῳ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησίας, αἱ παραγγέλλουσαι ὅπως οἱ μὲν πιστοὶ αὐτοῦ ὀπαδοὶ γίγνωνται ἐπίκουροι τοῦ Εὐαγγελίου· οἱ δὲ Ἀρχιερεῖς αὐτῆς νὰ δικάζωσι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον καθοσίωσαν αὐτά, καὶ τὰ κατέστησαν ἱερὰ καὶ ἀληθῶς θεωροῦνται καὶ εἶναι τοιαῦτα. Ἐκ σεβασμοῦ λοιπὸν πρὸς αὐτὰ ὁ εὐκλεὴς Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Μεδζὶτ ἐπιχειρήσας κατὰ τὸ ἔτος 1839 ν' ἀναμορφώσῃ τὸ Τουρκικὸν Κράτος μετὰ

πάροδον τόσων αἰώνων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' οὓς ἐκεῖνος οἶδε λόγους, ἐσεβάσθη τὰ Προνόμια τὰ δι' αὐτῶν ἀπονεμηθέντα εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος τῶν Ρωμαίων, ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι Χάττ Σερὶφ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῆς ἀναμορφώσεως συμπεριλαβὼν καὶ ταῦτα ἐν αὐτῷ, καὶ ὅπερ ἐδημοσίευσε μετὰ μεγίστης πομπῆς καὶ μεγαλοπρεπείας, παρακαθημένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου, ὡς εἴρηται. Ἐπίσης ἐκ σεβασμοῦ πρὸς αὐτὰ καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ-Χὰν ἀπορασίσας νὰ καταστήσῃ πρᾶγμα τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, ἣν εὐηγγελίσατο ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, ἐξέδοτο κατὰ τὸ ἔτος 1856 τὸ ΧΑΤΤ ΧΟΥΜΑΓΙΟΥΝ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅπερ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Χάττ Σερὶφ, καὶ οὐ μόνον ἐν αὐτῷ ἐσεβάσθη τὰ διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων ἀπονεμηθέντα Προνόμια καὶ κατεχώρησεν ἴδιον ἄρθρον ἐν αὐτῷ, δι' οὗ ῥητῶς γίνεται λόγος, ὅτι ἀναγνωρίζονται καὶ διατηροῦνται πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ Προνομίαι καὶ ἀτέλειαι αἱ ὑπὸ τῶν ἐνδόξων Προγόνων αὐτοῦ χορηγηθεῖσαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ καὶ μεριμνᾷ, καὶ σπουδαῖον ποιεῖται λόγον ἐν αὐτῷ καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν Πατριαρχῶν αὐτῆς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκτρόπων, ἅτινα συμβαίνουσι κατὰ τὰς ἐκλογάς, εἴτε ἐκ μέρους τῆς Πύλης, εἴτε ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν, καὶ θεσπίζει ἐν ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ νὰ συνέλθῃ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ

τῇ Αὐτοκρατορικῇ ἐγκρίσει εἰδικὸν πρὸς τοῦτο Συμβούλιον καὶ συνταξῃ Κανονισμὸν περὶ ἐκλογῆς Πατριάρχου, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου νὰ ἐκλέγωνται τοῦ λοιποῦ οἱ Πατριάρχαι. Ὥστε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἰσῆλθεν εἰς νέαν ὁδὸν ἑνὸς ἑκάστου τῶν Πατριαρχῶν ἡμῶν ἡ ἐκλογή. Ἀναλυτικώτερον δὲ καὶ σαφέστερον καθορίζεται τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς ἐν Τῷ ΒΕΡΑΤΙΩ, ὅπερ μετὰ τὸ Χάττ Χουμαγιοὺν καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἀπενεμήθη πρὸς τὸν Ἰωακεὶμ τὸν Βον κατὰ τὸ ἔτος 1860, καὶ ὅπερ ἐπέχει θέσιν τύπου πρὸς ἔκδοσιν τῶν Βερατίων τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν καθόσον ἐν αὐτῷ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ὁρίζονται τάδε: «Χηρεύσαντος τοῦ »Πατριαρχικοῦ Θρόνου θέλει προχειρίζεσθαι ἐπ' αὐτοῦ ἐκ »τῶν Μητροπολιτῶν, ὅστις ἐκλεχθεὶς καὶ προσδιορισθεὶς »ἐνώπιον τῶν ἐνδημούντων Μητροπολιτῶν καὶ τῶν Πρού»χόντων τοῦ Ἔθνους κατὰ τὸν ἐσχάτως ἐπὶ τούτῳ ὁρι»σθέντα ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΝ παρουσιασθῇ τῷ ὑψηλῷ Μου »Κυριαρχικῷ ἐδάφει». Καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ Ὁρισμοῦ τούτου εἶναι οἱ συνταχθέντες Κανονισμοὶ καὶ ἐπικυρωθέντες ὑπὸ τῆς Πύλης, δυνάμει τῶν ὁποίων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἡμέρας ἐνεργοῦνται αἱ ἐκλογαὶ τῶν Πατριαρχῶν μας. Πᾶσα δὲ ἐκλογὴ μὴ ἐνεργηθεῖσα δυνάμει τοιούτου Κανονισμοῦ εἶναι ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα. Ἅπαντα δὲ τὰ ἀνώτερω ἔγγραφα καταχωρίζομεν ἐνταῦθα, ὡς ἔχουσιν ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, διὰ τὸ

πρόχειρον αὐτῶν καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ταύτης, ὡς καὶ τοὺς ἐκλογικοὺς Κανονισμούς.

ΧΑΤΤ-ΣΕΡΙΦ

ἢ

Νόμος τοῦ Τανζιματίου[1] ἀναγνωσθεὶς ἐν Γκιουλχανὲ τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1839 (26 Σαμπὰν 1255 ἡμέρᾳ Κυριακῇ).

Πασίγνωστον εἶναι ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ὀθωμανικῆς Μοναρχίας τὰ ἔνδοξα τοῦ Κορανίου παραγγέλματα καὶ οἱ νόμοι τοῦ Κράτους ἀπετέλουν κανόνα πάντοτε σεβαστόν. Κατὰ συνέπειαν τὸ Κράτος προέβαινεν εἰς ἰσχὺν καὶ μεγαλεῖον, καὶ πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ὑπήκοοι περιῆλθον εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς ἀνέσεως καὶ εὐημερίας. Πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν σειρὰ γεγονότων καὶ ποικίλων ἀφορμῶν ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ παύσωσι τοῦ νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸν Ἱερὸν Κώδικα τῶν νόμων καὶ πρὸς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ Κανονισμούς, ἡ δὲ προτέρα ἰσχὺς καὶ εὐδαιμονία μετεβλήθησαν εἰς ἀδυναμίαν καὶ πενίαν· τοῦτο δ' ἔστι προφανές, διότι ἀδύνατον νὰ διατηρηθῇ Κράτος, ἅμα παύσηται διοικούμενον ὑπὸ τῶν νόμων αὐτοῦ.

Αἱ σκέψεις αἱ ἀπασχολήσασαι ἀποκλειστικῶς τὸ

---

1 Ἡ λέξις Τανζιμὰτ παράγεται ἐκ τῆς λέξεως νιζὰμ (νόμος, τάξις), καὶ σημαίνει μεταρρύθμισιν, τακτοποίησιν.

πνεῦμα Ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου αἰσίας Ἡμῶν ἀναβάσεως ὑπῆρξαν ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἡ ἀνακούφισις τῶν λαῶν. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ὑψηλοῦ Ἡμῶν Κράτους, τῆς γονιμότητος τῶν γαιῶν του, καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος καὶ εὐρυΐας τῶν κατοίκων, δῆλον γίνεται ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα. εἰς ὅ, Θεοῦ βοηθοῦντος, ἐλπίζομεν νὰ φθάσωμεν καταγινόμενοι εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν προσφόρων μέσων, δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν. Οὕτω λοιπὸν πλήρεις πεποιθήσεως εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ὑψίστου βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς μεσιτείας τοῦ Προφήτου ἡμῶν κρίνομεν ἀναγκαῖον, ὅπως διὰ νέων Θεσμῶν παράσχωμεν εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰς ἀποτελούσας τὸ Ὑψηλὸν Ἡμῶν Κράτος τὰ ἀγαθὰ καλῆς διοικήσεως.

Οἱ Θεσμοὶ οὗτοι πρέπει πρὸ πάντων νὰ τείνωσιν εἰς τρία τινά : 1ον Τὰς ἐγγυήσεις, αἵτινες βεβαιοῦσι τοῖς ὑπηκόοις Ἡμῶν πλήρη ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας. 2ον Τὸν τακτικὸν τρόπον τοῦ ἐπιβάλλειν καὶ εἰσπράττειν τοὺς φόρους. 3ον Τὸν τακτικὸν ἐπίσης τρόπον τῆς στρατολογίας καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίας.

Ἀναμφιβόλως ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ εἶναι τὰ πολυτιμότατα τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν, κατὰ συνέπειαν δὲ ὅταν τις, καίτοι ἐκ φύσεως ἀποστρεφόμενος τὴν κακίαν, ἴδῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμήν του ἐν κινδύνῳ πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν βεβαίως δὲν θὰ δύνηθῇ ν' ἀποτραπῇ ταύτης καὶ θὰ βλάψῃ

οὕτω καὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν τόπον. Ἐνῷ τουναντίον ἀπολαύων πρὸς τοῦτο πλήρους ἀσφαλείας δὲν θέλει ἀπομακρυνθῇ τῆς ὁδοῦ τῆς νομιμότητος, καὶ πᾶσαι αὐτοῦ αἱ πράξεις θέλουσι συντελεῖ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς τε Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ἔθνους του.

Ἐὰν ἡ ἀσφάλεια τῆς περιουσίας ἐλλείπῃ, πάντες διατελοῦσι ψυχροὶ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Ἔθνος· οὐδεὶς ἀσχολεῖται περὶ αὐξήσεως τοῦ δημοσίου πλούτου περισπώμενος ἀπὸ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνησυχίας. Ἂν τουναντίον ὁ πολίτης κατέχῃ πεποιθότως τὰς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, τότε πλήρης ζήλου ὑπὲρ τῶν ἰδίων συμφερόντων, τῶν ὁποίων τὸν κύκλον προσπαθεῖ νὰ εὐρύνῃ, ὅπως ἐπεκτείνει τὸν κύκλον τῶν ἀπολαύσεών του, αἰσθάνεται καθ' ἑκάστην αὐξανόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ του τὸν πρὸς τὸ Κράτος, τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Πατρίδα αὐτοῦ ἔρωτα, καὶ φροντίζει ἵνα διάγῃ ἐναρέτως.

Ὡς πρὸς τὴν τακτικὴν καὶ ὡρισμένην διανομὴν τῶν φόρων σπουδαιότατον εἶναι νὰ κανονισθῇ τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα, διότι τὸ Κράτος ὑποβαλλόμενον πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας εἰς διαφόρους δαπάνας δὲν δύναται νὰ πορισθῇ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ τοὺς στρατοὺς καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, εἰμὴ διὰ τῶν εἰσφορῶν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ. Καίτοι, Θείᾳ χάριτι, οἱ τοῦ Ἡμετέρου Βασιλείου ὑπήκοοι ἀπηλλάγησαν ἀπό τινος χρόνου τῆς μάστιγος τῶν μονοπωλείων, ἅτινα ἄλλοτε οὐχὶ ὀρθῶς ἐθεωροῦντο, ὡς εἷς τῶν πόρων τοῦ Κράτους, οὐδὲν ἧττον ὀλεθρία τις

συνήθεια παραμένει ἔτι, μόνον ὅτι αἱ συνέπειαι αὐτῆς εἰσὶ καταστρεπτικαί· αὕτη δὲ εἶνε τοῦ ἐνοικιάζειν τὰς προσόδους τοῦ Κράτους γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰλτιζάμ. Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ διοίκησις τόπου τινὸς παραδίδεται εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν ἑνὸς καὶ μόνου, δηλ. ἐνίοτε εἰς χεῖρα πιεστικὴν καὶ καταδυναστικήν· διότι, ἂν ὁ ἐνοικιαστὴς οὗτος δὲν ἦναι ἀπὸ ὀλίγου ἐκ φύσεως, περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἢ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμφέροντος θέλει φροντίζει, πᾶν δὲ κίνημα καὶ πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ θέλει εἶσθαι ἄδικος καὶ βιαία.

Ἀνάγκη λοιπὸν, ἵνα εἰς τὸ ἑξῆς πᾶς κάτοικος τῆς ἐπικρατείας Ἡμῶν ὑποβληθῇ εἰς ἀνάλογόν τινα φόρον ὁριζόμενον κατὰ λόγον τῶν κτημάτων καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν δύναται νὰ ἀπαιτηθῇ παρ' αὐτοῦ Δέον ἐπίσης ὅπως εἰδικοὶ νόμοι προσδιορίσωσι καὶ περιορίσωσι τὰς δαπάνας τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν Στρατοῦ Ἡμῶν.

Ἂν καὶ, ὡς ἐρρέθη ἤδη, ἡ ἄρωνα τῆς χώρας εἶναι σπουδαῖόν τι, καὶ καθῆκον ἔχουσι πάντες οἱ κάτοικοι νὰ παρέχωσι στρατιώτας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, κατέστη ἀναγκαῖον νὰ εἰσαχθῶσι νόμοι κανονίζοντες τὸ μέρος, ὅπερ ἑκάστη ἐπαρχία ὀφείλει νὰ εἰσφέρῃ κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας, καὶ περιορίζοντες εἰς τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη τὸν χρόνον τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Διότι καὶ ἄδικον εἶναι καὶ θανάσιμον καταφέρει τραῦμα εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν τὸ λαμβάνειν ἀδιακρίτως τοῦ σχετικοῦ πληθυσμοῦ

Οἱ ἀναγνῶσταί μας ἂς περιμένουν τὴν νέαν ἔκδοσίν μας «ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΧΑΡΕΜΙΑ» τοῦ Περ Λοτί τὰ ὁποῖα θὰ γράψουν καὶ θὰ ἐφαρμόσουν μὲ εἰκόνας καλλιτεχνικὰς πολυχρώμους καὶ ἐπὶ καλοῦ χάρτου.

τῶν χωρῶν ἔκ τινων μὲν πλείονας, ἐξ ἄλλων δὲ ἥττονας ἄνδρας, ἀφ' ὅσους δύνανται αὗται νὰ παράσχωσιν· ὡσαύτως τὸ κρατεῖν τοὺς στρατιώτας ἰσοβίως ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, αὐτοὺς μὲν φέρει εἰς ἀπελπισμόν, συντελεῖ δὲ καὶ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας.

Ἐν γένει ἄνευ νόμων δὲν δύναται νὰ παραχθῇ εἰς τὸ Κράτος οὔτε ἰσχύς, οὔτε πλοῦτος, οὔτε εὐδαιμονία καὶ ἡσυχία, τὰ ὁποῖα τοὐναντίον ὀφείλει νὰ προσδοκᾷ τις ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν νέων τούτων νόμων.

Τούτου ἕνεκεν ἡ δίκη παντὸς κατηγορουμένου θέλει δικάζεσθαι δημοσίᾳ σύμφωνα τῷ Ἱερῷ Ἡμῶν νόμῳ προηγουμένης ἀνακρίσεως καὶ ἐρεύνης. καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως ἀποράσεως οὐδεὶς δύναται ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ, νὰ καταστρέψῃ τὴν ὕπαρξιν ἀτόμου τινὸς διὰ δηλητηρίου ἢ ἄλλης βασάνου.

Οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλῃ τὴν τιμὴν οἱουδήποτε.

Ἕκαστος θέλει κατέχῃ τὰς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ καὶ διαθέτει ταύτας ἐν πληρεστάτῃ ἐλευθερίᾳ, χωρὶς οὐδεὶς εἰς τοῦτο νὰ δύναται νὰ τῷ παρεμβάλῃ πρόσκομμα. Οὕτως ἐν παραδείγματι, οἱ ἀθῷοι κληρονόμοι ἐγκληματίου τινὸς οὐδόλως θέλουν ἀποστερεῖσθαι τῶν νομίμων αὐτῶν δικαιωμάτων, ἡ δὲ τοῦ ἐγκληματίου περιουσία δὲν θέλει δημεύεσθαι.

Αἱ αὐτοκρατορικαὶ αὗται παραχωρήσεις ἐκτείνονται ἐφ' ὅλων τῶν ὑπηκόων Ἡμῶν οἵας δήποτε θρησκείας ἢ δόγματος καὶ ἂν ὦσι.

Πλήρης λοιπὸν ἀσφάλεια ἀπενεμήθη παρ' Ἡμῶν τοῖς

κατοικοῦσι τὴν ἐπικράτειαν ὡς πρὸς τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν των, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ κείμενον τοῦ Ἱεροῦ Ἡμῶν Νόμου

Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ζητήματα ἐπειδὴ πρέπει νὰ κανονισθῶσι τῇ ὁμοφωνίᾳ περιωτισμένων γνωμῶν τὸ Ἕτερον Συμβούλιον τῆς Δικαιοσύνης (τῇ προσθήκῃ νέων μελῶν, καθ' ὅσον τοῦτο κριθῇ ἀναγκαῖον) ἔνια θέλουν συνέρχεσθαι κατὰ τὰς ὁριστθησομένας ἡμέρας οἱ Ὑπουργοὶ Ἡμῶν καὶ οἱ Πρόκριτοι τοῦ Κράτους θέλει συναδριάσει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ θέσῃ κανονιστικοὺς νόμους ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας καὶ ἐπὶ τοῦ τῆς διανομῆς τῶν φόρων. Ἕκαστος ἐν ταῖς συνεδριάσεσι ταύταις θέλει ἐκθέσει ἐλευθέρως καὶ ἀφόβως τὰς ἰδέας του καὶ ἐξενέγκει τὴν γνώμην του.

Οἱ νόμοι οἱ ἀφορῶντες τὴν τακτοποίησιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας θέλουσι συζητηθῇ ἐν τῷ στρατιωτικῷ Συμβουλίῳ συνεδριάζοντι ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἅμα τῇ Θείᾳ βουλήσει καταρτισθέντος νόμου τινὸς, ὅπως ἡ διὰ παντὸς ἐν ἰσχύϊ καὶ ἐκτελεστὸς, θέλει παρουσιάζεσθαι Ἡμῖν. Θέλομεν κοσμεῖ τοῦτον διὰ τῆς κυρώσεως Ἡμῶν, ἣν θέλομεν γράφει ἐπὶ κεφαλῆς διὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἡμῶν χειρός.

Ἐπειδὴ οἱ παρόντες θεσμοὶ δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ τὴν ἀναγέννησιν τῆς θρησκείας, τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Ἔθνους, καὶ τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμεθα νὰ μὴ πρά-

ξωμεν οὐδὲν ἀντικείμενον εἰς αὐτούς. Ὡς ἐχέγκυον τῆς ὑποσχέσεως Ἡμῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῇ περιεχούσῃ τὸν ἔνδοξον μανδύαν τοῦ Προφήτου, ἐνώπιον ὅλων τῶν Οὐλεμᾶ, τῶν Ὑπουργῶν καὶ τῶν Μεγιστάνων τοῦ Κράτους, θέλομεν ὁρκισθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ ὁρκίσωμεν ἀκολούθως τοὺς Οὐλεμᾶ καὶ τοὺς Μεγιστᾶνας τοῦ Κράτους.

Μετὰ ταῦτα ὅστις ἐκ τῶν Οὐλεμᾶ ἢ τῶν Μεγιστάνων τοῦ Κράτους ἢ οἱοσδήποτε ἄλλος παραβιάσῃ τοὺς θεσμοὺς τούτους, θέλει ὑποστῇ ἀδιακρίτως τοῦ βαθμοῦ, τῆς περιωπῆς, καὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ προσώπου τὴν ἀνάλογο πρὸς τὸ καλῶς βεβαιωθὲν ἁμάρτημά του ποινήν. Ποινικὸς Κώδηξ θέλει συνταχθῇ πρὸς τοῦτο.

Ἐπειδὴ πάντες οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους λαμβάνουσι τακτὴν ἐπαρκῆ μισθὸν, θέλουσι δὲ κανονισθῇ καὶ οἱ μισθοὶ ἐκείνων, ὧν ἡ ὑπηρεσία δὲν ἀμείβεται ἀρκούντως, νόμος αὐστηρὸς θέλει τιμωρεῖ τοὺς δωροδοκουμένους, διότι ἡ δωροδοκία ὑπὸ τοῦ θείου νόμου ἀποδοκιμάζεται καὶ ὑπάρχει μία τῶν πρωτίστων ἀφορμῶν τῆς παρακμῆς τοῦ Κράτους.

Αἱ ἄρτι ἀποφασισθεῖσαι διατάξεις ἀλλοιοῦσαι καὶ ἀνανεοῦσαι ἐντελῶς τὰς ἀρχαίας συνηθείας θέλουσι δημοσιευθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν πάσαις ταῖς χώραις τοῦ Κράτους Ἡμῶν, καὶ θέλουσι κοινοποιηθῇ ἐπισήμως εἰς ὅλους τοὺς πρέσβεις τῶν φίλων Δυνάμεων τοὺς ἐδρεύοντας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ὦσι μάρτυρες τῆς

εἰσαγωγῆς τῶν θεσμῶν τούτων, οἵτις ἐς, ἂν τῷ Θεῷ δόξῃ, θέλουσι κρατήσει διὰ παντός.

Ἐπὶ τούτοις ὁ Ὕψιστος Θεὸς διαφυλάττοι πάντας ἡμᾶς ὑπὸ τὴν ἁγίαν καὶ κραταιὰν αὐτοῦ σκέπην!

Οἱ δὲ διαπράξαντες τὰ ἀντιβαίνοντα εἰς τοὺς παρόντας θεσμοὺς ἔστωσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς θείας ἀρᾶς καὶ μακρὰν διὰ παντὸς ἀπ' αὐτῶν πᾶσα εὐδαιμονία! Γένοιτο!

ΧΑΤΤ-ΧΟΥΜΑΓΙΟΥΝ

Τῇ 18 Φεβρουαρίου 1856 (10 Τζεμαζοὺλ Ἀχὴρ 1272)

Γενέσθω κατὰ τὸ περιεχόμενον. 1

Εἰς σὲ, Μέγα Βεζύρη μου Μεχμὲτ-Ἐμὶν-Ἀλῆ-Πασᾶ, ἀξιωματικὲ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μου τάγματος τοῦ Μεδζιδιὲ πρώτης τάξεως καὶ τοῦ Τάγματος τῆς προσωπικῆς ἀξίας, ὁ Θεὸς χαρίσαι σοι μεγαλεῖον καὶ διπλασιάσαι τὴν δύναμίν σου.

Ἡ ἡδυτέρα μου ἐπιθυμία ὑπῆρξε πάντοτε τὸ νὰ ἀσφαλίσω τὴν εὐημερίαν πασῶν τῶν τάξεων τῶν ὑπηκόων, οὓς ἡ θεία Πρόνοια ἔθετο ὑπὸ τὸ Αὐτοκρατορικόν Μου σκῆπτρον, καὶ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς Μου οὐδέποτε ἐπαυσάμην τοῦ νὰ καταβάλλω πρὸς τοῦτο πάσας τὰς προσ-

1 Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐκοινοποιήθη εἰς τὰς Δυνάμεις ὅπως λάβωσιν αὐτὸ ὑπὸ σημείωσιν.

παθείας Μου. Χάρις εἴη τῷ Παντοδυνάμῳ, αἱ ἀκατάπαυστοι αὗται προσπάθειαι ἐπέφερον ἤδη καρποὺς χρησίμους καὶ ἀφθόνους. Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡ εὐδαιμονία τοῦ Ἔθνους καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Κρατῶν Μου προβαίνουσιν αὐξανόμενα. Ἐπιθυμῶν σήμερον νὰ ἀνανεώσω καὶ ἐπεκτείνω ἔτι τοὺς νέους Κανονισμοὺς τοὺς εἰσαχθέντας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κατορθωθῇ ἡ ἐπίτευξις καταστάσεως πραγμάτων, συμφώνου πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ Κράτους Μου καὶ πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατέχει μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων Ἐθνῶν, ἐπειδὴ τὰ δικαιώματα τοῦ Κράτους Μου διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐπαινετῶν προσπαθειῶν ὅλων Μου τῶν ὑπηκόων καὶ τῆς ἐθελοκάλου καὶ φιλικῆς συνδρομῆς τῶν μεγάλων Δυνάμεων, τῶν εὐγενῶν Μου συμμάχων, ἔλαβον καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κύρος, ὅπερ δέον νὰ ἐγκαινιάσῃ νέαν ἐποχὴν, θέλω νὰ αὐξήσω τὸ εὖ εἶναι καὶ τὴν ἐσωτερικὴν εὐημερίαν αὐτῶν, νὰ ἐπιτύχω τὴν εὐδαιμονίαν ὅλων Μου τῶν ὑπηκόων, οἵτινες πάντες εἰσὶν ἴσοι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν Μου καὶ ἐξ ἴσου ἀγαπητοὶ καὶ συνδέονται μεταξύ των δι' ἀδελφικῶν δεσμῶν πατριωτισμοῦ, καὶ νὰ ἐξασφαλίσω τὰ μέσα τῆς διηνεκοῦς ἀναπτύξεως τῆς εὐημερίας τοῦ Κράτους Μου.

Ἀπεφάσισα λοιπὸν καὶ διατάσσω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑξῆς μέτρων:

Α' Αἱ παρ' Ἡμῶν ὑποσχεθεῖσαι ἐγγυήσεις πρὸς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Κράτους Μου ἄνευ διακρίσεως τάξεως ἢ θρησκεύματος διὰ τοῦ Χάττ-Σερίφ τοῦ Γκιουλχανὲ

ἢ τῶν νόμων τοῦ Τανζιμάτ, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας των καὶ τὴν διατήρησιν τῆς τιμῆς των, ἐπαναφέρονται καὶ καθιεροῦνται ἐκ νέου καὶ μέτρα ἀποτελεσματικὰ θέλουσι ληφθῆ, ὅπως ἐπιφέρωσι πλήρες καὶ τέλειον ἀποτέλεσμα.

Β΄ Πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ Προνομίαι καὶ ἀτέλειαι αἱ ὑπὸ τῶν ἐνδόξων προγόνων Μας καὶ μετ' αὐτοὺς χορηγηθεῖσαι εἰς πάσας τὰς Χριστιανικὰς ἢ ἄλλας μὴ Μουσουλμανικὰς Κοινότητας ἐνοικούσας ἐν τῷ Κράτει Μου ὑπὸ τὴν προστατίδα αἰγίδα Μου ἀναγνωρίζονται καὶ διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ.—Πᾶσα ὅμως Χριστιανικὴ ἢ ἄλλη μὴ Μουσουμανικὴ Κοινότης θέλει ἀναθεωρήσει καὶ ἐξετάσει ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας τὰς ἐνεστώσας αὐτῆς προνομίας καὶ ἀτελείας καὶ θέλει συζητήσει ἐνώπιον εἰδικῶν Συμβουλίων σχηματισθησομένων τῇ Αὐτοκρατορικῇ Ἡμῶν ἐγκρίσει ἐν τοῖς οἰκείοις Πατριαρχείοις καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ὑψηλῆς μου Πύλης τὰς μεταρυθμίσεις ὅσας ὁ χρόνος καὶ ἡ πρόοδος τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαιτεῖ. Ἕκαστον Συμβούλιον ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλῃ τὰς μεταρυθμίσεις ταύτας εἰς τὴν Ὑψηλήν μου Πύλην.—Αἱ ἐξουσίαι αἱ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ παραχωρηθεῖσαι τοῖς Πατριάρχαις καὶ Ἐπισκόποις τῶν Χριστιανικῶν θρησκευμάτων θέλουσι τεθῇ ἐνάρμονίᾳ πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν, ἣν οἱ γενναῖοι καὶ ἐθελόκαλοι σκοποί μου χαράλίζουσιν εἰς τὰς Κοινότητας ταύτας.—Ἡ ἀρχὴ

τοῦ ἰσοβίου διορισμοῦ τῶν Πατριαρχῶν μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν σήμερον ἐν ἰσχύϊ Κανονισμῶν περὶ ἐκλογῆς θέλει ἀκριβῶς ἐφαρμοσθῇ σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναγορεύοντος αὐτοὺς Βερατίου. Οἱ Πατριάρχαι, Μητροπολῖται, Μουραχχασᾶ (1) Ἐπίσκοποι καὶ Ραββῖνοι θέλουσιν ὁρκίζεσθαι ἀναλαμβάνοντες τὰ καθήκοντά των ἐπὶ τῇ βάσει τύπου, ὅστις θέλει διατυπωθῇ ἐκ συμφώνου τῆς Ὑψηλῆς μου Πύλης καὶ τῶν πνευματικῶν Ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων Κοινοτήτων.

Γ΄ Οἱ Προαιρετικοὶ ἔρανοι οἱ διδόμενοι ἤδη τῷ Κλήρῳ καταργοῦνται ὁλοσχερῶς· ἀντὶ αὐτῶν θέλει χορηγηθῇ ὡρισμένη ἐπιχορήγησις εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Κοινοτήτων· διὰ τοὺς λοιποὺς Κληρικοὺς θέλουσι προσδιορισθῇ κατὰ μεταγενεστέραν ἀπόφασιν μισθοὶ κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν τῆς σπουδαιότητος τοῦ βαθμοῦ των καὶ τῆς ἀξίας των Οὐδεμία ὅμως προσβολὴ θέλει ἐπαχθῇ εἰς τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ Χριστιανικοῦ Κλήρου. — Ἡ διοίκησις τῶν Ἐθνικῶν ὑποθέσεων τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄλλων μὴ Μουσουλμανικῶν Κοινοτήτων θέλει τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν Συμβουλίου, οὗ τὰ μέλη θέλουσιν ἐκλεχθῇ ἔκ τε τοῦ Κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν ἑκάστης Κοινότητος.

Δ΄ Εἰς τὰς πόλεις, τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία,

1 Πληρεξούσιος ἀπεσταλμένος τοῦ Πνευματικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Κοινότητος.

ἐν οἷς ὁ πληθυσμὸς ἀνήκει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς ἓν θρήσκευμα, οὐδὲν κώλυμα θελει παρεμβληθῇ εἰς τὴν ἐπισκευὴν ἢ ἀνοικοδόμησιν κατὰ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῶν οἰκοδομῶν τῶν καθιερωμένων εἰς τὴν Λατρείαν, τῶν Σχολείων, τῶν Νοσοκομείων καὶ τῶν Νεκροταφείων. Ὅταν ἐπέλθῃ ἀνάγκη νὰ ἀνεγερθῶσι νέα τοιαῦτα οἰκοδομήματα τὸ σχέδιον καὶ τὸ σχῆμα ἐγκριθέντα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἢ τῶν Ἀρχηγῶν τῆς Κοινότητος, θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι ἅπαξ μόνον εἰς τὴν Πύλην, ἥτις θέλει δέχεσθαι τὰ παρουσιασθέντα σχέδια καὶ διατάσσει τὴν ἐκτέλεσι αὐτῶν σύμφωνα μὲ τὸ Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ὅπερ θέλει πρὸς τοῦτο ἐκδίδεσθαι. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θέλει ἐπιφέρει τὰς παρατηρήσεις της ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας. Ἐὰν Κοινότης τις εὑρίσκηται μόνη ἔν τινι τόπῳ χωρὶς νὰ ἦναι ἀναμεμιγμένη μετ' ἄλλων θρησκευτικῶν Κοινοτήτων, δὲν θέλει ὑπόκεισθαι εἰς οὐδὲν εἶδος περιορισμοῦ κατὰ τὴν δημοσίαν καὶ ἐξωτερικὴν ἐξάσκησιν τῆς λατρείας της. Ὡς πρὸς τὰς πόλεις, τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία, τὰ κατοικούμενα ἀπὸ κατοίκους διαφόρων θρησκευμάτων, ἑκάστη Κοινότης δύναται ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ συνοικίᾳ, ἣν κατοικεῖ, νὰ ἀνακαινίζῃ καὶ διατηρῇ τὰς ἑαυτῆς Ἐκκλησίας, Νοσοκομεῖα, Σχολεῖα καὶ Νεκροταφεῖα, συμμορφουμένη πρὸς τὰς ἀνωτέρω τεθείσας ἀρχάς.

Ε' Ὡς πρὸς τὰ νέα κτίρια ὧν ἡ ἀνέγερσις θέλει θεωρηθῇ ἀναγκαία, οἱ Πατριάρχαι ἢ Μητροπολῖται θέλουσι ζητεῖ πρὸς τοῦτο τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν παρὰ τῆς

Ὑψηλῆς Ἡμῶν Πύλης καὶ ἡ Αὐτοκράτορι ἡ Ἡμῶν ἄδεια θέλει δίδεσθαι, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχῃ ὅτι τὴν Κυβέρνησιν διοικητικόν τι κώλυμα.

ΣΤ' Ἡ ἐπέμβασις τῆς ἐξουσίας ἐν τοῖς τοιούτοις πράγμασι θέλει γίνεσθαι ἐντελῶς δυρεάν.

Ζ' Ἡ Κυβέρνησις θέλει λάβει τὰ ἀναγκαῖα ἐνεργητικὰ μέτρα, ὅπως ἀσφαλισθῇ εἰς πᾶν θρήσκευμα οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπαδῶν του, τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῆς ἐξασκήσεώς του.

Η' Πᾶσα λέξις, ἔκφρασις ἢ ἐπίκλησις τείνουσα νὰ χαρακτηρίσῃ τάξιν τινὰ τῶν ὑπηκόων Μου ὑποδεεστέραν ἄλλης τινός, ἕνεκα τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης ἢ τῆς καταγωγῆς, καταργεῖται διὰ παντὸς καὶ ἐξαλείφεται ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Κυβερνήσεως

Θ' Ὁ νόμος θέλει τιμωρεῖ τὴν χρῆσιν μεταξὺ ἰδιωτῶν ἢ ἐκ μέρους δημοσίων ὑπαλλήλων ἐκφράσεων διακριτικῶν, ὑβριστικῶν ἢ δηκτικῶν.

Ι' Ἡ λατρεία ὅλων τῶν θρησκειῶν καὶ δογμάτων, ἅτινα ὑπάρχουσιν εἰς τὰ Κράτη Μου, θέλει ἐξασκεῖσθαι ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ, οὐδεὶς δὲ τῶν ὑπηκόων Μου θέλει ἐμποδισθῇ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν θρησκείαν ἣν πιστεύει.

ΙΑ' Οὐδεὶς ὡς πρὸς τοῦτο θέλει καταπιεσθῇ ἢ ἐνοχληθῇ.

ΙΒ' Οὐδεὶς θέλει ἀναγκασθῇ να μεταβάλῃ λατρείαν ἢ θρήσκευμα.

ΙΓ' Οἱ ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται τοῦ Κράτους ἐκλέγον-

ται παρ' Ἡμῶν καὶ διορίζονται δι' Αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος· καὶ ἐπειδὴ πάντες οἱ ὑπήκοοι Ἡμῶν ἄνευ διακρίσεως ἐθνικότητος θέλουν εἶσθαι δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας θέσεις καὶ ὑπηρεσίας δύνανται νὰ διορίζωνται εἰς αὐτὰς κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ ἱκανότητα αὐτῶν, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ γίνεται γενική.

ΙΔ' Ὅλοι οἱ ὑπήκοοι Ἡμῶν, ἄνευ διαφορᾶς ἢ διακρίσεως, θέλουσιν εἶσθαι δεκτοὶ εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς Σχολὰς τῆς Κυβερνήσεως ἅμα ἐκπληρώσωσι τοὺς ὅρους τῆς ἡλικίας καὶ ἐξετάσεως κατὰ τὰ εἰδικώτερον ἐν τοῖς ὀργανικοῖς Κανονισμοῖς τῶν εἰρημένων Σχολῶν διαλαμβανόμενα.

ΙΕ' Περιπλέον ἐπιτρέπεται εἰς πᾶσαν Κοινότητα νὰ καθιδρύσῃ δημόσια Σχολεῖα τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας· ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν Καθηγητῶν τῶν τοιούτων Σχολείων θέλουσιν εἶσθαι ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ τὸν ἔλεγχον μικτοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, οὗτινος τὰ μέλη θέλουσι διορίζεσθαι παρ' Ἡμῶν.

Ις'. Πᾶσαι αἱ ἐμπορικαὶ καὶ ποινικαὶ ὑποθέσεις αἱ ἀναφυόμεναι μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ ὑπηκόων Χριστιανῶν ἢ ἄλλων μὴ Μουσουλμάνων ἢ μεταξὺ ὑπηκόων Χριστιανῶν καὶ ἄλλων μὴ Μουσουλμάνων διαφόρων δογμάτων θέλουν ἀνατίθεσθαι εἰς μικτὰ δικαστήρια. Ἡ συνεδρίασις τῶν δικαστηρίων αὐτῶν θέλει εἶσθαι δημοσία· οἱ διάδικοι θέλουν εἶσθαι παρόντες οἱ παρ' αὐτῶν προσαχθησόμενοι μάρτυρες θέλουσιν βεβαιοῖ τὰς καταθέσεις των δι' ὅρκου, ὅστις θέλει πάντοτε δίδοσθαι κατὰ τὸ θρήσκευμα καὶ τὴν λατρείαν ἑκάστου αὐτῶν.

ΙΖ' Αἱ δίκαι αἱ ἀφορῶσαι πολιτικὰς ὑποθέσεις (ἀστυκὰ δικαιώματα) θέλουσι δικάζεσθαι κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον καὶ τοὺς Κανονισμοὺς ἐν τοῖς μικτοῖς δικαστηρίοις τῶν νομῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν παρόντος τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ τοῦ Καδῆ. Αἱ συζητήσεις τῶν δικῶν, ὅσαι δικάζονται εἰς ταῦτα τὰ δικαστήρια καὶ συμβούλια, θέλουσι γίνεσθαι δημοσίᾳ.

ΙΗ' Αἱ εἰδικαὶ δίκαι, οἷαι αἱ περὶ κληρονομίας, εἴτε μεταξὺ δύο Χριστιανῶν, εἴτε μεταξὺ δύο ἄλλων ὑπηκόων Μου μὴ Μουσουλμάνων, δύνανται τῇ αἰτήσει τῶν διαδίκων νὰ παραπεμφθῶσιν ἐνώπιον τῶν Πατριαρχῶν, τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν Συμβουλίων τῶν Κοινοτήτων τούτων, ὅπως ἐκδικασθῶσιν αὐτόθι.

ΙΘ' Οἱ ποινικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ νόμοι καὶ οἱ ἐν τοῖς μικτοῖς δικαστηρίοις ἐφαρμοστέοι κανόνες διαδικασίας θέλουσι συμπληρωθῇ ὡς οἷόν τε τάχιστα καὶ θέλουσι συναρμολογηθῇ καὶ κωδηκοποιηθῇ καὶ εἶτα δημοσιευθῇ καὶ διαδοθῇ μεταφερασμένοι εἰς τὰς διαφόρους γλώσσας τὰς λαλουμένας ἐν ταῖς χώραις Ἡμῶν.

Κ' Θέλει ἐπιχειρηθῇ τὸ ταχύτερον ἡ μεταρρύθμισις τοῦ συστήματος τῶν ποινῶν, τῶν φυλακῶν καὶ τῶν ἄλλων μερῶν, τῶν προωρισμένων εἰς τὴν κράτησιν τῶν κατηγορουμένων ἢ ἐπὶ πταίσμασι καταδεδικασμένων,

ὅπως συμβιβασθῶσι τὰ δικαιώματα τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης.

ΚΑ' Εἰς πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐταῖς πᾶσα σωματικὴ ποινὴ ἐκτὸς τῶν συναδουσῶν πρὸς τοὺς πειθαρχικοὺς κανόνας τοὺς ἐκδοθέντας ὑπὸ τῆς Πύλης, καὶ πᾶσα μεταχείρισις ἐξομοιουμένη πρὸς τὰς κακώσεις καὶ τὰς βασάνους ριζηδὸν καταργοῦνται καὶ ἀπαγορεύονται.

ΚΒ' Αἱ κατὰ παράβασιν τοῦ προηγουμένου ἄρθρου διαπραχθησόμεναι ὠμότητες θέλουσι στηλιτεύεσθαι καὶ κολάζεσθαι· προστέτι οἱ ὑπάλληλοι οἱ διατάξαντες τοιαύτας, ὡς καὶ οἱ ἐκτελέσαντες αὐτὰς θέλουσι τιμωρεῖσθαι καὶ ἐπιπλήττεσθαι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ Κώδηκος.

ΚΓ' Ὁ διοργανισμὸς τῆς Ἀστυνομίας ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ, ταῖς ἐπαρχίαις, ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις θέλει ἀναθεωρηθῇ εἰς τρόπον ἀσφαλίζοντα ἐνεργὸν καὶ πραγματικὴν προστασίαν εἰς τοὺς φιλησύχους ὑπηκόους τοῦ Κράτους Ἡμῶν ὡς πρὸς τὰ ἄτομα καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν.

ΚΔ' Ἡ ἰσότης τῶν φόρων ἐπιφέρει τὴν ἰσότητα τῶν ἄλλων βασμῶν, ὡς ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων συνεπάγεται τὴν τῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἄλλοι μὴ Μουσουλμᾶνοι ὑπήκοοι ὀφείλουσιν, ὡς οἱ Μουσουλμᾶνοι, νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν ἐσχάτως δημοσιευθέντα νόμον περὶ καταμερισμοῦ τῆς στρατολογίας.

ΚΕ' Ἡ ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀπαλλαγῆς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, εἴτε δι' ἀντικαταστάσεως, εἴτε δι' ἐξαγορᾶς θέλει καταργηθῇ.

ΚΣΤ' Οἱ ἀναγκαῖοι Κανονισμοὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδοχῆς εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ τῶν μὴ Μουσουλμάνων ὑπηκόων θέλουσι συνταχθῇ καὶ δημοσιευθῇ ὡς οἷόν τε τάχιστα.

ΚΖ' Θέλει ἐπιχειρηθῇ ἡ μεταρρύθμισις τῶν Κανονισμῶν τῶν ἀφορώντων τὸν σχηματισμὸν τῶν νομαρχιακῶν καὶ ἐπαρχιακῶν Συμβουλίων, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ γνησία ἐκλογὴ τῶν Μουσουλμανικῶν, Χριστιανικῶν ἢ ἄλλων Μελῶν καὶ ἐγγυηθῇ ἡ ἐλευθέρα διαλογὴ τῶν ψήφων. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θέλει προνοήσει περὶ τῶν λυσιτελεστέρων μέτρων, ὅπως πληροφορῆται ἀκριβῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διασκέψεων καὶ μανθάνῃ καὶ ἐπικυροῖ τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις.

ΚΗ' Ὅπως οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν ἀγοράν, τὴν πώλησιν καὶ τὴν κατοχὴν τῶν ἀκινήτων κτημάτων εἰσὶ κοινοὶ δι' ὅλους τῆς βασιλείας Μου τοὺς ὑπηκόους, οὕτως ἐπιτρέπεται καὶ τοῖς ξένοις τὸ κατέχειν ἀκίνητα συμμορφούμενοι μὲ τοὺς νόμους τοῦ τόπου καὶ μὲ τοὺς Κανονισμοὺς τῆς ἐγχωρίου Ἀστυνομίας, καὶ ἀποτίοντες τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ὅσα καὶ οἱ ἰθαγενεῖς, μετὰ τὰς συνεννοήσεις πάντοτε, αἵτινες θέλουσι λάβῃ χώραν μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεώς Μου καὶ τῶν ξένων Δυνάμεων.

ΚΘ' Οἱ φόροι ἀπαιτητοὶ παρ' ὅλων τῶν ὑπηκόων Ἡμῶν

θέλουσιν εἰσπράττεσθαι κατ' ἰσηγορίαν ἄνευ διακρίσεως τάξεως ἢ θρησκείας, θέλει λῃφθῇ πρόνοια περὶ τῶν ταχυτέρων μέσων πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ὑφισταμένων κατὰ χρήσεων κατὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ ἰδίως τοῦ τῶν δεκάτω. Τὸ σύστημα τῆς ἀμέσου εἰσπράξεως τῶν φόρων θέλει βαθμηδὸν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἐνοικιάσεως τῶν προσόδων τοῦ Κράτους. Ἐφ' ὅσον τὸ ἐνεστὼς σύστημα θέλει ἰσχύει, θέλει ἀπαγορευθῇ ἐπὶ αὐστηροτάταις ποιναῖς τοῖς ὑπαλλήλοις τῆς Πύλης καὶ τοῖς Μέλεσι τῶν μεζλισίων ἢ εἰς ἑαυτοὺς κατακύρωσις τῶν μισθώσεων, ὧν ἄλλως τε οἱ πλειστηριασμοὶ θέλουσιν ἐνεργεῖσθαι δημοσίως ἢ τὸ νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς ἐπ' αὐτῶν κερδοσκοπίας.

Λ' Οἱ ἐπιχώριοι φόροι θέλουσι κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιβληθῇ καὶ προσδιορισθῇ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ βλάπτωσι τὰ ἐγχώρια προϊόντα καὶ νὰ μὴ περιβάλλωσι πρόσκομμα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον.

ΛΑ' Ἐκτὸς τοῦ καταλλήλου καταμερισμοῦ τῶν δαπανῶν, αἵτινες θέλουσι προσδιωρισθῇ καὶ ἐπιβληθῇ διὰ τὰ ἔργα τῆς κοινῆς ὠφελείας, θέλουσιν ἐπιβληθῇ καὶ εἰδικοὶ φόροι εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅσαι θέλουσι μετάσχει τῶν ὠφελειῶν τῆς διανοίξεως ὁδῶν συγκοινωνίας διαγῆς ἢ ὕδατος.

ΛΒ Θέλει καταβληθῇ πᾶσα φροντὶς ὅπως ὁ νεωστὶ συνταχθεὶς εἰδικὸς νόμος περὶ συντάξεως καὶ προαγωγῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους ἐφαρμοσθῇ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ.

ΛΓ' Θέλει ἐπιχειρηθῇ ἡ δικαία ἀναθεώρησις τῶν μισθῶν τῶν διαφόρων θέσεων.

ΛΔ' Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κοινοτήτων μεθ' ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἑκάστης αὐτῶν παρ' Ἡμῶν ὁρισθησομένου, θέλουσιν εἰδικῶς συγκαλεσθῇ ὑπὸ τοῦ Ἡμετέρου Βεζύρου, ὅπως μετάσχωσι τῶν διασκέψεων τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ἐνδιαφέρουσιν ἅπαντας ἐν γένει τοὺς ὑπηκόους Ἡμῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι θέλουσι διορισθῇ δι' ἓν ἔτος καὶ θέλουσιν ὁρκισθῇ ἀναλαμβάνοντες τὰ καθήκοντά των

ΛΕ' Τὰ μέλη τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ἐν ταῖς τακτικαῖς καὶ ἐκτάκτοις συνεδριάσεσι θέλουσιν ἐκφέρει ἐλευθέρως τὴν γνώμην καὶ ψῆφόν των, κατὰ τοῦτο οὐδαμῶς θέλουσιν ἐνοχληθῇ.

ΛΣΤ' Αἱ διατάξεις τοῦ Νόμου περὶ διαφθορᾶς, δωροδοκίας καὶ παρανόμου φορολογίας θέλουσιν ἐφαρμοσθῇ κατὰ τοὺς νομίμους τύπους ἐφ' ὅλων τῶν ὑπηκόων Ἡμῶν, εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἀνήκωσι τάξιν καὶ οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν.

ΛΖ' Θέλουσι σχηματισθῇ Τράπεζαι καὶ ἄλλα τοιούτου εἴδους καταστήματα ὅπως ἐνισχύσωσι τὴν δημοσίαν πίστιν καὶ μεταρρυθμίσωσι τὸ νομισματικὸν σύστημα, θέλουσι χορηγηθῇ τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια εἰς τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν πηγὴν τοῦ ὑλικοῦ πλούτου τοῦ Κράτους Ἡμῶν· θέλομεν τέλος ἐνασχοληθῇ εἰς τὸ νὰ χορηγήσωμεν ἀληθεῖς εὐκολίας ἀνοίγοντος τὰς ἀναγκαίας ὁδοὺς καὶ διώρυγας, πρὸς μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ

ἀπομακρύνοντες πᾶν τὸ κωλύον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

ΛΗ' Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ ἀφοσιωθῶμεν διηνεκῶς εἰς τὴν ἐνδελεχῆ πρόνοιαν περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γνώσεων καὶ τῶν κεφαλαίων τῆς Εὐρώπης.

Θέλεις λοιπὸν δ μοσιεύσει, πιστέ Μου Βεζύρη, τὸ ὑψηλόν Μου Αὐτοκρατορικὸν Φιρμάνιον κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους ἔν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους· θέλεις ἐπαγρυπνήσει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐννοίας του καὶ θέλεις λάβει τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, ὥστε οἱ παροῦσαι διατάξεις νὰ ἐκτελῶνται πάντοτε. Γνῶτε τοῦτο πάντες καὶ πεποιθατε ἐπὶ τῷ Ἱερῷ Μου τούτῳ ἐμβλήματι.

ΒΕΡΑΤΙΟΝ

«.... Οἱ Πατριάρχαι δὲν παύονται ἄνευ προηγουμένου πλημμελήματος, οὔτε ἀντικαθιστῶνται δι' ἄλλου προσώπου πρὸς χάριν ἁπλῶς. Ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑτέρου θεωρουμένου ὡς ἀπαρασαλεύτου κανόνος τοῦ προλαβόντος χορηγηθέντος ἐνδόξου Φιρμανίου Μου, τοῦ διατάττοντος ὅτι οἱ Πατριάρχαι ὀφείλουσι διέπειν τὰς εἰς τὸν θρόνον αὐτῶν ἀφορώσας ὑποθέσεις, συνῳδὰ τῇ ἐν τῇ Πρωτευούσῃ ἐδρευούσῃ Συνόδῳ τῶν Μητροπολιτῶν, οὐδεὶς θέλει πράξει ἢ ἐπιχειρήσει τι ἐναντίον εἰς τὴν ρηθεῖσαν διαταγήν.

Χηρεύοντος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου θέλει προχειρίζεσθαι ἐπ' αὐτοῦ ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν, ὅστις ἐκλεχθεὶς καὶ προσδιορισθεὶς ἐνώπιον τῶν ἐνδημούντων Μητροπολιτῶν καὶ τῶν Προὐχόντων τοῦ Ἔθνους κατὰ τὸν ἐσχάτως ἐπὶ τούτῳ ὁρισθέντα Κανονισμὸν παρουσιασθῇ τῷ ὑψηλῷ Μου κυριαρχικῷ ἐδάφει.

Ὁ Πατριάρχης διαχειρίζεται πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἕδραν αὐτοῦ συμφώνως μετὰ τῶν προμνημονευθέντων Μητροπολιτῶν καὶ ἐν ὅσῳ δὲν προσενεχθῇ ἀδίκως πρὸς τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ, δὲν πράξῃ τι ἐναντίον τοῦ θρησκεύματος αὐτῶν, ἢ δὲν ἐπιχειρήσῃ προδοσίαν κατὰ τοῦ Ὑψηλοῦ Μου Κράτους, δὲν παύει ἐπὶ ζωῆς αὐτοῦ τοῦ νὰκατέχῃ τὴν Πατριαρχικὴν ἕδραν· πλὴν, ἐὰν αὐθορμήτως παραιτηθῇ, ἢ ἐὰν συμβῇ τι, ὡς ἀνωτέρω ἐξηγεῖται ἐπίμομφος πρᾶξις αὐτοῦ, θέλουσι ληφθῇ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα κατὰ τοὺς περὶ τούτων ὑπάρχοντας νόμους.

Ἡ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων τῶν Γραικῶν τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἄλλων παρομοίων κατὰ τὰ ἀ έκαθεν παραδεδεγμένα τῷ θρησκεύματι αὐτῶν ἔθιμα, δὲν ἀρίεται ἀποκλειστικῶς τῷ κατὰ καιρὸν Πατριάρχῃ, ἀλλ' ἀνατίθεται τῇ Συνόδῳ τῶν Μητροπολιτῶν· οὕτω τοίνυν ἡ Σύνοδος διατελεῖ ὑπεύθυνος διὰ τὰ κατὰ καιρὸν δάνεια, καὶ ἡ Σφραγὶς εὑρίσκεται ἐμπεπιστευμένη τῇ ρηθείσῃ Συνόδῳ, καθὼς καὶ αἱ τῶν ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ Μοναστηρίων σφραγῖδες πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐνδεχομένων καταχρήσεων διατελοῦσιν ἐμπεπιστευναι εἰς τὰς χεῖρας εἰδι ὧν συνελεύσεων οὐδενὸς ἔχοντος

Τοιοῦτον ἔργον, ὡς τὰ ΣΥΓΧΥΓΟΝΑ ΧΑΡΕΜΙΑ, πρώτην φορὰν ἐκδίδεται, ὄχι μόνον ἐντακτῷ, ὄχι εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, ὄχι ὅσον ὡς πρὸς τὴν ὡραίαν του ὕλην, διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκτύπωσιν καὶ τὸν λαμπρὸν χάραξιν του, ὅσον διὰ τὰς πολυχρώμους του καλλιτεχνικὰς εἰκόνας, διὰ τὰς ὁποίας ἡ ἑταιρεία ὑπερέβη εἰς ὑπέρογκα ἔξοδα διὰ ἃ φέρῃ αὐτὰς ἐκ Παρισίων.

καίωμα ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ τοιαῦτα. Διὰ τοῦτο καὶ συνῳδὰ τοῖς ἀ ἐκαθεν νενόμισμένοις ἡ Σρραγὶς ἡ φέρουσα τὴν ἐπωνυμίαν τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως θέλει ἐγχειρισθῇ τοῖς παρὰ τῆς Συνόδου αὐτῆς ἐκλεχθεῖσι Μητροπολίταις συμμορρουμένων τῶν πάντων τῷ ἐπὶ τούτοις προηγουμένως χορηγηθέντι Ὑψηλῷ Φιρμανίῳ τῷ φέροντι ὅτι ἡ διαρρύθμισις αὕτη ὀφείλει νὰ καταχωρισθῇ ἔνθα δεῖ καὶ προστεθῇ τοῖς λοιποῖς ὅροις τοῦ Βερατίου ἐπὶ τῇ γενομένῃ τότε γενικῇ παρακλήσει δι' ἀναφορᾶς τῆς Συνόδου τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ἐν τῇ εὐτυχεῖ Πρωτευούσῃ Μου παρεπιδημούντων καὶ δι' ἱκετηρίας ἐνσαρκίστου αἰτήσεως τοῦ Πατριάρχου, ὅπως διευκολυνθῶσι τὰ μέσα τῆς ἀποστέσεως τῶν πρός τε Βακούφια (φιλανθρωπικὰ καταστήματα) καὶ τὰ ὀρφανὰ πολυαρίθμων χρεῶν αὐτῶν

Ἡ διατήρησις τῶν ρηθέντων Κανόνων προσεπεκυρώθη καὶ διὰ τὸ μέλλον ἐπίσης, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις ἀπονέμεται Πατριαρχικὸν ἀξίωμα τῷ ἐκλεγομένῳ Πατριάρχῃ.

Ἀναλαβέτω ἑπομένως οὗτος τὴν κατοχὴν τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῖς ἀνέκαθεν ὑπάρχουσιν ὅροις, καὶ διοικέτω τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ πάντα τ' ἀσορῶντα εἰς τὸ θρήσκευμα συνεργίᾳ τῶν προμνημονευθέντων Μητροπολιτῶν. Καὶ διατελείτω, ὡς κατὰ τὸ παρελθὸν Πατριάρχης ἀνεξάρτητος καὶ ἱστόβιος ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ Πρωτευούσῃ καὶ τοῖς περιχώροις καὶ τοῖς προσαρτήμασιν αὐτῆς εὑρισκομένων ὑπηκόων τῆς Μεγαλειότητός Μου τῶν ἐκ τοῦ Γραικικοῦ Ἔθνους.

Ἐπειδὴ δ' ἐπεκράτησεν ἵνα καὶ οἱ Μητροπολῖται μὴ δύνανται νὰ πηγαινέρχωνται εἰς τὴν Πρωτεύουσαν ἀνευ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἀδείας, εἰς οὐδένα ἂς μὴ συγχωρῆται καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ παραβαίνῃ ταύτην τὴν διάταξιν.

Οὐδεὶς ἂς μὴ κωλύῃ τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Μητροπολίτας καὶ τοὺς ἱερεῖς νὰ ἀναγινώσκωσι τὸ Εὐαγγέλιον ἐντὸς τῶν οἰκιῶν των, χωρὶς ὅμως νὰ ὑψώνωσι τὴν φωνήν. Καὶ ἐπειδὴ διὰ Φιρμανίου ἐκδοθέντος προηγουμένως καὶ καταχωρισθέντος ἔνθα δεῖ διετάχθη νὰ προστεθῇ εἰς τοὺς ὅρους τοῦ Βερατίου ὅτι οὐδεὶς ὑπάλληλος τῆς Ἀστυνομίας ἢ τῶν οἰκονομικῶν ἢ ἄλλου τινὸς ὑπουργήματος δύναται ἀπ' ἐναντίας τοῦ ἱεροῦ Νόμου καὶ παντὸς δικαιώματος νὰ ἐνοχλῇ ἢ καταδυναστεύῃ αὐτοὺς ἐπὶ σκοπῷ διαταράξεως καὶ ἀναμίξεως ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ Θρησκεύματος αὐτῶν λέγων καὶ προφασιζόμενος ὅτι «ἱερουργεῖται ἢ ἀνεγινώσκετε τὸ Εὐαγγέλιον ἐντὸς οἰκίας ἢ δωματίου ἀνηκόντων εἰς σᾶς κρεμᾶτε λύχνους, καίεται κηρία, θέτετε θρανία, ἐκφέρετε εἰκόνας καὶ παραπετάσματα, καίετε θυμίαμα καὶ κρατεῖτε εἰς χεῖρας ῥάβδον.» θέλομεν καὶ τοῦ λοιποῦ οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι νὰ μὴ παρενοχλῶσι καὶ διαταράττουσιν αὐτοὺς πράττοντες ἐναντία εἰς τοὺς ὅρους καὶ τὰς διατάξεις τοῦ μνημονευθέντος Φιρμανίου.

Οὐδενὶ δημοσίῳ ὑπαλλήλῳ ἐπιτρέπεται ἄνευ σεβαστῆς διαταγῆς νὰ ἐπιβαρύνῃ ἢ νὰ ἐπιβάλλῃ πρόσιμον εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ Μοναστήρια τὰ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ

Πατριάρχου καὶ τῶν Μητροπολιτῶν εὑρισκόμενα φερόμενος αὐθαιρέτως καὶ ἐπιχειρῶν κατ᾽ οἶκον ἐρεύνας. Τὰ καταστήματα ταῦτα μένουσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν καὶ τὴν κατοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις ἐφ᾽ οἷς καὶ πρότερον.

Οἱ Μητροπολῖται, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, οἱ Ἐπίσκοποι, Ἡγούμενοι, Ἱερεῖς, Μοναχοὶ καὶ αἱ Μοναχαὶ, καὶ ἁπαξάπαντες ἐν γένει οἱ ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ τοῦ Γραικικοῦ Θρησκεύματος μικροί τε καὶ μεγάλοι κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς, Καισαρείας, Ἐρέσου, Ἡρακλείας, Καλλιπόλεως, Ρουστσουκίου, Μυριοφύτου Μετρῶν, Τυρολόης, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Χασλαρίου, Θεσσαλονίκης, Κίτρους, Καμπανίας, Πλαταμῶνος, Σερβίων, Πολυανῆς, Πέτρας, Ἀρδαμερίου, Ἁγίου Ὄρους, Τυρνόβου, Τζεβερνοῦ, Λοφτζοῦ, Πρεσλάβας, Ἀδριανουπόλεως, Ἀμασείας, Προύσης, Νεοκαισαρείας, Ἰκονίου, Βερροίας, Ἀτταλείας, Κρήτης, Τραπεζοῦντος, Λαρίσσης, Τρίκκης, Μολδαβίας, Οὐγγροβλαχίας, Ἄρτης, Φιλιππουπόλεως, Ρόδου, Σερρῶν, Δράμας, Σμύρνης, Μιτυλήνης, Ἰωαννίνων, Χαλεπίου, Διυμοτείχου, Ἀγκύρας Φιλαδελφείας, Πισσιδείας, Μελενίκου, Αἴνου, Μεθύμνης, Μεσημβρίας, Βυδίνης, Δρύστρας, Σοφίας, Βιζύης, καὶ Μηδείας, Ἀγχιάλου, Βάρνης, Μαρωνείας, Σηλυβρίας, Σωζουαγαθουπόλεως, Ξάνθης, Δημητριάδος, Χίου, Λήμνου, Ἴμβρου, Χάνου καὶ Χώρας, Προικονήσου, Λιτίτζης, Ἐλασσῶνος, Σάμου, Κώου, Φαναριοερσαλῶν, Ἀργυροπόλεως,

Κασσανδρείας, Πωγωνιανῆς, Γρεβενῶν, Ἀγαθουπόλεως, Νυσσάβας καὶ τῶν ἀπὸ Ἰπεκίου τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως προστεθειμένῳ Ἰπεκίου καὶ τῶν προσηρτημένων Δουβνίτζης, Βασλικίου, Ἰχτιμανίου, Σαμακοβίου, Ὀδαρίτζας, Ἐρσεκίου, Παρθενίου, Ζουγρμίου, Κουρσουνλοῦ, Σκοπίων, Βιάτζας, Ἐγρὶ Παλάγκας, Καλκανδελὲρ, Νύσσης, Ἀλατζᾶ, Χισὰρ, Ράσοβας, Κεβκερτζινλίκ, Ραδομιρίου Κεστεντυλίου, Στόβων Χράτοβος, Κωτζάνου, Βούργας, Ράχτας, Παρακινίου Τραβνίκου, Γενὶ-Παζὰρ, Γενὶ-Βαρούς, Περγόστας, Περνικίου, Μιτρόβτζας, Βελτζιτρινίου, Σαμοθράκης, Τζάτζκας Παλάνκας, Κρύζκας, Μαυροβουνίου, Πρέπολ, Τάσλιτζας, Μέϊλαν, Γιάσοβας, Βελίσβας, Σβορνικίου, τοῦ Καζᾶ, τοῦ Σοκὸλ, καὶ τοῦ Οὔλτζα, τῶν ναχιέδων Ὁλακιούρδας, Μετζοβαλίου, ἔτι οἱ κάτοικοι οἱ ὑποκείμενοι τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Λατίνων Μοναχῶν ἐντὸς τῶν Σαντζακίων τῆς Βοσνίας εἰς Κάλις, Ἐρζεγοβίναν, Βελιγράδιον, Σιρὲμ, Πριστρὲν, Νόβαν, Πριστίναν, Γιάκοβον καὶ οἱ τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ πρώην Πατριαρχείου Ἀχρίδος τῶν προσαρτηθεισῶν τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως Ἀχρίδος καὶ τῶν ἐπ᾽ αὐτῆς ἐξηρτημένων Βιτωλίων, Πελαγωνίας, Περλεπὶ, Βελισσοῦ, Τεκιούς, Γελοστίνας, Σρωμνίτζης, Πέτριτζ, Λαίρνης, Ποημίας, Γάγγας, Ταυριανοῦ, μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βελλᾶς καὶ τῶν ναχιέδων Ἰσλανίτζης, Καρατζᾶ ὄβασι, Στάροβας, Μογλενῶν, Τζουμᾶς, Ἐϊρὶ, Ποδζάκ, Καστορίας, Κουρπίζας,

Νασσάλιτζ, Σισανίου, Κράϊνας, Δόβνιτζας, Ριστῆς, Κομποιτζα, Ὀπᾶρ, Κολόνια, Ὀσκοπὰρ, Πρεμετίου, Τεπελενίου, Πετραύλας, Μαλεκασδίου, Μουζακίας, Καραβινὰρ, Αὐλῶνος, Σίτης, Ἐλβασσᾶν, Καβαγίας, Δυρραχίου, Τιράβνας, Δεβρῶν, Κίρτζοβας, Πρεσπῶν καὶ Ἡρακλείας τῆς Σαρδικῆς, θέλουσιν ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναγνωρίζωσι τὸν ρηθέντα ὡς Πατριάρχην αὐτῶν ἀπευθυνόμενοι πρὸς αὐτὸν δι' ἁπάσας τὰς ἀρορώσας εἰς τὴν Πατριαρχικὴν δικαιοδοσίαν ὑποθέσεις αὐτῶν καὶ μηδόλως παρακούοντες εἰς τοὺς ἔμπροσθεν αὐτοῦ λόγους, ἀλλ' ὑπείκοντες καὶ ἀφοσιωμένοι αὐτῷ καθ' ἃ ὑπαγορεύει καὶ τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν καθῆκον.

Λαμβανέτω κατοχὴν τοῦ Πατριαρχείου αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτημένων ὁμοίοις κατὰ πάντα τρόποις, οἷς τὸ Γραικικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐλαμβάνετο καὶ κατείχετο καὶ πρὶν καὶ διευθυνέτω τ' ἀρορῶντα εἰς τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ τοῦ Θρησκεύματος συμφώνως μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν προμνημονευθέντων οὐδενὸς ἄλλου ἐπιτρεπομένου ν' ἀναμιγνύηται ἐν αὐτοῖς ἀπ' ἐναντίας τοῦ παρόντος ὑπερτάτου Βερατίου.

Οὐδεὶς ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἄνευ προηγουμένης Ὑψηλῆς εἰδικῆς διαταγῆς ν' ἀφαιρῇ ἀπ' αὐτῶν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ Μοναστήρια τὰ ἀπὸ παλαιῶν χρόνων ἐν τῇ κατοχῇ αὐτῶν εὑρισκόμενα, ἢ νὰ ἐμποδίζῃ νὰ γίνωνται ἀδεία τῶν δικαστηρίων αἱ ἀναγκαῖαι ἐπισκευάσεις κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ Μητροπολίτου, Ἀρχιεπισκόπου, ἢ Ἐ-

πισκόπου δὲν χορηγεῖται εἰς οὐδένα, εἰμὴ ἐὰν γείνῃ ἐπὶ τούτῳ ἀναφορὰ σεσημασμένη τῇ Σφραγῖδι τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου, τῶν ξένων διατελούντων ἀποκεκλεισμένων τῶν τοιούτων ἀξιωμάτων.

Μόνος ὁ Πατριάρχης ἢ οἱ προσδιωρισμένοι Ἐπίτροποι αὐτοῦ ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀναλαμβάνωσι κατὰ τὸ θρήσκευμά των τὴν λύσιν καὶ τὴν δέσιν τῶν γαμικῶν δεσμῶν ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς τὸ Ἔθνος αὐτῶν.

Ἐπίσης οὐδεμία ἀναμίξις ἔξωθεν συγχωρεῖται προκειμένης τιμωρίας ἐπιβαλλομένης κατὰ τὰ νενομισμένα αὐτῶν εἰς Ἱερεῖς, ἢ Ἐπιτρόπους αὐτῶν, οἵτινες ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Πατριάρχου ἤθελον εὐλογήσει γάμον παρὰ τοὺς Κανόνας καὶ τὰ νενομισμένα.

Οὐδεὶς Καδῆς (θρησκευτικὸς δικαστὴς) ἢ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ἢ ἕτερός τις δικαιοῦται ἀπ' ἐναντίας τῶν ἀρχαίων ἐθίμων ν' ἀναμιγνύηται, νὰ ἐπιφέρῃ κωλύματα, νὰ ἐπιβάλλῃ πρόστιμον, ἢ ν' ἀπευθύνῃ ἐπιπλήξεις ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τηροῦντες τοὺς Κανόνας τοῦ θρησκεύματος αὐτῶν, ὁ Πατριάρχης, οἱ Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι ἢ οἱ ἀντικαθιστῶντες αὐτοὺς ἐπεμβαίνουσιν εἰς διαφορὰς δύο λαϊκῶν ἀφορώσας εἰς τὸν γάμον ἢ τὸ διαζύγιον, ἢ εἰς ἄλλο τι ἀνῆκον εἰς τὸ θρήσκευμα καὶ κρίνουσιν ἀναγκαῖον εἴτε πρὸς διαλλαγὴν τῶν διαφερομένων μερῶν, εἴτε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν περιστάσεων, νὰ τοῖς ἐπιβάλλωσι τὸν ὅρκον ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν των ἢ νὰ τοὺς τιμωρῶσι δι' Ἀφορισμοῦ.

Οὐδεὶς Ἱερεὺς δύναται νὰ τελέσῃ γάμον λογιζόμενον ἀθέμιτον παρ' αὐτοῖς, εἰμὴ διὰ προσαγομένης ἀδείας τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου, ἀφ' οὗ ἐξήρτηται.

Ἡ ἀποπομπὴ συζύγου, ἡ διγαμία, καὶ ὁ μετὰ τὸν τρίτον γάμον τῶν χήρων καὶ χηρῶν ὑπάρχουσιν ἐμποδισμένα κατὰ τὸ Θρήσκευμα αὐτῶν. Ἑπομένως οὐδεμία ἐπὶ τούτῳ θέλει χορηγεῖσθαι ἄδεια, καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα τολμῶντες θέλουσι τιμωρεῖσθαι καὶ παιδεύεσθαι.

Ἐπίσης κατὰ τὸν νόμον αὐτῶν κωλύονται τῆς εἰσόδου εἰς τὰς Ἐκκλησίας οἱ παρανόμως συζευχθέντες, ἀπαγορεύεται συνεπῶς εἰς τοὺς Καθῆδες, Ναίπηδες καὶ ἐν γένει εἰς πάντα δημόσιον ὑπάλληλον ἢ ἄλλον κατέχοντα ἐξουσίαν να ἀναγκάζῃ τοὺς Ἱερεῖς νὰ θάπτωσι τοὺς ἐνόχους τοιαύτης παρανομίας.

Πᾶν κληροδότημα γινόμενον κατὰ τοὺς Κανόνας τοῦ Θρησκεύματος αὐτῶν ὑπὸ Μητροπολίτου, Ἀρχιεπισκόπου, Ἐπισκόπου, Μοναχοῦ, Κληρικοῦ, ἢ Κληρικῆς καὶ ἄλλων, εἰς Ἐκκλησίαν, εἰς πτωχοὺς, εἰς Πατριάρχην, Μητροπολίτην, Ἀρχιεπίσκοπον ἢ Ἐπίσκοπον ὁμοδόξους, θέλει λογίζεσθαι ἔγκυρον καὶ ἐκτελεῖσθαι. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θέλει ὑπάρχει παραδεκτὴ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ μαρτυρία ὁμοδόξων Γραικῶν κατὰ τὰς περὶ τούτων θρησκευτικὰς αὐτῶν διατυπώσεις.

Τὰ κληροδοτήματα, ἅτινά ὁ διαθέτων θέλει προσδιορίσει διὰ τὸν Πατριάρχην, τοὺς Ἀρχιεπισκόπους, Ἐπισκόπους, ἢ τοὺς πτωχοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἀπαιτοῦνται, ἐὰν γείνῃ χρεία, ἀπὸ τοὺς κληρονόμους διὰ μέσου τῶν δικαστηρίων.

Ὡσαύτως τὰ δικαστήρια θέλουσιν ὑποστηρίζει τὰς ἀπὸ τοὺς κληρονόμους παντὸς ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ὀφειλομένας «παρρησίας» καὶ «προθέσεις».

Ὅτε τὰ κληροδοτήματα τὰ πρὸς ὄφελος Ἐκκλησιῶν, Μοναστηρίων, τοῦ Πατριάρχου, τῶν Μητροπολιτῶν, Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων, δὲν ὑπερβάλλουσι τὸ τρίτον τῆς περιουσίας τοῦ κληροδότου, ἐξαιτοῦνται ταῦτα ἀπὸ τῶν κληρονόμων τῇ συνεργασίᾳ τῶν δικαστηρίων.

Ὅταν οἱ τῷ Πατριάρχῃ ὑποκείμενοι Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι, Ἡγούμενοι, Ἱερεῖς, Κληρικοὶ καὶ Κληρικαὶ πράξωσί τι ἔγκλημα κατὰ τῆς Θρησκείας αὐτῶν, θέλουσι τιμωρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου κατὰ τὰ παραδεδεγμένα εἰς τὸ Θρήσκευμά των, μὴ ἐπιτρεπομένης οὐδεμιᾶς ἀλλαχόθεν ἀναμίξεως ἐν τοῖς τοιούτοις.

Ὅταν δὲ γείνῃ ἀνάγκη κατὰ τὸ Θρήσκευμα αὐτῶν νὰ παυθῇ Ἱερεύς τις καὶ ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἑτέρου, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐκτὸς θέλει φέρει πρόσκομμα εἰς τὴν τοιαύτην ἀντικατάστασιν.

Ὅταν ὁ Πατριάρχης, συναδόντων καὶ τῶν Μητροπολιτῶν, παύσῃ ἢ προχειρίσῃ Μητροπολίτην, Ἀρχιεπίσκοπον ἢ Ἐπίσκοπον, Ἱερέα ἢ Ἡγούμενον, ἄξιον κατὰ τοὺς περὶ

τούτων Θρησκευτικούς Κανονισμούς τοῦ νὰ παυθῇ ἢ προχειρισθῇ· ὡσαύτως ὅταν ἀντὶ ἀποβιώσαντος Μητροπολίτου, Ἀρχιεπισκόπου ἢ Ἐπισκόπου προχειρίσῃ ἕτερον εὑρεθέντα κατάλληλον κατὰ τοὺς περὶ τούτων Κανονισμούς, ἡ γνώμη καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ρηθέντων Μητροπολιτῶν θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ καθυποβληθείσης τῇ εὐτυχεῖ μου Πύλῃ ἀναφορᾶς σεσημασμένης τῇ Σφραγῖδι τῆς Συνόδου, θέλει ἐκδίδοσθαι Βεράτιον Ὑψηλὸν διὰ τὸ ἀξίωμα Μητροπολίτου, ἢ Ἀρχιεπισκόπου, ἢ Ἐπισκόπου, καὶ οἱ ὁ ρμαζόμενοι θέλουσιν ἐροδιάζεσθαι διὰ τοῦ ἀναγκαίου πρὸς ἔναρξιν τοῦ ὑπουργήματος αὐτῶν Φιρμανίου οὐδενὸς παρενοχλοῦντος ἢ ἐκζητοῦντος, ὅπως διὰ μεσιτειῶν καὶ συστάσεων οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ Κληρικὸς προχειρισθῇ Μητροπολίτης, Ἀρχιεπίσκοπος ἢ Ἐπίσκοπος.

Οὐδεμία αἴτησις ἐκ μέρους τῶν Πασσάδων καὶ Καδήδων ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου διατελούσας χώραις σκοπὸν ἔχουσα κατηγορίας κατὰ Μητροπολίτου, Ἀρχιεπισκόπου ἢ Ἐπισκόπου, ἢ τὴν παῦσιν καὶ ἐξορίαν αὐτοῦ θέλει λαμβάνεσθαι ὑπ' ὄψει, ἐὰν πρότερον δὲν ἐξακριβωθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου· καὶ ἐὰν τυχὸν δι' οἱουδήποτε τρόπου ἤθελεν ἐπιτευχθῇ ἡ ἔκδοσις Φιρμανίου μὴ προηγηθεισῶν ἐσφραγισμένων ἀναφορῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου, τὰ τοιαῦτα Φιρμάνια, ὁπωσανδήποτε ἡμερομηνίαν καὶ ἂν φέρωσι, θέλουσι λογίζεσθαι ὡς πάντη ἄκυρα καὶ μὴ ὑπάρξαντα.

Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἐμφανίζηταί τις ἀναφορὰ ἢ νόμιμος ἀπόφασις ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀπόσπασιν καὶ εἰς ἕτερον ἄτομον ἀπὸ ὁμοίων τῶν πρώην ὑπαρξάντων Πατριαρχείων Ἰπεκίου καὶ Ἀχρίδος, ἢ Μητροπόλεώς τινος ἐκ τῶν ἄλλοτε ὑποκειμένων αὐτοῖς, θέλομεν τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα οὐδόλως ὑπ' ὄψει νὰ λαμβάνωνται, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπηται εἰς οὐδένα νὰ πράττῃ τι ἐναντίον τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ Χάττ-Χουμαγιούν τῷ καθορίζοντι τὸ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκδοθὲν καὶ καταχωρισθὲν ἔνθα δεῖ Φιρμάνιον τὸ διατάττον τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν περὶ τούτου ἀποφασισθέντων.

Δίκη ἀφορῶσα εἰς τὸν Πατριάρχην, τοὺς Μητροπολίτας, τοὺς Ἀρχιεπισκόπους, Ἐπισκόπους, τοος Ἐπιτρόπους αὐτῶν καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς δὲν δικάζεται οὐδαμοῦ ἀλλοῦ, εἰμὴ εἰς τὴν Πρωτεύουσαν.

Οὐδεὶς ἀνήκων εἰς τὸ Γραικικὸν Ἔθνος βιάζεται παρ' οὐδενὸς ν' ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμόν.

Οὐδεὶς ἀναμιγνυέσθω εἰς τ' ἀφορῶντα εἰς τοὺς ἀμπελῶνας, τοὺς κήπους, τὰς μάνδρας, τὰ λειβάδια, τὰς πεδιάδας, τοὺς τόπους τῶν πανηγύρεων, τὰ μοναστήρια, τὰ ἁγιάσματα, τοὺς μύλους, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κτίρια, τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐργαστήρια, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς τῷ Πατριαρχείῳ ὑποκειμένας Ἐκκλησίας, καὶ ἐν γένει εἰς πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὰς Ἐκκλησίας λόγῳ εὐσεβοῦς ἀφιερώματος Βακουφίου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν

κτηνῶν, ἀλλ' ἔσωσαν ταῦτα πάντα κατεχόμενα καὶ δια τελείτωσαν διοικούμενα ὡς ἀνέκαθεν.

Ὁσάκις δὲ ὁ Πατριάρχης συμφώνως μὲ τὰς παραδεδεγμένας διατάξεις καὶ τοὺς ὅρους τοῦ Πατριαρχικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος λάβῃ ἀνάγκην νὰ εἰσπράξῃ τὸ ἐτήσιον σύνηθες δικαίωμα τοῦ Πατριαρχείου, εἰς οἱανδήποτε χώραν ὑποκειμένην εἰς Μητροπολίτην, Ἀρχιεπίσκοπον, Ἐπίσκοπον, Ἱερέα, Ἡγούμενον ἢ ἄλλον τινὰ θέλει χορηγεῖσθαι αὐτῷ ἐπίτηδες Φιρμάνιον, καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ αἱ ἐπιτόπιοι Ἀρχαὶ θέλουσι παρέχει πᾶσαν συνδρομὴν εἰς ἐκείνους οἵτινες, θέλουσι σταλῇ κατὰ συνέπειαν τοῦ ρηθέντος Φιρμανίου μετὰ Συνοδικῶν καὶ Πατριαρχικῶν γραμμάτων πρὸς εἴσπραξιν τῶν μνημονευθέντων δικαιωμάτων.

Οἱ ἰδιῶται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ Γραικικὸν Ἔθνος μηδόλως δυστροπείτωσαν νὰ πληρόνωσιν εἰς τὸν Πατριάρχην, ὡς τοῦτο ἐγίνετο μέχρι τῆς σήμερον, τὰ ἐτήσια τέλη, καὶ τὰς ἐλεημοσύνας, ἅμα δε καὶ τὰ δικαιώματα τῶν πανηγύρεων, τὰ τῶν Μοναστηρίων, ὡς καὶ τὰ ὀφειλόμενα δι' εὐλογίαν γάμων, καὶ ἐν γένει πᾶν δικαιωματικῶς χρεωστούμενον τῷ Πατριάρχῃ.

Οἱ παρὰ τοῦ Πατριάρχου πρὸς εἴσπραξιν τῶν δικαιωμάτων ἀποστελλόμενοι θέλουσι συνοδεύεσθαι δι' ὁδηγιῶν καὶ ἐὰν πρὸς πλείονα εὐκολίαν ἤθελον ν' ἀλλάξωσι φορέματα ἢ νὰ φέρωσιν ὅπλα πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν κατὰ τῶν κακούργων, αἱ δημόσιαι Ἀρχαί τῶν χωρῶν, διὰ τῶν

ὁποίων διέρχονται' δὲν θέλουσι τοὺς ἐνοχλεῖ ἢ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν τὸ ἐλάχιστον ἐπ' ὀνόματι φόρου ἢ δώρου οἱουδήποτε ἐναντι πρὸς τὸν ἱερὸν Νόμον.

Καθόσον ἀρρᾳεῖς τὸ τεταγμένον δικαίωμα (Μιρίμακτού), θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ πληρώνηται, ὡς καὶ τὸ πρὶν κατὰ τὰ γραμμάτια τὰ διδόμενα παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου εἰς τοὺς Μητροπολίτας, Ἀρχιεπισκόπους καὶ Ἐπισκόπους.

Ἐάν τινες τῶν Μητροπολιτῶν, Ἀρχιεπισκόπων ἢ Ἐπισκόπων, μὴ ἔχοντες ἕτοιμα χρήματα διὰ νὰ ἀποτίσωσι τὰ ὀφειλόμενα τῷ ταμείῳ θελήσωσι νὰ πληρώσωσι δι' ὑρασμάτων, ἢ πραγμάτων, οἱ τὴν μετακόμισιν παρ' αὐτῶν ἐπιφορτισμένοι δὲν θέλουσιν ἐνοχλεῖσθαι ποσῶς εἰς τοὺς λιμένας καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ὅπου τυχὸν θὰ διαμείνωσιν, ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ τελωνείου, ἀλλὰ θέλουσι διατελεῖ τόσον διὰ τὰ χρήματα, ὅσον καὶ διὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα θέλουσιν ἔχει μεθ' ἑαυτῶν, ἀσύδοτοι παντὸς φόρου, δώρου, τελωνειακοῦ δασμοῦ ἢ ἄλλου τινὸς δικαιώματος.

Τὰ προϊόντα τῶν ἀμπελώνων τὰ διὰ τὸν Πατριάρχην συναζόμενα ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν λόγῳ ἐλεημοσύνης διδόμενα αὐτῷ εἰς μοῦστον μελι ἔλαιον ἢ ἄλλο τι θὰ μετακομίζωνται διὰ τῶν ἀνθρώπων του μηδόλως ἐνοχλουμένων εἴτε εἰς τοὺς λιμένας, εἴτε εἰς τὰς εἰσόδους τῶν πόλεων ἀπὸ τοὺς τελωνειακοὺς φύλακας ἢ ἀπὸ ἄλλον οἱονδήποτε ὑπάλληλον,

Ἡ Ἀρχὴ θέλει χορηγεῖ τὴν συνδρομὴν αὐτῆς πρὸς εἴσ-

πραξιν τῶν ἐτησίων φόρων ὡς αἱ τοῦ Ζαράρι Κασοβιὲ (ἀποζημίωσις διὰ βλάβην τῆς Κοινότητος) τῶν ἐράνων τῶν ἐξ ἐλεημοσυνῶν προερχομένων χρημάτων, τῶν δικαιωμάτων τῶν ἁγιασμῶν, τῶν πανυγύρεων καὶ τῶν διὰ τελετὴν πρώτων, δεύτερον καὶ τρίτων γάμων χρεωστουμένων τοῖς Μητροπολίταις, Ἀρχιεπισκόποις, Ἐπισκόποις, Ἡγουμένοις, Ἱερεύσι καὶ ἄλλοις ὑπὸ τῶν κατοικούντων ἐν ταῖς χώραις τοῦ Ἡμετέρου Κράτους ταῖς ὑποκειμέναις τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ Πατριάρχου.

Ἐπίσης θέλει συντρέχει διὰ τὴν ἐτησίαν εἴσπραξιν δώδεκα ἄσπρων ἀνὰ πᾶσαν οἰκίαν καὶ ἑνὸς σεκινίου ἀ ἀ πάντα Ἱερέα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Πατριάρχου ὡς καὶ διὰ τὴν ἐτησίαν εἴσπραξιν τῶν δώδεκα, ἄσπρων, ἀνὰ πᾶσαν οἰκίαν καὶ ἑνὸς σεκινίου ἀνὰ πάντα Ἱερέα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Ὁ σῖτος καὶ τὸ ἔλαιον τὰ κατὰ τὰς ἀρχαίας συνηθείας παρά τινων χορηγούμενα πρὸς ἀπότισιν τῶν φόρων θὰ εἰσπράττωνται παρὰ τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τῶν Ἐπιτρόπων αὐτοῦ χωρὶς νὰ καθυποβάλλωνται εἰς οὐδένα τελωνειακὸν ἢ ἄλλου εἴδους δασμόν.

Οὐδεὶς ἔξωθεν ἀναμιγνυέσθω, ὅταν ὁ Πατριάρχης, οἱ Μητροπολῖται ἢ οἱ ἐπίτροποι αὐτῶν κατὰ τὰς ὑπαρχούσας παλαιὰς συνηθείας, εἰσπράττωσιν ὡς φόρον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς αὐτοὺς ὑποκειμένων Ἐκκλησιῶν καὶ χωρίων τὸ δικαίωμα τὸ ἐπικαλούμενον Ἐμβατίκιον καὶ ἐν γένει πᾶν ἄλλο δικαίωμα μικρᾶς ἢ μεγάλης ἀξίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων συμβαίνει ἐνίοτε πολλοὶ οἰκογενειάρχαι μετὰ τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων των νὰ συνέρχωνται ἐντὸς μιᾶς οἰκίας λέγοντες. «Τὰ Βεράτιά σας λέγουσι ὅτι ὁ φόρος εἰσπράττεται ἀνὰ

«ἑκάστην οἰκίαν. ἡμεῖς ἀποτελοῦμεν σήμερον μίαν καὶ «μόνην οἰκίαν, δι' ὃ καὶ παραγγέλομεν τοῦ λοιποῦ οὐδεὶς «νὰ μὴ καταφύγῃ εἰς τοιαύτας στρεβλοδικίας ἐπιζημίους «εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Κράτους.»

Ταῦτα τὰ δικαιώματα ἔστωσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις προυλαγμένα ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως τῶν ἐν ταῖς ὑπὸ τὸν Πατριάρχην διατελούσαις χώραις κατοικούντων ἰσχυρῶν ἐπαρχιωτῶν, ἢ ἰδιοκτητῶν Ζιαματίων καὶ Τιμαρίων. Μηδενὶ αὐτῶν ἐξέστω ν' ἀναμιγνύηται ὑπὲρ τῶν ἐν ταῖς γαίαις, τοῖς χειμαδίοις ἢ τοῖς χωρίοις αὐτῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι οὗτοι εἰσὶν ἐπιστάται ἢ ἀκόλουθοι αὐτῶν.

Ὅταν ὁ Πατριάρχης ἢ οἱ Μητροπολῖται λαμβάνωσι διὰ τὸ Κοινὸν τὰς κληρονομίας, ὁποιουδήποτε εἴδους καὶ ἂν ὦσι συνισταμένας εἴτε εἰς χρήματα, εἴτε εἰς πράγματα, ἵππους ἢ ἄλλο τι τῶν Μητροπολιτῶν, Ἀρχιεπισκόπων, Ἡγουμένων, Ἱερέων, Μοναχῶν, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν τελευτησάντων ἄνευ κληρονόμων, οὐδεὶς, ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Βεϊτ-ουλ-μάλ' τῶν Κασσεμιδων, Μουτεβελλίδων, Εἰσπρακτόρων, Βοεβόδων, Ἀστυνόμων ἢ τῶν ἀκολούθων αὐτῶν δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι τὰ καθήκοντα γενικῶν ἢ εἰδικῶν εἰσπρακτόρων ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν τοῖς ἀνετέθησαν συνεπείᾳ ἐγγραφῆς εἰς τὰ Αὐτοκρατορικὰ κατάστιχα.

Χρέος ὅμως ἔχουσιν ἅπαντες νὰ συμμορφῶνται ἀκριβῶς εἰς τὰ διατεταγμένα ἐν τῷ νέῳ Κανονισμῷ τῷ ἐπικυρωθέντι ἐσχάτως διὰ τοῦ Χάττ-Χουμαγιοὺν δι' οὗ ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ὁ σφετερισμὸς κληρονομιῶν συνισταμένων εἰς χρήματα ἢ ἰδιοκτησίας καὶ πράγματα ἄλλου εἴδους, ὅταν οἱ τελευτῶντες ἀφίνουσι κληρονόμους των.

Οἱ Μητροπολῖται, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, οἱ Ἐπίσκοποι καὶ

ἐν γένει οἱ Κληρικοὶ οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὸ νὰ μὴ ἀποτίσωσι τὰ νενομισμένα τέλη, θέλουσι παιδεύεσθαι κατὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς νόμους ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου συνεργίᾳ καὶ τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Συνόδου, εἵτινες δύνανται νὰ τοῖς ξυρίσωσι τὴν κεφαλὴν, νὰ τοὺς παύσωσι τῆς θέσεώς των, νὰ ὀνομάσωσιν ἄλλους ἀντ' αὐτῶν οὐδενὸς ἐπιτρεπομένου ν' ἀναμιγνυηται εἰς τὰ τοιαῦτα.

Ὅσοι τῶν ὑπηκόων Μου τῶν ἐκ τοῦ Γραικικοῦ Ἔθνους ἀποραsίσωσιν ἅπαξ νὰ νυμφευθῶσι κατὰ τα εἰθισμένα αὐτοῖς, ἀπογορεύονται τοῦ νὰ ὑπάρωσι νὰ νυμφευθῶσιν ἀλλαχοῦ.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἂς μὴ βιάζῃ Ἱερέα νὰ ὑπανδρεύῃ οἱανδήποτε γυναῖκα μετὰ τοῦ ἑνὸς ἢ ἄλλου ἀπ' ἐναντίας τῶν παρ' αὐτοῖς νενομισμένων, οὔτε νὰ στενοχωρῇ τὸν Πατριάρχην ἢ Μητροπολίτην ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ τὴν καθαίρεσιν ἑνὸς Ἱερεως καὶ τὴν ἀντ' αὐτοῦ ἑτέρου Ἱερέως προχείρισιν.

Ἐχέτωσαν οὗτοι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ ἀρορίζειν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ τιμωρίᾳ οὐδενὸς ἀναμιγνυομένου εἰς τὰ ἀρορῶντα εἰς τὸ Θρήσκευμα αὐτῶν.

Οἱ ἐγκαταλιπόντες τὰ ἐγκόσμια Μοναχοὶ ἂς μὴ περιφέρωνται κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀλλ' ἐχέτω ὁ Πατριάρχης τῇ συγκαταθέσει τῶν Μητροπολιτῶν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ τοὺς ἀποστέλλῃ εἰς τὰ Μοναστήριά των μηδενὸς κωλύοντος.

Ὁσάκις Πατριάρχαι καὶ Μητροπολῖται ἄλλων χωρῶν θελήσωσι νὰ ἔλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ὑποθέσεις αὐτῶν, δὲν δύνανται νὰ ἔλθωσιν ἢ νὰ διεξαγάγωσι τὰς

Τὰ τὴν ἐρχομένην Τετάρτην παρὰ τῆς Ἑταιρείας μας ἐκδιδόμενα «ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΧΑ-ΡΕΜΙΑ», (κατόπιν ὀργανωθείσης ἐν τῷ μεταξὺ [illegible] ἀνεγνώσθησαν μας. Μέχρι σήμερον τιμιώτερον ἔργον δὲν ἐξεδόθη, οὔτε ποτὲ οἱ ἀναγνῶσταί μας εἶδον βιβλίον μὲ τοιαύτας καλλιτεχνικὰς καὶ πολυχρώμους εἰκόνας.

ὑποθέσεις αὐτῶν ἄλλως, εἰμὴ διὰ προγενεστέρας ἀδείας τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου.

Ὅταν συνεπείᾳ ἀποράσεως δικαστικῆς γείνῃ χρεία νὰ συλληφθῇ τις ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν ἢ τῶν Μοναχῶν, τὰ τῆς κρατήσεως αὐτοῦ θελουσιν ἐνεργεῖσθαι διὰ τοῦ Πατριαρχείου.

Ὁσάκις Κληρικοὶ ἄνευ Ἐκκλησίας ἢ Μοναστηρίου περιφέρονται πλάνητες καὶ καθίστανται παραίτιοι σκανδάλου, ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Μητροπολῖται θέλουσι τοὺς παιδεύει καὶ τοὺς ἀποπέμπει εἰς τὰ Μοναστήριά των κατὰ τοὺς περὶ τούτου Ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας.

Οἱ Ἐπιστάται τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηρίων, οἵτινες καταχρῶνται τὴν διαχείρισιν τῶν εἰσοδημάτων τῶν καταστημάτων τούτων, καθυποβάλλονται εἰς ἐξέλεγξιν τῶν λογαριασμῶν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Μητροπολιτῶν ἐχόντων τὸ δικαίωμα νὰ λάβωσι κατ' αὐτῶν τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἤθελον θεωρήσει πρόσφορα οὐδενὸς ἐπιφέροντος κωλύματα.

Ὅπως δὲ οἱ κατὰ συνέπειαν τῶν παρ' ἡμῶν χορηγηθέντων Βερατίων κατέχοντες καὶ διοικοῦντες Μητροπόλεις, Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ Ἐπισκοπὰς ἐξηρτημένας ἀπὸ τοῦ μνημονευθέντος Πατριαρχείου μὴ παρενοχλῶνται καὶ ζημιῶνται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν εἰσπράξεων ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἄλλων, ὑπάρχει χρεία ν' ἀναφέρηται ρητῶς καὶ προσδιωρισμένως ἐν τοῖς ὅροις τοῦ χορηγηθησομένου αὐτοῖς Βερατίου, ὅτι οἱ ρηθέντες Κληρικοὶ πρέπει νὰ ὦσιν ἀνενόχλητοι καὶ ἀζήμιοι κατὰ πάντα λόγον.

Θέλουσι λαμβάνεσθαι ὑπ' ὄψει πᾶσαι αἱ ἀφοραὶ, αἱ ἐμφανιζόμεναι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου καὶ φέρουσι τὴν σφραγῖδα τῆς Συνόδου, καὶ θέλει γί-

νεσθαι εὐνοϊκῶς παραδεκτὴ πᾶσα παράστασις ἢ ἀπόφανσις αὐτῶν ἀφορῶσα εἰς τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν.

Οὐδεὶς θέλει ἐνοχλεῖ τὸν Πατριάρχην παρὰ τοὺς παραδεδεγμένους Κανόνας διὰ τὴν ῥᾴδον, ἣν φέρει ἀνὰ χεῖρας, ἢ δι' οἱονδήποτε ἕτερον πρᾶγμα ἀνῆκον εἰς τὴν λατρείαν.

Οὐδεὶς θελει ἐνοχλεῖ αὐτὸν ἀπαιτῶν διὰ τῆς βίας νὰ γείνῃ δεκτὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἢ ζητῶν ἄλλα τοιαῦτα ἀντικείμενα εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου.

Ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει καὶ δι' οὐδενὸς τρόπου ἐξέστω εἴς τινα ν' ἀντιπράξῃ εἰς τὴν ἀνενόχλητον διακατοχὴν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος Πατριάρχου συνεργίᾳ καὶ συγκαταθέσει τῆς Συνόδου, καθ' ἃ ἐξηγήθη ἀνωτέρω. Οὕτως ἔστω γνωστὸν τοῖς πᾶσι καὶ πιστὸν αὐτοῖς διὰ τοῦ σημείου Μου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ.

Ἐδόθη ἐν τῇ Ὑψηλῇ ἕδρᾳ τῆς Κυριαρχικῆς διαμονῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς καλῶς περιφλαγμένης καὶ καλῶς προστατευομένης μεσοῦντος τοῦ μηνὸς Ρεβιουλάχηρ τοῦ ἔτους 1277 (1860 Ὀκτωβρίου μηνός).

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

Περὶ ἐκλογῆς καὶ διορισμοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τύπος ἐκλογῆς

Ἄρθρον Α' Ἐν περιπτώσει χηρεύσεως τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἡ Σύνοδος τῶν Μητροπολιτῶν συνερ-

χομένη μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ ἐκλέγουσα Τοποτηρητὴν ἕνα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροπολιτῶν φέροντα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα θέλει ἀναγγέλλει πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διὰ κοινῆς αὐτῶν ἀναφορᾶς (μασπατᾶ) τήν τε χήρευσιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Τοποτηρητοῦ καὶ ἀκολούθως, καθ' Ὑψηλὴν ἀνακτορικὴ διαταγὴν θέλει στελλεσθαι Ὑψηλὸν Διάταγμα (πουγιουρνδί) περί τε τῆς ἐνεργείας τοῦ Τοποτηρητοῦ καὶ τῆς κατὰ τὸν Κανονισμὸν ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου

Ἄρθρον Β' Ἀφοῦ ἐνεργηθῶσιν αἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ἀποφάσεις θέλουσι στέλλεσθαι πρὸς πάντας ἐν γένει τοὺς ἐν τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκειμένους Μητροπολίτας ἐπιστολαὶ προσκαλοῦσιν αὐτοὺς ἵνα ἐντὸς τὸ πολὺ τεσσαράκοντα καὶ μιᾶς ἡμερῶν ἐξαποστείλωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν δελτίῳ ἐσφραγισμένῳ ἐντὸς ἐπιστολῆς τὴν γνώμην των περὶ οὗ τινος ἐκ τοῦ συνόλου τῶν Ἱεραρχῶν ἕκαστος ἐγκρίνῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει ὡς φέροντος τὰ προσδιωρισμένα καὶ εἰς διαδοχὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἐκτὸς τούτων θέλουσι στέλλεσθαι ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν κατωτέρω ῥηθησομένων εἰκοσιοκτὼ ἐπαρχιῶν ὅπως φροντίσωσι νὰ εὑρεθῇ ἐνταῦθα κατὰ τὴν τακτικὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογικῆς Συνελεύσεως ἀντιπρόσωπός των λαϊκός.

Ἄρθον Γ' Παρομοίως καὶ τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ οἱ τυχὸν ἐν βασιλευούσῃ εὑρισκόμενοι λοιποὶ Μητροπολῖται, πρὸ πέντε ἡμερῶν τῆς ἐκλογικῆς Συνελεύσεως θέλουσι γράφει τὸ ὄνομα τῆς γνώμης των ἐν δελτίῳ καὶ σφραγίσαντες θέλουσι καταθέτει αὐτὸ ὁμοῦ μετὰ τῶν σταλησομένων παρὰ τῶν ἔξωθεν Ἀρχιερέων.

Ἄρθρον Δ' Πρὸ πέντε ἡμερῶν τῆς προθεσμίας τῶν τεσσαράκοντα καὶ μιᾶς ἡμερῶν ὁ Τοποτηρητὴς θέλει ἐκδίδει προσκλητήρια γράμματα πρὸς πάντας τοὺς ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τούτου διωρισμένους νὰ παρευρίσκωνται ἐν τῇ ἐκλογικῇ Συνελεύσει Κληρικούς τε καὶ λαϊκούς, εἰς τὰ ὁποῖα θέλει σημειοῦσθαι ρητὴ ἡμέρα τῆς γενικῆς Συνελεύσεως, καθ' ἣν συνασθροισθέντων ἁπάντων καὶ γενομένης τῆς ἐξακριβώσεως τῶν προσώπων τότε κεκλεισμένων τῶν θυρῶν θέλουσιν ἀνοίγεσθαι καὶ ἀριθμεῖσθαι τὰ δελτία παρὰ τοῦ γραμματέως τῆς Συνόδου καὶ δύο ἄλλων μελῶν τῆς Συνελεύσεως ἐνώπιον ἁπάντων τῶν μελῶν.

Ἄθρον Ε' Ἐξίσου εἰσὶν ἐκλέξιμοι πάντες οἱ λαχόντες εἴτε πολλὰς εἴτε ὀλίγας ψήφους ἐν τοῖς δελτίοις.

Ἄρθρον ς' Ἐάν τινες ἐκ τοῦ Συλλόγου τῶν λαϊκῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως ἤθελον προτείνει καὶ ἄλλα τινὰ ἄτομα, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν φαίνονται εἰς τὰ δελτία εἶναι ὅμως ἄξια τοῦ θρόνου καὶ ταῦτα ἐὰν ἐγκριθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ Συλλόγου τῶν ἐν τῇ Συνελεύσει Κληρικῶν μελῶν συγκαταριθμήσονται μετὰ τῶν ἐκλεξίμων.

Ἄρθρον Ζ' Προσδιορισθέντων οὕτω των ὀνομάτων τῶν ἐκλεξίμων Μητροπολιτῶν θέλουσι καταγραφέσθαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν καταστίχῳ καὶ θέλουσιν ὑπογράφει καὶ σφραγίζει αὐτὸ ἐν τῇ Συνελεύσει ὁ Τοποτηρητὴς ἡ Σύνοδος τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τὰ μέλη τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου.

Ἄρθρον Η' Ἐπειδὴ ὁ γενησόμενος Πατριάρχης καθὼς Ἐκκλησιαστικῶς εἶναι πνευματικὸς Ἀρχηγὸς, οὕτω εἶναι καὶ μέσον τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποράσεις της, ὡς πρὸς κοσμικάς τινας ὑποθέσεις τῶν ἐν τῇ Πατριαρχείᾳ του Χριστιανῶν, διὰ τοῦτο, ὅσον μενάρορᾷ εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ κανοῦ πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ ἐθνικὰ πράγγατα, ἡ ἐκλογὴ ἀνήκει εἰς τοὺς πνευματικοὺς καὶ λαϊκοὺς Ἀρχηγοὺς· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἤθελεν εὑρεθῇ ἡ Ὑψηλὴ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐνεργήσῃ τὸ φυσικῶς ἑαυτῇ ἀνῆκον δικαίωμα τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐπὶ προσώπου, τὸ ὁποῖον κοινῇ ἐκλογῇ ἤθελεν ἀναγορευθῇ, διὰ τοῦτο τὸ κατάστιχον των κατὰ τὸν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἄρθρῳ διαγραφέντα τρόπον γενησομένων ἐκλεξίμων θέλει στέλλεσθαι παρευθὺς εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην· καὶ ἐὰν ἐκ τῶν ἐν τῷ καταστίχῳ τούτῳ σεσημειωμένων ὀνομάτων ἤθελον τυχὸν εὑρεθῶσί τινες, οἵτινες ὡς πρὸς τὸ πολιτικὸν δὲν ἤθελον θεωρηθῇ ἱκανοί, τότε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξαιροῦσα αὐτοὺς θέλει εἰδοποιεῖ τὸ Πατριαρχεῖον διὰ τεσκερὲ ἐντὸς 24 ὡρῶν, ὥστε νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἐκλογὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν.

Ἄρθρον Θ' Ὅταν τὸ τῆς ἐκλογῆς κατάστιχον θεωρηθῇ, ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἄρθρῳ εἴρηται. ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ ἐπιστραφῇ, τότε ἡ γενικὴ ἐκλογικὴ Συνέλευσις συνέρχεται μίαν ἡμέραν, ὡς καὶ προλαβόντως, καὶ ἀφοῦ ὁ Τοποτηρητὴς κοινοποιήσει αὐτοῖς τὴν γνώμην τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τότε, ἐὰν ἤθελον εἶσθαι ἄτομα ἐξηρημένα, γίνεται ἡ ἐκλογὴ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, δηλαδὴ σύμπασα ἡ Συνέλευσις οἵ τε Κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ θέλουσιν ἀναδεικνύει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τρεῖς ἐκ τῶν μὴ ἐξαιρεθέντων ἀτόμων ὑποψηφίους διὰ τοῦ μέτρου τῆς πλειοψηφίας.

Ἄρθρον Ι' Πάντα τὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως Κληρικά τε καὶ λαϊκὰ ἔχουσιν ἀνὰ μίαν ψῆφον ἕκαστον.

Ἄρθρον ΙΑ'. Τούτων τῶν τριῶν ὑποψηφίων τὰ ὀνόματα παραλαβόντα τὰ Κληρικὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως, θέλουσι κατέρχεσθαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παρεστώτων καὶ πάντων τῶν λαϊκῶν Μελῶν τῆς Συνελεύσεως καὶ

κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀνέκαθεν Ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν θέλουσιν ἀναδεικνύει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ διὰ πλειοψηφίας τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἕνα τῶν τριῶν ὑποψηφίων ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐκτελοῦντες καὶ τὴν ἱερὰν τελετήν.

Ἄρθρον ΙΒ' Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας λύεται τὸ ζήτημα διὰ τῆς ψήφου τοῦ Τοποτηρητοῦ.

Ἄρθρον ΙΓ' Ἅμα ἐκτελεσθῇ ἡ ἐκλογὴ κατὰ τὸν διαγραφέντα τρόπον θέλει συντάττεσθαι ἀναφορὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ θέλει παρουσιάζεσθαι εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἐκλεχθὲν ἄτομον κατὰ πρόσκλησιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης παρουσιασθῇ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα καὶ ἐπισήμως ἀναγνωρσιθῇ, ἀκολούθως δὲ ἐλθὼν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην γνωστοποιηθῇ, τότε θέλει ἐπανέρχεσθαι μετὰ τῆς συνήθους παρατάξεως εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὅπου θέλουσιν ἐκτελεῖσθαι τὰ εἰθισμένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Προσόντα τοῦ ἐκλεξίμου

Ἄρθρον Α' Ὁ ἐκλέξιμος διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Πατριαρχείας δέον νὰ ἦναι καθεστηκυίας ἡλικίας καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν Ἱεραρχῶν, ὅστις ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη τοὐλάχιστον ἐδιοίκησεν ἀμέμπτως ἐπαρχίαν τινά.

Ἄρθρον Β' Δέον νὰ ἦναι ἀδιάβλητος τὰ ἤθη ἐν τῷ πολιτεύματι, νὰ ἦναι πεπαιδευμένος, εἰ μὲν δυνατὸν καὶ τὰ θύραθεν αὐτά, εἰ δὲ μή, τοὐλάχιστον νὰ ἦναι κάτοχος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γνώσεων καὶ Κανόνων, καὶ ἐκ τοῦ προτέρου αὐτοῦ βίου νὰ ἦναι ἀποδεδειγμένος ἀκριβὴς φίλος τῶν τε Θρησκευτικῶν Δογμάτων καὶ τῶν ἱερῶν Παραδόσεων, καὶ δὴ καὶ ὡς Ἀρχηγὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Πατὴρ πνευματικὸς ἁπάντων τῶν τῇ Θρησκείᾳ ταύτῃ πιστευόντων, ἔτι δὲ καὶ δεσμὸς ἑνότητος τῶν τε ὑπὸ τὸν Θρόνον αὐτοῦ διατελούντων Μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν ἀνεξαρτήτων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, νὰ ἦναι ἱκανὸς νὰ προστατεύῃ καὶ ὑπερασπίζηται ἐνθέρμως λόγῳ τε καὶ ἔργῳ τὴν Θρησκείαν εἰς πάντα καιρὸν καὶ τόπον καὶ περίστασιν καθότι τοιοῦτον ἀπαιτεῖ αὐτὸν τὸ πνευματικὸν μέρος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον Γ' Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι μέγας πνευματικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐκτέλεσιν ὅλων τῶν ἐν τῷ ὑψηλῷ Βερατίῳ διαλαμβανομένων ὑποθέσεων κατὰ συνέπειαν Προνομίων, τὰ ὁποῖα ὁ μέγας μὲν πορθητὴς Σουλτὰν Μεχμὲτ ἐχορήγησεν, ἄλλοι δὲ ἔνδοξοι μεγάλοι Βασιλεῖς ἐκτιμήσαντες διετήρησαν, ὁ δὲ ἤδη κραταιότατος ἡμῶν Ἄναξ εὐμενῶς ἐπεκύρωσε, καὶ ἐπειδὴ κατὰ συνέπειαν τούτων εἰς ἰδιαζούσας περιπτώσεις ὁ Πατριάρχης εἶναι τὸ μέσον τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ νὰ πραγματοποιῇ τὰς ἀποράσεις της, διὰ τοῦτο δέον ἐκλεχθησόμενος Πατριάρχης ὄχι μόνον νὰ ἦναι κάτοχος τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κεφαλαίῳ διαγραφέντων προσόντων, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρῃ πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς τηνἐκλογὴν αὐτοῦ ἐπικυρούσης Ὑψ. Κυβερνήσεως· ἔτι δὲ νὰ ἦναι καὶ ἱκανὸς οὐχὶ μόνον κατὰ τὰ πνευματικὰ καὶ νὰ γνωρίζῃ μόνον τοὺς Κανόνας καὶ τὰς τάξεις, ἀλλὰ νὰ χαίρῃ καὶ τὴν κοινὴν τοῦ Ἔθνους ἐμπιστοσύνην καὶ ὑπόληψιν· καὶ ἐν συνόψει νὰ χαρακτηρίζηται μὲ προσόντα καὶ ἀτομικὴν ὑπόληψιν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ σεβαστὴ αὕτη θέσις· ἔτι δὲ καὶ νὰ ἦναι τοὐλάχιστον πατρόθεν ὑπήκοος τῆς κραταιᾶς Βασιλείας ἀπ' ἀρχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Προσωπικῶς σχηματισμὸς τῆς ἐκλογικῆς Συνελεύσεως

Ἄρθρον Α' Ἡ ἐκλογικὴ Συνέλευσις σύγκειται ἐκ Κληρικῶν καὶ Λαϊκῶν.

Ἄρθρ. Β' Ἐκ μὲν τῶν Κληρικῶν εἰσὶ τὰ μέλη τῆς Ἱ. Συνόδου μετὰ τῶν τυχὸν ἐν Βασιλευούσῃ εὑρισκομένων λοιπῶν Μητροπολιτῶν· ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἡρακλείας ἐπειδὴ εἶναι ἀρχαία τάξις νὰ δίδῃ αὐτὸς τὴν τῆς Πατριαρχείας Ῥαβδον, πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ταύτης προσκαλούμενος θελει εὑρίσκεσθαι καὶ αὐτός.

Ἄρθρ. Γ' Τὰ δὲ λοϊτὰ μέλη εἰσὶ τὰ ἑξῆς :

α) Τρεῖς τῶν ἐπισημοτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Πατριαρχείου· οὗτοι δὲ εἰσιν ὁ Λογοθέτης καὶ δύο ἄλλοι μετ' αὐτόν. β) Τὰ μέλη τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου. γ) Τρεῖς τῶν παλαιοτέρων φερόντων πολιτικὸν βαθμὸν ἀπο τοῦ Α' μέχρι τοῦ Β', δύο ἐκ τῶν φερόντων στρατιωτικὸν βαθμὸν Μέρι ἀλάϊ, καὶ τρεῖς ἐκ τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων. δ) Ὁ Διοικητὴς τῆς Σάμου, ἐὰν εὑρεθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ. ε) Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν. στ) Τέσσαρες ἐκ τῶν ἐπιστημόνων ἀνδρῶν οἱ μᾶλλον ἐγνωσμένοι ζ) Πέντε ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ τμήματος. η) Εἷς τῶν τραπεζιτῶν. θ) Δέκα ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων συντεχνιῶν. ι) Δύο ἐκ τῶν ἐνοριῶν Πόλεως καὶ Καταστένου ια) Εἴκοσι ὀκτὼ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Κυζίκου, Νικομηδείας καὶ Νικαίας, Χαλκηδόνος καὶ Δέρκων, Θεσσαλονίκης, Τυρνόβου, Ἀδριανουπόλεως, Ἀμασείας, Ἰωαννίνων, Προύσης, Πελαγωνείας, Βόσνης, Κρήτης, Τραπεζούντος, Λαρίσσης, Φιλιππουπόλεως, Σερρῶν, Σμύρνης, Μιτυλήνης, Βάρνης, Βιδύνης, Σοφίας, Χίου, Σκοπίων, Πισσιδείας καὶ Καστεμονῆς. Τὸ δὲ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς περιορίζεται εἰς μόνον τοὺς ὑπηκόους τῆς καταιᾶς Βασιλείας.

1862, (1269 ὀθωμανικοῦ ἔτους).

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

Τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Ῥωμαικοῦ Πατριαρχείου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Καθήκοντα τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου

Ἄρθρον 1ον Ὁ Ῥωμαῖος Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ὁ ἡγούμενος καὶ ἔφορος ἁπάντων τῶν Προσκυνημάτων τῶν ἀποκλειστικῶς ἢ κοινῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀνηκόντων τῷ Ἔθνει τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ Καμαμᾷ (Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως), τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου κειμένων, τῶν Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων, Καλογήρων, καὶ τῶν Ἱερέων τῶν ὑπαγομένων τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ καὶ ὁ Διευθυντὴς τῶν Σχολείων καὶ Νοσοκομείων τῶν ἀνηκόντων τοῖς εἰρημένοις Μοναστηρίοις. Καθῆκον αὐτοῦ ἐστι τὸ ἐκτελεῖν καθ' ὡρισμένους καιροὺς ἔν τε τῷ εἰρημένῳ Καμαμᾷ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Προσκυνήμασι τὰς ἀνέκαθεν διατηρουμένας ὀρθοδόξους θρησκευτικὰς συνηθείας (τελετὰς), τὸ κήδεσθαι τῆς καλῆς διοικήσεως τῶν ὑπαρχόντων Σχολείων καὶ Νοσοκομείων, τὸ βοηθεῖν τοὺς πτωχοὺς τοῦ Ἔθνους ἀναλόγως τῶν εἰσοδημάτων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων, καὶ τὸ φροντίζειν τῇ συναντιλήψει καὶ τῶν περὶ αὐτῶν Καλογήρων, κατὰ τὸ δυνατὸν, περί τε τῆς ὑποδοχῆς, ὅπου καὶ ὅπως δεῖ, τῶν κατ' ἔτος ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει φοιτώντων Προσκυνη-

τῶν καὶ περὶ τῆς προμηθείας τῶν μέσων τῆς ἀναπαύσεως αὐτῶν.

Ἄρθρον 2ον Ἡ Σύνοδος συγκαλουμένη ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου ἀποφασίζει παμψηφεὶ ἢ κατὰ πλειοψηφίαν περὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν ὑποβαλλομένων αὐτῇ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν καὶ ἀφορωτῶν εἴ τε θρησκευτικὰ καὶ πνευματικὰ ζητήματα, εἴ τε τὰ τῶν πνευματικῶν Ἀρχηγῶν ἱερὰ καθήκοντα.

Ἄρθρον 3ον Ἡ Σύνοδος σύγκειται ἐξ ἓξ Ἐπισκόπων καὶ ἐννέα Ἀρχιμανδριτῶν μὴ παραλυομένης τῆς κανονικῆς αὐτῆς συστάσεως ἀπόκειται τῇ πνευματικῇ γνώμῃ τοῦ Πατριάρχου ἡ ἐκλογή, παῦσις καὶ ἀντικατάστασις τῶν Μελῶν αὐτῆς. Ἡ Σύνοδος αὕτη συγκαλουμένη ὑπὸ τὴν προεδρείαν πάντοτε τοῦ Πατριάρχου συσκέπτεται περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῶν Προσκυνημάτων, Ἐκκλησιῶν, καὶ Μοναστηρίων, καὶ περὶ τῶν καθηκόντων καὶ πνευματικῶν ὑποθέσεων τῶν Καλογήρων καὶ διακονητῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς ταῦτα, καὶ περὶ τῆς διευθετήσεως τῶν τε πράξεων, οἷα ἡ μίσθωσις καὶ ἐκμίσθωσις τῶν χάριν φιλανθρωπίας καὶ εὐσεβείας ἀφιερωμένων κτημάτων, ἡ μεταβίβασις τῆς ἰδιοκτησίας μεταξὺ ζώντων καὶ μετὰ θάνατον, καὶ ἡ ἀγοραπωλησία αὐτῶν, καὶ τῶν ἐντεῦθεν προκυψουσῶν διαφορῶν κατὰ τοὺς εἰδικοὺς περὶ τούτων Νόμους καὶ ἐνώπιον τῶν ἁρμοδίων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν Δικαστηρίων, καὶ περὶ τῆς αὐξήσεως καὶ πολ-

λαπλασιάσεως τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ συμφέροντος τοῖς πτωχοῖς τοῦ Ἔθνους καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν ὑποθέσεων. Αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Τοῦτον δ' εὐλόγως κωλυόμενον, ὡς ἀπόντα λόγου χάριν, ἢ ἀσθενοῦντα, ἀντικαθιστᾷ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ Μητροπολίτης ἢ Ἐπίσκοπος ἢ Ἀρχιμανδρίτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περὶ τῆς τοῦ Πατριάρχου ἐκλογῆς

Ἄρθρ 4ον Ἐν περιπτώσει χηρεύσεως τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἡ Σύνοδος συνελθοῦσα ἐκλέγει ὡς Τοποτηρητὴν ἐκ τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ Μητροπολιτῶν ἢ Ἐπισκόπων πρόσωπον κεκτημένον τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα καὶ ἀναφέρει τὰ περὶ ὑποψηφίου Τοποτηρητοῦ τῷ Διοικητῇ, ὅστις ἀναφέρων, εἴτε διὰ τηλεγράφου, εἴτε διὰ γράμματος τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ Ὑψηλῷ ἀξιώματι τῆς Βεζυρείας, ἐνεργεῖ τὴν εἴτε τηλεγραφικὴν, εἴτε δι' ὑψηλῶν Γραμμάτων ἀποκριτικὴν διαταγὴν τὴν ὁρίζουσαν, εἴτε τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ εἰρημένου Τοποτηρητοῦ, εἴτε τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὸν Κανονισμόν.

Ἄρθρ. 5ον Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ὡρισμένων ὁ Τοποτηρητὴς ἐπιστέλλει τοῖς Μητροπολίταις καὶ Ἐπισκόποις τοῖς τελοῦσιν ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἔχουσιν ἕδραν, καὶ εἰδοποιεῖ αὐτοὺς ὅτι ὀφείλουσι νὰ παρευρεθῶσι ἐν Ἱερουσαλὴμ χάριν τῆς

ἐκλογῆς Πατριάρχου ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν. Συγχρόνως εἰδοποιεῖ τοὺς ἐντοπίους ὅτι δέον νὰ παραστῇ ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς ἐκλογῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐντὸς τῆς ὡρισμένης προθεσμίας εἷς ἄξιος Ἱερεὺς ἐξ ἑκάστης Μητροπόλεως καὶ Ἐπισκοπῆς ὡς ἀντιπροσώπους τῶν ἐντοπίων.

Ἄρθρ. 6ον Ἐπιστάσης τῆς εἰρημένης προθεσμίας καὶ προσκληθέντων ἐν τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ Μοναστηρίῳ τῶν προσκεκλημένων συνέρχεται ἡ εἰρημένη Ἱερὰ Σύνοδος περιλαμβάνουσα ἅπαντας ἐν γένει τοὺς Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους· τούτων δ' ἕκαστος σημειῶν ἐπὶ δελτίου χωριστοῦ καὶ ὑπογεγραμμένου τὰ ὀνόματα τῶν οὓς γνωρίζει ἀξίους τῆς Πατριαρχείας ἐκ τῶν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Θρόνῳ ὑπαγομένων καὶ εἴτε ἐν Ἱερουσαλὴμ εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς εὑρισκομένων καὶ φερόντων τὸν βαθμὸν Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου ἢ Ἀρχιμανδρίτου ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ Τοποτηρητῇ.

Ἄρθρ. 7ον Μὴ παρατηρουμένης δὲ τῆς πλειονοψηφίας ἢ ὀλιγοψηφίας, ἢ ἔτυχεν ἕκαστον τῶν ἀτόμων τούτων, καὶ θεωρουμένων ἁπάντων ὡς ὑποψηφίων (ἐκλεξίμων) γράφονται τὰ ὀνόματα αὐτῶν συνεδριαζούσης τῆς Συνόδου ἐν Καταλόγῳ ὑπογραφομένῳ ὑπό τε τοῦ Τοποτηρητοῦ καὶ τῶν Μελῶν τῆς Συνόδου.

Ἄρθρ 8ον Ἐπειδὴ ὁ γενησόμενος Πατριάρχης ἔσται Ἐκκλησιαστικῶς πνευματικὸς Ἀρχηγός, ὁ κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον σχηματισθησόμενος κατάλογος σταλήσεται τῷ Διοικητῇ. Οὗτος δ' ἀμέσως διὰ γραμμάτων ἢ τηλεγραφικῶς ἀναγγέλλει τὰ ἐν τῷ Καταλόγῳ τούτῳ ὀνόματα τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ. Τούτων δέ τινας ἐξαιρεθέντας, κυβερνητικῷ λόγῳ, καὶ ἀφαιρεθέντας ἐκ τοῦ Καταλόγου ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, κοινοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τῷ τε Τοποτηρητῇ καὶ τῇ Συνόδῳ ἡ ἐκδοθησομένη ἀποκριτικῶς Διαταγὴ περὶ τοῦ γενέσθαι τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων.

Ἄρθρ. 9ον Τῆς διαταγῆς Ὑψ. Πύλης κοινοποιηθείσης ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ, ὡς εἴρηται ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ, ἡ Σύνοδος μετὰ τῶν ἐν τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ Μοναστηρίῳ εὑρισκομένων λοιπῶν Ἀρχιμανδριτῶν καὶ Πρωτοσυγκέλων, καὶ τῶν τε ἔξωθεν μεταπεμφθέντων ἰθαγενῶν Ἱερέων καὶ τῶν δύο ἐπίσης ἐντοπίων Ἱερέων των ἐκλεγησομένων ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλὴμ, σχηματίσασα γενικὴν Συνέλευσιν ἄρξεται τῶν κατὰ τὴν ἐκλογὴν οὑτωσί: Τρία ἄτομα ἐκ τῶν ὑποψηφίων τὰ λαχόντα τῆς πλειονοψηφίας τῶν μυστικῶς ψηφιζόντων Μελῶν τῶν τε Καλογήρων καὶ τῶν προσελθόντων Ἱερέων ὁρισθήσονται ὡς ὑποψήφιοι. Μετὰ τὸν ὁρισμὸν δὲ τῶν τριῶν τούτων ὑποψηφίων τῶν καλογηρικῶν Μελῶν τῆς Συνελεύσεως παραλαβόντων τὸ δελτίον· τὸ περιέχον τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων καὶ εἰς τὸν τῆς Ἀναστάσεως Ναὸν κατελθόντων καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν παρόντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκλεγήσεται μυστικῶς καὶ κατὰ πλειονοψηφίαν ὑπὸ τῆς κανονικῆς Συνόδου ὡς Πατριάρχης εἷς τῶν τριῶν τούτων ὑποψηφίων κατὰ τὰ ἀνέκαθεν τελούμενα Θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ

γενήσεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας ἡ ψῆφος τοῦ Τοποτηρητοῦ προστιθεμένη νικᾷ.

Ἄρθρον 10ον. Ἐπειδὴ οἱ προσκαλούμενοι ἵνα παρευρεθῶσιν ἐν τῇ Συνάξει τῆς ἐκλογῆς Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι μὴ παρουσιαζόμενοι πράγματι θεωρηθήσονται ὡς ἀκολουθήσαντες τὴν ψῆφον τῶν πολλῶν (ὡς ἀποδεχθέντες τὴν πλειοψηφοῦσαν ψῆφον) ἕκαστος τῶν Μελῶν τῆς Συνελεύσεως εἴ τε Καλόγηρος εἴ τε Ἱερεὺς ἔγγαμος δώσει μίαν μόνην ψῆφον.

Ἄρθρ. 11 Τῆς ἐκλογῆς γενομένης κατὰ τὸν μνησθέντα τρόπον συνταχθήσεται γενικὴ ἀναφορὰ (ἱκετήριος) κατὰ τὸ παλαιὸν καὶ ὑποβληθήσεται διὰ τοῦ διοικητοῦ τῇ Μεγάλῃ Βιζυρείᾳ ἐν τῇ ἀρίξει δὲ τοῦ ἐκδοθησομένου Ὑψηλοῦ Βερατίου (Διπλώματος) περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἐκλεγέντος προσώπου ἀνακηρυχθήσεται καὶ ἀναγνωρισθήσεται ἐπιτοπίως τὸ Πατριαρχικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Περὶ τῶν ἀναγκαίων προσόντων τοῦ ἐκλεχθησομένου Πατριάρχου.

Ἄρθρον 12ον Ὁ μέλλων ἐκλεγῆναι Πατριάρχης ἀνάγκη νὰ ἔχῃ συμπεπληρωμένον τὸ 40όν ἔτος καὶ νὰ ᾖ ἐκ Καλογήρων τῶν φερόντων τὸν τίτλον Ἐπισκόπου ἢ Ἀρχιμανδρίτου καὶ νὰ ἔχῃ διοικήσῃ δέκα ἔτη κατὰ συνέχει-

αν θέσιν τινὰ ἀμέμπτως ἢ ἀνεπιλήπτως καὶ τουλάχιστον ὁ Πατήρ του καὶ ὁ ἴδιος νὰ ὦσιν ὑπήκοοι τῆς Ὑψηλῆς Αὐτοκρατορίας,

Ἄρθον 13ον Ὁ μέλλων ἐκλεγῆναι Πατριάρχης πρὸ τοῖς ἀνυπόπτοις καὶ ἀνεπιλήπτοις αὐτοῦ ἤθεσιν ἀνάγκη νὰ ᾖ κάτοχος καὶ ἔμπειρος κατὰ τὸ δυνατὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθήσεων καὶ Κανόνων καὶ νὰ ἀποδείκνυται καὶ βεβαιοῦται τὸ περὶ τὰ Θρησκευτικὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὰ σέβας αὐτοῦ ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ διαγωγῆς. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἔσται Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν περιξ καὶ Ἐπίσκοπος αὐτῆς ταύτης τῆς Ἱερουσαλὴμ καθῆκον αὐτοῦ Ἐκκλησιαστικὸν ἐστὶ τὸ δύνασθαι ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ ἐν παντὶ καιρῷ νὰ διατηρήσῃ πάσας τὰς ὑπ' αὐτοῦ διοικηθησομένας Ἐκκλησίας καὶ Μοναστήρια, ὧν ἐστιν ἡγούμενος, καὶ τοὺς ὀρθοδόξους, ὧν ἔσται Ποιμήν, μετὰ τῆς Θρησκείας αὐτῶν.

Ἄρθρ. 14ον Πλὴν τῶν τακτικῶν αὐτοῦ πνευματικῶν καθηκόντων ὁ χρηματίζων Πατριάρχης ὡς διατεταγμένος νὰ ἐκτελῇ πάνθ' ὅσα γεγραμμένα εἰσὶν ἐν τῷ Ὑψηλῷ Βερατίῳ τῷ περιέχοντι ταὐτὸ τοῦ Δεσπότου Ἡμῶν Ὠμαρ-Ἰλ-Φαρὸκκ (ὁ εἷς ὁ Ὕψιστος Θεὸς Εὐμενὴς) χορηγηθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ δωρηλευθέντα, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν μεγάλων πρώην Βασιλέων κυρωθέντα καὶ τηρηθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ νῦν Ἰσχυροῦ Αὐτοκράτορος ἐπιβεβαιωθέντα Προνόμια, ὁ ἐκλεχθη-

σόμενος Πατριάρχης πρὸς ταῖς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἄρθρῳ προσοῦσι, ὀφείλει νὰ ἀπολαύῃ καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ἐπιφορτισάσης Ὑψηλῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, νὰ ᾖ κάτοχος τῶν Νόμων καὶ Διατάξεων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ὑπολήψεως τοῦ Ἔθνους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν ἀναγκαίων προσόντων τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν

Ἄρθρον 15ον Ὁ μέλλων ἐκλεγῆναι καὶ ὁρισθῆναι Ἐπίσκοπος δέον α) νὰ ᾖ ὑπήκοος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐξ ἀρχῆς (γεννετῆς) καὶ μηδέποτε ἐπιλήψιμος ὡς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Ἔθνος· β) ἵνα ὢν ἀνατεθραμμένος, ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Ἱερουσαλὴμ ἢ ἐν τῷ Μοναστηρίῳ, ἢ εὐάγωγος, καὶ ἂν μὴ φέρῃ τὸν βαθμὸν Ἀρχιμανδρίτου ἢ Πρωτοσυγκέλλου, ᾖ ὅμως ἐκ τῶν Καλογήρων τῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρετησάντων· γ) ἵνα κατὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ᾖ ὥριμος τὴν ἡλικίαν, καὶ τέλειος τῷ σώματι καὶ ἔμπειρος περί τε τὰς ἀναγκαίας γνώσεις ὡς πρὸς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ καὶ περὶ τὴν καλὴν Διοίκησιν τῆς Ἐπισκοπῆς· δ) ἵνα πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς γινώσκῃ τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ τὴν Τουρκικήν.

Ἄρθρον 16ον Ἐπειδὴ ἡ ἐκλογὴ καὶ διορισμὸς νέου Ἐπισκόπου ἐν ταῖς χηρευούσαις Ἐπισκοπικαῖς ἕδραις ἐγκαίρως ἐνεργεῖται παρὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγμένων ἐκ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ ἀντιπροσώπων, ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀνεμπόδιστος ἐκτέλεσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων, ἐπιτρέπεται τῷ Ἐκλεγμένῳ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐν Φαναρίῳ, ἐπιδείξας τὸ ἐκλογικὸν αὐτοῦ ἔγγραφον καὶ τὴν ἔγκρισιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Ἐκφράζομεν εἰς τὸν ἐκλεκτὸν ἡμῶν ἀντιπρόσωπον τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τὴν γενήσεται τῇ ψήφῳ καὶ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ Σύνοδος αὕτη καταστρώσασα τῇ ἀδείᾳ τοῦ Πατριάρχου τὸν κατάλογον τῶν ἐχόντων τὰ πρὸς Ἐπισκοπὴν ἀπαιτούμενα προσόντα, τούτων δ' ἐπίσης ἀξίων καὶ ἁρμοδίων εὑρεθέντων προτιμῶσα τοὺς πιστοτέρους καὶ παρασχόντας ἐκδουλεύσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁρίσει ἐξ αὐτῶν τρεῖς ὑποψηφίους τῆς χηρευούσης ἐπισκοπῆς, εἶτα δὲ ἀπελθοῦσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκτελέσει τὰ νενομισμένα, καὶ διὰ νέας μυστικῆς ψηφοφορίας ψηφίσει καὶ διορίσει κρυπτικῶς ἕνα τῶν ρηθέντων τριῶν ὑποψηφίων· ἐὰν δὲ συμπέσῃ ἰσοψηφία, ἡ πλειονοψηφία ἀποτελεσθήσεται διὰ τῆς τοῦ Πατριάρχου ψήφου.

Ἄρθρον 17ον Ἐν περιπτώσει θανάτου Ἐπισκόπου τινὸς τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἄρχονται μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Γράμματος τοῦ ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων Καλογήρων καὶ Λαϊκῶν τοῦ Δήμου, ἐν ᾧ ἡ ἕδρα τοῦ Ἐπισκόπου.

1875. (Τῇ 5ῃ Σεφὲρ 1292)

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Καὶ ἀρσῦ διὰ τῶν ἀτασθαλιῶν τῶν ἡμετέρων καὶ τῆς διαρκοῦς ἀντενεργείας καὶ μίσους τῆς Δύσεως καὶ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας Μωάμεθ ὁ Β' νικητὴς εἰσήλασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1453 καὶ κατακρημνίσας τὸν Σταυρὸν ἀπὸ τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐνέπηξε τὴν ἡμισέληνον, εἰς βραχὺν ἀκολούθως χρόνον ὑπέταξεν ἀλληλοδιαδόχως τὰς ὑπολειπομένας Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας.

Τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε, καίτοι οἱ μεγάλοι μας βασιλεῖς εἰκονομάχοι προέβλεπον τὴν κατάστασιν καὶ ἠθέλησαν νὰ ἀναμορφώσουν τὸ κράτος μας, τότε ἀκριβῶς ποῦ ἐκάθευδεν ἡ Δύσις τὸν ὕπνον τῆς βαρβαρότητος. Οἱ ὀπισθοδρομικοὶ καὶ φωτοσβέστται καλυπτόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας ἐξηπάτησαν τὸν λαὸν καὶ ὑπερίσχυσαν καὶ οὕτω αἱ ἀτασθαλίαι ἐστιβάζοντο, κ' ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον

Ἀλλ' ἡ πνοὴ τῆς πρώτης ταύτης ἐν τῷ κόσμῳ ἐπαναστάσεως ἄφησεν ἴχνη, καὶ τὰ ἴχνη σὺν τῷ χρόνῳ ἐλάμβανον καὶ λαμβάνουσι σάρκα καὶ ὀστᾶ.

Καὶ ἐν τῇ πτώσει του ὁ Ἕλλην δὲν ἐλησμόνησε τὸ πρόσωπον, ὅπερ ἀπέναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀνέλαβεν ἐν τῷ γηίνῳ τούτῳ κόσμῳ.

Καὶ ὅσοι μὲν μετὰ τὴν πτῶσιν δὲν ἠνείχοντο τὴν παρουσίαν τοῦ ἀγερώχου νικητοῦ, οἷον οἱ Γαζῆς, Χρυσολωρᾶς, θεῖος κ' ἀνεψιὸς Ἀργυρόπουλος, Βαρλαὰμ, Λεόντιος

Πιλᾶτος, Ἰάκωβος Ἄγγελος, Χαλκοκονδύλης, ὁ Γ. Τραπεζούντιος καὶ τότοι ἄλλοι ἐπιβάντες ὀλκάδων διηυθύνθησαν εἰς τὴν Δύσιν ὅπου εὑρόντες προστασίαν μετελαμπάδευσαν ἐκεῖ τὰ φῶτα τοῦ Βυζαντίου κ' ἐπήνεγκον τὴν Ἀναγέννησιν

Ὅσοι δ' ἐχόμενοι τῶν πατρίων καὶ πονοῦντες τὸν τυραννούμενον λαὸν ἔμεινον εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, ἐδίδασκον αὐτὸν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Ἰὼβ τὴν ὑπομονὴν διὰ τοῦ παραδείγματός των. Κατώρθωσαν διὰ μέσου τόσων αἰώνων κατακλυσμῶν τυραννίας, διωγμῶν καὶ δουλείας νὰ περιτώσουν λογάδες κ' Ἐκκλησία ἀλώβητον τοῦ ἔθνους τὴν ὀλκάδα.

Σταυροτόρους, ὅπως κακῇ τῇ μοίρᾳ τότε τὸν ια'-ιγ' αἰῶνα μᾶς ἦλθαν ν' ἀπελευθερώσουν δῆθεν τοὺς Ἱεροὺς τόπους ἐνῷ ὁ μύχιός των σκοπὸς ἦτο ἡ διαρπαγὴ τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου καὶ πλούτου καὶ κατάτμησις αὐτοῦ —πρᾶγμα ὅπερ δυστυχῶς ἐπέτυχαν καὶ προυλείαναν τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου—δὲν περιμένομεν πλέον οὐχὶ ἐκτὸς τοῦ μορμολυκείου τοῦ Μεγαθηρίου Πανσλαυϊσμοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι ἐκπολιτισθέντες ἐδαμάσθησαν καὶ αὐτοβούλως πλέον διὰ τῆς 11ης Ἰουλίου 1908 μᾶς ἀπέδωκαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία πῶς ἐν ἀγαστῇ ὁμονοίᾳ μετ' αὐτῶν θὰ βαίνωμεν πλέον ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ νὰ φωνήσωμεν μὲ τὸν ἄγνωστον ἐκεῖνον ψάλτην, τὸν πονοῦντα ἐκεῖνον ραψῳδόν, μὲ τὸν ἐγκαρτεροῦντα καὶ ἐλπίζοντα τροὺβαδοῦρον :

«Πάλε μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλε δικά μας θἄνε».

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜ. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

ΟΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Σταῦρος Βουτυρᾶς (διευθυντὴς «Νεολόγου»), Κωνσταντῖνος Σπανούδης (διευθυντὴς «Προόδου»), Α. Ἰωαννίδης (διευθυντὴς γραφείου «Ὀθ. Τραπέζης»), Β. Πανικίδης (Δικηγόρος),

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι Πέτρου Πρόκου

Δημήτριος Τσαουσάκης, Ἀριστείδης Κουρδανάκης, Ἀντώνιος Γκίζας, Χρῆστος Βεζάνης, Κωνσταντῖνος Καναβᾶς, Ἰωάννης Πριόβολος, Μιχαὴλ Πεττας, Χαράλαμπος Χρυσοβέργης, Ἀθανάσιος Μεταλίδης, Τριαντ. Βαλλωτῆς, Νικ. Ἀδρεωτάκης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι Κ. Κουτσοδόντη σώματα 200

Δ Καραγιάννη 60, Κ Παπαδοπούλου 500, Κ. Ρουσσίδη 200, Δημ Ἀντωνιάδου 800, Μηνᾶ Ἀλεξανδράτου 50, Χρήσσου Δάλμα 50, Παν. Δημοπούλου 90, Νικολ Δάκα 25, Ἀντωνίου Παπᾶ Μιχαὴλ 120, Δημ. Μυτηλιναίου 30, Φράντζη Κασιμίρη 25, Διαμάντη Ἀμπατζίδη 25, Μαρκὰρ Ἐφένδη 20, Νικολάου Πετσαλῆ 40, Κωνσταντίνου Πανίδου 5, Γεωργίου Βιζιώτου 80, Κωστ. Γιαννοπούλου 150

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι Γεωργίου Ψιακῆ

Ἀλεξάνδρα Ἀναστασιάδου, Α Φιλιππίδης, Γ. Ψιακῆς, Ν. Παντολέων, Φ. Ροῦμπος, Α. Δουβλίδης, Α Βεγάκης, Μ, Τεπέρογλους, Φ. Σουπίλλας, Α. Παπαλοῦκας,

Χ. Λῆτος, Κ. Ζωΐδης, Ν. Ροῦσσος, Φ. Γκεμιτζόγλους, Κ Δημιάρχου, Γ. Μπόνης, Α. Γαλιάσος, Κ. Βαφειάδης, Β. Βασιλειάδης, Ν. Γαλατερός, Ἰωάν. Δημητριάδης, Ι.Δημόπουλος, Α. Σούτης, Α. Φεριαίδης, Χ. Καλλινίκου, Γ.Α. Γκίκας, Ν.Σαράδος, Ι. Γιαννάρης, Ι.Μπισπιάνος, Α Δαλέζιος, Σ.Κοζάκης, Ε.Ιωακειμίδης Ι Ἰωακειμίδης, Θ. Κατζιφέλης, Ξ. Θωμαΐδης, Ε. Σαπουντζάκης, Β. Βαγιάκης, Δ.Ζαμπλάκος, Ι.Κεραμάρη, Η. Σωτηρόπουλος, Κ. Γεωριάδης, Γρ. Γασιλειάδης, Γ Βαλειάδης, Ν, Τιβέριος, Σ, Παπαδόπουλος, Α, Μύλλας, Α, Παπαλούκας, Ε Ζαχαριάδης, Α Ζαχαριάδης, Δ. Ἡλιάδης, Γ. Γιαννακαρίδης, Π. Βιτάλης. Β, Κοσκινᾶς, Μιχαὴλ, Κ. Εὐρρονίδης, Δ. Δοῦτας, Ι Κουλάδης Λαμπρινὸς, Κ Παραδίσκης Φ Μ Νόϊος, Α. Νοϊος, Χρ Κωνσταντινίδης Ν Καραβατάκης Δ Χ Γαβριηλίδης Δ Τεκτονίδης Ἀρετῇ Μακρῇ Μ. Τζοβάρας, Γιουζέπος, Κ. Ν. Νικολαΐδης σώμ. 40.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι Στεφάνου Σπαθοπούλου

Στ. Σπαθόπουλος 20, Ἰωάνν. Μ. Συμεωνίδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι θωμᾶ Γκουβέρη.

Βασιλ Νικολαΐδης, Σπυρ. Νικολαΐδης, Χατζῆ Βασίλειος, Γεώργ. Πετσαλῆς.

ΟΙ ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΠΑΡΧΙΑΙΣ

Αἰδεσιμωτ. Π'' Ἄγγελος (Βιλετζίκιον) 40, Ἀδελφοὶ Σακελλαρίδαι (Σουρλὶ) 20, Κωνσταντ Βαφειάδης (Νι-

κομήδεια) 30, Λάμπρ Παμπόρης (Ἀδριανούπολις) 50, Διγενῆν (Κυδωνίαι) 20, Πέτρ. Προδρομίδης (Ἀκ-Σεχίρ) 15, Διογένη Μαγουλᾶ (Κῖος) 10, Ν. Κούμπη (Καρὰ-ἀγατς) 50, Θ Κ. Λογοθέτη (Πὸρτ Σαΐτ) 10, Α. Μακρῆ (Ἀρτάκη) 10, Μ. Χ'' Ἀναστασίου (Πάνορμος) 10, Β. Ταντερίδης (Ρουμανία) 30, Κωνστ. Παρουσιάδης (Νικομήδεια) 20. Ἐμ. Σταματιάδης (Γενιτσὲ) 25, Κων. Βαμβακόπουλον (Μουδανία) 10, Β. Ἀρχιμανδρίτην (Ἰλέπολιν) 20, Ι. Χαρισιάδην (Θεσσαλονίκην) 10, Γ. Λέταν (Διευθυντὴν Ἀστικῆς Σχολῆς-Κιουτάχια) 10. Κ. Βέλλος (Ἀθῆναι) 100, Στ. Ἀποστολίδης (Σμύρνη) 100,

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι κ. Κ. Ν. Ἐλευθεριάδου (Κυδωνιῶν)

Κων Ν. Ἐλευθεριάδης, Δημ. Πρεβιδώρου, Κων Κοκκινάρης, Χαρ. Χ'' Τσιράκογλου, Στέφανος Τόμπρος, Παναγῆς Ντάντινας, Νικολ. Μπάμπαλης, Ἀθανάσιος Πατρίκας, Σπυρ. Λίποβατζ. Βασίλ. Σερέζλης, Ἀντώνιος Τόμπρας, Μιχ. Πρεβεδῶρος, Δημ. Κυρ. Τσίκας, Νικολ. Δ. Χαρίτου, Στυλ. Γάλκαπος, Ἀθαν. Πετρίδης, Νικολ. Παπούκας, Κων. Μαυριδάρης, Ἀναστάσιος Γίνας, Ἰωάν. Πισσᾶς, Παναγῆς Ταμπούρης, Εὐστρ. Τσομπάνης, Γεώργιος Ἀθανασιάδης. Στυλιανὸς Βιεννᾶς, Εὐστρ. Χ'' Ἰωάννου, Ἀντώνιος Μπαμπινιὸς, Εὐάγγελος Ντάντινας, Ἰωάνν. Παρασκευᾶς, Ἀνδρέας Κωντῆς, Γεώργ. Κ. Δουκαρῆς, Εὐστρ Καπάτσης, Εὐστρ. Τσιμίδης, Ἰωάνν. Παρτελίδης, Ἰωάννης Γούναρης, Ἀλέξ Ζαρογιάννης.

ΠΕΤΡΟΥ ΛΩΤΗ (ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟΥ)

ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΧΑΡΕΜΙΑ

ΑΙ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΜΕΝΑΙ

ΜΕ ΕΙΚΟΝΑΣ ΠΑΡΙΣΙΝΑΣ ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΥΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΜΕΝΤΖΟΥ

Ἂς ἑτοιμασθῶσι λοιπὸν οἱ ἀναγνῶσταί μας ἀπὸ αὔριον Πέμπτην 5 Μαρτίου, νὰ ἐντρυφήσουν, νὰ ἀπολαύσουν, νὰ γοητευθοῦν, κυριολεκτικῶς νὰ ρουφήσουν καὶ νὰ ἀνέλθουν μὲ τὸν ποιητὴν συγγραφέα εἰς αἰθέρια ὕψη λυρισμοῦ, εἰς ἀπέραντον πεδίο ποιητικῆς δυνάμεως τοῦ γόητος συγγραφέως Κας τῆ Χ σαλέμν, τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Πέτρου Λωτῆ (τοῦ ἄλλοτε ἀξιωματικοῦ τῆς Γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλακίδος κ. JULIEN VIAUD) εἰς τὸ ἀρτιρανές του ἔργον: «LES DÉSENCHANTÉES» ἐν μεταφράσει τελειότατα ἀποδιδούσῃ καὶ βῆμα πρὸς βῆμα ἀκολουθούσῃ τὰς λεπτοτάτας ἰδέας τοῦ συγγραφέως εἰς γλῶσσαν εὐληπτον καὶ ρέουσα λ. Καὶ τότε:

Ὡς ἐν ἐπιθεωρήσει, ὡς ἐν κινηματογράφῳ, ἡ θαυμασία, ἡ μοναδικὴ πόλις τοῦ κόσμου, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῆς γῆς, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὀνειρώδης Σταμπούλ θὰ παρελάσῃ, θὰ ἐκτυλιχθῇ πρὸ τῶν ἐκθαμβων ὀφθαλμῶν των εἰς σελίδας πλήρεις γοητείας, εἰς περιγραφὰς ἀμιμήτου καλλιεπείας, εἰς γραμμὰς ἀνεφίκτου ἐξάρσεως τῶν ἀπειραρίθμων ἑλκτικωτάτων τοπείων της ἡ Σταμπούλ, ἡ δαιμονία πόλις μὲ τοὺς τρούλους της καὶ τὰς ἀψίδας της, μὲ τὰ τζαμιά της καὶ τοὺς δίκην βελῶν ἐναντίον

τοῦ οὐρανοῦ ὀβελίσκων της, μὲ τὰς πενθίμους κυπαρίσσους καὶ τὰς ἀναρριθμήτους νεκροπόλεις της, μὲ τοὺς σκολιοὺς της δρόμους καὶ τὰς ἀρθόνους βρύσεις της

Καὶ μαζὺ μὲ τὸν συγγραφέατὸν, μόνον τῆς Ἀνατολῆς τροὐβαδοῦρον θὰ ὑπερπηδήσητε ἢ δίκην ἀκτίνων Ραίντγκεν θὰ διεισδύσητε τοὺς ζηλοτύπως φυλάσσοντας ὑπερυψήλους τοίχους τὰς σιδηρᾶς κιγκλίδας καὶ τὰ ξύλινα ρομβοειδῆ καρέσια, θὰ ἀποσπασητε τὸ μυστήριο καὶ θὰ μυηθῆτε αὐτοῦ καὶ θὰ ἴδητε τὴν ἐκεῖ λαμβάνουσαν χώραν πρὸς ἀνταρσίαν πάλην, θὰ ἀνατάμητε ὡς ἄριστοι ψυχολόγοι τὴν αἰθερίαν ψυχὴν τῆς ἐγκλείστου Ἀνατολίτιδος, τῆς μικρᾶς ταύτης ἀπαγοητευμένης, τοῦ οὐρῆ τούτου τοῦ ἐπιγείου θὰ ἀντιληρθῆτε πασιρανῶς τὴν ὀγκουμένην πρὸς ἀνεξαρτισίαν, ἐπανάστασιν τῆς λεπτοφυοῦς καὶ πεπαιδευμένης χανου ἴσσης, ὅταν παιδευθῆ καὶ ὡς εἶναι σχεδὸν ὅλαι τῆς ἀνωτέρας τάξεως. Τελειοτέρα ἀνάλυσις —ἐν εἴδει παραμυθίου Χαλιμᾶς, κατὰ πόσον ὅμως ἀνωτέρας οὔτε ἐγένετο οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, ἐν μιᾷ λέξει εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, τὸ κύκνειον ἆσμα τοῦ ὁσημέραι τείνοντος νὰ ἐκπνεύσῃ ἐνώπιον τοῦ ρωτὸς τῆς Δύσεως χαρεμίου.

Ἀναγνώσατε καὶ θὰ πεισθῆτε ἂν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως πᾶσαν ἀμφιβολίαν ὡς ἐστὸν ἀράχνης διαλύει.

Μὴ χάνετε τὴν εὐκαιρίαν καὶ δὲν θὰ μετανοήσετε.

Καὶ ἐκδοθήσεται λίαν προσεχῶς εἰς φυλλάδια δεκαπάραδα ἐκδιδόμενα ἡμέραν παρ' ἡμέραν.

Διὰ τοὺς συνδρομητὰς ὁλόκληρον τὸ ἔργον ὡρίσθη ἐν μὲν τῇ Κων)πόλει γρόσια δέκα ἐπὶ ἐκλεκτοτάτου χάρτου καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γρόσια 12 1)2 καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ 2 1)2 ρ.χρυσᾶ. Τὰς συνδρομὰς δὲ δύνανται νὰ ἀποστείλωσιν εἰς χαρτόσημον ἢ γραμματόσημον εἰς τὰ γραφεῖα μας Ζωντζιρλῆ Χὰν ἀριθ. 4—5 Γαλατᾶ Κων)πολις.